

TWAALF VROUWEN DIE DE ZOON VAN GOD BEMINNEN

**DE BEKERINGSWEG EN BEVINDING VAN 12 VROUWEN
EN HUN VRIENDENKRING**

DEEL VI

Samengesteld door

Willem Westerbeke

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
Tweede editie 2014**

Deze uitgave is in boekformaat en als Ebook verkrijgbaar
<http://www.lulu.com>

INHOUD deel VI

- 1. GRIETJE REDDER uit Staphorst, 1784-1837. Blz. 4**
- 2. Uit het leven van oefenaar Willem Vermeer.** De schrijver van: **MARGARETHA VERMEER** 1874-1893 en Jansje Storm. **Blz. 8**
- 3. JANSE STORM, van vondeling tot bondeling, 1833-1908. Blz. 27**
- 4. MARIA SCHENK, 1845-1865. Blz. 39**
- 5. Achganita Johanna van der STELT, 5 december 1859-20 augustus 1867. Blz. 57**
- 6. Pieter van der Bas en echtgenote en vriendinnen. Blz. 72**
 Jannigje van der Bas-Bongers
 Kleine Jacob
 Dochter Maria
 Driek Weppelman - van de Grampel
 Een meisje van 22 jaar uit Rotterdam
 J. Meijers en vrouw te Garderbroek
 Vrouw Ten Ham, Lunteren
- 7. MACHTELDJE AALBERS—KOERHUIS, 1873-1965. Blz. 88**
- 8. Diverse vrienden en vriendinnen van Dirk de Jong. Blz. 104**
 Pieter de Ridder
 Michiel C. de Ridder
 Dirk Cornelis van den Berg
 Pieter Mellegers en zijn vrouw Marrigje Mellegers van de Tak
 Kee Mudde-Bravenboer
 Teunis Spijker
 Jan de Boden
 Jan Rietveld en Klaas Rietveld
 Mina Bogaard en dochter Koosje Boogaard
 Vrouw Ooms-Roodnat
 Vrouw den Butter-Groot
 Jan Adriaanse
 Vrouw Huisman
 Vrouw Schipper-Baay
 Vrouw Verdoold-Hoogerwaard
 Wed. Van Leeuwen
 G. Hermenet
 C. van den Oever
 Cornelia de Vries
 Vrouw Pleune
 Jan Berger
 Annigje Grolleman
 Dirkje Blonk

Fijgje Bons
Vrouw Pijnze
Aart Labee
Bongenaar
Vrouw Stout
Dirk Slingerland
Pieter van der Bas
Jan van Vliet en Anna van Vliet-Lolkus
Vrouw Aalbers
A. Schouls
Van den Heuvel
Wed. G. Duijzer
Wed. W. Heemskerk
Fam. Jobse in Dordrecht
Weduwe de Wit
Fam. Verhaar
Fam. Verkerk
Weduwe A. H. Swets-Blokland
Rika Kofman en Pleuntje Veer
Cornelia de Vries, Rotterdam
Vrouw de Lange – Kastelein te Geersdijk, Noord Beveveland
Cornelia de Koning – Snijder (1880-1961)

9. Willempje Hop, 1878 -1958 te Maartensdijk. Blz. 145

10. Ervaringen van Ds. A. J. Wijnmaalen. Blz. 149
Levensschets van Mevr. Naatje Wijnmaalen – Van den Heuvel.
Overlijden Mevr. Zand.
Jans van Vlaanderen
Aagje van Ettekoven-van Barneveld

11. Het werk des Heeren, verheerlijkt in het leven van Jansje van Heiningen-Kros. Blz. 175

12. Uit het leven van San en Neeltje DUISTER. Blz. 181

1. 'Bij deze dingen leeft mijn ziel'

De gangen van Grietje Redder uit Staphorst, 1784-1837

Oude Paden, dec. 2012. Door K. Tippe

Algemene gegevens

Grietje Redder (1784-1837) is, voor zover bekend, de enige inwoner van Staphorst van wie een bekeringsgeschiedenis in druk is verschenen. Dankzij haar neef Klaas Redder (1825-1896), die haar aantekeningen een kleine dertig jaar na haar overlijden van een voorwoord voorzag en uitgaf, is haar leven aan de vergetelheid ontrukkt. Overigens vermeldde Grietje Redder behalve haar veelvuldige ziekteperiodes bijna geen aardse zaken. De moeilijkheden in Franse tijd, die ook haar familie zwaar troffen, de vele plagen in de natuur en de grote kindersterfte in haar familie, om maar enkele zaken te noemen, komen niet aan bod. Het ging haar alleen om de weg die de Heere met haar ging. Het is een boekje waarin regelmatig de verwondering doorklinkt. Eigen roem is uitgesloten.

In dit artikel geven we eerst een schets van de familie en gemeenschap waarin Grietje Redder leefde. Vervolgens volgen we haar op haar geestelijke gangen aan de hand van haar aantekeningen. Tot slot maken we nog twee kleine uitstapjes: naar het leven van Klaas Redder, die het boekje liet uitgeven, en naar de gang van het boekje door mijn voorgeslacht, beginnend bij mijn betovergrootvader Hendrik Lier (1838-1916), die waarschijnlijk de eerste eigenaar was van mijn exemplaar van het werkje.

Grietje Redder is geboren in 1784 als dochter van Evert Claasz. Redder (1759-1844) en Jantje Jans Witte of Wittink (1749-1824). Evert Claasz. Redder was tussen 1800 en 1828 herhaalde malen ambtsdrager in de Hervormde gemeente van Staphorst.

De familie Redder was een relatief welvarende boerenfamilie. Grietje was het oudste kind. Na haar werden Klaas (1785-1857), Hilligje (1787-1831), Aaltje (1790) en nog een Aaltje (1792-1818) geboren.

Grietje leefde in een bewogen periode. Enkele jaren na haar geboorte, in 1787, was het maandenlang onrustig in Staphorst door de strijd tussen de patriotten en prinsgezinden. De komst van de Fransen in 1795 bracht nieuw onheil, zeker toen van 1811 tot 1813 jongens werden opgeroepen om dienst te doen in het leger van Napoleon.

Ook een neef van Grietje werd opgeroepen. Jan Egberts Redder had zich aanvankelijk gemeld, maar besloot op enig moment de kazerne te verlaten en zich bij andere deserteurs en weigeraars te voegen. Volgens overlevering leefden ze in een hol in buurtschap de Leijen. Ze werden bij toerbeurt gevoed door de buurtbewoners. 's Nachts stond dan een maaltijd voor hen klaar.

Een andere dienstweigeraar was Hendrik Tippe (1790-1813). Mede door de inspanningen van de jonge maire (burgemeester) F.A. Ebbinge Wubben werden alle Staphorster deserteurs en dienstweigeraars gepakt. Hendrik Tippe zou het niet overleven. In 1813 stierf hij in een hospitaal in Maastricht. Jan Redder kwam terug. Mogelijk was hij wel getekend door zijn oorlogservaringen. Het is bekend dat hij in latere jaren zijn vrouw mishandelde. Wellicht zou hij twee eeuwen later de diagnose oorlogstrauma hebben gekregen.

In de twintig jaar na de Franse tijd werd Staphorst geteisterd door diverse natuurrampen. Ziekte onder vee en gewas, muizenplagen en overstromingen leidden tot grote armoede. De watersnoodramp van 1825 kostte in de gemeente Staphorst zelfs meer dan twintig mensen het leven, terwijl ook een groot deel van het vee verdronk. De oorlogen en natuurrampen werden door velen beschouwd als een oordeel en waarschuwing van God. In meerdere levensbeschrijvingen lezen we dat er een verband

werd gezien tussen het vele onheil in deze periode en de oprukkende verlichtingstheologie in delen van de Nederlandse Hervormde Kerk.

Gemeente en gezelschap

Grietje Redder kon door haar zwakke gestel slechts zelden 's zondags de kerkdiensten bezoeken. Hoewel ze het laatste jaar van haar leven tot de afgescheiden gemeente behoorde, wil dat niet zeggen dat ze ontevreden was over de prediking in de Hervormde Kerk van Staphorst. Onder de Woordbediening in Staphorst ervoer ze veel zegen. In haar eigen woorden gezegd: het was 'altijd nog niet geheel vruchteloos, zodat ik somtijds wel eens mogt zeggen: bij deze dingen leeft mijne ziel, en in allen dezen is het leven mijns geestes'.

Tijdens een catechismusbespreking werd ze er 'zoo levendig bij bepaald' dat ze door de doop aan de Drie-enige God was opgedragen en dat het niet vruchteloos was, omdat ze in Gods eeuwige liefde al was gekend. Duidelijk is dat de prediking, die ze hoorde, aansloot bij haar beleving.

In 1824 kreeg Staphorst in de persoon van ds. Hartman een orthodoxe predikant, die waardering genoot in de gemeente. Mogelijk is dat de reden dat de Afscheiding slechts weinig aanhang kreeg. De plaatselijke predikant verklaarde zich in geestelijk opzicht verbonden te voelen met ds. H. de Cock, maar zich niet zoals deze te willen afscheiden van de Nederlandse Hervormde kerk.

Grietje Redder hoorde graag 'de vromen spreken', zoals op meerdere plaatsen in haar levensverhaal blijkt. In de gemeente Staphorst werd op meerdere plaatsen gezelschap gehouden. In Hervormd Staphorst moet het waarschijnlijk meer als aanvulling op dan vervanging van de erediensten worden beschouwd.

Ook de in Staphorst opgegroeide latere afgescheiden predikant Klaas Harms Talen bezocht in zijn jonge jaren de gezelschappen. Van zijn jong overleden moeder leerde hij gezangen van Van Lodensteyn en Groenewegen, die hier vaak werden gezongen. Op deze gezelschappen zullen naast de zielservaringen van de aanwezigen waarschijnlijk ook de ontwikkelingen in de landelijke kerk aan bod gekomen zijn. In de bevolkingsregisters van 1830 tot en met 1860 is te zien dat met name in Rouveen, maar ook in Staphorst sprake is van groepsvorming van afgescheidenen. Het is zeer aannemelijk dat deze concentraties voortkomen uit gezelschappen. Dat was het geval in veel plaatsen waar in de jaren dertig afgescheiden gemeenten ontstonden.

De Afscheiding

In Staphorst werd op 1 mei 1836 een Afgescheiden gemeente geïnstitueerd door ds. A. C. van Raalte. De reeds genoemde Klaas Harms Talen schreef in zijn autobiografie dat het de begeerte van zijn vader was, dat het gehele gezin hem volgde in de overstap. Zijn vader Harm Talen en Grietje Redders broer Klaas Evertsz. Redder werden bij de stichting van de gemeente gekozen als diakenen. Tot ouderlingen werden gekozen Berend Balder en Berend Evertsz. Wobben, de winkelier/koopman in wiens huis de instituering van de gemeente plaats vond. Aanvankelijk bestond de afgescheiden gemeente van Staphorst uit zo'n twintig belijdende leden.

Grietje Redder stierf slechts een jaar na de afscheiding in Staphorst. Haar levensverhaal geeft geen informatie over haar motieven om zich af te scheiden. Waarschijnlijk zal een rol gespeeld hebben dat haar broer Klaas Evertsz. Redder en zijn gezin zich bij de afgescheidenen voegden. Zij maakte deel uit van het huishouden van haar broer.

Geestelijk leven

Grietje Redder bleef heel haar leven ongehuwd. Ze was zwak van gestel, zodat ze op volwassen leeftijd maar zelden naar de kerk kon gaan. In haar bekeringsgeschiedenis beschreef ze ongeveer twintig jaar uit haar leven. Het verslag begint na haar zestiende levensjaar. 'Ik heb van mijn jonkheid af tot ruim zestien jaren, den meesten tijd zorgeloos geleefd', zo begint haar 'Christelijke bevinding op weg naar den hemel'. Ze leerde haar verloren toestand zien, maar in eerste instantie zonder 'die zware overtuiging, als wel anderen'. Na anderhalf jaar van 'lezen, bidden en andere pligten' zonder dat ze Jezus als Redder voor haar ziel leerde kennen, werd ze zwaar ziek. Ze leerde zien dat ze met haar eigen plichtvervulling de zaligheid niet kon verdienen. Momenten van 'enige verruiming' worden afgewisseld met overtuigingen 'dat het geheel mis was'.

Het voorbeeld van een vriendin die verhaalde 'hoe zij Jezus als Borg en Verlosser voor haar had leren kennen', bracht Grietje Redder tot 'een aanhoudend roepen dat toch Jezus zich zelf eens aan mijne ziel mogt ontdekken, uit enkele vrije genade'. Toch vreesde ze 'dat de Heere zich aan zulk een slechte als ik mij bevond, niet konde ontdekken, en dit maakte mij meer verlegen; tot dat de Heere Jezus zich als Borg voor zondaren aan mij ontdekte'. Ze werd in 'een diepe verwondering en schaamte' bij het lijden van de Heere Jezus bepaald, 'van Zijne krib tot aan Zijn kruis'. Ze smolt weg in haar 'nietigheid en onwaardigheid' en was 'als een worm voor God'. Toen kon ze niet anders geloven 'of Jezus had voor mij voldaan'.

Dit was geen eindpunt in haar levensgeschiedenis; haar doorbraak wordt beschreven op pagina drie. Er volgden nog veertig pagina's. Steeds opnieuw waren er periodes waarin ze twijfelde aan haar zaligheid en waarin uiteindelijk de eerder ervaren vergeving bevestigd werd. Ze kende veel bestrijding of het wel echt geweest was en ze zich niet wat had ingebeeld. Uiteindelijk was steeds weer een goddelijke bevestiging nodig. Grietje Redder kon niet leven van oude bevindingen, maar moest gevoed worden uit de gemeenschap met God. Met name de regelmatig voorkomende periodes van ernstige ziekte waren belangrijke momenten in haar geestelijk leven.

Klaas Redder getuigde van zijn tante: 'Hare keuze in den dienst Gods, en hare hope op den Heere zijn volstandig gebleven tot het einde, gelijk zij hier gedurig openbaart'.

Deze zin geeft een gelijkmatiger beeld van Grietje Redders geestelijk leven dan haar eigen verslag, dat zo'n twintig jaar beslaat. Klaas Redder heeft zijn tante echter alleen in de periode daarna gekend. Mogelijk was ze toen een minder bestreden en een meer verzekerd christin.

De twee laatste pagina's, blz. 42 en 43, van Grietje's verslag luiden als volgt:

... Dit maakt mij gedurig stil en onderworpen aan Gods wil en weg. Al was het dat ik met vele zwakheden en langdurig sukkelingen door de woestijn dezer wereld moest geleid worden. Zo mag ik gedurig meer stilstaan bij de voor rechten die er nog onder zijn, dan bij de tegenheden zelf. En mag ik dan eens zien op het bittere lijden van de Zaligmaker en hoe oneindig dit verschil die van het mijne, zodat het er niets bij is, en dat Jezus dit alles geleden heeft uit eindeloze liefde, dan wordt het mij wel eens groot dat Hij alle hoon, smaad, laster en vervolging voor Zijn volk heeft willen ondergaan; en dat ik daartoe mag verwaardigd worden om er in te delen.

Als ik nog eens mag komen in de peilloze liefde van de Borg, dat Hij dat alles uit enkele liefde voor mij arme worm heeft willen ondergaan, dan zegt mijn ziel in verwondering en schaamte: *Heere, wat heeft U toch bewogen, om voor zulk een rebel en vijandin die ik van nature was, zoveel te ondergaan.* Doch hiertoe kon ik geen nadere reden vinden, dan alleen Gods eeuwige liefde en de Vrederaad tussen de Vader en de Zoon, dat de

Zoon toen al heeft op Zich genomen en in de tijd Borg willen zijn, om deze en gene welke in de verbroken werkverbond te liggen, te verlossen. En dat ik daartoe juist nu verwaardigd zal worden met voorbijgaan van zo veel andere welke in mijn ogen geschikter waren dan ik, is mij het wonderlijkste.

Dit heb ik geschreven met mijn hand. En ik weet niet beter, of ik heb het aan mijn ziel ondervonden. De Heere heeft dit en veel meer andere bevindelijke zaken door vrije genade in mij gelegd. En zo is en blijft het nog mijn onberouwelijke keuze om voor Jezus te leven.

2. MARGARETHA VERMEER

Uit het leven van oefenaar Willem Vermeer

Willem Vermeer werd geboren te Renswoude op 4 juni 1837 en is overleden te Zeist op 27 september 1929, dus op 92-jarige leeftijd.

Zoals hijzelf in de brief, die hieronder volgt, vertelt, was Vermeer op zijn 24ste jaar reeds een bevestigd kind des Heeren. In hetzelfde jaar 1861, waarin God zulke grote genade in zijn hart verheerlijkte, werd hij ook ouderling in de Christelijke Afgescheiden Gemeente te Renswoude. Vanwege de vreze Gods kreeg hij veel vijandschap te verduren, doch toen zijn moeder overleden was, trok hij met zijn vader naar Utrecht, om daar een broer in diens bakkerij te helpen. In Utrecht werd hij spoedig diaken bij de afgescheidenen. Op 23 september 1868 trad hij in het huwelijk met Alida Johanna de Haan.

Na het overlijden van zijn moeder in 1864 vertrok hij met zijn vader naar Utrecht, om zijn broer in de bakkerij te helpen. Het duurde niet lang of hij werd ook hier tot het ambt gekozen, namelijk tot diaken, in de Christelijke Afgescheidene Gemeente. Te Utrecht trad hij die vele jaren een trouwe levensgezellin was. Door de begeerte om de Heere te dienen in de prediking van het Evangelie verhuisde hij met zijn vrouw naar Kampen, om aan de Theologische School opgeleid te worden. Hier kwam hij te wonen in de "korte ademstraat", zoals hijzelf zei. Hiermee bedoelde hij dat het hem door financiële tegenspoed na verloop van tijd niet meer mogelijk was verder te studeren. Hij was origineel in allerlei uitdrukkingen, waarmee hij zeer eigenaardig, maar ook vaak kernachtig de zaken wist te zeggen. Door geldgebrek moest hij dus zijn studie afbreken en dat was een bittere teleurstelling voor hem. Na zijn verhuizing naar IJsselstein kwamen er heel spoedig van alle zijden verzoeken om als oefenaar Gods Woord te komen verkondigen.

De Classis Utrecht gaf hem de vrijheid om voor te gaan en in Culemborg wenste men hem gaarne te hebben. Daar was echter geen huis voor hem beschikbaar en zo werd nu (in 1872) Vianen zijn woonplaats en arbeidsveld.

In Vianen had vóór die tijd ds. Schouten met veel zegen in de Ned. Herv. Kerk gearbeid en een groep "Schouterianen", die eigen bijeenkomsten hield, was het steeds niet eens over een kerkelijk standpunt. De heer Vermeer werd hun voorganger onder beding dat hij eens in de maand de gemeente te Culemborg bleef bedienen en dat Vianen een station der Chr. Geref. Gem. te Utrecht zou worden. In de buitenstad werd een huis gehuurd, dat boven voor pastorie en beneden voor vergaderlokaal werd ingericht. Vermeers prediking werd zichtbaar gezegend en in het stadje werd het bekend, wat God onder dit eenvoudige volk deed, vooral nadat Hij een zeer goddeloze man, die dronken kwam binnen vallen, krachtadig vernieuwde.

De vijandschap was ook groot; vooral van liberale zijde werd er veel laster en spot over de "Schouterianen" uitgesproken. Het aantal hoorders nam echter ook steeds toe, dus moest men naar een grotere ruimte uitzien. Dit ging allemaal met veel moeite gepaard en de moed zonk bij Vermeer wel zo in de schoenen, dat hij meende te vertrekken. De vijanden verblijdden zich reeds op dat gerucht, doch God gaf enkele gemeenteleden in het hart om het logement "St. Joris" aan te kopen. Dit gebouw werd in stilte voor kerkdiensten ingericht en toen Vermeer in plaats van te vertrekken nu steeds in een flink gebouw preekte waren de vijanden dol van woede. Zij bewogen een troep ruwe leeglopers met drank en geld om de kerkdienst woest te verstoren. Deze veroorzaakten met hun woest geschreeuw wel consternatie, doch Vermeer bleef kalm en liet zingen Ps.

68: 1: "De Heer' zal opstaan tot den strijd." Dit bracht de invallers zo in vertwijfeling, dat ze weer wegluchtten.

Het kerkelijk standpunt van Vermeers hoorders was lang een omstreden zaak en men meende dit tot een oplossing te brengen, toen men in 1888 onder de bekoring kwam van de Doleantie. Zo ging ook Vermeer daar (voor enige jaren) in mee en heeft deze knecht des Heeren 18 jaar te Vianen met rijke zegen gearbeid, doch ook met allerlei moeilijkheden geworsteld.

In het laatste jaar zijner bediening te Vianen, dus tegen of in 1890 moet ook de bekering van zijn dochtertje **Margaretha Vermeer** hebben plaatsgevonden. Als men dat zielroerende verhaal leest over dit elfjarige dochtertje, zoals Vermeer dat in het onder ons bekende boekje heeft beschreven, dan ziet men ook, hoe dit kind lichamelijk zeer heeft geleden en dat de verpleging ook zeer veel van de ouders heeft gevergd. Ook dat heeft de moeiten te Vianen dus wel verzaagd. Men kan ook in dat boekje zien, hoevelen van het geoefende volk er bij Vermeer, mede vanwege dat dochtertje Margaretha in hun huis kwamen.

Het leven van **Jansje Storm** ("gevonden op de Keizersgracht te Amsterdam in 1834") werd ook door onze Vermeer beschreven en deze bijna blinde godzalige vrouw behoorde ook tot hun vriendenkring. In die beide genoemde boekjes, die men dus eigenlijk bij elkaar moet lezen, ziet men het huiselijk leven van Vermeer en de heerlijke genade, aan zijn dochtertje bewezen.

Het leven, het lijden, de bekering en zalig sterven van Grietje zijn onvergetelijk geweest voor haar vader en we lezen, dat iemand na zijn overlijden schreef, dat hij wel dagelijks in zijn hele verdere leven de naam van Grietje op zijn lippen had. In 1890 ging Vermeer naar Giessendam en de zieke Grietje verhuisde nog mee en is dus ook te Giessendam overleden en begraven. Vermeer stond van 1890 tot 1894 te Giessendam en dat was dus in de "Geref. Kerk B". In 1894 verliet hij echter weer de kerken der Doleantie en nam een beroep aan naar de Chr. Geref. Kerk te Schiedam. Dat was slechts voor een jaar en daarop volgde (1895-1898) Culemborg. Daarna arbeidde hij nog vier jaar (1898-1902) te Lisse in de Chr. Geref. Kerk, die door afsplitsing uit de gemeente van ds. Fransen na diens weggaan was ontstaan. (Daardoor heeft Vermeer ook nog op het graf van ds. Fransen, die overleed op 4 juni 1898 te Barneveld, gesproken). Vanaf 1902 diende Vermeer de Chr. Geref. Kerk te Zeist en ging daar in 1919 met emeritaat en is daar in 1929 dus op de hoge ouderdom van 92 jaar, ingegaan in de vreugde zijns Heeren. Bij zijn begrafenis te Zeist werd ook getuigd, dat hij voor velen tot zegen is geweest.

Persoonlijke beschrijving van de weg des Heeren¹

Vermeer nader verhaalt van de grote genade in zijn jonge jaren door God aan hem bewezen. De brief uit 1915 is als volgt:

Geachte vriend!

Ik heb uw brief met de andere brieven van Leentje ontvangen en uw verzoek om u terug te schrijven en dan iets te melden van de leidingen met mij gehouden, overdacht. Door mijn uitgebreide werkkring dacht ik daar eerst niet aan te voldoen. Maar omdat u daar bijvoegde "dat het nog eens een middel mocht zijn tot opklaring in uw weg" gevoelde ik daarbij toch ook een zekere liefdesverplichting. Niet dat ik iemand ben, die u nog wat moet leren; daar leger ik niet. Vader Brakel zegt "ik behoef niet bovenaan te staan; als ik maar mee mag gaan". Daar wens ik ook gelegerd te zijn of te worden.

Nu wat betreft uw verzoek, om iets van mijn leiding en weg te weten, die de Heere met mij gehouden heeft:

¹ Zie: "Komt, luistert toe", deel III.

Mijn ouders woonden te Renswoude bij Veenendaal in Gelderland; daar hadden zij een logement en ook een boerderij. Daar ben ik geboren. Mijn werkzaamheden in dat logement waren (zoals u zich wel kan indenken): glaasje rondbrengen, kaarten aan de tafeltjes bezorgen en biljartspelers bedienen. Ook moest ik in mijn opgroeien wel voordrachten doen uit romantische boeken. Eénmaal was het ook uit de Bijbel, uit de geschiedenis van Jozef, maar onder die voordracht was het alsof ik voor het oordeel Gods stond en dat heb ik niet meer durven doen. Dit alles was ook meest zondagswerk. Van m'n kindse dagen af had ik een zeker gevoel van en liefde voor Gods rechtvaardigheid, al was het, dat ik voor eeuwig naar de hel moest. U kunt dus wel indenken, hoe bezwaard ik moest zondigen. En dan was er ook altijd de remonstrantse leraar, die leerde: dat moest men eerst voor God zijn, eer God dat voor ons was. Nu had ik wel, zoals ik toen dacht, veel deugden, maar vooral met de feesten en dan in zo'n vreselijke werkkring verloor ik die steeds weer. Dus als dat logement niet werd afgeschaft dan ging ik met mijn ouders naar de hel, dat stond bij mij vast, want om door vrije genade behouden te worden? Daar hoorde ik nooit over preken en ik had er ook m'n ouders nooit iets van horen zeggen. Door onkunde hield ik Gods volk voor fijne farizeeërs.

Doch, wat gebeurt er toen ik 17 jaar oud was? Er komt een vrouw uit Veenendaal een boodschap doen en die vertelde aan de koffietafel, hoe God haar bekeerd had zonder deugden te hebben, maar dat Hij haar krachtdadig uit de hel der zonde had verlost. Ik had zulke taal nog nooit gehoord. Ik zei tegen onze koejongen, die de koeien naar de wei bracht: "Geloofst gij ook niet, dat die vrouw dwaas is?"

"Neen," zei die jongen, "die vrouw is goed bekeerd. Ik ga met m'n moeder ook naar deijnen, naar die fijne dominees, ook naar zulke mensen als deze vrouw. Maar datgene, waar die vrouw van sprak, dat leert hier de dominee niet."

Daarop zei ik: "Wel jongen, als ik dan ook eens bekeerd zou zijn, zou ik dan ook naar die mensen moeten gaan?"

"Ja zeker!" zei die jongen.

Ik antwoordde: "Dan wil ik niet bekeerd zijn, want dan zou ik nog voor m'n twintigste jaar dood zijn!"

Nu werd ik eigenlijk bang om bekeerd te worden zoals die vrouw, want dan zou ik ook naar dieijnen moeten. Ik bad toen van die tijd af: "Heere, bekeer mij zoals die vrouw, maar breng mij niet bij dat fijne volk!"

Ik was op het land....

Een buurvrouw zei: "Gaat gij ook zondagavond mee naar het fijne gezelschap." De andere vrouw zei: "Hoe laat begint dat?" Ze antwoordde: "Om zes uur."

Toen ik dat aanhoorde, sprak God in mijn hart: "Aanstaande zondag om zes uur zijt gij ook daar in het midden; *Ik ben God de Almachtige!*"

's Zondagsavonds werd ik, als met paardenkracht uit onze tuin gehaald. Daar kwam de jongeling van achttien jaren. Men verschrok, toen men mij aan de deur zag staan, want men kende mij niet anders dan als een openbare vijand. Een half uur werd men daardoor belet, men dacht slechts om te zien, wat ik zou uitvoeren.

Een godzalig man begon te bidden en zijn nood te klagen aan de Heere, maar hij bad ook "dat God machtig was, om de muil der leeuwen te sluiten en om die leeuw aan zichzelf te ontdekken, om zich met Asaf te leren kennen als een onvernuftig beest voor God, die achttien jaar de zonde en de duivel gediend had." Ik moet veel voorbijgaan, om me alleen bij de hoofdzaken te bepalen of te laten leiden.

Ik kwam daarna nog in een zware zielestrijd. Mijn ouders had ik niet alleen tegen; ik werd ook veel bestreden aangaande een Kaïns-ontdekking en een Judas'-berouw.

Tot mijn 22ste jaar ben ik in vreselijke bestrijdingen geweest en heeft de Heere door zwarigheden mijn hart vernederd doch toen ontving ik de belofte: "Zo Hij vertoeft, verbeid Hem, Hij zal gewisselijk komen". Dit gaf eniger mate hoop in mijn ziel en ik kon menigmaal vurig tot God bidden om die komst, maar de werkzaamheden namen weer af en ik voelde geen grond voor de eeuwigheid. Daar ging ik naar de hooibalk en daar ontvielen mijn werkzaamheden als grond met een toeleidende afsnijding, en al had ik er de hemel mee kunnen verdienen, ik kon niet meer bidden. Nu kwam mij voor, dat als ik niet in het welbehagen was opgenomen, dat dan mijn bidden ook niet baatte. Daarop kwam de Heere over met "Ik ben de ware wijnstok en Mijn Vader is de landman." Toen werd ik met bewustheid voor mijn hart als een rank in de ware Wijnstok ingelijfd. De Vader hield Zich nog verborgen, maar drie weken lang heb ik in de gemeenschap van die Borg en Middelaar mogen delen. Toen werd alles weer ingetrokken en kwam de vreselijkste zonde weer in mijn hart en dat duurde drie dagen. U kunt indenken, wat een treurige gewaarwordingen dit waren: eerst met des Konings dochter verheerlijkt inwendig drie weken lang en nu die vreselijke zonde weer in de plaats. Doch daar ontving ik de woorden: "In Hem zijt gij volmaakt!" De grond lag buiten mij. In Hem, in Christus moest ik volmaakt zijn.

Ik werd in de volmaaktheid Gods ingeleid, met Adam voor de val, maar ik had in Adam ook van de boom gegeten en nu werd ik als met Adam uit het Paradijs verdreven op het veld en daar lag ik volgens Ezechiël 16 vertreden in mijn bloed. En nu kwam de eis tot mij over dat aan Gods recht moest voldaan worden. Nu was ik weleens voor het recht geweest maar nu kwam ik onder het recht Gods. Ik moest betalen of de gevangenis in en daar werd ik voor de vierschaar gedaagd en de Rechter sprak. Mijn schuld moest betaald worden; de wet veroordeelde mij en de satan klaagde mij ook aan. Maar nu sprak Jezus en trad voor mij in "Ik heb de pers voor hem getreden, Ik heb aan Uw recht voldaan!" Ik ontving de verzekering van de vergiffenis mijner schuld en zonden in een verzekerd geloof; dit was niet alleen de vrucht als in een toevluchtnemend geloof. Met dat alles bleef mijn Vader de Landman, nog verborgen. Een groot half jaar daarna ben ik met de verloren zoon weer in de verloren gunst des Vaders hersteld en ontving ik door de Zoon een toegang tot de Vader op Zijn verdiensten. Daarna heeft de Vader mij (op m'n 24ste jaar) als Zijn kind weer aangenomen en ben ik daarop van de Vader weer gegeven aan de Zoon en dat is door de Heilige Geest verzekerd en verzegeld in mijn ziel. En nu kan die W. Vermeer zichzelf niet helpen maar staat er nog menigmaal voor met de zucht in het hart: "Hoe kom ik er nog door?"

"Maar," zegt de dichter van Ps. 73 "En mij hiertoe door U bereid...." en dus is het met mij en al dat arm en ellendig volk in zichzelf.

Mijn vrouw leeft ook nog en is 69 jaar en ik 78. Mijn vrouw heeft van haar twaalfde jaar af de kentekenen en is aan de voeten van Ledeboer opgegroeid en ontdekt. Leentje heb ik nog niet weer ontmoet.

Ik heb geschreven, maar heb haast geen tijd maar u hebt wel de tijd om het uit te zoeken.

Na groeten, uw vriend,
W. Vermeer te Zeist.

Verder geven we nu dus nog een gedeelte weer waarin Vermeer beschreef hoe hij kennis kreeg aan een verzoend Vader in Christus, door de Heilige Geest verzegeld.

We zagen hoe hij na de openbaring van Christus in zijn ziel drie weken zalig gesteld was. Wat hij daarna ondervond beschreef hij in dit stuk wat uitvoeriger:

".... Deze toestand duurde ongeveer drie weken. Toen, op een nacht viel ik in slaap en ontwaakte met een ledigheid in mijn hart.

Ik werd bedroefd; mijn Liefste was geweken en ik gevoelde, hoe weer zondige gedachten in mij opkwamen. Wat was dat een teleurstelling. Ik had zo gehoopt, van stap tot stap te zullen voortgaan in de weg der heiligmaking en dan opgenomen te worden in het Vaderhuis.

En nu weer terugvallen in de zonde. 't Was verschrikkelijk en zelfs mijn lichaam leed er deerlijk onder. Drie dagen lang moest ik het bed houden en toen werd de oude kuiper tot mij toegelaten. Hij vroeg mij hoe het er mee ging en ik antwoordde: "Ik ben toch zo ziek." Want mijn ware toestand durfde ik hem niet zeggen. Hij scheen het te begrijpen en informeerde, hoe het met mijn inwendige toestand was. "Niet zo levendig meer, Pol," zei ik. "Juist," was zijn opmerking, "ik dacht het al, de oorzaak van je ziekte ligt in je zieletoestand. Je waart met des Konings dochter wel verheerlijkt inwendig, maar je moet in Hem volmaakt zijn, buiten jezelf."

Over die woorden dacht ik nog na, toen hij vertrokken was. Daarover ging nu een licht op. Ik had de volmaaktheid in mijzelf gezocht en de grond ligt in Hem, als het enige middel om de welverdiende straf te ontgaan en weder tot genade te komen. Hoe groot was de Gift des Vaders, om die Zoon te schenken en hoe groot was de bereidwilligheid des Zoons om Zich tot een Borg en Middelaar te geven. Die liefde des Vaders werd mij een zaak van overpeinzing en deze leidde mij terug naar het paradijs. Wat een zaligheid moet het voor Adam en Eva geweest zijn, om in die liefde te mogen delen. Ik mocht er zelf iets van genieten, iets van de vrede der paradijsgemeenschap, om de Heere te mogen ontmoeten. Doch ook dit duurde slechts kort.

Dan werd ik mij bewust van de val van Adam en hoe ik ook in die val gezondigd had, zodat ik Gods gemeenschap moest derven. Ik zag mij als uitgeworpen uit het paradijs en liggende op de vlakte des velds; genoemd in Ezechiël 16; vertreden in mijn bloed en een vijand van God en mijn naaste. Het was of ik de duivelen in de hel hoorde lachen. Nu was ik aan hen gelijk: verworpen van het aangezicht des Heeren. Maar ook scheen ik een heilig en rechtvaardig God te horen, Die geen afstand deed van Zijn heilig recht en sprak: "De vloek der Wet zal Mij niet rouwen; Ik doe geen afstand van Mijn recht". Zonder te overdrijven moet ik eerlijk zeggen: op dat ogenblik was 't of ik nooit van een Jezus, een Zaligmaker gehoord had. Toch had ik al dikwijls over Hem horen spreken en prediken.

De toegang tot het paradijs was voor mij gesloten - en dat was recht. Ik moest het toevallen, al betekende het, dat ik er onder verloren zou gaan. Verloren gaan, dat sloot in, hoe ik een heilig en rechtvaardig God voor eeuwig zou moeten lasteren. Dat was het verschrikkelijkste. Daar stond ik, wanhopig en radeloos - en in die toestand kwam de Vader Zelf mij te wijzen op Zijn Zoon. Hij had een genadetroon opgericht in Zijn Zoon en sprak: "Wie is Hij, die met Zijn harte Borg worde."

Naar die Borg ging nu mijn zielsverlangen uit. Hij was de Enige, Die het voor mij kon opnemen. Zo kwam ik voor het gericht te staan. De Rechter sprak Zijn rechten uit; de wet eiste en sprak zijn vloeken uit, de satan en mijn geweten verklaagden mij. En zo stond ik daar als de gedaagde misdadiger, die geen woord meer had om voort te brengen. Doch nu trad de Zoon voor, als mijn Borg en Middelaar. Hij voerde eerst Zijn lijdelijke gehoorzaamheid aan. Hoe Hij alles wat te eisen was, geleden had, om zo Zijn volk van de hel te verlossen. Hij had de toorn Gods gedragen en doorgedragen en zodoende een eeuwige waardij verworven, waardoor Hij ook mij van de hel kon verlossen.

Daarna toonde Hij Zijn dadelijke gehoorzaamheid aan. Hij had de wet vervuld, door God lief te hebben boven alles en Zijn naaste als Zichzelf. En hierop was het eeuwige leven beloofd. Zo was de Rechter voldaan; was ook voldaan aan de eisen der wet; satans' aanklacht afgewezen en mijn geweten tot zwijgen gebracht. Ja, het handschrift

der zonde lag voor eeuwig verscheurd en de verlossing door Christus' gerechtigheid werd aan mijn hart verzegeld. O, die liefde van mijn Bloedbruidegom, Die mij met zo'n dure prijs had gekocht en vrijgemaakt.

Maar ook mocht ik zien de liefde des Vaders, die bleek in het geven van Zijn Zoon. De betrekking op die Vader werd zo sterk, dat het rechterlijke in Hem maar op de achtergrond geraakte. De weldaad, die God mij had bewezen, kon ik niet verbergen.

Ik vertelde er van aan kinderen Gods, die ik ontmoette. Ze meenden, dat het werk Gods, in mij begonnen, nu door Christus was voltooid en ik in Hem verzegeld en verzekerd was. Toch durfde ik dit niet te beamen, want dan moest ik toch God mijn Vader durven noemen en daar aarzelde ik voor. Ik sprak er met een leraar over en vroeg, of ik nu God mijn Vader mocht noemen. "Zeker," zeide hij, "het kleinste kind mag dit doen...." Maar kan zulk een kind het doen? Er is verschil of iemand vaderlijk met ons handelt, of dat hij onze vader is. Want alleen door de Zoon en diens Geest, hebben we toegang tot de Vader.

Enige dagen later hoorde ik een andere leraar prediken over Jeremia 3: 19: "Ik zeide wel: Hoe zal Ik u onder de kinderen zetten en u geven het gewenste land, de sierlijke erfenis van de heirscharen der heidenen? Maar Ik zeide: Gij zult tot Mij roepen: mijn Vader; en gij zult van achter Mij niet afkeren." Met overtuiging en blijdschap sprak hij over de heerlijkheid van dat Vaderschap en over het kindschap van een kind des Heeren. Toen het ging over de woorden: "Gij zult tot Mij roepen: mijn Vader" werd de uitgang van mijn ziel tot die weldaad zó groot, dat ik mij bijna niet in kon houden, want voortdurend sterker werd in mijn binnenste het roepen tot de Heere: "Wat is het toch, dat ik U niet met vrijmoedigheid als mijn Vader kan aanspreken?" Deze vraag liet mij maar niet los, zelfs niet onder mijn dagelijkse arbeid.

Zo was ik eens met mijn vader en onze dagloner in het hooiland bezig een voer hooi te laden. Bijna was de wagen vol, toen mijn vader tegen mij zeide: "Ga maar vast vooruit binnendoor naar huis, dan ben je een half uur eerder thuis, om daar alles klaar te maken, zodat we dadelijk met het lossen kunnen beginnen."

Ik ging en kwam onderweg op een eenzame plaats, waar wat struikgewas stond. Wat een goede gelegenheid om even mijn hart uit te storten voor de Heere. Terwijl ik neerknielde tussen de struiken, viel met kracht in mijn ziel het woord: "Ik zeg niet, dat Ik de Vader voor u zal bidden, want de Vader Zelf heeft u lief."

Zo wilde God Zelf mij onderwijzen door Zijn Woord en Geest; dat mocht ik vast geloven. Hij wees mij ook op de gelijkenis van de verloren zoon en deed mij inzien, hoe die zoon in Adam zijn kindschap en het recht van gemeenschap met de Vader verloren had, maar door Christus zich een weg geopend zag, om tot de Vader weer te keren. De draf der zonde werd hem onthouden, opdat hij behoefte kreeg tot wederkeren. Ja, meer nog. Hij werd door de Heilige Geest geleid, op grond van Christus' kruis- en zoenverdienste. Het was alsof mij toegeroepen werd: 'Let er op, dat ook de Vader Zelf hem liefheeft; toen Hij de verloren zoon in de verte zag aankomen, kon en wilde de Vader niet rusten en ging de zoon tegemoet.'

O, dat gaan van de Vader naar de zoon; de belijdenis van onwaardigheid door deze en het antwoord van de Vader hierop: "Deze Mijn zoon was dood en is weder levend geworden en hij was verloren en is gevonden." Wat kwam in dit alles de liefde des Vaders toch duidelijk aan de dag. En verder - het gemeste kalf geslacht, al de verdiensten en beloften van de Christus aan de zoon toegepast. Zo werd deze door de Zone Gods weer in de gunst Gods des Vaders hersteld.

Stuk voor stuk werden die zaken aan mijn hart toegepast en de Zone Gods Zelf leidde mij in de armen des Vaders, Die mij aannam als Zijn kind. De Heilige Geest verzegelde dit aan mijn hart, zodat ik mocht uitroepen: "*Abba, mijn Vader!*"

Hier bleef het niet bij. De Vader schonk mij terug aan de Zoon als een loon op Zijn arbeid en met Deze zou ik eenmaal weer onderworpen zijn aan de Vader en mij mogen verlustigen in één God de Vader; in één Heere Jezus Christus; en dat alles werd ook aan mij verzegeld door één Heilige Geest.

Zodat mijn heilstaat vaster stond dan die van Adam vóór de val. Want deze kon nog vallen en vervallen, maar ik kon met de kerke Gods hier beneden wel vallen, maar nooit meer vervallen. Door het geloof mocht ik blikken in de eeuwige zaligheid, waar ik met de Bruidskerk zou mogen aanheffen: "Heilig, heilig, is de Heere der heirscharen!" Een ongekende vrede daalde in mijn hart. Vrede met God, vrede met al het geschapene; zelfs met de dieren des velds.

Nu was God mijn bevredigde Vader, Jezus mijn oudste Broeder en de Heilige Geest mijn eeuwige, zalige Inwoner, mij tot een Onderpand gegeven, dat zo vast en zeker als Hij in mij was, ik ook eenmaal bij God eeuwig zou inwonen.

Toen ik oprees van mijn knieën, was het laat geworden en ik haastte mij naar huis. Wat zou ik tot mijn aardse vader zeggen; want die had reden om zeer verstoord te zijn; ik was meer dan een uur te laat! Doch er was vrede en vertrouwen in mijn hart.

"Laat uwe woorden weinige zijn," klonk het in mijn binnenste en toen ik de Heere vroeg, welke woorden ik dan zou moeten zeggen, kreeg ik ten antwoord: "Ik zal het geven, in de ure, wanneer het nodig is." Dat was mij voldoende.

Thuis komende, zag ik mijn vader op de wagen staan, bezig met het hooi te lossen; en de dagloner bracht het verder naar de bestemde plaats.

"Zo, ben je daar?" sprak vader, "kun je alles goed maken met je godsdienst? Je had hier moeten zijn om alles klaar te maken, maar er was niets klaar. Waar ben je geweest?"

Ik antwoordde: "Vader, u heeft gelijk; ik had er moeten zijn, maar vader, ik was aan een plaats, waar ik niet vandaan kon; moet ik nog meer zeggen, vader?"

"Neen, ga maar aan je werk," was het wederwoord. De dagloner was verbaasd en verbijsterd, dat vader zo kalm was en bleef. Toen ik een ogenblik later met hem alleen was, zei hij: "Wel, jongen, wat liep dat goed af; ik was zo bang, dat het er treurig voor je uit zou zien."

"Och, Bram," gaf ik ten antwoord, "de Heere is tussenbeide gekomen en Die heeft het hart van mijn vader ook in Zijn hand." Bram kreeg de tranen in de ogen. Later is het uitgekomen, dat deze Bram Moolenaar in 't verborgen een kind Gods was. Eer hij stierf heeft hij nog beleden, hoe mijn en mijns vaders toestand hem de Heere had doen aanlopen. Hij had gesmeekt of God de boosheid van mijn vader, maar op hem, op Bram, wilde doen loskomen, opdat de jongen maar vrij kwame. En de Heere had getoond een Hoorder en Verhoorder des gebeds te zijn.

Ja, de Heere maakte het bijzonder wel met mij. Ik was toen 24 jaar geworden en mocht veel in de nabijheid des Heeren leven. Gelukkig waren er getrouwe broeders, die mij raad en onderricht konden geven. Mij was veel gegeven en er zou ook veel van mij geëist worden. Mocht ik maar nooit de schoenen van afhankelijkheid uittrekken en er voor bewaard worden: Eens anders weg te willen vormen en afmeten naar de leiding, die de Heere met mij gehouden had. "De laatste ontmoetingen Gods," zo zeiden mijn vrienden, "zijn de beste verzekeringen, beproefd naar het Woord des Heeren, waarmede de kleinste van Gods kinderen ook kunnen meegaan voor het aangezicht des Heeren."

DE WEG DES HEEREN MET MARGARETHA VERMEER²

Inleiding

Hier volgt een kort, eenvoudig verhaal over de leidingen die de Heere met mijn dochtertje gehouden heeft, om haar tot bekering te brengen.

Toen ik dit optekende, was het niet mijn bedoeling dit werkje te laten drukken, maar omdat sommigen van mijn kinderen nog jong waren toen mijn dochter stierf, wilde ik hun toch laten weten wat de Heere aan hun zuster Grietje gedaan heeft, en daarom heb ik dit opgetekend, voor zover ik het onthouden heb.

Dat de Heere dit geringe werkje nog eens als middel in Zijn hand mocht gebruiken om zielen - al was het er maar één, maar kon het zijn meer - van de brede weg des verderfs af te keren en hen met de paden des heils bekend te maken, is de wens van de schrijver.

Jeugd en ernstige ziekte

Mijn dochter Margaretha Jannetje werd op 3 juni 1874 te Vianen geboren. Zij werd veelal door de kennissen buiten ons huis Grietje genoemd, maar wij noemden haar meestal onze Kiek.

Grietje was, hoewel ze er goed uitzag, reeds voor haar achtste jaar nooit echt gezond geweest. Wij dachten dan ook, dat het hierdoor kwam, dat zij bijna nooit met haar zusje en broertjes en andere kinderen speelde. Later bekende ze, dat zij er geen behoefte toe voelde, omdat zij zo'n last van haar zonden had en niet bekeerd was. Zij wist dit voor haar ouders te bedekken; alleen sprak ze er eens met een vriendinnetje uit Utrecht over.

Zij werd op haar achtste jaar aangetast door beeneters. (Beeneter is een chronische vorm van beenmergontsteking. Deze ontsteking van de beenderen gaat gepaard met ettering en een steeds verder gaande vernieling van het beenweefsel.) In haar beenderen en klieren, dat in haar rechterarm begon en doortrok tot haar armen, haar benen, haar mond en haar borst, zodat zij vol met wonden zat en zij geen lichaamsdeel meer kon gebruiken. Ze was geheel hulpbehoevend, en om de andere dag werd ze door mij verbonden.

Andere tijden bleef ik wel eens langer van huis, maar was de tijd van verbinden er, dan was ik thuis en waren haar twee armen, twee benen, de mond en de borst, samen dertig tot veertig wonden, voor mijn rekening. Zo heeft zij tien jaar in bed gelegen. Elke week moesten wij voor een gulden of daalder jodiumzalf kopen en dan de dokter nog betalen, men kan zich voorstellen wat wij aan onze dochter hebben opgeofferd.

Haar klachten en kermen duurden wel eens drie dagen achter elkaar; men kon het soms buiten horen, en beterschap was er niet te verwachten, want alle middelen braken af. Hier komt nog bij, dat mijn vrouw in die tijd aan zware bloedspuwingen leed, die haar tweemaal een half jaar in bed hielden.

De last van de zielstoestand van mijn dochtertje bracht mij wel eens in het verborgen, en ik dacht wel eens: och, als ze zo onbekeerd komt te sterven, dat zou wat zijn. Haar dood kwam zo dichtbij en nooit bemerkten wij er het minste van, dat zij er zelf iets mee te doen had. Ze wist dit zo te verbergen, dat men er niet achter kon komen.

Mijn vrouw zei wel eens: "Ach man, wat een ongelukkig kind, zo'n lichaam en dan geheel behoefteloos!" Maar ik kon in dit opzicht met mijn vrouw niet meegaan, want kwam ik in 't verborgen op mijn knieën, dan was het: "Deze is Mij een uitverkoren vat", en: "Ik heb haar liefgehad met een eeuwige liefde."

² Willem Vermeer heeft de bekeringsgeschiedenis van zijn dochter beschreven kort na haar overlijden, 1893. In 1910 verscheen al de 4^e editie. Den Hertog Houten verzorgde in 1996 een mooie nieuwe uitgave met erbij gevoegd de historie van Jansje Storm.

Dikwijls gebeurde het dat ik door de nood die mij was opgelegd, haar aansprak over haar zielstoestand. Vanbinnen zeiden ze dan tegen mij: 'Wat bent u toch een harde vader, dat u tegen zo'n zacht kind met zoveel wonden nog kunt spreken over het recht Gods en de noodzakelijkheid van bekering, hoe kunt u het doen!'

Zij klaagde vanwege de vreselijke pijnen als er weer een afgestorven stukje been moest uitkomen, maar ze werd stil en hield haar klacht in, zolang ik haar aansprak. Het is wel gebeurd, dat ik tegen mijzelf zei: Ik doe het nooit meer. Maar als de Heere kwam, dan had ik niets te zeggen en dan werd het weer: *Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal?*

Overtuigingen

Inmiddels werd Grietje elf jaar oud, en haar toestand werd zo ernstig, dat wij de nacht niet meer wisten waarin wij geslapen hadden, en dat wij haar in de armen moesten nemen, en moeder met haar door de kamer liep. Zij kon niet zitten, niet liggen en niet lopen, zodat wij haar op een spreij op de grond neerlegden en haar zo optilden en op haar bed brachten.

Op een avond, voordat wij de nacht weer ingingen, gebeurde het dat mijn vrouw en ik spraken over het vreselijke van haar toestand, uit- en inwendig. Ik voelde opnieuw de verplichting om haar nog eens aan te spreken eer het te laat was.

Wij gingen beiden naar het ledikant en ik zei: 'Grietje, nu ben je al elf jaar, kind, en heb je nog nooit met de eeuwigheid te doen? Wij willen je zo graag houden, maar je toestand wordt zo hachelijk. Wij zijn zo bang dat je ons ontvallen zal, en dan onbekeerd. Het gaat toch naar de eeuwigheid, kind, en wij horen nooit iets van je. Heb je daar nooit over gedacht of mee te doen, kind?'

'Jawel, vader en moeder', antwoordde zij, 'van mijn zesde jaar af heb ik al een gevoel gehad van mijn erfelijke en dadelijke schuld bij God, maar ik ben altijd zo bestreden omdat ik altijd bij de waarheid grootgebracht ben, dat dit geen werk des Heeren zou zijn.'

'En kind, hoe sta je er nu bij?'

'O, vader en moeder, al moet ik eeuwig onder het recht Gods omkomen, dan zal ik nog getuigen: *Zijn doen is enkel majesteit, aanbiddelijke heerlijkheid*. Ja, vader en moeder, al moesten wij allen onder dat recht Gods omkomen, met dat versje uit Psalm 81 ben ik verenigd:

't Recht van Jakobs God,

Dat wij billijk eren.

Maar de Heere is ook een lankmoedig en goedertieren Koning. Ik sterf nog niet, de Heere zal mij eerst wel bekeren, want nu ben ik nog onbekeerd.'

Mijn vrouw was zeer verslagen over ons kind, omdat wij van tevoren nooit iets van haar vernomen hadden. Mijn vrouw kon dan ook niet nalaten enkele vragen aan haar te doen.

'Wel Kiek', zei mijn vrouw, 'wel mijn kind, hoe kom je aan dat recht Gods?'

'Ik kan niet zeggen, moeder, hoe ik eraan kom, maar ik kan toch wel zeggen dat ik het ermee eens ben, en dat ik zo'n betrekking heb op die heilige en rechtvaardige God, dat kan ik beter gevoelen dan zeggen. Moeder, toen wij op de wereld kwamen, was die God er al en niemand kon een God scheppen. Als de God Die er is, een onrein God of een onrechtvaardig God was geweest, wie zou daar iets aan kunnen doen?'

Wij hadden nog nooit zulke kindertaal gehoord, waar zoveel lering in lag voor groot en klein.

'Maar kind, was dat dan niet Gods goedertierenheid en lankmoedigheid?'

'O, moeder, is het geen wonder dat ik van de hel onthouden ben? Want u en vader zouden denken: dat kind ligt daar zo onschuldig op haar bed; maar ik zou niet durven

zeggen wat er in mijn hart omgaat. En de lankmoedigheid Gods over zo'n boos kind als ik ben, kan ik niet genoeg bewonderen.'

'Maar kind, waarom wilde je de boekjes dan niet lezen die ik bij je bracht?'

'Die heb ik gelezen, moeder, maar dan was u boven of in de tuin.'

'Maar waarom heb je dat verborgen gehouden?'

'Ik was bang dat u, wanneer u het gezien had, zou denken: Grietje is een vroom meisje. En ik wist, hoe graag vader en moeder dit van mij zagen, maar ik besepte dat de Heere mij moest bekeren, en dat het anders nooit zou gebeuren. Maar bij dit alles, vader en moeder, ik ben nog onbekeerd, maar ik heb er hoop op, dat de Heere mij nog bekeren zal.'

Zij had dit tot nu toe altijd verborgen gehouden. Men kan zich voorstellen hoe hopen wij naar de nadere vrucht uitzagen, nu wij al zo'n knop en spruit ontdekt en ontmoet hadden.

Geloofsdoorbraak

Veertien dagen hierna werd haar lichaam vreselijk aangetast, zij was drie dagen zonder doorstraling geweest en alle middelen braken af, haar lichaam was vreselijk opgezet. Op een zaterdagmiddag zou ik uitgaan om in Culemborg te prediken. Ik woonde toen in Vianen, maar ging om de veertien dagen naar Culemborg om daar in de gemeente voor te gaan.

Toen ik mij gereed maakte, riep Grietje mij en zei: 'Vader, gaat u nog? Ik kan wel weg zijn eer u maandag terug bent, want ik ben zo benauwd.'

Ik ging naar de achterplaats naar mijn vrouw om haar te vragen wat ik zou doen. Maar toen ik dat aan mijn vrouw zou vragen, riep mijn andere dochter: 'Vader en moeder, kom direct bij Kiekje, zij heeft het zo benauwd. Zij huult zo, dat men het buiten wel kan horen.'

Wij kwamen bij haar en zeiden: 'Grietje, heb je het zo benauwd?'

'Ja, vader en moeder, niet alleen naar het lichaam maar ook naar mijn ziel. De hoop die ik heb, wordt zo bestreden, dat ik met een ingebeeld hoop in de hel terecht zal komen. O, vader en moeder, bid toch voor mij en dan zal ik zelf ook bidden, want ik weet niet of het wel van de Heere is. Maar toen ik vanmorgen ook zo benauwd was, kwam mij zo voor: *Indien er twee van u samenstemmen op de aarde over enige zaak, die zij zouden mogen begeren, dat die hun geschieden zal.* En ook: *Wat gij biddende in Mijn naam begeert, zult gij ontvangen.* Maar ik ben er overheen gegaan. Och, vader en moeder, bid toch voor mij.'

Toen wij beiden gebeden hadden, ging ons Grietje aan het bidden. Op hartverscheurende wijze riep zij de Naam des Heeren aan. Ik zal voor zover ik het nog weet, haar gebedje hier laten volgen: 'O, Heere, hier lig ik, en mijn lichaam doet mij zo zeer! Ik heb het zo benauwd en ik word zo bestreden dat ik een valse hoop heb! Och, Gij kent mij toch wel of dat waar is of niet, mocht Gij het mij maar openbaren. Ik heb het zo benauwd, vader en moeder kunnen mij niet redden. Uw volk kan mij niet helpen, en nu zegt Gij in Uw Woord: *Roep Mij aan in de dag der benauwdheid, en daarom kom ik tot U, en verhoor mij in Uw heiligdom.* Ik weet geen andere weg dan tot U te komen. Och, Heere, zendt Gij mij toch niet ledig weg. Is het geen waarheid, maak het dan waarheid. Amen.'

Toen zij gebeden had, zei ze: 'Vader en moeder, er zal verandering komen voor lichaam en ziel. Moeder, zet mij op de po.'

Mijn vrouw deed het, maar er kwam geen doorstraling. Mijn vrouw moest haar er weer afhaken, en de strijd was bij haar en ons ten bloede toe.

Een ogenblik daarna was het weer: 'Moeder, op de po!' 'Och, kind, je vermoeit je zo, blijf nog maar wat liggen.' Toen was het of haar spraakvermogen geheel veranderde en of zij met een vrouwenstem sprak: 'Moeder, weer op het stel; *eenmaal sprak God tot mij een woord, tot tweemaal toe heb ik het gehoord, dat 's Heeren zijn de sterkt' en krachten.*'

Toen kwam er doorstraling, en zij sloeg haar ontvleesde handen tegen elkaar en riep: 'Nu is de hoop van mij ook uit God!' en zij begon te zingen Psalm 130:4:

Hoopt op den HEER', gij vromen;

Is Israël in nood,

Er zal verlossing komen;

Zijn goedheid is zeer groot;

Hij maakt, op hun gebeden,

Gans Israël eens vrij

Van ongerechtigheden;

Zo doe Hij ook aan mij!

'Vader en moeder, roep nu het volk en ik zal hun vertellen wat de Heere aan mijn ziel gedaan heeft.'

Een oude vriend kwam ondertussen bij haar en zij vertelde hem wat er gebeurd was. En die oude vriend stond wenende en verblijd voor haar bed en zei: 'O, Kiek, jij grote lijderes, je zult niet de geringste plaats in de hemel hebben. Mijn kleine zuster, God zal het met jou zo wel maken.'

Zij antwoordde: 'O, Bootsma, het is nog groter dat de Heere dit ook zegt aan u en aan mijn vader en moeder. U zou mij dat gunnen, omdat ik zoveel lijden moet en u mij liefhebt, en mijn vader en moeder omdat ik hun kind ben, maar de Heere zal dat geven naar Zijn heilig recht en Zijn welwillendheid.'

Vereniging met Jansje Storm

De rustdag die daarop volgde, was ik niet thuis, maar toch was mijn huis vervuld met het volk des Heeren om de toestand van mijn lijdend kind te aanschouwen en haar te horen spreken. Toen zij op die rustdag een bijzondere ontsluiting ontving, kwamen er twee vriendinnen van ons over de brug van Vianen, de ene was 'blinde' Jansje Storm, een vondeling uit Amsterdam. Verder nog twee vrienden, die met vrouw Waalen van Vreeswijk kwamen. Zij deelden ons mee dat zij eerder eens bij ons waren geweest en getuigden dat mijn lijdend kind toen op hun zielen was gebonden en zij allen hadden moeten getuigen dat zij geloofden dat de Heere ons Kiekie zou bekeren.

Men kan begrijpen wat het voor hen was toen de Heere hart en mond ontsloot tot Zijn lof. In de levensgeschiedenis van Jansje Storm hebben we wat uitgebreider geschreven over de nauwe band tussen Jansje en Grietje.

De volgende nacht kon zij niet slapen van de blijdschap in de Heere en van de werkzaamheden die zij kreeg met de koperen slang. Omdat zij de betekenis niet wist, vroeg zij die aan haar moeder.

Mijn vrouw lichtte haar toe dat allen die door de vurige slangen gebeten waren, op de koperen slang moesten zien. Zovelen erop zagen, zij het dan ook met een gebroken oog, die werden genezen. Alzo moest ook de Christus verhoogd worden.

'O, moeder', zei mijn dochttertje, 'dan zal dat voorbeeld ons op Christus wijzen, dat wij alzo met onze schuld en zonden op Christus moeten zien.'

'Met recht, mijn kind', antwoordde mijn vrouw, 'op Hem te zien is het leven, en door Hem verlost en vrijgemaakt te worden is de weg, de waarheid en het leven.' Zo waren beiden verblijd.

Aanvechtingen

Ik kwam 's maandags tegen de middag thuis. Mijn vrouw had aan Grietje gemerkt dat zij niet zo opgeruimd was als 's nachts, maar wist de oorzaak niet. Toen ik thuiskwam, vertelde mijn vrouw de heerlijke zondag die zij met Grietje en het volk had doorgebracht, en Grietjes werkzaamheden met de koperen slang. Maar dat Grietje nu niet zo opgeruimd meer was.

Ik ging naar Grietjes bed en zei: 'Wel, Kiek, ik heb van moeder gehoord dat je zo'n aangename zondag met moeder en het volk hebt gehad en dat je vannacht zo op de koperen slang hebt mogen zien. Wel, kind, wat is de Heere toch goed voor je.'

'Ja vader, dat is zo.'

'Maar als dat zo is, dan schijnt het nu niet zo te zijn als zondag?'

'Dat is ook waar, vader, maar u moet niet kwaad worden als ik u een vraag doe.'

'Nee kind, vraag maar.'

'Vader, heb ik nu wel alles ontmoet wat nodig is gekend te worden tot zaligheid?'

'Och kind, de leidingen zijn zo verschillend. Wij lezen in Ezechiël 46, dat er waren die de Noorderpoort ingingen en de Zuiderpoort uit, en anderen, die de Zuiderpoort ingingen en de Noorderpoort uit. Wat de een in het begin leert, leert een ander aan het eind.'

'Nee vader, dat bedoel ik niet, maar ik moet eerlijk zijn, toen ik met vrucht op de koperen slang mocht zien, dacht ik: mijn ziel is gered. Maar nu die zalige vrucht weer weg is, voel ik weer diezelfde ledigheid als tevoren en kan ik de droefheid verstaan van de discipelen als zij Hem niet zagen. Als dat soms van de Heere is, dan heb ik vanmorgen wel een woord ontvangen waar troost in ligt, en wel dit woord: *Zo Hij vertoeft, verbeid Hem, want Hij zal gewisselijk komen, Hij zal niet achterblijven*. Vader, als de Heere dat belooft, komt Hij dan spoedig of niet?'

'Ja kind, als dat vertoeven is, dan weet ik niet hoelang dat duren zal. Toen Jezus was geboren, waren het eerst de herders die Hem vonden in de kribbe te Bethlehem, toen de wijzen uit het Oosten, toen de oude Simeon in de tempel en toen Hij uit Egypte terugkeerde pas al de anderen.'

'Ik hoop maar, vader, dat het niet zo lang zal duren, want ik word zo aangevochten. Zien is geen hebben, en wat is nu grond voor de eeuwigheid, als de dood komt? O, vader, wat zijn ze toch gelukkig, die dat meer vast weten. Ik word gedurig zo bestreden: als je geen uitverkorene bent, dan baat het uitzien en hopen niets. En door alles heen kan ik toch niet nalaten op Hem te hopen. Waar komt dat toch vandaan, vader? Alle aanvallen en teleurstellingen nemen die hoop niet weg.'

'Och, kind, het is niet altijd even gemakkelijk voor mij om alles te beantwoorden, maar ik heb wel eens gedacht, wat ik van een oude leraar hoorde; die zei: 'De hoop is een dochter des geloofs, en die hoop bracht de Heilige Geest op de achterdelen der ziel; het anker van die hoop is boven in het heiligdom.' Maar bij geen van die plaatsen kunnen wij komen, wij kunnen niet zomaar hopen en geloven als wij willen.

Wat het eerste aangaat, van die strijd of je een uitverkorene bent of niet, dat heb ik ook wel eens gehad en dat heeft bij mij wel eens tweeërlei uitwerking gehad. Soms wilde ik van alle plichten afzien en de billijke eisen van de Heere verzaken en nalaten. Dan werd ik erdoor opgewekt, of het waar was dat er een uitverkoren geslacht was, wat naar Gods Woord zeker en waar is. Maar dat weet toch niemand van tevoren en dat is een verborgenheid des Heeren, want ik lees in de Bijbel, dat het gewoonte was op de grote feesten te Jeruzalem een gevangene los te laten. De gevangenen die dat wel wisten, zullen ook wel eens gedacht hebben: och, mocht ik eens zo'n Barabbas of Manasse zijn in het Romeinse Rijk. Die vrijheid zouden wij van de aardse vorsten eerbiedigen en omdat wij allen de eeuwige gevangenis en dood verdiend hebben, moeten wij onder alle

strijd en aanvechtingen onze plichten niet nalaten, maar op de Heere hopen of wij ook zo'n uitverkoren vat mochten zijn, want Hij zegt:

Houdt aan, grijpt moed, uw hart zal vrolijk leven;

Nooddruftigen veracht Zijn goedheid niet;

Nooit zal Hij Zijn gevangenen begeven.

Let er op, kind, dat onder alle aanvallen door de betrekking op de Heere en Zijn volk daardoor niet verminderd, maar meer versterkt wordt.'

'Dat is waar, vader, dat ken ik ook, want als ik denk, dat ik eeuwig van die God zou gescheiden moeten zijn en van Zijn volk en van mijn vader en moeder, dan hoeft er geen andere hel te komen, dan ik daar al zou vinden. Zou David dit ook bedoelen, vader, in de psalm die verleden week nog gezongen is, als hij zegt: wien 't gemis van zulk een glans een eeuwige nacht zou baren?'

'Ik denk het wel, kind, en dan verstaan wij wel dat het Oude en het Nieuwe Testament niet zover van elkaar zijn als wij wel denken. En de hemel en de aarde ook niet, als de Heere maar aanwezig is ...'

Versterkt in het lijden

De tijd brak aan dat zij twaalf jaar werd en dat ik haar op zaterdag voor Pinksteren weer zou verbinden. De beentjes die uit haar armen kwamen had Grietje met behulp van moeder altijd voor mij verborgen gehouden omdat zij bang waren dat ik moedeloos zou worden als ik ze zelf zag, en haar niet meer zou kunnen verbinden.

Op die zaterdagmorgen gebeurde het, dat ik haar armen ontblootte en daar een beentje zag in het pluksel in de doeken. Ik trok terug met de woorden: 'Heere Heere, ik kan het niet langer doen.'

Mijn kind schrok ook en vroeg: 'Vader, wat is er, ziet u ook een beentje liggen in de doeken, dat u zo terug trekt?'

'O ja kind, dat zie ik!'

En daar begon zij te wenen en zei: 'Ik had wel gedacht, naar mijn gevoel, dat er een beentje in zou liggen, en dacht het weg te ruimen met behulp van moeder. Maar moeder was zo druk met het werk en nu ben ik bang, vader, dat u mij niet meer kunt verbinden en ik naar het gasthuis moet. En dan moet ik van vader en moeder en van al het volk weg. De mensen die daar de zieken verplegen zijn wel goed en ik heb wel van die liefdezusters en diaconessen bij mij gehad met wie ik goed over de godsdienst kon spreken. Maar ik heb er ook bij mij gehad die over niets anders spraken dan over een lieve godsdienst, een lieve Jezus, en een lieve hemel, dat ik het zo benauwd had onder die godsdienst. Nu moest ik eens in de handen van zulke zusters vallen.

Ik zal u iets vertellen, vader, wat ik vannacht ontmoet heb, en dan kunt u mijn wonden misschien weer verbinden. Ik lag vannacht zuchtend in mijzelf te denken aan de toestand van mijn lichaam en de diepe weg die vader en moeder met mij doormaken. En daaronder de gewaarwording dat er weer een beentje uit mijn arm in de doeken lag. Toen kreeg de droefheid de overhand, vader, en kwam mij zo voor *dat de eerste christenen de beroving van hun goederen met blijdschap hadden aangezien*. Naar de wil van God zag ik toen of de beroving van mijn vlees, bloed en beenderen nog niet meer was; en toen heeft de Heere opnieuw zo mijn hart ingewonnen dat ik mocht getuigen: *Zie, hier ben ik, Heere!* Door het geloof zag ik zo duidelijk Jezus Christus als een worm en geen man in de hof van Gethsémané kruipen en dat Zijn zweet als grote druppelen bloed werd, maar ook dat nu die kruipende worm en Koning van Zijn volk was verhoogd aan Zijns Vaders rechterhand en hoe nu Zijn volk, als de wormpjes Jakobs, Hem nu moesten nakruipen hier op aarde en dan zouden zij eenmaal met hun Koning eeuwig rechtop gaan. Vader, wat zal dat eenmaal zijn!

Maar nu ben ik weer bedroefd, omdat u bedroefd bent. Och, vader, kunt u mij nu nog niet verbinden? Ik verlang er zo naar, die wonden doen mij zo zeer.'

'Ja kind, ik zal je weer verbinden en ik mag geloven dat naar de mate wij hier elkaar in het lijden hebben gediend, wij ook de eeuwige vreugde van het lijden van Christus hierboven samen zullen genieten.'

Als ik ooit ondersteund ben geworden met de hulp des Heeren dan was het toen. Ik ontving de duidelijkste bewijzen dat ik niet alleen een feestgenoot maar ook een deelgenoot was.

Mijn kind heeft ook een half jaar kalkwater gedronken tot versterking van haar beenderen en omdat zij zo zwak was van ingewanden, was het voor haar een bezwaarlijke, pijnlijke weg om daaraan te gehoorzamen! Wij verbonden dat wel met een mengsel van suikerwater, maar het bleef toch kalkwater.

Het gebeurde op een zaterdagmiddag aan de theetafel, dat Grietje naast ons op haar ledikant lag met een kom kalkwater terwijl wij thee zaten te drinken. Zij kon aan dat kalkwater geen begin krijgen, maar de tranen vielen druipend over haar wangen.

Mijn oog viel op haar en ik vroeg: 'Heb je het er zo moeilijk mee om dat kalkwater te drinken?'

'O ja, vader, u moest mijn ingewanden eens voelen. Ze doen mij zo zeer en als ik dan dat kalkwater moet drinken is het of mijn ingewanden in brand staan. Maar als ik het weer moet doen, help mij dan maar, dan zal ik het wel doen.'

'Nee kind, ik kan het niet zien, wij aan de thee en jij kalkwater drinken. O, Kiek, het zal niet altijd kalkwater blijven!'

'Nee vader, dat geloof ik ook niet.' Ze zei toen het zevende vers van Psalm 27 verblijdend op:

*Zo ik niet had geloofd, dat in dit leven
Mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou,
Mijn God, waar was mijn hoop, mijn moed, gebleven?
Ik was vergaan in al mijn smart en rouw,
Wacht op den HEER', godvruchte schaar, houd moed;
Hij is getrouw, de bron van alle goed;
Zo daalt Zijn kracht op u in zwakheid neer;
Wacht dan, ja wacht; verlaat u op den HEER'.*

Gemeenschap der heiligen

Ook sprak ons dochttertje ons weleens aan en zei dan: 'Vader en moeder, u bouwt toch niet teveel op mijn verandering, omdat er zoveel mensen komen om mij te spreken en een bezoek te brengen?'

'Kind, waarom vraag je dat?'

'Och, vader, ik ben maar zo bang dat de Heere de eer niet zal ontvangen, want men kan en mag die appel toch niet doorsnijden, de Heere wat en de mensen wat. In de behoudenis van een mens moet de mens er toch buiten vallen, want de mens moet toch door Gods werk behouden worden?'

Terwijl wij 's avonds hierover met haar gesproken hadden, kwam er de volgende dag een man, wel twintig uur bij ons vandaan, naar haar welstand vragen. Mijn dochttertje onthield hem niet wat de Heere gedaan had, maar klaagde dat zij de laatste tijd zo weinig bemoeienissen Gods bemerkte.

'Wel', zei die man, 'van bemoeienissen Gods met jou, daar kan ik van getuigen. Verleden zondag was ik op een gezelschap, wel twintig uur hier vandaan, van de

gemeente van dominee Ledeboer. Daar had een zekere *Toontje Poirot* van Kockengen³ verteld, dat zij jou had ontmoet, een vereniging waar de eeuwigheid van zou getuigen. Onder deze mededeling van Toontje Poirot werd de vrouw waar het gezelschap was, zo met je verenigd, dat zij geloofde eeuwig met je hierboven God te verheerlijken. Haar krachten lieten haar niet toe jou een bezoek te brengen. Nu kom ik uit haar naam je de groeten doen en vragen hoe het met je is. Hier heb je een gulden als bewijs van waarheid dat zo vast jij die gulden van haar ontvangt, zij ook eeuwig met je hierboven zal zijn. Omdat die vrouw niet wist of je ouders arm of rijk zijn, kun je dus doen met die gulden wat je wilt. Moet je nu nog zeggen, dat de Heere geen bemoeienissen met je houdt? Dat hoor ik wel beter van alle zijden en bovendien van hetgeen waarvan ik nu zelf getuige ben.'

Mijn dochttertje stortte onder een vloed van tranen haar hart uit in aller tegenwoordigheid en zei tot die man: 'Ja, maar ik kan en mag het niet ontkennen, toen u van die vrouw sprak, zover hier vandaan, toen ging er geloofsgemeenschap op in mijn hart en ik zal ook eeuwig met haar boven zijn en de Heere loven; ook met Toontje Poirot, dat voel ik ook. Maar ach, man, ik ben zo'n onwaardig kind, dat ik het tegen mijn eigen vader en moeder niet durf te zeggen wat er allemaal in mijn hart omgaat. Men zal wel denken: dat kind doet geen kwaad, dat ligt altijd op bed! Voor uitwendige daden blijf ik bewaard, maar die zondige gedachte! Ik zou zo graag zonder zonden leven, omdat God het zo waardig is en ik het zo verplicht ben. Nu kijkt de Heere er wel overheen, maar ik ben het er niet mee eens dat ik het er zo voor de Heere afbreng.'

De man nam afscheid met de opdracht aan de vrouw, van wie mijn dochttertje de gulden had gekregen: 'Nu man, groet die vrouw van mij en zeg, dat ik het ook geloof dat wij eeuwig samen boven zullen zijn. Groet haar van mij, die kleine onwaardige zuster uit Vianen.' De man die haar die boodschap bracht, was een zwakke man en er was geen gelegenheid om te varen of te rijden naar Culemborg. Het was twee uur lopen en de wegen waren glad. Mijn vrouw zei tegen hem: 'Ik heb medelijden met u, dat u nu nog zo'n reis moet maken.'

'Nee', was zijn antwoord, 'vrouw, ik weet er geen weg voor, dat de Heere mij verwaardigt, die boodschap te mogen doen. Ik heb al lang verlangd uw kind te ontmoeten. Doch nu heeft de Heere zelfs de weg gebaand en zal die gladde weg van twee uur gaans mij niet hinderen.'

Een bezoek van twee broers

Hierna gebeurde het op een kerstfeest dat het volk weer samen kwam. Velen waren elkaar onbekend, doch de Heere weet het soms zo te besturen, dat zij elkaar leren kennen, en zo was het ook nu. Er kwamen twee broers, die beiden de Heere vreesden, de een woonde te Utrecht, en de ander ergens anders. Toen kerstmaandag aanbrak, zei de broer in Utrecht: 'Kom, ga je mee naar Grietje Vermeer te Vianen? Ik heb beloofd

³ Haar naam was Antonia Poirot-van Wijngaarden, echtgenote van Matthijs Poirot, een bekende ouderling van de Ledeboeriaanse gemeente te Kockengen. De beschrijving van Margaretha vond plaats ca. 1890. Ds. Ledeboer zelf stief in 1863. Matthijs was een 'on-echt kind' van Maria Johanna Hermina Adriana Poirot en draagt daarom de naam Poirot. Pas later huwt zij met een koster Jacob van Tiel, een bakker. Van 29 maart 1869 t/m 22 mei 1876 is Mathijs bijgestaan in de bakkerij door zijn (15 jaar) jongere neef, Mauritz Johannes Poirot. Zijn vrouw Anthonia van Wijngaarden werd geboren op 1 januari 1826 in Oudewater. Ze trouwde 12 juni 1851 te Oudewater en overleed op 12 januari 1893 in Kockengen, 67 jaar oud. Het echtpaar kreeg 11 kinderen. Mathijs was in 1868 ouderling in de afgescheiden kerkgemeenschap in Kockengen, nabij Hasselt. Deze afgescheiden gemeenschap behoorde bij de kring van ds. L.G.C. Ledeboer.

haar met het kerstfeest een bezoek te brengen. Dat kind moet altijd hulpbehoevend op bed liggen, maar het is een gelukkig kind, ze is bekeerd van haar elfde jaar af.'

'Nee, ik ga niet mee naar Vianen, want de wereld is vol met boekjes van kinderbekeringen. Ik moet er niets van hebben, het is altijd maar die lieve godsdienst en die lieve Jezus.'

'Ja broer, je kan praten wat je wilt, je kunt hier blijven, maar ik ga.'

'Ja, ik zal dan maar meegaan, wat heb ik anders hier.' De beide broers verschenen in ons midden. De broer uit Utrecht, een vriend van mijn dochttertje, ging naar haar bed om met haar te spreken. Zijn broer bleef met een laatsdunkende houding op een afstand zitten. Wel met verwondering dat er zoveel mensen bijeen waren om mijn kind te ontmoeten.

De broer uit Utrecht ging, naar gewone wijze, vertrouwelijk met mijn dochttertje om en begon al sprekende haar uit te lokken om nog eens bij haar grondbeginsel te komen ten aanhore van zijn broer.

Zonder achterdocht te hebben, vertelde mijn dochttertje hoe zij het met de Heere eens geworden was om het recht Gods toe te vallen al moest zij eeuwig omkomen. Ook vertelde zij welke aanvallen zij ontmoette of het werk wel waarheid was en dat zij juist hedenmorgen nog moest klagen: 'Nu is het kerstfeest en wat is het bij mij donker.'

Toen mijn dochttertje zo sprak met de broer uit Utrecht, kon de ander het daar achteraf niet uithouden, maar ging naar haar bedje en zei tegen haar: 'Kind, dat heeft God u geleerd.'

'Ja man', antwoordde ze, 'u kunt dat wel zeggen, maar ik zal het voor mijzelf moeten weten, of het waarheid in het binnenste is.'

'Kind, ik heb je uit het recht Gods horen spreken, weet je ook van de andere zijde iets mee te delen?'

'O ja, man, als ik dit niet bevestigen zou, gewis, dan was ik niet getrouw, aan het ware geslacht van Gods kinderen.' Mijn dochttertje ontving een ontsluiting van Sittim af tot Gilgal toe, wat de Heere aan haar gedaan had.

Toen zij gesproken had vroeg die wantrouwende broeder of hij bidden mocht om zijn hart voor de Heere uit te storten, want hij kon het zonder dat niet uithouden. Er werd geantwoord dat hij het kon doen. En vanaf het moment dat hij begon totdat hij eindigde was het niet te onderscheiden of het bidden of danken was; ik denk beide. De Heere leidde hem onder deze bede in, dat hij eens onder zware bestrijding en aanvallen had verkeerd omdat hij iets groots wilde wezen, maar dat zijn weg door Gods kinderen niet werd verstaan. Deze zaak had hem in het verborgen gebracht. De Heere had hem toen laten zien dat Hij hem door een kindermond zou antwoorden. Dit was nu gebeurd, doordat mijn kind hem haar leiding had verteld, die met de zijne overeenkwam. Wij werden allen bewogen en wij konden niet nalaten te zingen Psalm 89 vers 1: *'k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheên*, enzovoort.

Broers en zus vermaand

Het is mij onmogelijk alle bijzonderheden van de leidingen van mijn dochttertje mee te delen. Toch wil ik nog het een en ander melden van wat in Vianen is gebeurd.

Op een zekere tijd zei mijn dochttertje tot mij: 'Vader, het zal voor u een zware taak zijn uw kinderen steeds trouw te vermanen.'

'O ja, dat is zo, kind, dit brengt mij soms in het verborgen en men kan daar ook niet altijd mee aan de gang blijven.'

'Dat is waar, vader, maar ik kan mij nog herinneren dat u mij eens aansprak en zei dat het wat zou zijn onbekeerd te sterven. Al had ik nog zo'n pijn, ik hield mij dan toch stil om dat te horen. Dan dacht ik: wat behandelt vader mij toch trouw, want het gaat op een

eeuwigheid aan. U hebt misschien wel gedacht dat ik dacht: wat heb ik toch een harde vader, die mij bij al de pijn nog zo hard aanspreekt?'

'Kind, waarom haal je dit op?'

'Als ik u naar waarheid antwoord moet u niet kwaad worden, maar ik doe dit om u op te wekken daarmee verder te gaan met mijn vijf broertjes en mijn zuster. Ik doe dit niet om u te leren, maar och, het leven is zo kort en wie zou het beter kunnen doen dan u, vader?'

Op een woensdag dacht zij dat haar einde naderde, en zij wong zich aan alle kanten met de woorden: Des Heeren last, des Heeren last. Ze vroeg: 'Moeder, is mijn oudste broer ook thuis?'

'Ja Kiek, hij is in de voorkamer.'

'Roept u hem eens even.'

'Zo broer, weet je wel, dat er van een oudste broer zoveel geëist wordt om de anderen voor te gaan? Zij ontvingen in Israël een dubbel deel. O, broer, dat deel wens ik je toe, het werd van Maria niet weggenomen.'

'Moeder, is mijn zuster ook thuis?'

'Ja Kiek.'

'Roept u ze eens.'

'Zo Kiek, wat moet ik bij je doen?'

'O, lieve zuster Jaantje, wij hebben dezelfde vader en moeder en wij zijn zusters van elkaar, mochten wij eens geestelijke zusters zijn. O, zuster, dat wens ik je toe.' 'Moeder, is Cornelis ook thuis?'

'Ja Kiek, hij komt zo.' Even daarna kwam Cornelis bij haar.

'Zo Cornelis, weet je wel, dat toen je gedoopt bent de dominee gezegd heeft dat hij wenste dat je nog eens een Cornelius de hoofdman mocht worden?'

'Is Gijsbert daar, moeder?'

'Ja kind, die komt uit school al naar je toe.'

'Zo Gijsbertus, wees je vader en moeder steeds gehoorzaam, want het kenmerk van de laatste dagen is: de kinderen zijn de ouders ongehoorzaam.'

'Ja Grietje, ik zal nu altijd gehoorzaam zijn.'

'Ja kind, bid daar steeds om tot de Heere, dan kan het alleen geschieden.'

'Och, is kleine Jan daar ook?'

'Ja Grietje, krijg ik wat, een koekje of een cent?'

'Nee kind, goud of zilver heb ik niet, maar de last van mijn ziel zal ik tot allen spreken. De God van Abraham, Izak en Jakob zij je eeuwig tot een zegen, dit is de wens van je welhaast stervende zuster.'

Toen zij was uitgesproken viel zij van vermoeidheid in slaap. Toen zij weer wakker werd, sprak zij ons aan om niet alleen te zien op het lijden, maar ook op de heerlijkheid die hierna te wachten is.

Naar Giessendam

Hierna gebeurde het, dat ik een beroep aannam naar Giessendam. In 1890 verhuisden wij. Ook Grietje is per rijtuig daarheen gebracht, maar heeft daar niet lang meer geleefd. Vier jaar hebben wij te Giessendam gewoond. In het laatste jaar van haar leven scheen het, of haar lichaamsgestel iets beterde. Mijn dochter Jaantje zei dan ook eens tegen haar: 'Mij dunkt, Kiek, je kunt nog wel beter worden.'

Maar zij antwoordde met beslistheid: 'Nee Jaantje.'

Jaantje vroeg haar of zij er dan een toestand mee beleefd had, dat zij zo beslist nee antwoordde. Zij antwoordde toen van ja.

Jaantje vroeg ook hoe het toch kwam, dat zij te Vianen steeds uit haar toestanden sprak, en hier te Giessendam niet.

Zij antwoordde: 'Jaantje, je moet dit maar niet vertellen of er met vader en moeder over spreken, dan zal ik het je eens zeggen. De Heere maakt nog wel bemoeienissen met mij, en ik weet ook zeker, dat ik niet meer beter zal worden. In Vianen heb ik het er weleens moeilijk mee gehad, als ik uit de toestand van mijn hart had gesproken. Als er dan dagen achtereen zulke stromen van het volk tot ons kwamen was ik bang, dat de eer des Heeren erdoor verminderd werd, en dit belette mij vaak te spreken.'

Dit deelde Jaantje ons mee na haar overlijden.

Kort voor haar overlijden sprak ik haar aan over het sterven. Zij antwoordde mij dat zij daar in 't geheel niet tegenop zag, maar wel dat zij zo alleen moest gaan en vader en moeder achter moest laten. Doch kort daarop antwoordde zij dat haar toestand was veranderd en zij geheel van alles los was.

Het sterven

Na deze gebeurtenis heeft zij niet lang meer geleefd. Haar uiteinde was een uitgang als vader Jakob, met de verklaring aan ons dat de Koning der kerk beloofd had haar op te zullen halen, en dat zij geloofde dat Hij Die het beloofd had óók getrouw was in het vervullen.

Toen de tijd naderde dat zij sterven zou, vroeg zij aan Jaantje of die haar beentjes bij elkaar zou leggen en een zweetdoek op haar hoofd.

Zo is Grietje gestorven op 23 maart 1893 's avonds om 7 uur, in de leeftijd van achttien jaar. Op het kerkhof te Giessendam is zij begraven.

Het viel mij als vader zwaar een toespraak te houden op het kerkhof, maar de Heere gebruikte mijn zwager die in Utrecht woonde. Wel zag hij er vreselijk tegenop, doch toen de tijd er was, sprak hij een woord tot de omstanders, en wees hen er op dat wij niet hoefden te treuren als degenen die geen hoop hebben, maar dat haar uiteinde eeuwige vrede was.

Hier hebt u de leidingen die de Heere met mijn dochtertje gehouden heeft.

Nu, kinderen Gods, ontvang allen van mij de groeten, van mij die met de dichter mag zeggen:

*Ik behoef niet vooraan te staan,
Als ik maar mee mag gaan.*

3. JANSJE STORM, van vondeling tot bondeling, 1833-1908⁴

Voorwoord van de schrijver aan de belangstellende lezer!

Menigeen zal met de inhoud van dit werkje niet bekend zijn en daarom dacht het ons niet overbodig te zijn hier een voorwoord aan toe te voegen.

De inhoud van dit geschrift staat in verband met den schrijver en bevat de leidingen die de Heere met Jansje Storm heeft gehouden.

Jansje Storm was een vondeling, die op de Keizersgracht te Amsterdam werd gevonden, in doeken gewikkeld en die daar wellicht de gehele nacht gelegen had in de wind en de regen. In die doeken vond men een briefje van haar onbekende moeder, *dat het kind in de Protestantse kerk gedoopt moest worden*. Nooit heeft haar moeder zich geopenbaard wie zij was, hoewel Jansje daar dikwijls naar verlangd heeft.

Doch nu de vraag hoe is de schrijver met deze Jansje Storm in aanraking gekomen? Dat zullen wij uit het volgende vernemen.

Ik heb 18 jaren als voorganger in Vianen gestaan. En omdat men in die tijd zo weinig zuivere waarheid kon horen, stroomde het volk des Heeren van alle zijden hier naar toe. In die dagen bestond er grote strijd over het *voorwerpelijk en het onderwerpelijk* prediken.

Helde men naar de ene zijde over, dan zei men: dat is ziekelijk en niet naar Gods Woord, want Jesaja zegt in hoofdstuk 8:20: Zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat zij geen dageraad zullen hebben. En in Psalm 89:15 staat: Gerechtigheid en gericht zijn de vastigheid Uws troons; goedertierenheid en waarheid gaan voor Uw aanschijn heen. En David zegt in Psalm 101:1: *Ik zal van goedertierenheid en recht zingen. Dus al deze plaatsen nemen de wet en het evangelie bij elkaar*.

Nu was ik bang, dat ik naar de ene of naar de andere zijde zou overhellen, of mijn eigen mening in de Heilige Schrift zou leggen. Dat ik de Heere hierom wel eens bad dat Hij mij mocht bewaren voor die menselijke wijsheid, is te begrijpen.

Daarom zei ik vaak om het een bij het ander te voegen, dat de voorwerpelijke waarheid onderwerpelijk in het hart uitgewerkt moet worden, waar men het mee eens scheen te zijn.

Degenen die het met die leer eens waren kwamen ook terug en een van die steeds terugkomenden was vrouw Waalen van Vreeswijk. Zij was van geboorte uit Weesp afkomstig dat dicht bij Amsterdam ligt. Ook haar familie woonde in Amsterdam, en bij die familie was Jansje Storm tijdelijk gelogeed.

De dokter raadde aan dat Janse om haar zwak gestel naar buiten moest. Daarom schreef vrouw Waalen naar Weesp, of Jansje ook eens bij haar kon komen; wat ook gebeurde. De volgende zondag kwam die vriendin ook weer naar Vianen. Zij kwamen beide een uur voor kerktijd aan. Ze gingen een poosje in de kamer waar mijn zieke dochttertje Grietje lag met een lichaam dat op talloze plaatsen open was.⁵

Toen Jansje Storm dat lijden aanzag en dat geduld onder het lijden toen zij geholpen werd, toen konden zij het niet langer voor elkaar verbergen en toen zij weer naar Vreeswijk, waar vrouw Waalen woonde, teruggingen, zei Jansje: "Moet dat kind

⁴ De eerste uitgave van deze brochure dateert van 1913, 5 jaar na de dood van Jansje. Uitgegeven door Willem Vermeer. Den Hertog Houten verzorgde een nieuwe uitgave, gecorrigeerd en met enkele aanvulling voorzien.

⁵ Deze geschiedenis en de leidingen die de Heere met mijn dochttertje gehouden heeft, zullen velen wel bekend zijn uit het boekje genaamd: Eenvoudig Verhaal, bevattende de bekeringsweg van **Margaretha Vermeer**.

onbekeerd zijn, en ik bekeerd, o die arme worm, ik kan ze maar niet kwijt raken en als ze nog niet bekeerd is, dan zal het vast gebeuren."

'Nu ik ben blij dat ge dat zegt, antwoordt vrouw Waalen, want ik moet dag en nacht roepen voor dat kind en die zijn er meer en bij tijden zeg ik wel eens: o kleine zus.'

"Het spijt mij zegt Jansje dat ik weer naar Amsterdam naar het gesticht moet, want ik zou graag hier blijven om te zien wat dat nog met Grietje worden zal."

Toen gebeurde het 's nachts daarop, dat zij beiden door de Heere opgewekt werden dat Grietje bekeerd was.

'Kom zeiden zij tot elkaar laat ons gaan zien wat de Heere ons heeft meegedeeld.' Toen zij daarna uit de mond van Grietje hoorden van het toevallen van het recht Gods, en het welgevallen hebben aan de straf op haar ongerechtigheid toen riep Jansje uit: "Mijn kind je bent niet onbekeerd zoals je zegt, maar wij zullen hier boven eeuwig God loven, wat nu hier al gebeurd is."

Daarna ontstonden er nauwe banden tussen mijn dochtertje en Jansje Storm.

Daarom zei mijn dochtertje wel eens: vader als ik er niet meer ben, neemt u dan Jansje in mijn plaats onder uw dak, indien zij tenminste nog leeft.

Ja, kind antwoordde ik. Jansje heeft niet alleen een plaats bij mij en je moeder, maar ook bij al mijn kinderen.

Maar de leidingen die de Heere met Jansje hield waren hiermee niet klaar. Jansje was altijd in een gesticht omdat ze blind was. Maar zij kreeg geen geld van dat gesticht omdat zij het niet met die godsdienst eens was. En zij wilde liever werken dan van de armen te trekken. Bovendien trok zij ook van een ongevallenwet, doch niet van die tegenwoordig gebruikt wordt. Ook kreeg zij veel giften van kennissen.

Toen zij 16 jaar was, wilde zij nog gaan dienen bij burgermensen. Het loon behoefde niet groot te zijn, als het maar bij Godvrezende mensen was. En zo heeft zij zich ook bij iemand verhuurd. Maar toen de Amsterdamse kermis aanbrak kwamen de kinderen 's avonds thuis en was het ook nog een keer kermis. Daarom verliet Jansje 's avonds het tehuis. Maar omdat het te laat was om in het gesticht te komen, ging ze op een hoge stenenstoep zitten. Op de plaats waar men 's morgens de vuilnisbak zette. Dat zagen 's morgens de bewoners van het huis. Een zoon van meneer Van de Koe komt naar beneden en zegt: *Is dat wel werk, meisje dat jij hier nog zo laat zit?*

Maar Jansje antwoordde: *Och jongen de Heere weet hoe en waarom ik hier zit.*

Zodra heeft ze dat gezegd of die jongen gaat naar boven en zegt: Moeder, beneden aan de trap zit iemand van uw godsdienstige gevoelens.

Daarna komt mevrouw naar beneden. Ze neemt Jansje mee en bracht haar naar boven en legde haar op een ledikant. Daarop riep ze nog een andere mevrouw, maar deze zette mevrouw Van de Koe opzij omdat zij te deftig gekleed was.

Nu was mevrouw Van de Koe werkelijk hoogmoedig gekleed, maar dit kwam niet omdat zij zelf de kleren zo graag droeg maar omdat ze een vijandige man en kinderen had en die wilden dat zij die kleren droeg. Daarom zei mevrouw Van de Koe tot die andere mevrouw: *Als ge daarom weggaat, dan zal God van een andere zijde het volk wel onder mijn dak brengen.* Daarop moest Jansje vertellen hoe zij hier zo gekomen was.

Toen Jansje dat gedaan had en zij alles gehoord hadden, hoe Jansje dat huis had verlaten omdat er kermis gehouden werd, toen begonnen zij samen te zingen Psalm 105 : 24.

*Die gunst heeft God Zijn volk bewezen,
Opdat het altijd Hem zou vrezen,
Zijn Wet betrachten, en voortaan,
Volständig op Zijn wegen gaan.*

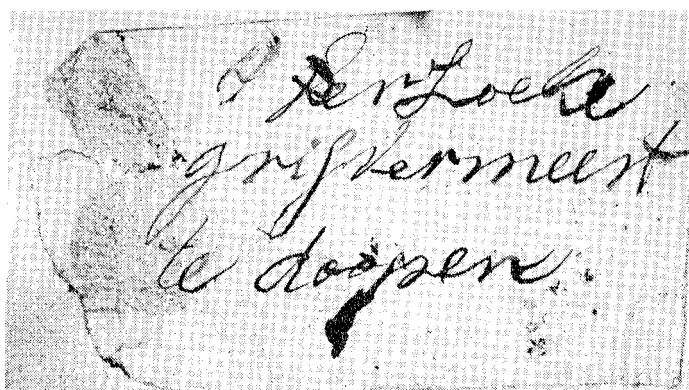
*Men roem' dan d' Oppermajesteit,
Om zoveel gunst in eeuwigheid.*

Daarna kwam Jansje weer bij ons in Vianen. Daarna woonde Jansje een tijd te Utrecht. Toen ik hoorde op zekeren keer dat Jansje er wellicht niet lang meer zou zijn, begaf ik mij naar Utrecht en vroeg haar of de leidingen die zij ons vaak meegedeeld had zo en zo waren en toen antwoordde Jansje, *dat het zo was*.

Doch toen ik gedaan had met vragen zei Jansje: *Maar mijnheer Vermeer u zult me toch bij mijn leven niet aan de wand hangen?* Toen vroeg ik haar of het dan goed was dat ik het na haar sterven deed? Daarop antwoordde ze, doe zoals de Heere het in uw hart geeft; maar och ik heb zoveel gebreken gehad.

Ik vertelde dit aan anderen, de één zei het was te weinig en de ander zei *het was niet mooi genoeg*, doch velen van het volk waren bedroefd dat het niet uitgegeven werd. Daarna heb ik er van opgetekend wat ik nog wist. En als het in het licht komt wat ik hoop, dan hoop ik, dat het tot zegen mag zijn om, kon het zijn als een middel in Gods hand nog iemand tot ontdekking te brengen.

DE SCHRIJVER.

Het briefje dat aan de kleding van Jannetje Storm was gespeld.
Overgenomen uit de editie van Den Hertog, Houten

Een vondeling

Op de Rozengracht te Amsterdam, naast het Roomse hofje voor het huis no. 170, lag op de avond van 12 september 1833 een kindje. Zij had de volgende kledingstukken aan: een hemdje, een borstrokje, een navelbandje, een rokje, een japonnetje. Verder was ze gewikkeld in 'een stuk van een zwarte vrouwenrok en drie oude lappen.' Er zat een briefje aan een van de kledingstukken gespeld. Hier stond op: "verzoeken grifvermeert te doopen." Verder niets, geen naam of andere bijzonderheden.

Om half 11 liep de noodhulpnachtwaker Doris Kerker langs. Die zag het kind, nam het op en ging ermee naar het stedelijk vondelingengesticht. De officiële naam was "stadsbestedelingenhuis".

Om 11 uur werd hier een proces-verbaal opgemaakt door de waarnemende portier Willem van Rijnsouw. De baby bleek een meisje te zijn, naar gissing een maand oud. Ze kreeg de naam Jannetje Storm. Het lijkt erop dat de nachtwaker en de portier samen op deze naam kwamen. Was het een stormachtige avond? Dit proces-verbaal werd opgeborgen in de "Administratie over de Stads Bestedelingen".

Er waren in die tijd veel vondelingen in de hoofdstad. Alleen in het jaar 1833 al zo'n negentig!

De onbekende moeder heeft dus verzocht om het kind in een Gereformeerde kerk te dopen. Dit is gebeurd op 29 september 1833 in de Nieuwezijds kapel door de bekende Amsterdamse predikant I. Prins.

Jansje heeft als geboortedatum aangenomen 12 augustus 1833.

Een moeilijke jeugd

Door de politie werd het naar een gesticht gebracht. Bij het bestuur van het vondelingengesticht was wel eens een vrouw geweest, die om een vondeling had gevraagd, omdat zij zelf geen kinderen had. Hoewel dit een kindje was, dat naar hun mening wel spoedig zou sterven, gingen zij toch die vrouw waarschuwen. Die nam het in huis en kreeg te geloven, dat het niet sterven zou, maar dat God het later voor Zijn Koninkrijk zou inwinnen. In dit geloof is zij niet beschaamd. De "vondeling" is door Gods genade "een bondeling" geworden!

Haar pleegvader was een ruw, ongelovig mens, die zijn vrouw groot verdriet aandeed, vooral toen zij het kind opnam. Dat dit zijn ongenoegen wekte, gaf hij op geen onduidelijke wijze te kennen. Toen hij eens onder de invloed van sterke drank verkeerde, wilde hij het kind uit het raam werpen, maar werd hierin gelukkigerwijze door zijn vrouw verhinderd.

Op een andere keer stak hij de wieg, met het kind er in, in brand. In het vierde jaar nam hij het kind mee naar de kermis en zette het in de draaimolen. Hier viel zij uit en brak een been.

In het vondelingengesticht

Op zevenjarige leeftijd eiste het stadsbestuur haar op, om haar te laten onderwijzen en haar opvoeding in het vondelingengesticht verder te voltooien.

De 'vader' van dit gesticht was een man, die de Heere vreesde, wat niet van alle directeurs van gestichten gezegd kan worden. Deze merkte dat Jansje niet was als de meeste kinderen, maar dat zij zich gelijk Daniël, elke dag een tijd afzonderde om de Heere in het gebed aan te roepen. Hij vroeg haar de reden hiervan en kreeg ten antwoord: "Dat heb ik mijn pleegmoeder beloofd, omdat zij zei, dat ik anders niet bekeerd kan worden!"

De pleegmoeder had reeds bemerkt dat het kind op 4-jarige leeftijd werkzaamheden met zichzelf had.

Dit is zo doorgegaan tot zij de leeftijd van elf jaar bereikte, toen de 'vader' een brief van haar vond, aan haar pleegmoeder gericht, waarin zij deze meedeelde, dat de Heere haar bekeerd had.

De 'vader' vroeg haar waarom zij deze brief niet verstuurde. Hierop kreeg hij van Jansje ten antwoord, dat haar bekering niet oprecht kon zijn, anders zou zij een geheel ander meisje wezen dan nu. De directeur verzond de brief toch. Jansjes pleegmoeder was het tot innerlijke blijdschap, omdat de Heere Zijn belofte vervuld had.

Daarna kreeg Jansje een ziekte aan haar arm. Dit beterde langzamerhand en nu was zij verplicht om, nog onder toezicht van het bestuur, voor zichzelf het brood te verdienen.

Bij vrouw De Koe

Jansje kreeg een dienstbetrekking bij burgersmensen. Het loon was niet hoog, maar er werd bij bedongen dat zij verschoond zou blijven van ijdelheid en wereldse vermaken. Enige tijd ging het goed en liet men haar met rust. Toen echter kwam de kermisweek. Elke avond kwam het huis vol met mensen die dansend en springend kermis vierden. Jansje kreeg het hieronder benauwd. Zij vermaande het ijdele gezelschap, in de Naam des Heeren, van die ijdelheden af te zien, en wees hen op de weg die ten verderve leidt. De huisgenoten wees ze erop, dat zo'n handelwijze met haar niet volgens afspraak was. Dezen en het verdere gezelschap maakten het haar echter erg lastig en dreigden haar met op straat te zetten. Jansje vertrok nog diezelfde avond.

Maar daar stond ze nu buiten! In het vondelingengesticht kon ze niet voor 's morgens binnenkomen. Maar Jansje kende er Een, Die haar nooit weigerde de weg te wijzen. Toen zij dan tot Hem om redding smeekte, vertroostte Deze haar met de woorden: "Uit Sodom heb Ik u geleid, een Zoar zal uw toevlucht wezen!" En ja, daar merkte zij tussen de huizen een portiek, dat voor haar die nacht een schuilplaats was.

Tegen vier uur 's morgens werd de deur geopend en kwam er een suikerbakkersjongen naar buiten. Bij het zien van een meisje in het portiek, kreeg hij eerst geen gunstige gedachten van haar. "Is het wel recht meisje, dat je hier zo laat zit?", vroeg hij.

Jansje merkte dit en vreesde, dat hij de hulp van de politie zou inroepen. Zij vertelde hem toen waarom zij daar een schuilplaats had. "Och jongen, de Heere weet hoe en waarom ik hier zit."

Nauwelijks vernam de jongen dit, of hij vloog naar boven met de uitroep: "Moeder, hier bij de trap zit iemand voor u met dezelfde godsdienst gevoelens!"

Zijn moeder, ene vrouw De Koe, was een begenadigd mens, maar had twee jaar lang een afwijkende weg bewandeld, waarom het volk des Heeren haar verlaten had, behalve twee vriendinnen die in hetzelfde huis woonden.

Dit smartte haar diep, vooral omdat het haar eigen zonden waren, die dit veroorzaakt hadden, en zij beleed de Heere haar schuld. De Heere gaf haar toen de belofte, dat Hijzelf Zijn volk weer tot haar zou brengen, en wel met de woorden: "Onwetende hebben zij engelen geherbergd!" Haar twee vriendinnen hechtten aan deze belofte geen geloof, omdat het een lange tijd duurde, eer zij vervuld werd.

Op de woorden van haar zoon, ging zij met hem mee naar Jansje. Die deelde ook haar omstandigheden mee. Vrouw De Koe geloofde haar mededelingen van harte, en stelde haar gerust dat zij niet door de politie weggehaald zou worden. Zij nam haar mee in huis. Zij gaf haar een kop thee en dwong haar, omdat ze er vermoeid uitzag, op een bed wat te gaan rusten. Daarna kwam bij vrouw De Koe in de gedachten dat de Heere Zijn belofte vervuld had. Zij ging haar vriendinnen roepen, hoewel het nog vroeg was. Maar zij kon er niet over zwijgen. Het was met de Psalmist: "Komt, luistert toe, gij Godgezinden."

Jansje was ondertussen rustig voor zichzelf geworden. Zij vertelde ook aan de binnenkomende vriendinnen de weg, die de Heere met haar gehouden had. Dit vond bij de vriendinnen weerklink. Vrouw De Koe was bedroefd en verblijd. Bedroefd, over de schuld van haar afwijking, en verblijd, omdat de Heere met Zijn neerbuigende goedheid haar ruimte voor het hart gaf. Het waren onvergetelijke, zalige ogenblikken, waarin zij allen gevoelden de tegenwoordigheid van de grote Koning. Jansje en vrouw De Koe gingen beiden voor in den gebede. Voor Jansje was het een Zoar na Sodom, een Elim in de woestijn.

Terug in het gesticht

Jansje werd daarna weer opgenomen in het gesticht. Zo is het enige jaren afwisselend gegaan, dat zij nu weer eens in betrekking, daarna weer in het gesticht was. Toen brak de tijd aan waarop zij moest beslissen, of zij aan het gesticht verbonden wilde blijven, óf dat zij van alle banden met het gesticht zou afzien. In het eerste geval werd er voor haar gezorgd, dat, wanneer ze geen betrekking had, zij in het vondelingengesticht een schuilplaats zou vinden, onder deze voorwaarde echter, dat zij zich aan de reglementen zou onderwerpen.

In het tweede geval was zij geheel vrij. Een moeilijke keuze voor Jansje! Op de bestuursvergadering kreeg zij echter van de Heere vrijmoedigheid om te verklaren, dat zij het niet met alles in het gesticht eens was, en daarom zich liever aan Gods leiding overgaf. Zij had hiervoor twee belangrijke redenen: ten eerste was zij tegen sommige reglementen betreffende de godsdienst, en ten tweede werd er in het gesticht de wereld bij gediend. Zij bedankte nochtans de heren voor de bescherming, die zij zoveel jaren van hen genoten had.

Een uitverkoren vat

Jansje kwam nu in dienst bij een heer, die zich voor oogarts uitgaf. Als huishoudster bestuurdde zij lange tijd het huishouden, totdat haar heer in hechtenis werd genomen door de politie, daar gebleken was, dat hij geen examen had afgelegd.

Jansje stond weer op straat en wist niet waar ze heen moest gaan! Door Gods goedheid kwam zij bij een heer en een mevrouw met één kind. Van godsdienst wilden deze mensen niets weten, maar zij lieten Jansje nogal met rust. Erg was zij aan het kind verbonden, daar de Heere haar deed geloven, dat het een uitverkoren vat was, maar tevens ook, dat Hij het, gelijk het zoontje van Jerobeam, weldra tot Zich nemen zou.

Jansje moest er spoedig vandaan omdat zij het kind over diens eeuwige belangen aansprak en de ouders wilden niet dat het kind 'fijn' werd. Bij haar vertrek zei echter de 'fijne' dienstbode tot haar heer: "Nu jaagt u mij de voordeur uit. Er zal echter een tijd komen dat u mij door de achterdeur weer binnen haalt!"

Haar heer raakte in woede over, wat hij noemde, zulk een 'onbeschaamdheid'.

Maar wat gebeurde er! Het kind werd na korte tijd ziek. Opdat er van godsdienst tegen het kind gezwezen zou worden, werd er een rooms-katholieke dokter bij geroepen. De toestand verergerde. Op een keer zei het kind tegen de dokter: "Ik ga sterven, dokter, als Jansje, onze oude dienstbode, niet komt!"

De dokter raadde de ouders aan de wens van het kind gehoor te geven. Mevrouw was al overgehaald, maar meneer vervloekte het terugkomen van Jansje, om de woorden, die zij tot hem sprak bij haar vertrek. Toen het kind slechter werd, moest hij echter ook toegeven. Jansje werd gehaald en bleef er totdat het kind opgenomen werd in de eeuwige heerlijkheid.

Naar Rotterdam

Tijdens haar verblijf in Amsterdam had zij steeds een trouwe omgang met het volk des Heeren. Nu kreeg zij echter een betrekking bij een ingenieur van de spoorwegen in Rotterdam. Ze kwam voor het eerst in die stad en stond vreemd te kijken daar zij er niemand van Gods volk kende. Zij had behoefte aan een verkwikkelijke omgang met de vromen, evenals in Amsterdam. Zij zuchtte naar Boven en haar hart riep tot de Heere, opdat Hij haar in aanraking met Zijn volk mocht brengen. Een heer, die op een keer bij haar heer een bezoek bracht, vroeg zo terloops aan Jansje, omdat hij wist dat zij van Amsterdam kwam, of Rotterdam nogal beviel.

Hierop kreeg hij ten antwoord: "Nee meneer, want ik heb geen omgang met de kinderen des Heeren."

Deze heer verstond die taal en zei hierop: "O wacht, ik zal je wel eens mijn oude dienstbode sturen. Met haar zal je het wel kunnen vinden. Zij is, geloof ik, net zo iemand als jij!"

En in de dienstbode die later kwam, heeft Jansje een vriendin op de weg des levens gevonden. Die bracht haar ook in kennis met andere kinderen Gods.

Ruimere ontsluiting in de weg der verlossing

In Rotterdam heeft de Heere haar de grote weldaad bewezen, door haar onder Zijn recht te brengen. Op haar elfde levensjaar was zij aan zichzelf als een groot zondaar op overtuigende wijze ontdekt. Maar nu, op 19-jarige leeftijd, kreeg zij pas inzicht dat er ook een verlossing door Christus moest komen. Die miste zij nog. Zij had tot nu voortgeleefd bij de troost die er bestond in de uitreddingen door God uit benauwdheden. Nu veranderde dit. Zij zag in dat zij Jezus nog niet kende als haar Borg en Middelaar, tot een rechtvaardig God voor haar erfelijke en dadelijke schuld. In haar verloren toestand en diepe ellende riep zij tot de Heere. Dat ging zo door tot haar 29ste jaar. Nu en dan werd zij versterkt door zielsvertroostingen.

Maar in dit levensjaar kreeg zij een ruimere ontsluiting in de weg der verlossing. Een hopen uitzien naar de Borg en Middelaar met de woorden: "Zo Hij vertoeft, verbeid Hem, want Hij zal gewisselijk komen!" Zij geraakte in een zalige toestand van versterkingen en vertroostingen aan 's Heeren zijde. In deze toestand werd zij vaak gebruikt tot lering van eerstbeginnenden op de weg des levens, als een middel in de hand Gods.

Zalige bewuste overgang in de Verbondsmiddelaar

Zij ging weer naar Amsterdam terug. Daar begon zij echter met haar zwakke lichaam te tobben, zodat het haar moeilijk werd om in betrekking te gaan. Maar haar hemelse Vader zorgde voor haar. Nu eens gaf de Heere vrienden die haar ondersteunden, dan weer gaf Hij haar de kracht om voor zichzelf het brood te verdienen door het verrichten van lichte werkzaamheden. Zo raakte zij door al de stormen van de tijd heen.

Op haar 49ste levensjaar trad Christus voor haar op als haar schuldovernemende Borg en Middelaar. Na hoog- gerezen zielsbenauwdheden, bestrijdingen van de vorst der duisternis en angsten der hel verkreeg zij verlossing en dierbare vertroosting van haar Messias met de woorden: "Verlos hem, dat hij in het verderf niet nederdale, Ik heb verzoening gevonden."

Zij riep toen uit: "Er is een eeuwigheid voor nodig om de Heere voor al Zijn weldaden te loven en te prijzen!" Haar geloofsoog was ontsloten voor de liefde van haar dierbare Borg jegens Zijn volk. De liefde waarmee Hij voor zulk een zondares geleden had. De liefde waarmee Hij in Zijn borgtochtelijke gerechtigheid voorgetreden was bij Zijn Vader, opdat zij in Hem zou aangewezen worden, als had zij nooit zonde gekend noch bedreven. In die liefde zag zij tot Hem op als haar oudste Broeder, Die voor haar zou

zorgen totdat de tijd zou komen dat zij van dit tranendal zou overgaan naar de gewesten van eeuwige gelukzaligheid. In die liefde werd zij ook versterkt en vertroost gedurende de tocht langs diepe wegen, die nog volgde.

De banden van die liefde bleven bestaan, al ging haar pad in dit leven niet enkel op rozen.

Een oogziekte en uitreddingen

Jansje kreeg een oogziekte. Na enige tijd moest zij het licht in het ene oog geheel missen. Het geld voor de verpleging in het oogziekenhuis werd door kinderen des Heeren toegezonden. Zij kreeg werk van een brei-inrichting. Het armbestuur gaf haar elke week nog twee gulden, doch slechts voor een korte tijd. Met de bestuursleden kwam zij in strijd en weldra werd haar het geld onthouden. Zij smeekte echter de Heere, pleitende op Zijn belofte. En zie, precies op de dag dat zij anders de twee gulden ontving, kwam er nu een mand met boodschappen en zoveel geld, dat hetgeen haar werd onthouden, dubbel werd vergoed.

Toen gebeurde het, dat zij geen geld meer bezat om huishuur te betalen. Zij ging naar haar huisbaas om te vragen wat geduld met haar te hebben. Deze bespote haar echter en zei smelend: "Hè, dat valt me tegen! U beroemt u altijd over uw God en Koning, Die u dient. Maar die Koning betaalt u karig uit en laat mij op de huishuur van Zijn onderdanen wachten. Maar met zulke vrome praatjes houd ik mij niet op. U zorgt dat het geld er is, of ik jaag u de straat op!"

Jansje ging weer naar huis en klaagde de Heere haar nood, omdat Zijn Naam daarbij gelasterd werd. Kort hierop ontving ze een bankbiljet van vijftientig gulden van een onbekende. Na de Heere gedankt te hebben, ging zij naar de huisbaas terug en zei: "Meneer, mijn Koning heeft mij uitbetaald. Hier heeft u het geld voor deze en de volgende keer!"

"Maar hoe heeft u het dan van Hem gekregen?" vroeg de huisbaas verwonderd.

Zij vertelde hem hoe God haar uitkomst gaf.

De huisbaas keek ongelovig en spotte hiermee. Hij zei honend: "Hm, dat is gemakkelijk. Zo'n God wil ik ook wel dienen, Die bij machte is bankbiljetten uit de hemel te laten regenen!"

"Diezelfde God zal u, meneer", hervatte Jansje, "om uw verhardheid en afkeer van Zijn Woord, oordelen tot de eeuwige rampzaligheid. Die God laat Zich niet bespotten!" Zij zei dit in tegenwoordigheid van de knechten en krullenjongens, omdat die ook bij zijn lastertaal waren geweest.

Onder de vele uitreddingen, die de Heere haar gaf, kunnen we er nog een niet onvermeld laten. Jansje lag ziek op bed en de juffrouw die haar verpleegde, wees haar op het feit, dat er geen enkel stukje eten meer in huis was en geen geld om te kopen. Jansje antwoordde hierop, *dat de Heere het zou voorzien*. 's Nachts hoorde zij, evenals Jakob toen zijn zoon Jozef hem liet halen, het gedruis van de wagens van Egypte. Zij zag namelijk in een droom, dat twee mannen een grote, zware mand naar boven torsten en bij haar brachten.

De volgende dag hield een wagen voor de deur stil en twee mannen bezorgden een grote, zware mand met boodschappen.

Zulke gebeurtenissen beleefde Jans dikwijls. De uitreddingen waren steeds wonderlijk en kennelijk. De Heere liet dikwijls het water tot de lippen komen, maar nooit erover. De Heere, Die het woord gesproken heeft: "Mij is het goud en zilver, het vee op duizend bergen!" bewoog de harten van mensen, waarvan sommigen haar nooit gezien hadden, om haar wel te doen. Niet alleen uit ons land, ook uit Amerika. Nooit heeft zij echter het

bedelaarspakje aangetrokken. Zij liet het alles, hoewel gedurig werkzaam, aan Gods leiding over.

Een wonderlijke genezing

Na enige tijd moest Jansje weer naar het oogziekenhuis, omdat zij nu een ziekte aan het andere oog kreeg. Het oog begon te zweren en de professor drong er op aan, om het eruit te halen, omdat er geen middel tot herstel meer voor was. Jansje doorstond een zware beproeving: het licht uit het ene oog was zij reeds kwijt en het nu ook te gaan missen uit het andere, dus blind te worden! Zij moest het geld vooruit storten of een vaste borg hebben, die voor haar betaalde. Geld had Jansje niet. Zij had wel een Borg, maar aan Wie de professoren niet geloofden! Tevens moest de operatie zo snel mogelijk gebeuren. Zij vroeg aan de professor een korte bedenktijd. Zij zonderde zich af en legde de Heere haar toestand voor. Toen kreeg zij de belofte, dat Hij haar op Zijn tijd zou helpen en genade geven in de ogen der mensen.

Zo verscheen Jans opnieuw voor de professor met het verzoek om maar aan de operatie te beginnen. De professor verzocht om het geld. Jansje antwoordde hierop, dat hij daarover gerust kon zijn, daar zij een God diende, Die alles in Zijn hand had en voor haar zorgde.

Na enige tegenkanting werd zij toch in het oogziekenhuis opgenomen. Toen de tijd er was om te opereren ging Jansje, die tevoren vol strijd was, door de kracht des geloofs, naar de tafel om geopereerd te worden. Terwijl het zwerende oog er uitgelicht werd, riep Jansje tijdens de behandeling uit: "Ik kan zien met het andere oog!"

Omdat zij in dit oog al jaren geen licht meer had, geloofden de professoren het niet. De professor, die haar behandelde, zei: "Jans, als dat waar is, behandel ik u kosteloos. Maar het kan niet waar zijn."

Toen haar echter een bord met letters voorgehouden werd, las zij op wat er stond, tot grote verbazing van de aanwezigen. De professor was zo met haar ingenomen, dat hij haar in de plaats van het uitgehaalde oog een glazen oog cadeau gaf. Verder heeft hij haar kosteloze hulp toegezegd, indien ze weer iets aan de ogen kreeg. Jansje kon niet spreken van aandoening en voelde behoefte om alleen te zijn. Zij vroeg dan ook na de operatie toestemming om zich alleen in de tuin af te zonderen. Dit werd toegestaan. Hier heeft zij de Heere met luide stem gedankt voor de goedertierenheid en trouw, aan haar bewezen.

Nauwe banden met Margaretha Vermeer

In deze tijd leerden wij Jansje kennen. Door middel van ene familie De Haas logeerde blinde Jans - zoals ze nu genoemd werd, ofschoon ze niet geheel blind was - bij familie Waalen (of Walen) te Vreeswijk. Die namen haar mee naar de kerk te Vianen, waarin ik destijds preekte. Zo kwam zij met ons in kennis. Zij deelde ons haar levensloop mee. Het bleek toen dat de leiding Gods met mij en mijn echtgenote in veel opzichten overeenkwam met die van Jans. Hierdoor werden al dadelijk vriendschapsbanden gelegd, te midden van een groot gezelschap van Gods volk uit en om de stad en van plaatsen verder weg. Men voelde het ware van het woord van Groenewegen: *"Al was 't volk van verre landen; 't harte smolt toch samen in!"*

Wat echter de betrekking tussen Jans en ons huisgezin sterker maakte was de bekering van ons dochttertje Grietje, die bij de kennismaking elf jaar oud was. De verdere levensloop van dit meisje is nauw aan die van Jans verbonden. In het derde jaar van haar lijden - in 1885 - maakte Jans kennis met haar.

Op de eerste zondag toen Jansje bij vrouw Waalen was kwam zij dus mee naar genoemde kerkdienst. Zij kwamen ongeveer een uur voor kerktijd aan, en gingen een

poosje naar de kamer waar mijn zieke dochttertje Grietje lag. Ze had een lichaam met ruim dertig grote open wonden. Ze kon haar armen en benen niet meer gebruiken en was hierdoor zeer hulpbehoevend.

Jansje Storm zag dat lijden aan en het geduld onder het lijden toen zij geholpen werd. Toen zij weer naar Vreeswijk teruggingen, waar vrouw Waalen woonde, zei Jansje: "Moet dat kind onbekeerd zijn en ik bekeerd? O, die arme worm, ik kan ze maar niet kwijtraken en als ze nog niet bekeerd is, dan zal het vast gebeuren."

Vrouw Waalen kon het toen ook niet langer voor zich houden en zei tegen Jansje: "Ik ben blij dat u dat zegt, want ik moet dag en nacht roepen voor dat kind, en die zijn er meer. Bij tijden zeg ik wel eens: O, kleine zus."

"Het spijt mij", zei Jansje, "dat ik weer naar Amsterdam naar het gesticht moet, want ik zou graag hier blijven om te zien wat dat nog met Grietje worden zal."

Toen gebeurde het 's nachts daarop, dat de Heere beiden bekendmaakte dat Grietje bekeerd was. "Kom", zeiden zij tot elkaar, "laten we gaan zien wat de Heere ons heeft meegedeeld."

Toen hoorden zij uit de mond van Grietje van het toevallen van het recht Gods, en het welgevallen hebben aan de straf op haar ongerechtigheid.

Jansje riep uit: "Mijn kind, je bent niet onbekeerd, zo je zegt, maar wij zullen hierboven eeuwig God loven, wat nu hier al gebeurd is."

Daarna waren er nauwe banden tussen mijn dochttertje en Jansje Storm.

Daarom zei mijn dochttertje wel eens: "Vader, als ik er niet meer ben, neemt u dan Jansje in mijn plaats onder uw dak, indien zij tenminste nog leeft?"

"Ja kind", antwoordde ik, "Jansje heeft niet alleen een plaats bij mij en je moeder, maar ook bij al mijn kinderen."

Maar de leidingen die de Heere met Jansje hield waren anders. Jansje was altijd in een gesticht omdat zij blind was, maar zij kreeg geen geld van dat gesticht omdat zij het niet met die godsdienst eens was. Zij wilde nog liever werken dan van de armen te trekken. Bovendien trok zij ook van een ongevallenwet, doch niet van die waar tegenwoordig gebruik van gemaakt wordt. Ook kreeg zij veel giften van kennissen.

Verzoend met een Drie-enig God

Toen een van de vrienden van blinde Jans haar eens de leiding, die de Heere met hem gehouden had meedeelde, gevoelde Jans dat er aan de zijde des geloofs bij haar iets gemist werd. Dat er nog iets ledigs was dat door de Heere vervuld moest worden en wel de verzoening met een Drie-enig God. Haar Borg en Middelaar had wel haar schuld weggenomen, maar zij had nog niet die heldere verzekering, gewerkt door de Heilige Geest, dat zij in de verloren gunst van God de Vader opgenomen was; om daarna van de Vader aan de Zoon teruggegeven te worden, als het arbeidsloon voor Zijn aangezicht; *en in Hem weer onderworpen te worden aan de Vader, verzegeld door God de Heilige Geest.*

De Heere wist het ledige te vervullen op luistervolle wijze. Zij kon, als vondeling, niemand op aarde haar vader noemen. Ook had haar moeder de liefde tot haar kind verloochend. Nu kon zij zich verblijden en verheugen in een nooit te verloochenen liefde van God de Vader, van God de Zoon en van God de Heilige Geest. Zij kon nu zich beroemen uit God geboren te zijn. Hoger en reiner liefde wordt door geen enkel schepsel gekend.

Als Jansje in het wezen van die liefde ingeleid werd, was zij dikwijls een middel, waardoor een heel gezelschap van Gods kinderen opgewekt werd. Als Jansje zag dat zij door genade deelgenote was van het goed, weggelegd voor degenen, die Hem vrezen; als zij met de Bruidskerk mocht zeggen: "Ik heb u in de beide handpalmen gegraveerd;

uw muren zijn steeds vóór Mij"; als zij er aan dacht dat ze eenmaal, verlost van alle zonde en ongerechtigheden, haar Koning op de volmaakste wijze zou dienen, dan kon zij niet nalaten met de psalmist in te stemmen: *"Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht."*

Laatste levensjaren

In september 1904 verhuisde Jansje Storm vanuit Amsterdam naar Utrecht. Zij ging wonen aan de Amsterdamsestraatweg 50bis, een bovenhuis. Met haar kwam mee uit Amsterdam de 41-jarige Harmke de Jong.

In de herfst van 1907 werd Jansje ernstig ziek. Ze kreeg bloedkanker, "maar", schreef een vriend op 28 november van dat jaar, "ze mag door de genade Gods veel gemeenschap ondervinden met haar dierbare Borg en Koning. O, wat een voorrecht als een mens sterven kan, die met de dood is bevredigd en dat die geen koning der verschrikking meer is."

Haar vrienden kwamen ze op haar kamer opzoeken en dan zong blinde Jans van ganser harte nog mee: "Ik ben een vriend, ik ben een metgezel van allen, die Uw Naam ootmoedig vrezen." Van welke kerk de kinderen Gods kwamen, altijd viel bij blinde Jans de scheiding weg.

In Utrecht had zij omgang met ds. H.M. van der Vegt. Ook kreeg zij bezoeken van ds. H. Roelofsen en ds. Jac. Overduin uit Lisse. Tevens telde zij onder haar vrienden ds. J.P. Paauwe, die haar menigmaal bezocht heeft.

De dokter gaf geen hoop meer op herstel en blinde Jans sukkelde de winter door. Zij wachtte lijdzaam af om van dit lichaam der zonde verlost te worden en om opgenomen te worden tot Hem, Die Zich niet schaamde Zich haar Vader te noemen. Van de gaven die zij van God ontving - volgens Huntington: *de Kassier der armen* - van mededeelzame vrienden en vriendinnen, spaarde Jans zelf de gelden op ter bestrijding van de begrafeniskosten. Dankzij deze vrienden en vriendinnen heeft het Jans verder aan niets meer ontbroken.

Aan Anna, het meisje, dat haar tot de dood toe verpleegde, heeft zij een trouwe hulp gehad. Aan enkele trouwe vrienden droeg zijzelf de regeling van de begrafenis op. Enkele dagen voor het overlijden van Jansje schreef Anna aan een vriend in Amsterdam:

"Het is met Jansje zeer zorgelijk en ernstig. We verwachten ieder ogenblik het einde. Jansje heeft vreselijk dikke benen en armen en is erg zwak. Ze kan nagenoeg niets meer gebruiken. Maar de Heere blijft de Getrouwe en de Onveranderlijke door de menigvuldige vertroostende liefdesuitgangen in Jansjes hart te openbaren tot moed en sterkte. En haar enige grond is in de lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid van haar Goël en Borg. Jansje heeft gisteren nog een bijzondere dag gehad in en onder het lezen van de opstanding van de dierbare Borg en Middelaar in de verklaring van Ambrosius."

Op 9 mei 1908 's middags om twee uur is Jannetje Storm overleden in de ouderdom van 74 jaar.

Zo is Jannetje, nadat zij vele stormen doorstaan had, als een rijk beladen schip, bestuurd door de liefde van een Drie-enig God, zacht en kalm binnengelopen in de haven van eeuwige rust en gelukzaligheid.

Over haar begrafenis schreef een vriend uit Amsterdam: "Ze is als een Koningsdochter ter aarde besteld, waar het lichaam rust van alle moeite en lijden. We geloven dat ze in de volle genieting naar de ziel zal delen, waar ze hier naar uitgezien heeft en verwacht.

Ik heb er vriend Jan Geense ook ontmoet en B. de Smit. Ook dominee Paauwe en verder vele vrienden en bekenden, die ik bij haar dikwijls ontmoet heb. Het is goed, zonder aanstoot, voor zover ik weet, verlopen. De heer Vermeer heeft het meest het woord gevoerd. Met hem heeft Jansje veel omgegaan."

EINDE

4. MARIA SCHENK 1845-1865

Huwelijk Vrijdag Schenk, Joannes Daniel en Adriana van de Werken, 23-11-1844

Huwelijkspl. Groot-Ammers

Huwelijksdat. 23-11-1844

Bruidegom: ☐ Vrijdag Schenk, Joannes Daniel

Bruid: ☐ Werken, Adriana van de

Vader
bruidegom: Schenk, Adrianus Cornelis

Moeder
bruidegom: Vrijdag, Maria

Vader bruid: Werken, Joris van der

Moeder bruid: Verschoor, Marigje

Toegangsnum. 789 Burgerlijke stand en bevolking van Groot-Ammers

Ter Aar bevolkingsregister 1849-1859, deel 1 blz. 54, 82	
<i>naam</i>	Maria Schenk
<i>geboren</i>	00-00-1845 te Groot-Ammers
<i>adres</i>	Ter Aar, wijk A nr. 37, 55
<i>kerk</i>	NH
<i>ingekomen</i>	25-02-1856 Alblasserdam
<i>vertrokken</i>	01-04-1857 Alkemade
<i>plaatsnaam</i>	Ter Aar
<i>instelling</i>	Streekarchief Rijnlants Midden

Gezin van Joannes Daniel Vrijdag Schenk. 1810- 5 januari 1865.

Zoon van Adrianus Cornelis Schenk 1851-?. En van Maria Vrijdag.

Hij is getrouwd met **Adriana van der Werken** op 23 november 1844 te Groot-Ammers.

Het gezin vertrok naar Alblasserdam, woonde daarna in Alkemade en vervolgens in Oude Wetering, waar ze op 28 augustus 1861 vertrokken. Johannes D.V. Schenk overleed te Kralingen

Kinderen:

1. **Maria Schenk** 18-8-1845-1865; geboren te Groot- Ammers
2. Anna Cornelia Schenk 1848-1848
3. Anna Cornelia Schenk 31-12- 1849-? Te Alblasserdam

4. Adrianus Cornelis Schenk 24-10-1851 te Alblasserdam - overlijdt 12-09-1911 te Rotterdam. Trouwt 14-10-1874 met Margje Westerwout, geb. Rotterdam, 27 jaar.
5. Cornelis Lodewijk Schenk 1853-1854
6. Magdalena Schenk 14-7-1855-1857 Alblasserdam
7. Doodgeboren Vrijdag Schenk 1865-?

Notities bij overlijden Joannes Daniel Vrijdag Schenk:

Nationaal Archief (Rijksarchief Zuid-Holland)

Gemeente: Kralingen

Soort akte: Overlijdensakte no. 3

Aangiftedatum: 05-01-1865

Overledene: Joannes Daniel Vrijdag Schenk

Overlijdensdatum: 05-01-1865, Leeftijd: 54

Overlijdensplaats: Kralingen

Vader: Adrianus Cornelis Schenk

Moeder: Maria Vrijdag

Echtgenoot: Adriana van der Werken

Bekeringsweg van Maria Schenk

Voorbericht

Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hun arbeid; en hun werken volgen met hen. Openbaring 14 : 13b.

Maria werd op 13 augustus 1845 te G. geboren. Zij was het eerste kind dat geboren werd, en haar ouders waren blij met de voorspoedige geboorte. Zij kreeg een nette opvoeding, overeenkomstig met de omstandigheden waarin haar ouders leefden.

Toen ze 6 jaar geworden was, mocht ze naar school in hun nieuwe woonplaats Alblasserdam. Maria was ijverig en maakte al snel vorderingen, zodat haar onderwijzer goed tevreden over haar was.

Ze leerde tot de leeftijd van 11 jaar, toen haar ouders vonden dat hun dochtertje voldoende geleerd had. Ze kon nu haar moeder wat helpen in de huishouding en ook bij anderen een helpende hand bieden. Ook thuis waren haar ouders tevreden over hun dochtertje, ze was ijverig en voor haar ouders lief.

Maar ook Maria was een kind, in zonden ontvangen en in ongerechtigheid geboren. Daarom had ook zij nodig om van haar zonden gewassen en gereinigd te worden in het bloed van het Lam.

Ze was nog jong toen haar dit geschonken werd. Nadat ze gestorven was, vond haar moeder wat aantekeningen en een beschrijving van haar bekering, met nog een overdenking in de vorm van een brief.

Het was vooral dit laatste, waarover haar meest vertrouwde en innig aan haar verbonden vrienden en vriendinnen op de dag van haar begrafenis de wens uitspraken, om door de druk dit bekend te maken.

Het is met de bede om de onmisbare en trouwe leiding van de Heilige Geest dat wij u enige bijzonderheden uit het leven van deze jeugdige, in de Heere ontslapen vriendin, met daarbij de genoemde aantekeningen gaan meedelen. (Deze zijn verschenen in een bundel, uitgegeven door 'De Vriend van Oud en Jong'.)

Het doel daarvan is: te verkondigen, dat de eeuwige God, de Schepper des hemels en der aarde, een Ontfermer is, een God, die geen lust heeft in de dood des goddelozen, maar daarin, dat hij zich bekere en leve. Een God, die, naar het eeuwig voornemen van Zijn genade in Christus, de goddelozen rechtvaardigt;

dat de Heere Jezus, Gods eigen, eniggeboren Zoon, het afschijnsel Zijner heerlijkheid en het uitgedrukt Beeld Zijner zelfstandigheid is, die, in de gestaltenis Gods zijnde, het geen roof behoefde te achten Gode evengelijk te zijn; en Zichzelf vernietigd heeft, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, die de mensen in alles gelijk geworden is, uitgenomen de zonde, en gehoorzaam is geworden tot de dood, de dood des kruises. Hij is een Vriend, een Redder van zondaren, een trouwe Zaligmaker, die het werk der genade, door Hem begonnen, niet laat varen;

dat de Heilige Geest den van nature in de zonden en misdaden dood zijnde zondaar herschept, van zonden overtuigt, tot het geloof in Christus brengt, met Hem verenigt, aan Hem verbindt, troost en leert, leidt en toebereidt voor het genot der eeuwige zaligheid.

Dit alles te verkondigen, tot eer van de Drieëenige, nooit volprezen, eeuwig gezegende God, was de wens van de ontslapene, was de begeerte van haar ziel. Daaraan was haar leven gewijd; en dat is nu ook het doel van deze bladen. En zou dat niet nodig zijn? Is dat vooral niet nodig in deze tijd, waarin door zoveel op allerlei wijzen de Naam des Heeren gelasterd en Zijn dierbare Waarheid miskend, ja, bespot wordt? Immers kan men nooit te veel tot lof van den Allerhoogste spreken! Immers verdient Hij, dat alles, wat leeft en adem heeft, Zijn lof zonder ophouden verkondige! De hoogst kommervolle omstandigheden, waarin de moeder na het zalig afsterven van haar dochter verkeerde, en waarvan hieronder een beknopte uiteenzetting volgt, deden haar vrienden en vriendinnen destijds te meer aandringen op de uitgave, om daardoor enigszins de moeder te steunen in de zware taak om haar gezin te onderhouden.

Op de 5de januari van 1865 ontnam de alleen wijze God haar hare echtgenoot, die gedurende 21 jaren een liefliebbend vader voor zijn kinderen, een trouw verzorger van zijn gezin was. Rijksambtenaar zijnde, welke post hij met voorbeeldige ijver en trouw steeds vervulde, was hij altijd in staat om de zijnen van het nodige te voorzien.

Maar nu is hij er niet meer; aan een ziekte van 23 dagen bezweek hij, nalatende een diep bedroefde weduwe en 5 kinderen, van wie er niet één tot nu toe iets verdiende. De oudste van deze kinderen was onze Maria, die er nu ernstig op bedacht was, om iets te doen tot voorziening in de behoeften van haar lieve moeder, broertjes en zusjes. Met biddend opzien tot de Heere begon ze daartoe een brei- en naaischool. Maar nauwelijks was ze daarmee begonnen, of de Heere nam haar tot Zich, juist zes weken na de dood van haar vader. Zo werd het reeds gewond hart van de moeder opnieuw getroffen. Dus zag zij zich een kind ontvallen, dat ze altijd had liefgehad, maar zoals na de dood van haar man toch als nooit te voren. Dit zal te minder verwonderen, als wij u zeggen, dat na die droevige gebeurtenis de moeder ook eerst recht bekommerd werd over haar zielstoestand en haar dochter nu eerst beminde, omdat zij de Heere Jezus liefhad.

De Heere, de almachtige God, zegene deze bladen en heilige die aan uw hart! Dat zij zo!

Maria Schenk werd geboren de 13de augustus van het jaar 1845 te G. Zij was de eerstgeborene van haar ouders, die tot hun grote vreugde, dit kind voorspoedig zagen opgroeien en haar een opvoeding gaven, overeenkomende met hun omstandigheden. Toen zij de leeftijd van 6 jaren had bereikt, zonden zij haar naar de school te Alblasterdam, waar zij toen woonden. Ze leerde met vlijt, maakte goede vorderingen en

gaf haar onderwijzers daardoor en door heel haar gedrag stof tot tevredenheid. Toen zij 11 jaren oud geworden was, had zij datgene geleerd, wat een kind in de stand, waarin hare ouders geplaatst waren, nodig heeft, zodat zij toen de school verlaten kon.

Gaf zij op de school haren onderwijzer steeds stof tot tevredenheid, — in huis gaf zij die ook altijd aan hare ouders; het was inderdaad een lief kind; evenwel was het een zondig kind. In zonde ontvangen, in ongerechtigheid geboren, was zij ook van nature onbekwaam tot enig waarachtig goed en geneigd tot alle kwaad. Vervreemd van de ware kennis Gods, ontbloot van de gerechtigheid, die voor God geldt, had zij ook, evenals de snoodste booswicht, die op aarde leeft, nodig, om van hare zonden gereinigd te worden door het bloed des Lams en vernieuwd te worden door den Heiligen Geest, welke reiniging door Christus' bloed en vernieuwing door den Heiligen Geest dan ook reeds vroeg haar deel mocht worden.

Wanneer en hoe dit geschiedde, heeft zijzelf beschreven. Daarom laten wij haar dit ook zelf verhalen.

Eertijds

"Ik zal de daden des Heeren gedenken, ja, ik zal gedenken Uw wonderen vanouds her" (Psalm 77:12).

Reeds in mijn jonge jaren mocht ik het voorrecht hebben, om door de Heere, naar Zijn vrije ontferming, te worden opgezocht. In de volle zin van het woord, lag ik op het vlakke van het veld, vertreden in mijn bloed en niemand had medelijden met mij; ook ikzelf niet.

Ik was trots op het weinigje bedorven verstand dat ik had en dat ik geprezen werd door mijn ouders. Dus leefde ik in ijdele hoogmoed en jeugdige lichtzinnigheid, denkende, dat ik een voorbeeldig meisje was, op wie niets aan te merken viel. Maar helaas, liefde tot God en liefde tot Zijn volk, werd totaal niet mijn hart gevonden.

Het tegendeel was helaas waar. Wanneer ik in de gelegenheid was, dan was het mijn grootste vermaak om de vromen uit te schelden, want ik had een hekel aan hen. Mijn haat vermeerderde nog, toen ik een vriendin kreeg die vrome ouders had.

Zij vroegen mij dikwijls: "Maria, heb je de Heere Jezus al lief?" Of: "Ben je niet bang voor de dood?" Op die vragen moest ik altijd zwijgen, maar mijn geweten beschuldigde mij dan altijd, dat ik nooit aan Jezus dacht, en veel minder nog aan de dood. Daarom probeerde ik hen zoveel mogelijk te ontwijken, om mijn geweten maar tot zwijgen te brengen. Helaas waren het ook mijn ouders, die het mij verboden met die "schijnheiligen", zoals wij de vromen noemden, om te gaan. Nooit hoorde ik toen over bekering of vernieuwing van ons hart spreken. Ik was werkelijk tot een monster van goddeloosheid opgegroeid, indien de Heere Zich over mij niet had ontfermd.

Het behaagde Hem, in Zijn oneindige liefde mij op te zoeken. Het Woord des Heeren werd toen aan mij bevestigd: *"Het is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods"* (Rom. 9:16).

Overtuigd van zonden

Het was op 18 mei in het jaar 1860, toen ik naar de kerk ging in onze woonplaats Oude Wetering. Ik was toen 14 jaar en ging naar de kerk bij ds. J. Cramer. Het was in de middagdienst en de dominee preekte over Zondag 21 van de Heidelbergse Catechismus. De leraar stond vooral stil bij het antwoord op de vraag: "Wat gelooft gij van de heilige, algemene, Christelijke Kerk?" Ik kan me van de preek niet veel meer herinneren, maar ik zal nooit meer vergeten de woorden die de Heere aan mijn hart wilde heiligen, om mij te doen ontwaken uit de slaap van mijn zonden en uit mijn zorgeloze toestand. Hij opende mijn ogen voor het gevaar waarin ik leefde. Toen de leraar aan de toepassing

kwam, vroeg hij met een ernst, zoals ik die nog nooit gezien had: "Bent u een lid van Christus?" Het was alsof die vraag aan mij alleen gedaan werd. Toen was er gelijk een stem in mijn hart die mij toefluisterde: "Je hebt nog geen belijdenis afgelegd, daarom kun je nog geen lid zijn."

Maar de dominee ging verder en zei: "Ik vraag niet of u lid van de kerk bent, dat u belijdenis des geloofs hebt afgelegd, of dat u het Heilig Avondmaal viert, maar of u zó nauw met Christus verenigd bent, zoals de leden van ons lichaam onderling verenigd zijn, dus of u met Hem verenigd bent door het geloof en Hem toebehoort. Zeg niet: als ik niet uitverkoren ben, zal ik niet zalig worden. Dat is wel zo, maar als u niet uitverkoren bent, dan komt het ook uit, dat u het niet wilt wezen."

Deze woorden sloegen al mijn gedachten de bodem in, want de Heilige Geest daalde met Zijn ontdekkend licht in mijn ziel, om mij te overtuigen van zonde, gerechtigheid en oordeel. Ja, toen zag ik voor het eerst, dat ik nooit naar de Heere had omgezien, maar mijn jeugdige krachten aan de satan had gegeven. Op dat ogenblik zag ik, dat ik in plaats van zalig te willen worden, altijd Gods heilige geboden met voeten vertrapt had. Ook veel roepstemmen had veracht en alleen naar de lusten van mijn boze vlees had geleefd. Toen zag ik, dat heel mijn leven, dat tot nu voorbijgegaan was, als één zonde was. Ik zag vóór me een toornig God, een geopende hel en een juichende satan, dat hij mij tot zijn prooi had.

Mijn zonden waren in mijn ogen te veel en te zwaar om vergeven te kunnen worden. O, de benauwdheid van mijn ziel, die ik toen ondervonden heb, laat zich niet beschrijven. Mijn opgekropt gemoed barstte uiteindelijk in tranen uit, zodat ik mij moest bedwingen, om de opmerkzaamheid van alle mensen niet naar mij toe te trekken.

Bij het einde van de preek werd gezongen Psalm 65 vers 2:

*Een stroom van ongerechtigheden
Had d' overhand op mij.
Maar ons weerspannig overtreden
Verzoent en zuivert Gij.
Welzalig dien Gij hebt verkoren
Dien G' uit al 't aards gedruis
Doet naad'ren en Uw heilstem horen,
Ja, wonen in Uw huis.*

Dat vervulde mij met jaloersheid, maar gaf mij geen hoop, zodat ik in de grootste benauwdheid van mijn ziel, tot mijzelf ingekeerd, de kerk verliet en naar huis ging.

Toen ik thuis kwam, dreigde mijn benauwdheid opnieuw uit te breken. Ik las nog eens de Catechismus na en las ook in mijn Bijbel, maar vond geen verlichting. Alles was voor mij toegesloten. Ik vertelde mijn moeder wat de dominee gezegd had en wat ik gevoelde, maar zij kon mij niets antwoorden.

Uiteindelijk zocht ik mij af te zonderen om te bidden, maar ach, toen voelde ik dat het opzeggen van het *Onze Vader* of een ander formuliergebed, zonder behoefte van het hart, geen bidden is. Ik kon niet bidden en had dit ook nog nooit gedaan, dus alleen een zucht kwam uit mijn hart: "Heere, wat ben ik ongelukkig! Kan zo'n schepsel als ik ben nog gelukkig worden?"

In deze toestand bleef ik niet lang, ik kon mijzelf niet indenken waar deze gedachten vandaan kwamen. Ik voelde veel en zwaar gezondigd te hebben en rechtvaardig eenmaal naar de hel te zullen gaan. Voordien had ik nooit gehoord, hoe de Heere het werk van de bekering uitwerkt in een mens, bovendien dacht ik altijd dat ik goed geleefd had.

Toch kwam langzamerhand mijne vorige gerustheid weer terug. Maar toen mijn moeder mij op een zondagavond, zoals vroeger, weer eens om een boodschap stuurde, voelde ik opnieuw die benauwdheid. God verbood het mij in Zijn heilige wet en toch durfde ik mijn ouders niet ongehoorzaam te zijn. Ik deed dus wat mij opgedragen werd en gelukkig werd diezelfde benauwdheid sterker. Het vreemde was, hoe benauwder ik naar de ziel werd, hoe gelukkiger ik die dag was. Wilde iemand mij wijsmaken dat ik goed gehandeld had, dan zag ik toch dat dit niet waar was en ik viel op mijn knieën als een doodschuldig zondares.

In deze benauwdheid liep ik, toen diezelfde avond mijn vriendin kwam. Toen voelde ik voor het eerst een verlangen om eens naar haar moeder te gaan. Toen we bij haar kwamen, vroeg zij mij direct: "Wat scheelde er aan bij je, vanmiddag in de kerk?" Op deze vraag begon ik te schreien en kon niets anders zeggen dan: "O, ik ben een grote zondares en ga rechtvaardig verloren!"

Zij antwoordde: "Dat hoeft nog niet, de Heere Jezus heeft gezegd: *"die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen"* (Joh. 6: 37b) en *"die tot Mij komt, zal geenszins hongeren, en die in Mij gelooft, zal nimmermeer dorsten"* (Joh. 5:35b). Deze woorden van haar konden mij niet helpen, maar versterkten mij in het gevoel, dat ik, noch iemand anders, mij kon verlossen van de last die mij drukte.

Enige verlichting

Nooit zal ik die voor mij onvergetelijke middag kwijtraken. De daaropvolgende nacht kon ik in het geheel niet slapen door de bitterste zielensmart. Ook de volgende dagen van die week, tot donderdag toe. Dit was op een Hemelvaartsdag en ik ging weer naar de kerk, met een begeerte om mogelijk daar wat rust of vrede te vinden voor mijn ontrust gemoed. Omdat ik aan niemand mijn verdriet kon vertellen, zocht ik het te brengen voor de troon der genade, aan het hart van de Heere Jezus. Toen ik in de kerk kwam, vond ik daar niet wat ik zocht, maar ik werd toch door de Heere gezegend. De leraar sprak over het heengaan van de Heere Jezus, van de aarde naar de hemel, als een zegen voor Zijn volk. Omdat Hij heengegaan is om hun daar een plaats te bereiden, opdat zij ook eenmaal zouden zijn waar Hij is. Hij zei ook, dat de Heere Jezus eenmaal al zijn vijanden zou verpletteren, namelijk degenen die in hun zonden volharden en Hem niet tot hun Heere en Koning begeren.

Onder het horen van deze preek werd ik ernstig bepaald bij mijn vorige onverschilligheid, lust tot de zonde en liefde tot de wereld. Nu had ik dag en nacht geen rust vanwege mijn zonden. Het werd mijn begeerte, om, indien het mogelijk was, heilig voor de Heere te gaan leven. Ik hield de vromen er te heilig voor, om met een onrein schepsel zoals ik, omgang te hebben.

Er had dus nu een verandering bij mij plaats gehad, een verandering in mijn gedachten, in al mijn doen en laten, ja in heel mijn hart. Vanwaar was die gekomen? Deze verandering was geen vrucht van mijn opvoeding. Zeker niet. Van mijn eigen werk dan? Ook niet, want ik ben er zolang mogelijk tegen in gegaan. Dus werd ik gewaar, dat niets dan de onweerstaanbare kracht van God in mijn hart werkte, Die mijn ogen geopend had. Door deze gedachte verstomde ik. Ik werd gewaar, dat de God uit de hemel, naar Wie ik niet had willen omzien, naar mij omzag en dat er nog genade en vergeving te vinden was in de verzoening en door de Borggerechtigheid van Jezus Christus. Door de overdenking hiervan voelde ik wat verlichting in mijn hart, maar ik durfde mij nog niet onder Jezus' vrienden te houden, omdat ik nog nooit iets gedaan had, wat tot eer van de Heere Jezus kon zijn. Maar ik kon mij ook niet meer ophouden met de vijanden van Hem. Ik voelde dat Gods Geest mij van zonde had overtuigd. Zo ging ik niet ongezegend uit het kerkgebouw.

De wanhoop nabij

Diezelfde middag kwam ik weer bij mijn vriendin. Haar moeder vroeg mij weer of ik 's morgens een zegen onder de preek genoten had. Waarop ik antwoordde, dat ik mij niet durfde te rekenen onder die mensen, over wie de leraar had gesproken, maar ik vertelde haar wel wat ik ondervonden had. Toen ik daar diezelfde middag bleef, kwam er iemand binnen die de Heere vreesde. Tegen deze persoon zei de vader van mijn vriendin: "Mietje heeft vanmorgen niets aan de preek gehad." Waarop deze persoon antwoordde: "Dat laat zich wel begrijpen."

Ik kon het maar niet begrijpen, dat het volk van God mij daarna geen nader onderwijs gaf, met betrekking tot mijn zielentoestand, die zij toch schenen te begrijpen. Toch was dit juist goed voor mij, want het dreef mij uit, om alles wat er in mijn hart omging, aan de Heere Jezus te vertellen en aan niemand anders. Toen ik het aan de Heere Jezus verteld had, gevoelde ik in mijn gemoed rust.

Maar die rust duurde niet lang, want er waren zoveel verschillende stemmen in mijn hart, die ik niet van elkaar kon onderscheiden en waardoor ik geen raad en geen weg wist. Toch was in deze toestand Gods Woord mijn leidsman; ik bezat verder niet één godsdienstig boek.

Vrijdag, de volgende dag, kreeg ik het weer vreselijk benauwd, ja, ik was de wanhoop nabij. Ik werd met de gedachte bezig gehouden, dat zo'n monster van ongerechtigheid als ik, die nooit naar God had omgezien, door de Heere nooit tot de eeuwige zaligheid uitverkoren kon zijn. Ik kon alleen maar een prooi zijn van het eeuwige verderf. Ik had geen behoefte aan eten of drinken; het leven was mij tot een last en de hele dag werd ik naar mijn Bijbel gedreven, maar dat bleef voor mij een gesloten boek. Dan viel ik weer op mijn knieën, maar geen zucht kon ik voortbrengen, want alles was voor mij gesloten. "Mijn zonden, mijn zonden!" Dat alleen kon ik uitroepen.

Een treffende geschiedenis

Dit duurde tot zaterdagmorgen. Toen behaagde het de Heere om uitkomst te geven, en om mij van mijn zware last te verlossen. Ik kreeg die morgen van iemand enkele boekjes, waarvan ik er een opensloeg en direct viel mijn oog op een opschrift: "Ik ben ...". Direct had ik dit opschrift aangevuld met het woord "*ongelukkig*". Niemand, dacht ik, is er rampzaliger dan ik. Maar mijn vurige begeerte was naar verlossing uit deze toestand en dat dreef mij weer uit tot Hem, Die maar alleen helpen kon. Ik las het bedoelde boekje en vond daarin een verhaal over het sterven van een man die zijn leven in dienst van de zonde had besteed, maar met een oprecht berouw daarover, hijgde hij naar verlossing. Op een dag vroeg hij aan zijn huisgenoten of ze predikant wilden vragen om bij hem te komen. Toen de dominee bij hem kwam, begon die man te spreken over de nood waar zijn ziel in verkeerde. Maar helaas, de dominee verstond niet wat de man bedoelde, hij wist niet wat het was om bekommerd te zijn over zijn zonden. De stervende man bleef ongetroost en die dominee kon niets voor hem betekenen. De dominee begreep wel dat er wat aan de hand was, maar hij weigerde om bij de zieke nog één bezoek af te leggen.

Daarna riep de zieke man tot de Heere en Hij, Die nog nooit gezegd heeft: "*Zoek Mij tevergeefs!*", gaf hem antwoord op Zijn tijd. Toch deed de zieke nog een poging om de dominee te laten roepen, omdat hij nu in een radeloze toestand was. Het was op een zondag en na de kerkdienst ging de dominee toch nog een keer naar hem toe. Toen hij bij de zieke gekomen was, zei hij, dat er niets anders op zat dan dat hij de uitgesproken preek, die hij nog bij zich had, zou voorlezen. Dus begon hij de preek voor te lezen. Hij had de tekst nog maar voorgelezen en toen gebeurde er een wonder. Met het lezen van

de tekst: "*Maar Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld ...*" (Jes. 53:5a), kwam er een buitengewone glans op het gezicht van de stervende man. Toen de leraar die woorden voorgelezen had, riep de stervende: "Houd op, mijnheer, houd op, ... want Ik ben gered!"

Deze geschiedenis trof mij bijzonder, omdat ik ook mijn ellende gevoelde en behoefte had aan zo'n Verlosser, Die voor mij aan Gods rechtvaardigheid volledig kon voldoen.

Openbaring van Jezus

Ik viel weer op mijn knieën en kreeg genade om te geloven dat de Heere Jezus ook om mijn overtredingen was verwond en om mijn ongerechtigheden was verbrijzeld. Ik mocht geloven dat Jezus *ook de mijne was en ik de Zijne*. Een ongekennde vrede en een onuitsprekelijke blijdschap vervulde mijn ziel. Ik zonk weg in verwondering en aanbidding, al mijn zonden waren vergeven om het bloed van Christus. Een heel nieuw leven begon er nu voor mij.

Maar mijn blijdschap duurde niet lang. De hele dag zocht ik naar een gelegenheid om de moeder van mijn vriendin te spreken, om haar te vertellen wat voor onuitsprekelijke blijdschap en vrede ik genoot, omdat ik geloofde dat Jezus nu ook mijn Heiland was, Die voor al mijn zonden had betaald. 's Avonds dacht ik, dat die gelegenheid er nu was. Maar ach, juist toen ik klaar stond om het haar te vertellen, kwam er een stem in mij die zei: "De Heere Jezus is wel een volkomen Zaligmaker, maar hoe weet je dat je tot Zijn volk behoort, waarvoor Hij voldaan heeft? Je bent immers veel te slecht en hebt het jezelf maar verbeeld, dat Jezus ook jouw Redder is."

Ik verloor hierdoor al mijn blijdschap en de vrede van mijn ziel. Ik begon te overleggen en vond in mijzelf niets dan zonde, waardoor ik alles had verbeurd en moest opnieuw met mijn hart toestemmen dat God rechtvaardig zou zijn, wanneer Hij mij voor eeuwig in de hel wierp.

Van mijn vertellen kwam dus niets meer en in de bitterste zielsmart verliet ik haar, onder een stil roepen en smeken tot de Heere om uitkomst in deze nood. Toch kon ik niet helemaal geloven dat die genoten blijdschap allemaal inbeelding geweest was. O, wat een dubbele smart kreeg ik nu, ook om het missen van die vreugde, en dat het uitzicht op redding mij zo spoedig kwam te ontvallen.

Toen had ik geen rust meer, voordat ik op goede gronden zeker was van mijn persoonlijk aandeel aan Christus. Ik was nu wéér benauwd, maar toch niet zo als de vorige keer. Ik bleef steeds biddende en pleitende voor het aangezicht van God, op de aangebrachte gerechtigheid van Christus, vragende: "Ach, dat ik nu maar weten mocht, dat die gerechtigheid ook voor *mij* was."

Het verlangen om met Gods volk om te gaan werd steeds sterker bij me en het was voor mij een feest als ik er heen mocht. Op zekere dag, toen ik bij iemand was van wie ik geloofde dat zij een kind van God was, vroeg ze mij eens te vertellen wat de Heere aan mijn ziel gedaan had. Nadat ik dit gedaan had, vroeg ze mij of ik, als ik stierf, naar de hemel dacht te gaan. Ik dacht enkele ogenblikken na, - intussen was mijn ziel wat verwarmd door het vertellen wat de Heere had gedaan, - en zei openhartig: "Ja, als ik sterf, dan ga ik naar de hemel."

Daarna vroeg ze: "Heeft de Geest van God het op jouw hart toegepast, dat je deel hebt aan Jezus?"

Hierop kon ik niet antwoorden, want dit was juist wat ik nog miste en waarnaar mijn ziel toch zo hield. Omdat ik daarop moest zwijgen, zei ze dat ik mij alles maar verbeeld had en dat ik met mijn vleselijke wijsheid op weg was naar de hel. Dit antwoord had ik niet verwacht, zeker niet van een bekeerde vrouw, die dit zei. Dus dacht ik dat het waar moest zijn.

Toch liet de Heere mij niet aan mijzelf over, anders was ik zeker een prooi van de wanhoop geworden. Hij gaf mij steeds te roepen om genade. Ik riep: "Ach Heere, als het dan nog nooit waarheid in mij geweest is, kom dan nu om mij te bekeren! Wil dan nu nog Uw werk in mij beginnen. U begeer ik te dienen, want U bent het waard. Ach, Heere Jezus, vergeef mijn zonden! Wees mij genadig en geef toch uitkomst." Met deze en dergelijke verzuchtingen liep ik naar huis. Toen ik thuis kwam viel ik op mijn knieën, roepende weer om redding en genade.

Toen zag ik de Heere Jezus aan het kruis, met uitgebreide armen, om vermoeide, ellendige zondaars aan Zijn hart te drukken, uitroepende: "*Het is volbracht!*" Dit gezicht gaf mij weer wat verlichting, maar toch nog niet wat ik begeerde. Ik moest weten of ik door Jezus verlost was en God *mijn* Vader mocht noemen. Naar deze zekerheid verlangde mijn ziel zo. En op deze tijd werd die begeerte door Hemzelf voldaan.

De volgende dag werd het gewicht van de eeuwigheid zwaar op mijn hart gebonden. Ik moest Jezus hebben, anders – dat voelde ik – was ik onherroepelijk verloren. Hij alleen kon mij redden, hoewel het rechtvaardig zou zijn wanneer ik al in de hel zou gelegen hebben en voor eeuwig van God verlaten was.

In deze strijd werd mijn roepen ernstiger en de Heere gaf mij licht over de genade die ik ontvangen had. Toch kwam ik dit dagelijks weer te verzondigen, wat mij tot een ondragelijke zielensmart werd. Ik zou zo graag, indien het mogelijk geweest was, heilig voor God leven. Ik kon daarom geen beterschap beloven, want ik voelde mij niet bekwaam tot het goede, maar wel geneigd tot het kwade.

Ik kreeg genade om mij aan God over te geven en zei: "Heere, doe met mij naar Uw heilig goedvinden. Zal ik verloren gaan, ik heb niets te zeggen; het zal rechtvaardig zijn. Maar is er nog genade voor zó een, wil die dan ook in mij verheerlijken, om Uzelfs wil."

Toen kwam de Heere met de belofte: "*Neig uw oor en kom tot Mij, hoor en uw ziel zal leven; want Ik zal met u een eeuwig verbond maken en u geven de gewisse weldadigheden Davids*" (Jes. 55:3).

Dit was naar mijn hart gesproken en ik kon niet anders dan met tranen uitroepen: "Heere, ik behoor U toe. Heere, ik dank U!"

Haar verdere leven

Tot hier gaan de aantekeningen die Maria gemaakt heeft. Ze waren alleen tot haar eigen herinnering opgeschreven. Zij was toen nog erg jong, bijna vijftien jaar, maar in de omgang dacht men dat ze veel ouder was.

Allen die haar gekend hebben, weten dat zij daarna een teer Godzalig leven had. Zij had een gebedsleven en was wars van de wereld en van een werelds leven. Ze had al haar wereldse kleren opgeruimd en ook de sieraden die ze had waren haar tot een last geworden, door de oprechte keus die ze gemaakt had, om voor de Heere alleen te leven. Overal waar ze kwam, was het merkbaar dat ze, zoals Maria, het goede deel had uitgekozen.

Ze kwam vrijmoedig uit voor de Naam en de zaak des Heeren. Ze vermaande de onbekeerden en die dwaalden wees ze vriendelijk de weg. De treurenden zocht ze te troosten en het was haar begeerte om de armen wél te doen.

Het kwam bij haar duidelijk uit: "*Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben*" (1 Joh. 3:14b). Waar ze Gods volk kon vinden, daar was zij ook.

Vooraf voor ds. J. Cramer had zij een sterke liefde, hij was immers het middel in Gods hand geweest tot haar bekering? Maar de Heere is een jaloers God op Zijn eer en de achting van Maria mocht niet te ver gaan. Daarom werd het zo beschikt dat Maria's

vader een aanstelling in Rotterdam kreeg. Het gezin moest dus verhuizen en dit was voor Maria een zware weg.

Toen ze in Rotterdam woonden, was het voor haar een groot verdriet dat ze de omgang met Gods volk uit Oude Wetering moest missen. Toch maakte de Heere het in Rotterdam ook goed, want ook daar had Hij veel van zijn volk.

Ook daar kon ze de waarheid beluisteren in een zuivere prediking van Gods Woord. Ze kwam onder het gehoor van ds. Theesing. Daar ging ze ook naar de catechisatie. De dominee moest later van haar zeggen dat hij nog nooit zo'n catechisant had onderwezen. Maria was dan ook nog maar zestien jaar toen ze reeds werd toegelaten om belijdenis van haar geloof af te leggen. Dit was een sterke begeerte van haar, want dan kon ze ook aan het Heilig Avondmaal de dood van haar Verlosser verkondigen.

Weer verhuisd

Korte tijd nadat ze geloofsbelijdenis had afgelegd, werd haar vader naar het aangrenzende Kralingen overgeplaatst. Toen ze daar woonde, heeft ze gezocht om haar vurige wens vervuld te zien. Al geruime tijd begeerde Maria namelijk ook anderen, en dan vooral kinderen, voor het rijk van Koning Jezus te winnen. Zij had een vrijmoedige geest gekregen en kon vooral kinderen in liefde onderwijzen.

Ze maakte de Heere haar begeerte bekend en vroeg ook de mening van enkele bekeerde mensen te Kralingen. Er is over deze zaak, uit die dagen, nog een brief gevonden, waarin ze het volgende schrijft:

"Leer den jongen de eerste beginselen naar de eis zijns wegs; als hij ook oud zal geworden zijn, zal hij daarvan niet afwijken" (Spr. 22:6). Deze woorden, door de wijze Salomo uitgesproken, maar door de Geest des Heeren ingegeven, komen dus ook tot ons. Zij omvatten een bevel en een belofte. Het is een dure plicht om kinderen, die in een christelijke maatschappij geboren zijn, opgevoed worden en door de doop aan een Drie-enig God zijn opgedragen, zoveel mogelijk met hun ellende, waarin zij aan de erfzonde en dadelijke zonde onderworpen zijn, bekend te maken. Niet om hen daardoor tot een treurig of verdrietig leven te brengen, maar om hen vooral op Jezus te wijzen, Die als de Verlosser van zondaren, de Behouder van verlorenen, als de Redder van ongelukkigen, ook voor kinderen op Golgotha Zijn dierbaar bloed deed vloeien, opdat zij vroeg de Heere Jezus mochten zoeken, om in de lente van hun leven werkelijk gelukkig te worden. O, mocht dit door velen eens recht behartigd worden, vooral door hen die door de Geest Gods zijn wedergeboren en door Jezus' borgtochtelijk lijden en sterven van de eeuwige rampzaligheid, waarin zij rechtvaardig hadden moeten omkomen, zijn gered. Omdat dit door de wonderlijke en vrijmachtige genade des Heeren het voorrecht van ondergetekende mag zijn, zo brandt mijn hart van verlangen, om aan kinderen in een zondagsschool die wij willen oprichten, die lieve Jezus aan te prijzen. Ik hoop dat veel ouders ook hierin hun kinderen hiervoor willen geven, om ook daar te mogen horen wat tot hun zaligheid nodig is.

Alles wat wij uit liefde tot de Heere en tot uitbreiding van zijn koninkrijk, ook hierin doen, zal door Hem niet ongezegd blijven. Hij, Die ook kinderen bemint, wil ook zeker het behoud van kinderen. Opdat er ook in de gemeente van Kralingen veel mensen gevonden werden die de Heere liefhebben en dat ook deze zondagsschool, alleen in de kracht en mogendheid des Heeren voorgenomen, door de Heere mocht gezegd worden, tot roem en prijs van Zijn genade. Amen!"

Verbondsonderhandelingen met de Heere Jezus

De verwachte ondersteuning bleef niet achter en de zondagsschool kwam tot stand. De school werd bezocht door wel 50 tot 60, soms wel 70 kinderen. Met nog een andere vriendin gaf Maria iedere zondagmiddag aan de kinderen onderwijs uit de Bijbel. Dit werk deed ze geweldig graag, maar het kostte haar veel strijd en zelfopoffering. Het bracht haar steeds op de knieën en het was een werk dat zij biddend verrichtte. Het zaad zal, door hare zwakke hand gestrooid, niet zonder vrucht blijven.

Maria leefde in de vreze Gods, en de zalige dienst van de Heere Jezus beleed zij voor de mensen door een godzalige wandel. Maar ze heeft ook veel smaad geleden van de wereld, om de Naam en de zaak des Heeren. Maar door haar liefde tot het werk, viel het haar niet zwaar.

In het najaar van 1863 werd Maria door een gevaarlijke ziekte aangetast, waarvan verwacht werd dat het haar leven zou kosten. Maar de dood was voor haar geen koning van verschrikking. Bij ogenblikken zag zij reikhalzend uit naar het einde van de reis, door dit tranendal. Ze had tijdens die ziekte veel te lijden, maar ze klaagde hier niet over.

Het verlangen lag verklaard in Psalm 17 vers 8:

Maar (blij vooruitzicht dat mij streelt!)

Ik zal, ontwaakt Uw lof ontvouwen,

U in gerechtigheid aanschouwen,

Verzadigd met Uw godd'lijk beeld.

In het begin van het jaar 1864 begon Maria weer wat op te knappen. Hier was ze niet blij mee, want haar begeerte was sterk, om verlost te worden van een lichaam der zonde en des doods; daarom is dit voor haar een grote strijd geweest.

Maar het duurde maar enkele weken en haar ziekte nam weer toe. Uit die tijd is er nog een brief van haar, waaruit op te merken valt wat haar werkzaamheden, maar ook haar bestrijdingen waren:

"Kralingen, 12 februari 1864

Lieve Heere Jezus,

Ik heb van U gehoord en gelezen dat U woont in het hoge en verhevene en de God van de hemel en van de aarde bent, Die maar te spreken hebt en het is er, te gebieden en het staat er, maar Die toch ook een Vriend van tollenaars en zondaren bent.

Omdat ik mij zó diep ellendig en een doodschuldige zondares gevoel, begeer ik mijn hart voor U uit te storten. Omdat U Dezelfde blijft, zou ik dit graag regelmatig willen doen en wil ik U dit eens schrijven, hoewel mijn gedachten, helaas spoedig verstrooid zijn.

Maar wat zal ik U schrijven? De moed ontvalt mij bijna, want het is niets dan ellende en klagen, wat ik nu kan voortbrengen. Maar ik schrijf immers aan een Vriend van zondaren?

Aan zo'n Vriend als U bent heeft mijn hart behoefte, want een zondares in de volste zin van het woord ben ik. U hebt mij in een weg van beproeving gebracht, die hard en bitter is voor mijn vlees, want waar ben ik nu met mijn overgave aan U, Die mij Uw beste vriendschap op de innigste en hartelijkste wijze hebt doen ondervinden? Mij getrokken hebt uit deze boze wereld en aan Uw hart, vol liefde, hebt doen rusten.

Toen ik dood was in zonden en misdaden, hebt U mij levend gemaakt door Uw Geest en het pak van mijn zonden, dat mij drukte, van mij afgenomen, toen U mij liet zien met de ogen van het geloof, dat U al mijn zonden gedragen had en verzoening voor mij had gevonden.

U hebt mij verkwikt en ik kreeg hoop voor de eeuwigheid, met die dierbare belofte: "*Neig uw oor en kom tot Mij! Hoor en uwe ziel zal leven, want Ik zal een eeuwig verbond met u maken en u geven de gewisse weldadigheden van David*" (Jes. 55:3). Die eerste tijd zal ik nooit vergeten, want dat staat bij mij zo vast als dat ik dit op dit ogenblik schrijf.

Maar, lieve Heere Jezus, nu word ik zoveel in mij gewaar, waarvan ik dacht, dat anders zou zijn en daarom ben ik bang Uw gunst te verliezen. Omdat ik heb ondervonden dat Uw goedertierenheid beter is dan het leven en Uw gunst meer sterkt dan de beste spijzen, wilde ik die niet graag missen. Och, laat dan mijn overdenkingen niet kwaad zijn in Uw heilige ogen. Mocht Uw goede Geest mij geleiden en bovenal dat mijn bezwaardheid door Uw vrije en krachtdadige genade weggenomen zou worden, en dat de vrede in mijn ziel terug zou komen!

Gij hebt, o Bestuurder van mijn lot, mij met een langdurige en smartelijke ziekte bezocht en ik vrees dat het een teken van Uw heilig en rechtvaardig ongenoegen tegen mij is.

Voor die gedachte heb ik veel redenen, die U, als een alwetend Hartenkenner, nog veel beter weet dan ikzelf. Maar ik belijd in alle ootmoedigheid voor U, dat ik door mijn zonden niet alleen deze ziekte, hoe langdurig en smartelijk die ook zijn mag, maar ook de eeuwige dood en allerlei ellenden en Uw eeuwigdurende gramschap verdiend heb.

Maar als ik terug zie op alles wat U aan mijn ziel hebt willen doen, en op het goede en zalige van Uw liefde, dat U mij zo dikwijls deed genieten, alleen uit vrije genade, zo valt mij deze beproeving dubbel zwaar. Toen Gij, lieve Heere Jezus, mij uit eeuwige liefde opgezocht hebt en voor het eerst tot mijn ziel van vrede sprak, dacht ik, met al mijn ellenden die ik toen gevoelde, van dag tot dag in heiligheid van het leven, in reinheid van het hart en in liefde tot U en de naaste te zullen toenemen en dus eindelijk eens naar de lust van mijn hart heilig te zijn.

Maar ach, wat val ik mijzelf tegen. Het is nu bijna vier jaar geleden dat ik door U gered werd, maar helaas, welke vruchten kan ik U laten zien? O, ik verfoei mij, want niets dan zwarte ondankbaarheid, niets dan snode ontrouw. O, God, ga niet in het gericht met mij! Mijn hart roept me toe: "Wat een vermetelheid, om in zo'n toestand tot Hem te gaan, Die met recht van je zou mogen verwachten, dat al jouw spreken, denken of handelen, tot Zijn eer zou zijn."

Maar, lieve Jezus, U bent toch immers een Vriend van zondaren? Ja, dat voelt mijn hart op dit ogenblik, omdat ik alles tot U mag zeggen, zoals aan niemand anders en ook omdat ik op het diepst de waarheid van dit woord gevoel: "*zonder Mij kunt gij niets doen*" (Joh. 15:5b).

Nee, nooit zal ik het beter maken, lieve Jezus! Als Gij mij nog eens verwaardigt om bij U in de hemel te komen, dan zal mijn stem boven die van allen klinken: "*Uit vrije gunst alleen, om 't eeuwig welbehagen*".

Ja, dierbare Heiland, op Uw genade leef ik, op Uw genade sterf ik. Ook van deze dag kan ik U niets anders dan zonde laten zien, want ach, wat komt mijn ongeduld, mijn onwil, mijn vijandschap steeds maar naar boven in deze dagen. Mijn strijd is hevig en moeilijk. Maar Heere Jezus, laat toch niet toe, dat de Satan winst op mijn ziel zou behalen, want in mij woont geen goed. Schenk mij uit genade geduld en maak mij gewillig. Dat U in deze ziekte door mij verheerlijkt mocht worden. Werk in mij wat U verheerlijkt. Uw doen is enkel majesteit en heerlijkheid.

Mijn ziel, lieve Heere Jezus, bezwijkt van verlangen, om op te mogen gaan naar Uw voorhoven, om in vereniging met hen die U liefhebben, U te danken voor deze ziekte, die wel tegen vlees en bloed ingaat, maar dat het een middel mocht zijn in Uw hand, om mij van een dwaalweg te redden, waarop ik de eerste stap reeds gezet had. Deze stap

zou zeker zeer rampzalige gevolgen voor mij gehad hebben. Maar mij hebt U nu afgebracht van alle gronden die ik zelf nog maakte, door mijn behoud in mijzelf en niet in U te zoeken. Nu rust mijn hoop alleen op Uw bloed en gerechtigheid, de Borg van mijn hart. Genade is nu mijn enige roem, vrije genade alleen!

Maar nu is er een stem in mij die zegt: "Dat was al zolang je innerlijke wens, daar heb je al zo dikwijls om gebeden en je krijgt het niet, want in de brief van Jakobus staat: "*Gij bidt, en gij ontvangt niet, omdat gij kwalijk bidt, opdat gij het in uw wellusten doorbrengen zoudt*" (Jak. 4:3). Daarom geeft de Heere het je niet, omdat je dan opnieuw het vrome meisje voor de mensen zult uithangen, hoewel er inderdaad geen groter zondares op aarde leeft en daarom ook geen grotere huichelaarster."

Lieve Heere Jezus, een huichelaarster ben ik, maar ach, maak U mij oprecht. In deze zaak is het mij om waarheid te doen. Is het werkelijk om die reden, dat U dit mij onthoudt, dan dank ik er U voor, maar nogmaals smee ik U, maak mij oprecht, verootmoedig mij maar diep onder Uw krachtige hand, vergeef mij al mijn zonden en wees mij genadig. Geef mij weer de vreugde Uws heils! Ik heb het wel verbeurd, maar geef het uit genade!

Wanneer ik maar van Uw gunst en liefde tot mij mag verzekerd zijn, dan is het mij goed, welke weg het U ook belieft met mij te houden. Maar dan wens ik toch hoven alles, dat deze ziekte tot Uw verheerlijking en tot mijn sterven mag zijn, opdat ik daarboven, verlost van mijzelf en van alle zonden en ongerechtigheid, U volmaakter zal verheerlijken, eeuwig, dag en nacht, zonder ophouden. Om U, naar de lust van mijn hart te kunnen dienen in Uw tempel. Uw wil alleen geschiede!

Geef mij uit genade, de begeerte in deze letteren vervat, op Uw tijd. Geef mij, lieve Heiland, U maar te verheerlijken. U, Die alles ziet en weet, wilt U met een blik op Uw offerande, over deze brief verzoening doen! Och, schenk mij lust en kracht tot heiligheid, tot gehele zelfverloochening, tot waken, bidden en strijden.

Laat niet varen het werk van Uw handen, maar wil het Zelf bevestigen. *Ondersteun mij naar Uw toezegging, opdat ik leve! Amen!*

Maria Schenk

Kralingen, zondag 21 februari 1864

Vanmorgen voelde ik een sterke behoefte om vandaag in gemeenschap met de drie-enige God door te brengen. Ik ben verstoken van de openbare godsdienstoefening, die mij zo dierbaar is, maar de Heere heeft het tot nu toe bij de begeerte laten blijven. Zijn wijsheid vindt dit het beste voor mij. Toch geniet ik in de begeerte en aanhoudende smeking: "Och, of ik mijn Liefste mocht vinden", een onuitsprekelijke zaligheid. Mocht U, lieve Heere Jezus, deze stille avond nog eens tot mijn ziel van vrede spreken.

Wat is het leven zonder Uw gemeenschap? Niets dan een vervroegde hel. Ja, lieve Heere Jezus! zonder U zou de hemel mij een hel zijn, en mét U, zou de hel mij een hemel wezen. Gij zijt rechtvaardig van mij geweken, en ik - dwaas schepsel die ik was - gaf U daar reden toe. O, kom weer terug, mijn Liefste! Het is mij zonder U zo bang in deze dorre woestijn, vol wilde beesten.

Kom en blijf bij mij! Maar ach, wat vraag ik van U? Kunt Gij nog terugkomen en woning maken in dat hart dat zó vol is van ongerechtigheden; zonder dat dit Uw eer te ná komt? Och, Heere, verheerlijk Uzelf maar in mij. Hoe het dan ook met mij gaat. Dit is mijn begeerte dat Gij maar verheerlijkt wordt. Rechtvaardig, o God, heb ik het verdiend om eeuwig in het gezelschap van de duivel en zijn engelen te zijn en Uw zalige gemeenschap te missen, om een prooi te zijn van de diepste rampzaligheid. Dát heb ik verdiend door mijn zonden en ongerechtigheden, door mijn snode ontrouw en

vele afdwalingen. U bent geen dienaar van de zonde, maar moet die straffen vanwege Uw heiligheid en majesteit.

Heere, ik leg mij voor Uw voeten neer, doe met mij naar Uw welbehagen. Is er nog genade voor mij, die zo dikwijls gezondigd en weer vergeving ontvangen heb? Ja, mijn hart heeft daar een stille hoop op. U blijft dezelfde in eeuwigheid en zegt in Uw dierbaar Woord, dat U Uw volk vrijwillig liefhebt, om U Zelf. Och, in mij is niets waar ik op zou kunnen pleiten, of waarom ik op Uw liefde aanspraak zou kunnen maken, maar wel op Uw toorn. Nochtans heeft Uw Eigen Zoon, het afschijnsel van Uw heerlijkheid en het uitgedrukte beeld van Uw zelfstandigheid, Uw deugden en volmaaktheden, door Zijn leer en leven, door Zijn lijden en sterven, op het luisterrijkst verheerlijkt.

Op Hem alleen starende, op Zijn beloften pleitende, op Zijn gerechtigheid en bloed vertrouwende, voel ik vrijmoedigheid, om op die altijd verse en levendige Weg tot Uw genadetroon te naderen en daar mijn hart uit te storten. De satan zoekt het mij te beletten en mijn lichaam, dat zo vermoeid is, zou het haast weigeren, maar Gij weet het, Heere Jezus, om U is het mij te doen! Och, of ik U in deze weg mocht vinden! Mijn zonden drukken mij als een zware last, maar U kunt mij alleen daarvan verlossen. Roept U niet als de hemelse Rustaanbrenger, vermoeiden en belasten tot U? Bij U zal geen ding onmogelijk zijn. O, U kent de verborgen zonden en afdwalingen, waarmee ik dag en nacht, zonder ophouden, te worstelen heb.

Voor al de duivelse hoogmoed, de zonde die mij zó omringt, in mijn denken, spreken, doen en laten, ja zelfs wanneer ik bid is zij nabij. Och, verlos er mij van, uit genade, door Uw Heilige Geest. O kom, Noordenwind, ontwaak Zuidenwind en doorwaai mijn hart, dat zo walgelijk onrein en zondig is en het daarom zo nodig heeft om gezuiverd te worden. Och, reinig mij van mijn verborgen zonden; laat die trotsheid niet over mij heersen. Och, wees mij genadig en ontferm U bij vernieuwing over mij!

Vanmiddag werd mijn ziel zó benauwd, dat ik de kamer moest verlaten om ergens anders mijn tranen en verzuchtingen voor de Heere kwijt te raken. Het was bij het lezen van de woorden: *"En zij vleiden Hem met hun mond en logen Hem met hun tong. Want hun hart was niet recht met Hem, en zij waren niet getrouw in Zijn verbond"* (Psalm 78:36-37). Hierom werd ik fel bestreden, alsof dit mijn toestand was en mijn handelswijze met God, aangezien ik mij zo dikwijls aan de Heere verbonden had om Hem te dienen; maar ach, hoe ontrouw was ik, elk ogenblik! Ik geloofde niet dat er één kind van God was, dat zich aan zoveel ongerechtigheden schuldig maakte als ik.

Een huichelaarster te zijn voor de mensen, daar gruwte mijn hart van, maar een huichelaarster te zijn voor een alwetend God, Die harten kent en nieren proeft, die gedachte deed mij sidderen en beven. Ben ik het, lieve Heere Jezus, laat het mij dan toch uit genade zien, maar ach, dan ontzinkt mij bijna alle moed om ooit in oprechtheid en waarheid U te kunnen zoeken en U te kunnen dienen. U hebt Zelf die keuze in mijn hart gelegd en versterkt, hoewel ik steeds trouweloos gehandeld heb.

Op Uw genade en trouw, drie-enig God, is al mijn hoop en vertrouwen gevestigd, want U blijft Dezelfde tot in alle eeuwigheid. Och, geef mij dan uit genade weder de vreugde van Uw heil, dat de beenderen zich verheugen, die Gij verbrijzeld hebt. O Heere, verneder mij diep onder Uw krachtige hand, want ik kan mijzelf niet vernederen; doe met mij naar uw Goddelijk welbehagen. Och, wijk toch niet van mij; ik heb dat wel verdiend, maar doe het niet! Uw nabijheid is zo zoet en zo zalig, want dit weet mijn ziel! Beterschap beloven kan ik U niet, ik kan alleen tot U bidden om door U geheiligd te worden. Maar nee, ook dát kan ik niet eens.

Lieve Heere Jezus, leer mij bidden, waken en strijden tegen alle zonden, van welke aard ook. Och, dat mijn wandel mocht zijn in de hemelen. Uw dienst, drie-enig God, aan te

prijzen, zal mijn leven hier op aarde zijn. O geef, dat het zijn mocht door woord en wandel. Dit onderteken ik in spijt van de satan, die mij inblaast: "Wat nuttigheid is het, dat gij God vreest?" Maar ik doe het omdat God het boven alles waardig is, om verheerlijkt en geprezen te worden.

Maria Schenk

Naschrift

Uit deze aantekeningen, waarde lezers, blijkt, dat onze Maria gedurende die tweede, langdurige ziekte veel inwendige strijd gehad heeft, dat zij dikwijls met geestelijke duisternissen te kampen heeft gehad en dat de Satan haar ook gezocht heeft te ziften als de tarwe. En dat nu onder dat alles haar geloof, hoewel het soms zeer klein was, niet heeft opgehouden, is ook alleen dank te weten aan Hem, die eenmaal tot Petrus zeide: "Simon! Simon! de Satan heeft ulieden zeer begeerd te ziften; maar Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude."

Er blijkt echter uit deze aantekeningen ook nog iets anders, namelijk, dat de Heere haar gedurende die smartelijke ziekte, steeds meer aan haarzelf ontdekte, aan de diepe verdorvenheid van haar natuur, aan hare verdoemelijkheid voor God, aan de arglistigheid van haar hart. Indien de Heere haar niet van tijd tot tijd verkwikt en gesterkt had met het licht van Zijn vriendelijk aangezicht, met de vertroosting van de Heilige Geest, met Zijn dierbare en trouwe beloften, zij zou tot wanhoop gekomen zijn. Maar dat liet de Heere niet toe. Hoe fel ook bestreden, het geloof behield de overhand. De Heere, die het werk Zijner handen niet liet varen, ondersteunde haar met de rechterhand Zijner gerechtigheid. Dit ondervond ze, dit erkende zij met dankzegging en troostte daardoor meer dan ééns ook anderen, die in geestelijke donkerheid wandelden. De Heere Jezus werd haar hoe langer hoe dierbaarder.

Vandaar dat hartelijk verlangen naar Zijn gemeenschap en naar de ontbinding van haar aardse tabernakel, naar de dood. Het behaagde de Heere echter, om dat verlangen nog niet te bevredigen, die wens nog niet te vervullen. Ook van deze ziekte werd ze weer opgericht. De Heere gaf haar de gezondheid ten dele terug. Ten dele, want gedurende dit gehele jaar 1864 bleef zij zeer zwak en leed dikwijls hevige pijnen, zodat zij dikwijls haar kamer, soms wel het bed moest houden.

Zoveel ze kon trachtte zij echter hare ongesteldheid te verbergen, opdat zij toch maar zou kunnen opgaan naar het huis des Heeren en naar de wekelijkse catechisatie voor jonge meisjes, die, hoewel zij reeds belijdenis had afgelegd, toch zeer graag en zo getrouw mogelijk door haar bezocht werd. Daarvan getuigde ze dikwijls dat die ure haar bijzonder dierbaar was en tot rijke zegen.

Onder het gevoel van grote lichaamszwakte en pijnen heeft ze dat jaar, zoveel ze nog kon, ook hare Zondagsschool gehouden, wat ze een aangename bezigheid vond en waarvoor ze graag, als het nodig was wilde lijden. Wat na die tweede ziekte vooral meer nog dan vroeger openbaar werd, 't was haar verloochend zijn aan de wereld, haar leven in de gemeenschap met God en haar Heiland, haar toenemen in kennis en genade, in hemelsgezindheid en godzaligheid, waardoor ze velen beschaamde. Als men met haar sprak, dan was het niet of men met een jeugdig meisje sprak, maar als of ze reeds een bejaarde vrouw. Dit deed dan ook sommige van haar vrienden vermoeden, dat de Heere haar spoedig tot Zich zou nemen, wat dan ook is gebeurd.

Vader Schenk overleden; haar moeder bekeerd

Op het einde van 1864 kwam het gezin in een diepe weg van beproeving, toen haar vader plotseling ziek werd. Hij kwam niet meer van zijn bed en het ergste werd

gevreesd. Met een kinderlijke liefde heeft Maria haar broze lichaam dag en nacht opgeofferd om haar vader te verplegen. Wel hielp haar lieve moeder haar doorlopend hierbij. Wel bad ze ook vurig om zijn herstel, indien dit met Gods raad mocht kunnen bestaan, maar vooral om de redding van zijn arme ziel Van die laatste bede koesterde ze later de stille hoop, dat God die verhoord had.

Op 5 januari in het nieuwe jaar is haar vader overleden en werd het gezin in een diepe rouw gedompeld. Doch niet lang zou ze dat rouwkleed dragen. Hoewel diep bedroefd, berustte ze in den weg des Heeren, en gelijk wij al meegedeeld hebben, trachtte ze iets te doen, om enigszins door arbeid het gemis van haar vader te verzachten. Het gelukte haar dan ook een naai- en breischool voor kinderen op te richten, waarbij ze nog een andere bedoeling had dan alleen in genoemde handwerken onderwijs te geven, namelijk, *de kleinen te onderwijzen in het Woord van God*.

Het sterven van haren vader werd tot een rijke zegen voor haar moeder. Het leerde haar met ernst het éne nodige te zoeken. Hieruit is te verklaren de grotere liefde, welke die diep bedroefde weduwe voor haar dochter Maria nu gevoelde. Welk een genot was het voor die moeder, om nu haar kind te horen voorgaan in de gebeden en met haar te spreken over het Woord van God! En niet minder was dit een grote vreugde voor onze Maria.

Het zalig einde

Ongeveer vier weken slechts na de dood van haar vader werd ze weer op het ziekbed geworpen. In het begin vreesde de dokter dat het dezelfde ziekte was die haar vader ten grave gesleept had. Dit bleek spoedig toch zo niet te zijn, en hij gaf de hoop dat zij, hoewel eerst na lange tijd, wel weer herstellen zou. Deze hoop was een ijdele hoop. Ongeveer 14 dagen leed ze ontzettend veel aan hevige reumatische koorts; echter waren ze niet gevaarlijk, zei de dokter. Ook nu leed ze met zulk een geduld en onderwerping als waarmede alleen de ware Christen lijden kan.

Dinsdag de 14de februari bezochten wij haar. Ze had weer hevige pijn; toch sprak ze met opgewektheid over het zalig voorrecht, om een God voor het hart, een Borg voor de ziel te hebben. Dit was, zei zij, haar voorrecht door genade. *Ik steun alleen*, zei zij, *op de gerechtigheid van de Heere Jezus Christus*. Na nog een en ander over dat gewichtig onderwerp besproken te hebben en met haar het aangezicht Gods in het gebed te hebben gezocht, wat ze altijd zo graag had en dat haar zozeer verkwikte, verlieten wij haar.

Twee dagen later werden wij op het onverwachtst bij haar geroepen. We gingen er heen en vonden haar reeds in bewusteloze toestand, zodat wij niet meer met haar spreken konden. Op dezelfde dag maakte de Heere een einde aan haar lijden en ontsliep ze in de armen van Jezus, haar Heere.

Het laatste woord, door haar gesproken, was het antwoord op de vraag van een vriend: "Wel, Mie, wens je nu niet ontbonden te worden?"

Het antwoord luidde: "Nog nooit was ik zoo eenswillend met God als nu. Hij doe wat goed is in Zijn ogen!"

Graag hadden wij nog meer uit haar stervende mond vernomen, maar dit behaagde de Heere niet. Die mond, zo dikwijls in gezonde dagen en ook in dagen van ziekte geopend om Gods lof te vertellen, moest gedurende de laatste gesloten blijven. 's Heeren doen is majesteit.

Op 16 februari 1865 overleed Maria op de leeftijd van 19 jaar en 8 maanden.

*Nu is ze niet meer; haar strijd is gestreden;
Haar taak hier volbracht, haar lijden geleden;*

*Haar pelgrimsreize door 't aardse gewemel
Is nu geëindigd. Ze ging naar de hemel.*

*Nu is ze niet meer, die dienstmaagd des Heeren,
Die 't vroeg reeds aan Jezus' voeten mocht leren,
Dat God te dienen is zalig en goed,
Dat Hij slechts kan geven de rust aan 't gemoed.*

*Nu is ze niet meer, die lieve vriendinne,
Die zaligheid vond in Jezus te minnen,
Jezus, haar getrouwe, haar dierbaarste Vrind,
Die haar al van eeuwigheid af had bemind.*

*Nu is ze niet meer. 'Leg maar neder uw kruis;
Treed binnen uw woning in 't vaderlijk huis',
"Waar Ik ook voor u een plaats heb bereid!"
Sprak Jezus, haar Heiland. Wat was ze verblijd!*

*Haar ziel werd ontbonden en vlood naar de troon
Van Christus, de Heere, Gods eeuwige Zoon,
Om eeuwig te zingen tot eer van het Lam,
Dat, haar ter verlossing, de schuld op Zich nam.*

*Nu kent ze geen zonde, geen leed, geen verdriet
Hoe liefelijk klinkt nu daarboven haar lied :
"Geprezen zijt Gij, o, mijn Redder en God!
Die mij hebt gegeven dit zalige lot."*

Ja, zalig is het, om in den Heere te sterven. Vindt u het ook niet, waarde lezers? Zou u ook niet, wanneer u vroeg of laat sterven zult, als in de armen van de Heere Jezus wensen te ontslapen, om als op vleugelen van de engelen te worden overgedragen naar de gewesten van licht en der eeuwige zaligheid? Immers, ja?

Maar hebt u er ooit over gedacht, dat aan zulk een sterven vooraf zal moeten gaan een leven in de Heere, een leven in Zijn gemeenschap, tot Zijn eer, op het innigst met Hem verenigd door een levend geloof in Zijn Naam, gelijk de rank met de wijnstok?

...

Jeugdige lezers! wij hebben je vertelt van een jong bekeerde, een vroeg in de Heere ontslapene. Wij deden dat inzonderheid, om je daardoor eens te doen horen én zien hoe goed het is om vroeg de Heere te zoeken. Je bent nog jong; de wereld lokt je aan en nodigt je uit om je jeugdige krachten aan haar dienst te wijden. O, we beklagen je, als je dit doet, indien je die nodiging opvolgt, omdat de wereld je misleidt en je zo schandelijk bedriegt, omdat het loon voor die dienst is de eeuwige schande, eeuwige rampzaligheid. Getuigen daarvan zijn die velen, die het, na korter of langer haar gediend te hebben, in hun laatste ure hebben getuigd: "De wereld heeft mij bedrogen; ik ben voor eeuwig verloren."

Getuige daarvan is het onfeilbaar Woord van de levende God, dat zegt: "De goddelozen hebben geen vrede. De bezoldiging der zonde is de dood."

Getuige daarvan is uw eigen ervaring. Immers hoeveel de wereld je gaf, ze heeft je nog nooit bevredigd; ze geeft je geen rust, geen vrede, geen zalig uitzicht over dood en graf

in de eeuwigheid. De gedachte aan de dood en het daarop volgend oordeel verschrikt je en daarom tracht gij die gedachte verre van je te doen; maar wat baat het je?

Je wilt zeker graag een eerlijk mens genoemd worden; maar weet wel, dat je zolang je de wereld dient en Gode een vijandig hart toedraagt, al zeer oneerlijk bent. Want je bent door de Doop aan God opgedragen en toegewijd aan Zijn dienst; je leven is het uwe niet; je tijd en kracht zijn niet je eigendom; het behoort alles aan die God in wiens hand je leven en je adem is. Het staat je dus niet vrij, om dit te gebruiken in de dienst van een ander, van de wereld, die Gods grootste vijandin, van de duivel, die Gods grootste vijand is. Dit te doen is grote oneerlijkheid, eerroof, diefstal; het is met andere woorden, God niet te geven wat Hem toekomt. En Hij heeft gezegd: "Die Mij eren, zal ik eren; maar die Mij versmaden, zullen licht geacht worden."

Daarom, jeugdige vrienden, was je tot hiertoe nog zo oneerlijk, och, gaat niet langer in die weg verder. Laat het voorbeeld van vroege Godsvrucht, dat wij je beschreven hebben, je leiden tot de keuze, om ook vroeg de Heere te zoeken en Zijn Zalige dienst te kiezen. Zegt toch niet, dat je daarvoor te jong bent. Het kan toch met je ook zo spoedig gedaan zijn. De blozende gezondheid, die je nu schijnt te hebben, kan zo spoedig plaats maken voor een ernstige ziekte. Je frisse kleur kan zo spoedig verbleken en verdwijnen. Sierlijk pronkende bloem! die gij nu schijnt te zijn ... spoedig kan de dood je tere stengel doen knakken. Je probeert je zondig lichaam zo sierlijk mogelijk te kleden en te omhangen niet ijdele versierselen; je hunkert naar ijdele tooi, naar die ellendige opschik van dat lichaam, dat - wie weet hoe spoedig! - een prooi van de wormen zal zijn, aan de verrotting zal worden prijsgegeven. Je versmaadt het éne nodige, het beste kleed, het onmisbaar kleed van Christus' Borggerechtigheid, het liefelijk versiersel van een zachtmoedige en stille geest, die kostelijk is voor God. Dit kan je immers niets anders dan schade aanbrengen. Je zou misschien willen wachten met die keuze, totdat je oud bent en dus zou je aan de duivel en de wereld je beste krachten, een fris en jeugdig leven en lichaam willen wijden, om dan aan God, de Goede, de Heilige, het rampzalig overschot te geven! Welk een gruwelijk bestaan! Misschien heb je jeugdige vriend of vriendin wel een vrome vader of godvruchtige moeder in de hemel. Ze baden voor je; ze vermaanden je met tranen. Zullen die gebeden en die tranen als zoveel getuigen tegen je moeten optreden in Gods heilig gericht?

't Is waar: de keuze om God te vrezen, zal je de gunst der wereld doen verliezen, haar smaad en spot je berokkenen; maar wat nood! Dit verlies is maar klein en niets betekanend, in vergelijking met wat je erbij winnen zult. Vrienden zul je verliezen, maar Jezus, Gods beminde Zoon, wordt dan je Vriend. Hij is de beste Vriend; een Vriend, die tot aan, tot in, tot over de dood de Zijnen nabij is. Och, dat Gods Geest je bewerke, om hart en hand aan Jezus te geven! O, hoe gelukkig zou je dan zijn!

Vrienden en vriendinnen des Heeren, strijdgenoten, onze Maria rust uit aan de borst van haar Heiland. Wij zijn nog in het strijdperk, maar horen wij het goed? Wel, dan roept onze ontslapen vriendin en zuster ons toe:

*Houdt moed! godvruchte schaar, houdt moed!
God is getrouw, de Bron van alle goed.
Steeds daalt Zijn kracht op u in zwakheid neer ;
Wacht dan, ja, wacht; verlaat u op den Heer'!*

Overgenomen uit: **De hand des Heeren**, Eenige bekeringsgeschiedenissen en andere verhalen; redactie *De vriend van oud en jong*, Leiden, z.j.

6. Het wonder van Gods Genade

Gehouden in de weg der bekering

met

Achganieta Johanna van der Stelt

Overleden te Leerbroek

In de ouderdom van 8 jaar en 9 maanden.

Beschreven door:

haar vader Gerrit van der Stelt

www.theologienet.nl

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2013**

Geliefde lezers!

Zullen wij zwijgen waar het de eer van de Heere geldt? Nee, dan zouden eerder de stenen spreken; ook wij hebben ruime stof om Gods daden te vermelden, en hopen biddend dat de Heere ons bekwamen mag om tot Zijn eer en tot nut en stichting van onze naaste te kunnen schrijven.

Wij hadden een dochtertje van ruim 8 jaar, welke bezocht was door 's Heeren hand met de longtering. Vele treurige dagen en nachten moest ons ouderhart verduren, te meer als wij door het opgeven van bloed haar benauwdheid moesten aanzien en ons niet anders konden voorstellen, dan dat haar einde spoedig zou naderen, en dan vervreemd van God buiten de Heere Jezus te moeten sterven.

O, geliefde vrienden, dit deed mij het hart menigmaal ineenkrimpen. Menigmaal gebeurde het mij dat ik in tranen voor de Heere moest uitroepen: "Och! Heere, och! kan het in Uw raad bestaan, och, zie in ontferming op haar neer, delg ook haar zonden uit in het zoenbloed van de Zoon van Uw ontferming". Maar ik mocht geen opening vinden zoals ik dit wel gewenst had, en moest dus in dezelfde banden besloten blijven en vond niets anders dan droefheid. Keerde ik mij dan tot haar en zei:

"Mijn lief kind hoe is het met je als je eens moest gaan sterven en nog onbekeerd? O! dat zal toch wat te zeggen zijn".

Ach, dan was haar droefheid zo groot, dan kon ik haar niet tot bedaren krijgen, dan wist ik geen raad, want ook zij was gelijk alle mensen van nature een vijand van de dood.

Maar toch vond ik geen rust; zij woog mij op de ziel waar ik ging of stond, ik zag haar einde naderen, zij was en bleef gerust als ik zweeg, terwijl ik menigmaal niet durfde spreken omdat zij dan zo bedroefd werd. O, dan ontstak mijn ingewand in mij, over haar treurige toestand, en hoewel ik haar dag aan dag aan de Heere mocht opdragen, waarin ik geen verruiming ondervond, werd ik te meer bedroefd en zei bij mijzelf: och, het zal een zaad zijn dat niet van de Heere gekend is. Dan werd ik van binnen aangeraden niet meer voor haar te vragen, daar toch Ezau gehaat werd en Jakob geliefd. Zo werd ik door de vijand geslingerd van het ene op het andere.

Maar de Heere had mij bidden geleerd en deed mij tot Hem vluchten om te smeken om alles wat tot zaligheid nodig is. Ik kreeg het oog op Zijn discipelen toen de Heere vroeg: *"Wilt gijlieden ook niet henen gaan?"* Waarop zij antwoordden: *"Tot Wien zullen wij heengaan; Gij hebt de woorden des eeuwige levens"*. Dan kwamen die woorden weer tot mij: *"Roep Mij aan in de dag der benauwdheid, Ik zal u eruit helpen en gij zult Mij eren"*.

Ik moest met haar handelen als een kind en hield haar zoveel mogelijk voor ogen, dat zij onbekeerd was en dat zij niet wist hoe spoedig zij sterven kon, dat dit toch verschrikkelijk zou zijn.

Op deze wijze was ik veel met haar bezig, omdat zij, hoewel jong zijnde, bekend was met de waarheid en kennis, waarin zij door haar geliefde moeder was onderwezen. (Die in haar jeugd reeds de lust en de behoefte gekregen had om voor de Heere te leven en daardoor ook het belang van haar drie kinderen op het hart droeg in het voor ons zo genoeglijk leven.) Maar zij leefde niet meer. De Heere haalde haar thuis en gebruikte hiertoe ook dezelfde ziekte, de longtering. Maar eens komt de tijd, dat wij in het huis des Vaders elkaar zullen weerzien.)

Wij keren terug tot onze dochter. Dagelijks namen haar krachten af, maar ook te zwaarder woog zij mij op het hart. Ik wendde mij tot haar en zei: "Lief kind, je krachten worden minder".

"Nee, vader", zei zij, "ik word niet minder"; waarop ik haar wees dat zij enige tijd geleden toch sterker was dan nu.

Och, vrienden, zij had niet graag dat ik over minder worden sprak. Zij was bang voor sterven; want zij wist wel dat zij onbekeerd was en dan verloren moest gaan.....

Heimelijk koesterde zij de hoop nog beter te zullen worden, hetwelk ik haar zo mogelijk ontnam. De aandrang van mijn ziel was zo groot, dat, in tegenspraak met mijn gevoel, ik haar getrouw moest behandelen, zou ik niet eenmaal moeten horen een roepende stem: vader, u hebt het mij niet aangezegd. Ik stelde haar dan de dood en het eeuwig oordeel voor, wat haar lot zou zijn, indien zij zo de eeuwigheid moest ingaan. Dit kostte mij veel,..... Ik zag haar angst. Haar vlees was mijn vlees. Het vlees heeft medelijden met het vlees, en zou liever zwijgen; maar de Heere maakte mij getrouw. Onder het spreken barstte zij uit in hevige tranen en riep:

"O vader! is er dan voor mij geen doen aan als ik zo moet sterven". Ik zei: "Och lief kind, je bent nog in het heden der genade, roep de Heere aan, wie weet wat de Heere nog doen wil".

"Ik zal het doen", zei zij, "ik weet ook geen andere raad."

Zij deed het ook in de dadelijkheid.

Enige ogenblikken daarna begeerde zij van haar tweede moeder een psalmboekje en las Psalm 25:6. Zij las de gehele Psalm met diepe indrukken zo het ons toescheen.

Daarna vond zij nog meer psalmen, die haar troffen en aangenaam waren.

De volgende dagen was zij in stilte werkzaam en bad de Heere om bekeerd te worden. Dit antwoordde zij mij op de vraag wat zij in stilte dacht. Maar geliefden, ik kon het niet geloven, wetende dat het hart arglistig is. Maar daar wij geen hartenkenners zijn, durfde ik geen oordeel vellen en liet het voor de Heere. In die toestand heeft zij nog drie weken mogen verkeren.

Dagelijks was ik nieuwsgierig of ik nog iets meer uit haar mond zou horen, maar werd niets meer gewaar. Vroeg ik waarover zij dacht in de eenzaamheid, dan zei zij:

"Och vader, dan hierover en dan daarover, vooral of de Heere mij wil bekeren".

Toch dacht ik, dat zij dit maar zei om mij gerust te stellen, want zij begreep wel dat ik mij de zaak zeer aantrok, dat ze mij zwaar op het hart drukte.

In die weg heb ik ook ondervonden wat David zegt: "*Mijn zoon Absalom, mijn zoon, was ik voor u gestorven, mijn zoon.*"

O ja, geliefde lezer, met schaamte moet ik het getuigen, dat er zoveel tijden voorbijgaan dat ik mijn kinderen niet opdraag aan de Heere, om hun de Heere Jezus voor te houden.

Geliefde lezers, u die ook kinderen hebt, maak toch veel gebruik van de tijd, welke u nog in het heden hebt om uw zaad vroeg te onderwijzen van het gevaar, dat hun boven het hoofd hangt met hun verloren toestand. Welk een oceaan van schuldvergevende liefde er tegenover de afgrond van hun onuitsprekelijke grote zonden staat. Geliefden, ook deze onderwijzing werd voor onze dochter dienstbaar gemaakt door 's Heeren vrijmachtige welbehagen tot behoudenis van haar ziel, dat zij de Heere Jezus mocht vinden tot redding en schuiling, tot volkomen verlossing.

Zij ging steeds meer achteruit en begon meer bloed op te geven, met name op die dag en 's avonds -15 augustus, - waardoor zij zeer benauwd werd, wel ziende, dat het zo niet lang meer kon duren, dat zij spoedig zou moeten sterven, en dan onbekeerd. Dat viel haar erg aan; haar benauwdheid werd zo hoog op die avond dat het niet in woorden is uit te drukken. Toen ik vroeg wat haar zo benauwde, antwoordde zij mij: "Och lieve vader, och! dat ik maar bekeerd was".

De nood werd zo hoog en uit dat gezicht riep zij in mijn tegenwoordigheid tot God om vergeving van zonden. Zij werd zo aangedrongen om in de zielsangst tot God te roepen, dat het mij niet mogelijk is om het te beschrijven. Zij schreeuwde het uit en riep:

"Heere Jezus, kom toch, och kom toch, geef mij een nieuw hart en neem het stenen hart uit mij weg". De angsten en benauwdheden, die ermee gepaard gingen, waren onuitsprekelijk; de vijand was niet afwezig, want zij riep overluid: *"Ga weg, satan!"*

Toen wij haar vroegen:

"Wat zie je, lief kind?" antwoordde zij: *"Daar staat de satan, die wil niet hebben dat Jezus mij het stenen hart wegneemt"*.

Geliefde lezers, eer zij die overwinning had behaald door de kracht van Jezus' liefde, die alreeds in haar hart was ontstoken, had zij het zeer bang. Wij waren voor die ogenblikken met de zaken niet genoeg bekend om te weten welke de uitkomst zou zijn. Wij luisterden aandachtig wat zij openbaarde. Zij bleef met de Kananese vrouw aan het roepen met ernstig aanhouden: *"Och Heere Jezus, kom toch, och geef mij een nieuw hart"*, en door het sterk aanhouden om vergeving van zonden te genieten, zagen wij dat de vijand zijn kracht verloor. O, wonder van Gods genade, daar daalde de Heere af in haar ziel met Zijn liefdestralen van genade.

Ja, lieve vrienden, toen openbaarde zij ons, dat de Heere haar nu bekeerd had, dat haar nu het stenen hart was ontnomen en dat zij nu een vlezen hart had gekregen. O, geliefden, toen wij dat hoorden, wisten wij geen raad van blijdschap en aandoening. Zij was dronken van liefde geworden; ja, de grote liefde die zij genoot aan haar ziel was zo groot, dat haar mond het niet kon uitdrukken. O ja, haar aangezicht blonk heerlijk. Zij verzocht mij dat ik 's Heeren volk zou roepen. Toen zij hen in de verte zag aankomen, klapte zij in de handen en zei:

"Daar komen zij aan, nu zal ik hun vertellen wat de Heere Jezus aan mijn ziel gedaan heeft".

Zij riep het hun van verre al toe wat haar te beurt gevallen was.

"O, lieve vrienden", zei zij, "de Heere heeft mij aangenomen; mijn zonden vergeven: nu ga ik naar de hemel. Daar zal ik mijn geliefde moeder zien, daar zal vreugde en grote blijdschap zijn, te veel om te melden" Onmogelijk voor mij om het u alles te schrijven, wat zij toen openbaarde.

Ook vroeg zij die mensen of zij ook al bekeerd waren. De ene wist het niet, de andere zei: "Ik ben nog niet bekeerd", de derde werd niets gevraagd. Toen zij dit uit hun eigen mond gehoord had, zei zij:

"Kom, laat ons samen dan eens bidden of de Heere zo goed wil zijn u allen ook te bekeren zowel als mij".

Zij deed haar handjes samen en zei: *"Och Heere, hier zijn er twee die getuigen dat zij nog onbekeerd zijn. Och Heere, bekeer Gij ze ook; zo Gij het mij gedaan hebt, kunt Gij het hun ook doen"*.

Zo sprak zij de Heere aan in aller tegenwoordigheid. Zij zag de hoge noodzakelijkheid zodanig voor hen in, dat zij niet kon loslaten. De hele avond was zij getrouw tegen

allen, die in haar omgeving waren. Tegen een meisje van haar leeftijd en een schoolvriendje zei ze: "

Zijn jullie nog onbekeerd?" waarop zij geen antwoord ontving.

Deze kinderen waren vreemdelingen in zulke zaken en wisten dus niet wat zij zeggen moesten. Zij sprak hen liefderijk toe en zei:

"Och, speel nu niet langer met de goddeloze kinderen, want als jullie zo moeten sterven dan gaan jullie verloren en komen in de plaats van de duivelen. Och, bid toch veel om bekeerd te worden".

Diezelfde avond kwamen er nog drie, ja het werd nacht, maar zij waren nieuwsgierig wat er toch gebeurd was. Zij begon opnieuw te openbaren wat blijdschap en vrede in haar ziel omging. Zij verhaalde al wat geschied was, ja, zij wist zelfs goed het uur waarin de Heere haar van dood levend gemaakt had. Zij ging dan met ons de nacht in met onuitsprekelijke blijdschap, de waarheid straalde helder in haar ziel, dit bleek ons duidelijk. Zij kreeg het oog op Psalm 24:

*"Wie klimt den berg des Heeren op?
Wie zal die Godgewijde top,
Voor 't oog van Sions God betreden?"*

"O, vader", sprak zij, "de blijdschap is niet te beschrijven, die mijn ziel geniet". Ik vroeg haar wat zij dan toch genoot. Zij verhaalde hetgeen zij reeds tegen anderen gezegd had, vooral dat zij nu naar haar geliefde Heere Jezus ging en daar ook haar geliefde moeder zou vinden. Ik vroeg haar of zij dan niet liever zou blijven leven en of zij niet bang was om te sterven. "O nee", zei zij, "want de Heere Jezus komt mij Zelf afhalen".

O vrienden, toen barstte ik in tranen uit, toen zij getuigde liever te sterven dan bij ons te blijven. Ik wees haar erop hoe lief zij ons was en hoe droevig het was te moeten horen, dat zij liever wilde sterven dan bij ons te blijven. Ik deed dit om haar standvastigheid te beproeven, maar zij bleef manmoedig en zei:

"Ja, ik moet naar Jezus toe. O vader, huil toch niet zo; als u dat doet dan kan ik niet sterven".

Ik moest haar beloven, dat ik niet meer over haar zou schreien. Toen begon zij alweer over de grote liefde die zij voelde en riep uit:

*"Wie heeft lust den HEER' te vrezen,
't Allerhoogst en eeuwig goed?
God zal Zelf zijn Leidsman wezen;
Leren, hoe hij wandelen moet.
't Goed, dat nimmermeer vergaat,
Zal hij ongestoord verwerven,
En zijn Godgeheiligd zaad
Zal 't geheiligd aardrijk erven." (Ps. 25:6)*

Toen werd zij weer geleid in de lofzangen van Groenewegen en begon te zingen:

*"Komt Jehova's lievelingen,
wilt nu zingen,
wekt u op tot Godes lof,
waarom langer neergebogen,
met uw ogen,*

heft uw ziel uit het stof'.

O geliefde vrienden, verbeeldt u eens die zalige blijdschap, te mogen horen van uw eigen kinderen, dan kunt u er iets van begrijpen wat wij voelden in zulke omstandigheden.

Wij konden wel met David zingen Psalm 22 vers 15 en 16:

*Wie vet is, eet, en knielt voor Isrels Heer';
Wie `t stof bewoont, bukt mede voor Hem neer;
En wie zijn ziel bij `t leven nu niet meer
Heeft kunnen houden,
Het vrome zaad van die op God betrouwden
Zal, door Zijn kracht, Hem dienen, voor Hem leven;
Het zal door den HEER' eens worden aangeschreven,
In `t nageslacht.*

*Zij komen aan, door Godd'lijk licht geleid,
Om `t nakroost, dat den HEER' wordt toebereid,
Te melden `t heil van Zijn gerechtigheid
En grote daden.*

De hele nacht bijna, duurde die werkzaamheden voort; opeens riep zij:

*Waar liefde woont, gebiedt de HEER' den zegen;
Daar woont Hij Zelf, daar wordt Zijn heil verkregen,
En `t leven duurt tot in eeuwigheid.*

Toen was het of zij nieuwe krachten ontving, ook naar het lichaam, daar zij mij vroeg om op mijn schoot te zitten, aan welke begeerte ik voldeed.

In diepe verwondering moest ik op haar neerzien en zeggen: "O grote God, wat anders dan vrije ontferming heeft U toch bewogen, om op zo'n jong kind neer te zien en door haar Uw lof te openbaren".

Zij riep weer uit dat zij het niet in bewoording kon brengen, wat zij zag en voelde, en die liefde zou nimmermeer vergaan, "want", riep zij, "ik heb een Vader in de hemel".

Toen zij zeer veel van die liefdegeur had meegedeeld, werd zij zeer, vermoeid van krachten, zij ging hand over hand terug en verzocht een weinig te gaan liggen en raakte in stilte en sliep.

Van vermoeidheid was ik wat gaan slapen, terwijl haar tweede moeder haar bewaakte. Verschrikt en bevreesd werd zij wakker; het scheen dat haar liefdesuitlatingen die zij genoten had, een weinig waren geweken; haar moeder vroeg haar of zij niet meer kon geloven dat de Heere haar bekeerd had, waarop zij antwoordde dat zij het niet wist.

Och ja, geliefden, `t was geen vreemde zaak, `s Heeren volk heeft er wel kennis aan. David zei dat hij met zijn God over een muur sprong en door een sterke bende drong en enige ogenblikken daarna moest diezelfde held uitroepen: "Zo Gij Heere uw aangezicht verbergt, wordt ik verschrikt". Geen wonder dus van zo'n jong kind. Zij had geen oefeningen gekend om met de apostel te zeggen: "De listen van de duivel zijn ons niet onbekend".

Zij werd nu met het onderscheid bekend tussen duisternis na genoten licht; van Tabor moest zij naar Gethsemané. Zij mocht evenwel door Gods goedheid weer aan het

zuchten komen over het gemis, en riep uit de diepte der ellende tot haar God, dat de Heere zo goed mocht zijn Zich weer aan haar te openbaren. De Heere was zo goed en liet haar niet in de kuil van ellende liggen, maar reikte haar Zijn sterke arm weer toe en zei: *"Ik zal u niet begeven. Ik zal u niet verlaten. Mijn oog zal op u zijn, Ik zal u opnemen in eeuwige heerlijkheid, vreugde en blijdschap zal eeuwig uw deel zijn"*.

O, wat een blijdschap straalde van haar wangen. Zij riep dat ik er de Heere voor moest danken, want zij voelde haar zwakheid zodanig, dat ik het verplicht was. Nu, ik begreep haar, dat zij mij opwekte om te danken voor de daden van de Heere aan haar bewezen, dit behoefde zij niet te herhalen, mijn ziel was doordrongen van het grote wonder aan een onwaardige doemschuldige bewezen. Zij riep:

"Wie had het ooit durven denken dat de Heere mij een christen zou maken. O, wat een wonder dat mij te beurt valt en dat van een getal dat klein zal zijn in verhouding tot degenen die verloren gaan".

Zo werd dan gedurig haar mond vervuld met Gods lof te vermelden en Zijn liefde te vertellen aan allen die haar kwamen bezoeken en dat waren er zeer velen.

De volgende dag mocht zij weer veel vrienden en burens zien, waarvan er een aan haar vroeg, hoe het zoal ging, zij antwoordde: goed.

"Zo", zei de man, "goed?"

"Ja", antwoordde zij, "want de Heere heeft mij gisteravond om 6 uur bekeerd".

In vele bijzonderheden verhaalde zij, wat er met haar gebeurd was. Die man verliet haar en was diep bewogen. Toen hij thuis kwam en het vertelde, kwam ook zijn vrouw haar bezoeken, en na haar gehoord te hebben zei die vrouw: "O, je bent veel gelukkiger dan ik".

Zij begreep dat die vrouw nog onbekeerd was, en zei dat het nog tijd was om de Heere te vragen, eer de avond valt kan het te laat zijn. Met tranen in de ogen moest zij afscheid nemen over de getrouwe behandeling van zo'n jong kind.

Mijn woning werd zeer druk bezocht door vrienden en bekenden, welke allen zeer door haar vermaand werden. Tegen de middag kwam er een vriend, die ook verstand van kermen gekregen had, welke met haar sprak en tot wie zij zei dat zij met ruimte kon sterven, en dat zij naar de hemel ging. Hij was uitermate verbaasd, van verwondering, over zo'n jong kind, dat zo'n taal kon spreken. Al de vragen die de man haar deed, beantwoordde zij vrij ruim. Zij keek over de dood en het graf heen, ja zelfs de vleselijke betrekking werd niet meer gevonden. Zij voelde zoveel liefde tot Jezus, dat zij veel riep om maar ontbonden en bij Hem te Zijn.

Maar geliefde lezers, er kwamen weer vleselijke kenmerken te voorschijn: haar oude natuur was of bleef niet geheel ten onder. Die man aan wie zij verteld had wiens eigendom zij geworden was, was een koopman in stoffen. Zij had vroeger veel vermaak gehad met een pop en zie, deze pop gebruikte de vijand om haar het zielenleven te benemen. Zij werd vervoerd door die pop. De koopman bleef nog wat, en eer hij heen ging vroeg zij hem of hij nog iets wilde bezorgen tot opsliding van haar pop. O geliefde lezers, wat is de mens in zichzelf meer liefhebber van de wereld dan liefhebber van God.

Ja, geliefden, in deze droevige dagen moeten Gods kinderen het ondervinden dat de Heere immers niet zonder reden met oordelen op de aarde is. Ja wij geven reden dat

de Heere doortrekken zal en Zijn toorn nog meer zal openbaren, ons als blinden naar de wand zal doen tasten en ook dit moest onze geliefde dochter gedurende het overige van die dag ondervinden. Zij moest ook leren dat er niet alleen voorkomende, blijblijvende, maar ook achtervolgende genade nodig is om ons hart te bewaren.

Eer het avond werd moest zij uitroepen: "Och Heere, verlaat mij niet, och moet ik weer een zondaar worden".

Zij kreeg het zo bang, dat zij dacht dat de Heere haar weer geheel zou verlaten. De vijand openbaarde zich ook weer met hevigheid, waardoor zij het zo bang kreeg dat het niet te beschrijven is. Zij mocht dan ook weer uit de diepte beginnen te roepen om ontferming, om haar weer te vertroosten met Zijn liefde en gunst gelijk vroeger, want zij had de dood gezien van haar vorig leven, toen zij nog buiten de Heere leefde. En uit dat besef riep zij des te meer: "Heere Jezus, begeef mij niet, verlaat mij niet".

Op dat noodgeschrei mocht zij dan ook weer ondervinden, hetgeen David getuigde: *"Deze ellendige riep en de Heere hoorde"*.

Hij riep uit: *"De Heere is mij een Helper en tot sterkte"*.

Toen begon zij ook weer uit de volheid van haar gemoed te spreken, hoe goed de Heere is.

Op die tijd kwamen er twee vriendinnetjes, die gehoord hadden wat er met haar gebeurd was en vroegen hoe het ging. Zij vertelde hun in het kort wat er gebeurd was, maar omdat zij te zwak was om meer te spreken, verzocht zij dat zij de volgende dag zouden terug komen als zij dan nog mocht leven. Die avond heeft zij tegen ons niet veel meer gesproken, haar krachten namen af en de volgende morgen, donderdag, kwam al vroeg een vriend haar bezoeken, die haar al meermalen had bezocht. Hij vroeg haar: "Ben je nog zo verblijd met je deel dat je hebt verkregen?"

Zij antwoordde toestemmend.

"Dan zul je wel gerust kunnen sterven, maar als je nog eens beter mocht worden, zou je dan niet met lust voor de Heere wensen te leven?"

"Ja", zei zij, "met mijn ganse hart, maar liever ga ik naar mijn lieve Jezus toe".

"Maar wat zal daar toch gevonden worden?" vroeg hij.

Zij antwoordde: "Verzadiging van vreugde en blijdschap".

Zij bleef dan ook in diezelfde liefde staan en mocht standvastig geloven, dat haar einde vrede zou zijn. Haar keus was dan ook om ontbonden te worden, bij Jezus te zijn, want dat was haar zeer verre het beste.

Zij riep dan ook dagelijks: *"Och liefste Jezus, haal mij toch, och dat ik toch bij u was"*.

Zij had dan ook in het minste geen vleselijke betrekking meer, noch aan vader en moeder, noch aan haar twee broertjes, noch aan andere betrekkingen, dat zeer duidelijk bleek, want zij sprak er niet over, in het minste niet. En hoewel wij er haar zeer veel over aanspraken, dit nam niet weg dat Jezus de bovenkeur van haar hart wegdroeg. Zij sprak dan tegen ieder die haar bezocht in die dag veel over het grote werk van God dat aan haar gebeurd was, over de liefde van Jezus, ondervroeg elk die haar bezocht of zij bekeerd waren en vermaande de onbekeerden scherp om het niet langer uit te stellen, want dat het er bedroefd ongelukkig zou uitzien als zij zo moesten sterven, omdat elke dag de laatste kon zijn en dan te laat, voor eeuwig te laat.

Die twee vriendinnetjes van de vorige dag kwamen ook weer terug, welke zij zeer getrouw en liefderijk vermaande, zo ver haar krachten dit toelieten. De ene verzocht zij nog eens terug; tegen haar had zij niet genoeg kunnen spreken door vermoeidheid.

Met tranen in de ogen en verslagen moesten deze kinderen zich verwonderen over het vermanen en over Gods liefde waarover zij hoorden spreken.

Aan de middag gekomen sprak zij met mij veel over die zalige blijdschap, die zij genoot. Op allerlei wijze heb ik haar getoetst om te weten of zij standvastig zou blijven in haar gevoelens, maar zij was niet te bewegen. Als zij voor een ogenblik nog eens terug zag door de vele voorstellingen die haar gedaan werden, dan keerde zij weer spoedig voorwaarts. Zij kon vergeten hetgeen achter was en strekte zich uit naar hetgeen dat voor was. Zij zag met Mozes op de vergelding van het loon.

"Kom vader", zei zij, "laat ons nog eens zingen uit Psalm 97:

*"Gods vriendelijk aangezicht
geeft vrolijkheid en licht.
Voor alle oprechte harten",
Ten troost verspreid in smarten.
Juicht, vromen, om uw lot;
Verblijdt u steeds in God;
Roemt, roemt Zijn heiligheid;
Zo wordt Zijn lof verbreed
Voor al dit heilgenot."*

Ik raadde het haar af, omdat zij zo zwak was.

"Als u dat denkt vader", zei zij, "dan zullen wij het niet doen. Wees dan zo goed vader en bedank de Heere voor Zijn liefde die Hij ons nog bewijst", hetgeen ik dan ook deed, maar ik moest bekennen dat wij de Heere nooit genoeg konden danken voor Zijn goedheid en liefde, die Hij ons bewees.

Zo heeft zij met alle die haar bezochten gesproken, hun meegedeeld hetgeen de Heere gedaan had, voldoende aan de belangstelling van de talrijke bezoekers die graag iets van haar hoorde en velen moesten bewogen en verslagen van haar scheiden. Och, dat het zaad ook in die weg door haar gestrooid niet verloren mag gaan bij allen. Dat het toch, al was het slechts voor een van de bezoekers, vruchten mocht voortbrengen ter ere Gods en tot behoudenis van de ziel; al wat vermaand is, zal getuigen tegen u, indien gij het versmaadt.

Menigmaal is het gebeurd dat zij niet kon spreken door de grote zwakte die haar aanviel. Weer aan de avond, een weinig gerust hebbende, sprak zij weer tot ons met afwisseling van nu en dan stil te zijn.

Vrijdagmorgen mocht zij weer nieuwe krachten genieten om God te verheerlijken. Die vriend kwam alweer vroeg bij haar kijken, die had veel met haar te stellen, omdat zij nog zo jong was en zo'n taal meedeelde.

"Heb je nog die blijdschap", vroeg hij, "en wil je dan toch maar verhuizen?"

Hetwelk zij met ja beantwoordde.

Daarop vroeg hij uit de Catechismus de eerste vraag: "Welke is uw enige troost beiden in leven en sterven?"

Zij antwoordde hem dat dit Jezus alleen was, hier in dit leven en ook in 't sterven.

Telkens gaf zij verslag van de hoop die in haar was, aan elk die het haar vroeg. Soms riep zij:

"Och, dat er maar volk was aan deze plaats, dan zou ik hen meedelen wat de Heere is voor een arme zondaar".

Menigmaal was zij afgemat van krachten en kon geen woord meer spreken, maar de Heere ondersteunde haar, daarvan hadden wij de duidelijkste kenmerken. Wij dachten dat de Heere haar voor dat ogenblik wilde wegnemen; maar het bleek dat haar werk nog niet was afgelopen. Zij had nog een vriendin waaraan zij een belofte verschuldigd was.

Zij deelde een ieder haar blijdschap mee die bij haar kwam en die dan bekennen moest nog veel te missen voor de grote eeuwigheid. Dan werd zij zeer bedroefd en zei op zeer liefelijke wijze: "Laat ons dan tezamen de Heere vragen om uw bekering".

Menigmaal gebeurde het dat zij dan uitriep: *"Heere Jezus, haal mij maar, kom mij maar aflossen, opdat ik maar bij U mag zijn"*.

Diezelfde dag mocht zij zoveel ondervinden dat zij zei: "De Heere zal mij zacht en liefelijk overvoeren in Zijn zalige hemel waar de volheid genoten zal worden".

Wij waren dan van gedachten dat de Heere haar zou afhalen, dat haar einde daar was; maar nee, eerst moest de belofte aan haar vriendin nog vervuld worden. Deze kwam die dag. Zij verzocht haar bij haar te gaan zitten en zei:

"Ik moet je nog vertellen wat er met mij is gebeurd", hetgeen zij in alle bijzonderheden deed. Toen zij dit gedaan had sprak zij haar aan:

"Je gaat ook spoedig sterven; wellicht is deze dag je laatste en dan nog vervreemd van God".

O geliefde lezers! de tranen biggelden langs de wangen van alle aanwezigen.

Zij zei: "Och, laat ons samen vragen of het de Heere mag behagen je uit de duisternis over te brengen in het licht"; zij bad dan voor haar.

Toen zij dat verricht had, riep zij:

"Moeder geef mij de Bijbel"; toen zij die had zocht zij Psalm 73:1 op.

"Ja waarlijk God is Israël goed"; en wat er meer volgt.

Toen zocht zij de eerste Zondag van de Catechismus op; las haar die voor en zei tot haar: "Merk toch op wat ik lees voor je." Toen zij dat gedaan had, was zij zo afgemat en zei: "Nu ga ik wat liggen rusten" en zij nam afscheid.

Wat gerust hebbende, kwam haar tante haar bezoeken; toen zij die zag was zij zeer verblijd. Al wat er gebeurd was deelde zij haar mee; tante schreide hete tranen, omdat haar nichtje zo gelukkig was en zijzelf moest getuigen een vreemdeling te zijn van dat rijk van Christus. Vele vermaningen en waarschuwingen werden liefderijk aan haar gedaan voor de laatste keer dat zij elkaar zagen.

De dag was weer ten einde; zij heeft toen weinig meer gesproken. In die nacht werden haar krachten veel minder. De dag brak weer aan en tot onze diepe verwondering was zij nog in het leven en waren wij verblijd nog tezamen te zijn; het was zaterdag. Die dag heeft ze weinig gesproken, want haar krachten waren weinig en haar taal was zeer zwak. Zij was in stilte werkzaam, verklaarde zij, als ik er naar vroeg. Hoe ik het aanlegde om de zuiverheid te toetsen; zij was niet te bewegen. Zij moest naar haar vaderland ter rustte, daar zou dan ook eerst de ware rust genoten worden. Huilde ik dan wel eens, dan zei zij:

"Vader u moet om mij niet huilen, ik ga naar de hemel, naar mijn lieve Jezus."

Ik mocht haar aan de Heere overgeven, op grond dat zij de volle bewustheid van de zaak deelachtig was, hetwelk mijn droefheid stilde. Aan de avond gekomen mocht zij weer haar grootvader zien, die ook in die nacht met ons waakte. Wij gingen de nacht in met veel liefde. Dat de Heere in ons midden was bleek. Haar hart werd vervuld met Gods liefde! Ja, zo vervuld, dat haar lichaamskrachten er door versterkt werden. Zij

verzocht ons te zingen Psalm 42 vers 1 en 2, waaraan zij zelf al begon, met de krachten die zij nog had. Zij verzocht ons haar te helpen, hetwelk wij dan ook gedaan hebben. Wij ondervonden dat de Heere in ons midden was met Zijn liefde en genade.

O geliefden, deze nacht was geen duistere nacht, het was een lichte dag in onze woning, want waar de Heere is daar is licht en geen duisternis, want Hij is het Licht Zelf. Deze nacht zal ik nooit vergeten, we zongen Gods lofzangen; Hij was het die ons heil bewerkte. Och! dat toch de tent van de vromen meer mocht weergalmen van Gods goedheid en liefde. Maar helaas! het is er in onze dagen ver vandaan; ik mag wel uitroepen met de profeet: *Hoe is dat fijne goud zo veranderd? Hoe zijn die kostelijke kinderen Sions de aarde flessen zo gelijk geworden?* Och, dat wij maar meer als lichten mochten schijnen in deze donkere dagen, daar de Heere toch zo kennelijk zijn ongenoegen toont over het land en volk. Naar mijn inzien is dit mede de breuk en de liefde wordt niet meer gevonden zoals het behoort, maar vijandschap en haat en nijd; dat wil de Heere toch niet. Er kan ook geen liefde Gods zijn, waar men elkaar niet liefheeft. Zo komt het dan ook dat de Heere een twist heeft met Zijn volk en met het ganse land en zolang het zo blijft als heden ten dage hebben wij niet anders te wachten dan oordeel op oordeel, ramp op ramp, daar kunnen wij zeker van zijn.

Wij keren terug tot ons vorig doel. Aan de dag des Heeren gekomen, met grote verwondering dat zij nog leefde, zei ik tot haar:

"Lief kind, nu is het de dag des Heeren".

Zij begeerde toen een kerkboekje en zocht Romeinen 3 op. Daaruit begon zij te lezen, maar spoedig was zij vermoeid en verzocht mij te lezen voor haar, hetwelk ik deed. Toen ik aan haar begeerte voldaan had, verzocht zij mij dat ik bij haar zou gaan zitten om een preek te lezen, dat deed ik ook uit Groenewegen over 1 Samuël 2 vers 30: *"Die Mij eren, zal Ik eren"*, waarin zij ook veel genoeg vond.

Veel sprak zij die dag niet meer, maar riep uit:

"Och Heere, waarom vertoeft Gij zo lang, hier is alles gebrekkig, maar daar behoeft geen inwoner te zeggen: ik ben ziek".

Haar tijd begon zo te naderen dat zij zelfs de woorden niet meer kon uitbrengen. Die dag kreeg zij nog een bezoek van haar oom, met wie zij ook enige woorden gewisseld heeft en betuigde dat de Heere haar deel was, dat niets haar zou scheiden van de liefde van Jezus Christus, haar Heere.

Wij zijn dan weer gekomen aan de avond. De krachten ontvielen haar en zij kon niet meer wat zij wilde. Zij bleef bij haar volle kennis. Die nacht mocht zij nog al wat rust genieten, dat anders zeer weinig plaats had door het hoesten en opbrengen. Onder dit alles bleef zij liefderijk en geduldig in haar lot. In de laatste ogenblikken, even voor haar dood, had zij een blij gelaat en zei:

"Heb maar geen bekommernissen over mij al moet ik zo hoesten".

Zij kon niet meer spreken, maar lachte mij toe wegens de liefde die zij genoot.

Maandag heeft zij nog gesproken met een kind van God, die haar kwam bezoeken. Zij kon niet meer spreken zoals zij wilde. Zij begeerde dat hij dicht bij haar zou gaan zitten. Toen hij dat deed, stak zij haar armen uit en nam hem om de hals van liefde. Zij zei tegen hem:

"Het duurt wel wat lang eer ik verhuis, maar geen nood, ik zal er toch komen", zo zijn zij gescheiden met veel liefde.

Wij hebben dan ook gezien en ondervonden wat zij ons gezegd had, dat zij zacht, na haar loopbaan geëindigd te hebben, zou worden overgebracht uit de tijd in de

eeuwigheid. De Heere had het beloofd, ook wij hebben het mogen aanschouwen. Zij had nog erg gehoest; als naar gewoonte dacht ik dat zij wel wat ging rusten of slapen, maar dit was niet zo. Zij ging wel slapen, maar het was de slaap des doods, in de ouderdom van 8 jaar en 9 maanden, op 20 augustus 1867.

Zij is dan verlost van een gebrekkig, zondig lichaam en opgenomen in eeuwige heerlijkheid, waar zij zich zal baden in de onpeilbare diepte van Jezus liefde, voor Wie zij de kroon zal neerwerpen en uitroepen:

Gij! Gij zijt waardig te ontvangen de lof, de aanbidding en de dankzegging tot in der eeuwigheid.

*Hoor, lieve Jezus, hoor de zuchten
van een biddend kinderhart,
Leer mij tot Uw voetbank vluchten,
Want mijn zonde doet mij smart.*

*Leer mij, hoe jong ik ook moog' wezen,
De dood blijmoedig tegengaan;
Leer mij voor alle zonden vrezen,
En wand'len op des Heeren paán.*

*Ja, lieve Jezus wil mij leiden,
En schenken een vernieuwde geest,
Opdat ik alle kwaad vermijde,
En U en mijn ouders vrees.*

*Dat mijn jeugd ten voorbeeld strekke,
Voor ieder kind dat mij omringt,
Dat ik door deugd ook and 'ren trekke
En met hen worde hemeling.*

*Leer mij dan nad'ren zonder schromen
Tot U, Gij hebt het Zelf gezeid,
Laat, laat de kind'ren tot Mij komen,
Want hunner is het Koninkrijk.*

(B. v/d W.)

Historische toelichting

Agnita Johanna van der Stelt werd geboren op 5 december 1858 te Leerbroek en is overleden op 20 augustus 1867 op achtjarige leeftijd. Ze was een dochter van Gerrit van der Stelt en Magdalena Loch. Haar vader was schoenmaker te Leerbroek; hij was geboren op 23 januari 1831 te Leerbroek en is aldaar overleden op 26 september 1907 op 76-jarige leeftijd. Op 4 februari 1858, toen hij 26 jaar was, trouwde hij te Leerdam met Magdalena Loch, toen 25 jaar oud. Zij was geboren op 13 juni 1832 te Leerdam en overleed op 27 maart 1865 te Leerbroek op 32-jarige leeftijd. Zij was een dochter van Johan Machiel Loch en Agnita Homberg.

Gerrit van der Stelt ging een tweede huwelijk aan, in februari 1866 met Adriana Tamerus, geboren op 28 november 1842 te Almkerk en overleden op 30 januari 1908 te Leerbroek, op 65-jarige leeftijd.

Uit het eerste huwelijk zijn geboren:

1. **Agnita Johanna**, geboren op 5 december 1858 te Leerbroek en overleden op 20-08-1867 op achtjarige leeftijd.
2. Cornelis, schoenmaker, geboren op 5 april 1861 te Leerbroek. Gehuwd ca. 1884 te Andel of Almkerk met Elisabeth Maria Redert, geboren op 28 april 1858 te Andel. Zij zijn verhuisd op 1 oktober 1900 van Gorinchem naar Almkerk.
3. Johan Machiel, schoenmaker, geboren op 30 mei 1863 te Leerbroek, overleden op 24 mei 1889 te Leerbroek op bijna 26-jarige leeftijd.

Uit het tweede huwelijk:

4. Gerrit, geboren op 15 oktober 1867 te Leerbroek, overleden op 20 december 1867 te Leerbroek.
5. Gerrit Arie, geboren op 12 april 1872 te Leerbroek, overleden op 28 maart 1873 te Leerbroek.
6. Gerrit Arie, geboren op 29 september 1874 te Leerbroek, overleden op 22 november 1874 te Leerbroek.
7. Geertje Johanna, geboren op 12 december 1875 te Leerbroek, overleden op 16 augustus 1889 te Leerbroek op 13-jarige leeftijd.
8. Arie, koopman, geboren op 16 februari 1881 te Leerbroek, overleden op 21 april 1911 te Leerbroek op 30-jarige leeftijd.
9. Gerrit, geboren op 17 augustus 1884 te Leerbroek, overleden op 12 december 1884 te Leerbroek.

De ouders van Gerrit van der Stelt waren Cornelis van der Stelt en Johanna van Maastricht. Cornelis was schoenmaker te Leerbroek, geboren ca. 1786 te Emmichoven-Almkerk en overleden op 4 april 1835 te Leerbroek. Hij was een zoon van Arie Ariense van der Stelt en Geertje Kortlever. Johanna van Maastricht is geboren ca. 1795 te Almkerk en overleden op 23 juni 1855 te Leerbroek. Zij was een dochter van Jan van Maastricht en Maijke de Koning.

Uit het bovenstaande blijkt, dat kort na het overlijden van Agnita een zoontje geboren is, dat in datzelfde jaar ook is overleden. Ook de twee daaropvolgende kinderen hebben maar enkele maanden geleefd. De kindersterfte was in die tijd groot, zodat er in de gezinnen dikwijls rouw en verdriet was. Wel honderd jaar lang was er een Van der Stelt schoenmaker te Leerbroek. Het beroep ging in die tijd vaak over van vader op zoon.

Kerkelijke achtergrond

Het voorgeslacht van Gerrit van der Stelt kwam dus uit Almkerk. In een acte van Afscheiding uit 1835 in Almkerk blijkt, dat er verschillende personen met de naam Van der Stelt met de Afscheiding meegegaan zijn. Gerrits vader was destijds verhuisd naar Leerbroek en heeft zich naar alle waarschijnlijkheid met zijn gezin direct aangesloten bij de Christelijke Afscheiden Gemeente te Leerdam. 's Zondags liepen zij vier kilometer van Leerbroek naar Leerdam.

Vanaf het begin van de 19^e eeuw werden er in Leerbroek, Leerdam en in de omliggende dorpen gezelschappen gehouden, waar Gods volk regelmatig bij elkaar kwam. 's Zondags ging men naar de Hervormde Kerk te Leerbroek.

In het voorjaar van 1835 ontstond in de kerk te Leerdam en omgeving beroering, omdat er personen waren die ook met de Afscheiding van 1834 mee wilden gaan. De jonge predikant H.P. Scholte, die op verschillende plaatsen voor afgescheiden groepen voorging, was ook bereid om te Leerdam voor te gaan. In datzelfde jaar werd er een gemeente geïnstitueerd; in de kerkenraad hadden ook personen uit de naburige dorpen zitting. Ouderling G.H. Overkamp kwam uit Leerdam en de andere ouderling, A. Kool, uit Schoonrewoerd. Van de diakenen kwam P. Heykoop uit Leerbroek en A. van Bruinswijk uit Leerdam. Ds. H.P. Scholte ging regelmatig voor, maar wel met de nodige strubbelingen, omdat men tegen de wet bijeenkwam.

In 1840 kreeg men in ds. G. Baay de eerste predikant. Voor die tijd kwam men meestal samen bij ouderling Overkamp in de Kerkstraat. Maar vanaf 1840 beschikte de gemeente over een eigen gebouw aan de Hoogstraat. Vanuit Leerbroek waren toen 43 personen ingeschreven, met inbegrip van 18 kinderen.

Ds. Baay is in dat jaar 1840 door de Rechtbank te Gorinchem dikwijls veroordeeld tot geldboetes. De president van de rechtbank werd op de duur boos en sprak tot ds. Baay; 'Zorg dat gij volgende week hier weer niet bent, want dan zal ik u ten strengste straffen.' Toen de predikant weer in 'overtreding' geweest was en dus weer voor de rechtbank moest verschijnen, werd de president gemist. Toen de predikant beleefd vroeg waar de president was, werd hem meegedeeld dat hij de week daarvoor overleden was.

Toen dezelfde predikant op een avond een keer naar huis liep kreeg hij op de hoek van de Hoogstraat van een onbekende een klap in zijn gezicht. Ook onder de bevolking was de vijandschap tegen de Afscheidenen groot. Maar ds. Baay trok zich daar niets van aan en ging door met zijn ambtelijk werk.

Sterke groei

Intussen groeide de gemeente sterk, want in het volgende jaar kwamen er 54 leden uit de Hervormde Kerk over. De predikant trok veel volk. Toch is de uiterlijke bloei maar kort geweest, want in 1845 werd er geschreven over problemen tussen de predikanten Scholte en Baay, wat eindigde in de afzetting van ds. Baay. Later is hij met anderen naar Amerika vertrokken en is daar reeds in 1849 gestorven. Na hem werd in 1849 J.F. Zeebuijth predikant te Leerdam. Dit duurde tot hij in 1868 met emeritaat ging. Het jaar daarvoor is Agnita van der Stelt overleden. Mogelijk is zij door deze predikant begraven.

In 1869 zijn de Christelijke Afscheiden Gemeenten verenigd met de Kruisgemeenten, onder de nieuwe naam van Christelijke Gereformeerde Kerk. Ook in Leerdam. Van 1872 tot 1883 diende ds. P.J. Baay de gemeente en van 1886 tot 1894 ds. L.A. Smilde. Onder laatstgenoemde werd in 1892 besloten om te onderzoeken of men kon verenigen met de plaatselijke Doleantie-gemeente. De nieuwe predikant ds. N.G. Kapteyn, die in 1895 een beroep aangenomen had naar Leerdam, was hierbij nauw betrokken. Landelijk waren de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Doleantiegemeenten in 1892 verenigd tot de Gereformeerde Kerken. Maar in Leerdam duurde het nog tot 1901 tot beide gemeenten verenigd waren. In datzelfde jaar is ds. Kapteyn naar Werkendam vertrokken. Hij werd opgevolgd door ds. J.E. Reyenga uit Zalk. Toen deze predikant in 1910 een beroep aannam naar Siddeburen, was er spanning in de gemeente. In dat jaar ging namelijk een deel van de gemeente terug naar het vorige kerkverband, de Christelijke Gereformeerde Kerk. In die jaren zochten meer gemeenten weer aansluiting bij dit kerkverband, omdat steeds duidelijker werd dat men in de Gereformeerde Kerken een andere richting koos. In de notulen uit dat jaar staat: 'Om een plaats te verwerven voor het beginsel van 1834'.

Voor zover bekend is Gerrit van der Stelt tot zijn overlijden in 1907 lid van de gemeente te Leerdam geweest. De laatste jaren heeft hij nog meegeholpen om een Christelijke School op te richten.

In 1934 heeft ds. D.L. Aangeenbrug een beroep naar de Christelijke Gereformeerde Kerk te Leerdam aangenomen. Maar op 23 november 1941 preekte hij afscheid van de gemeente, omdat hij zich in dat kerkverband niet meer thuis voelde. Met het grootste deel van de gemeente werd hij opgenomen in het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten. In 1953 sloot hij zich aan bij de Gereformeerde Gemeenten in Nederland.

Geraadpleegde literatuur:

G. van der Stelt, *Het wonder van Gods genade gehouden in de weg der bekering*, Rotterdam z.j.

Ds. K. Deddens, *Geroepen om vrij te zijn: Gedenkboek Gereformeerde Kerk*, Leerdam 1960

Dr. C. de Gast, *De Afscheiding van 1835 in Almkerk en Emmichoven*, Tilburg 1984

6. Pieter van der Bas, echtgenote en vriendinnen

Pieter van der Bas was familie van **Dirk de Jong (1901-1970)** uit Lekkerkerk. Dirk was een Godvrezend man. Zijn bekeringsweg en verdere lotgevallen werden beschreven door zijn zoon Gerrit. Behalve Dirks persoonlijke ervaring heeft Gerrit ook een korte schets beschreven van de uitgebreide vriendenkring van zijn vader. Van deze kring volgt eerst Pieter van der Bas en in hoofdstuk 8 de overige vrienden.

In deze bundel wordt de korte schets die Gerrit heeft beschreven aangevuld met gegevens die verzameld zijn door de samensteller.

Pieter van der Bas uit Moordrecht was voor het eerst gehuwd met **Agatha van der Bas**.

Ze waren beide veehouders. Als het mogelijk was kwam hij steeds op het gezelschap. Deze man was begiftigd met een groot verstand. Jarenlang heeft hij in de Provinciale Staten van Zuid-Holland gezeten voor de A.R.P., (1933-1941) hoewel hij het op veel punten er niet mee eens was, weigerde hij het lidmaatschap op te zeggen en op de inmiddels opgerichte S.G.P. te gaan stemmen. Wel heeft hij in het eind van zijn leven S.G.P. gestemd. Hij is ook raadslid geweest in Moordrecht van 1919- 1945 en wethouder van 1924-1931, zelfs in de Tweede Wereldoorlog van 1940-1945.

Vrouw Ooms uit Alblasterdam keek hoog tegen hem op. Zij noemde hem *een sieraad voor Gods kerk*. Vader nodigde hem eens uit voor de gezelschapsdag; helaas kon hij niet vanwege de ziekte van zijn vrouw.

Hij schreef aan X een brief met de volgende inhoud:

Moordrecht, 26 juli 1944

Geachte Neef!

Met deze wil ik U berichten dat ik aan Uw vriendelijk verzoek, om Donderdag 3 Aug. naar U toe te komen, onmogelijk kan voldoen.

Mijn vrouw is geheel hulpeloos en dien dag moet onze hulp van huis; het spijt mij wel want ik had het graag gedaan, omdat het de laatste keer wel eens kon wezen, zoals U schreef. Wij zijn al op hogere jaren, het kan zo lang niet meer duren, maar het is voor Gods volk zo erg niet. Want die gaan dan van de dood, die zij hier altijd omdragen, dan in het Eeuwige leven. De besten tijd komt straks voor mij pas aan.

O, Dirk, dat zal een verlossing wezen. Ik heb van het voorjaar met mijn ziek wezen wel eens gezegd: *"Straks word ik van drie dingen verlost: van een zinkend land en volk; van een diep gezonken en verscheurde kerk; maar de grootste verlossing zal voor mij wezen, van een lichaam der zonden en des doods."*

Want hier moeten wij maar inleven, wat wij in Adam hebben verloren en moeten gedurig met den Apostel maar getuigen: "ik ellendig mens." Maar dat zal bij de dood volkomen teniet gedaan worden en dan zullen wij dien Koning volkomen kunnen aanbidden en de kroon, die Hij ons door Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid voor ons verworven had, weer aan Zijn Gezegende voeten neerleggen en het uitroepen, met de Kerk, "U komt al de Ere toe. O, lieve Koning, want Gij hebt ons gekocht met Uw lief en dierbaar Middelaarsbloed."

Dirk, ik wens je toe, dat dit je deel nog eens mag worden. Doet al het volk van mij de hartelijke Groeten en zeg tegen **Vrouw Ooms en Vrouw den Butter** dat ik op hen een

beetje boos ben. Ik vind het niet erg hartelijk als je op je schrijven geen antwoord terugkrijgt. Wij zijn alle toch maar mensen; wij behoeven toch geen opzien tegen elkander te hebben en ik hoor zo graag wat van mijn geestelijke familie!

Als de Heere het geven wil, dan hoop ik, van de nazomer nog eens naar **Fijje Bons** te gaan en dan een daagje naar **Vrouw Bode**. Misschien ontmoet ik dan de vrienden daar wel.

Wat zijn de tijden donker, wat is God met Zijn oordelen en gerichten op aarde; en wat is er weinig vernedering en verootmoediging. O, wij mochten met de profeet wel klagen: "Och dat ons hoofd water ware en ons oog een springader van tranen, om dag en nacht te bewenen de verslagenen der dochter mijns volks."

De Hartelijke Groeten van mij,
uw Neef, P. van der Bas

J.P. Neven schrijft een hoofdstuk over Pieter van der Bas in zijn lezenswaardig boek: **Van hetzelfde huisgezin**, Uitgave DEN HERTOOG, HOUTEN, 2006:

Pieter van der Bas werd op 3 september 1867 te Moordrecht geboren. Zijn ouders waren **Jasper van der Bas**, veehouder van beroep, en **Aagje Hogendoorn**. Zijn vader had de gereformeerde waarheid lief; zijn moeder was een vrouw die in bekommernis leefde. Pieter schreef later over haar 'dat zij o zo geringe gedachten van haar zelf had, maar het volk van God zag hoog op haar'.

Na de geboorte van haar laatste kind, een zoon, volgde een ziekbed van zeven maanden, waarna zij stierf. Dit sterfbed maakte diepe indruk op Pieter, die toen zes jaar was. Drie weken voor haar sterven kwam de Heere over en zette haar in de volle ruimte. Ze riep maar uit:

*'Weg wereld, weg schatten,
Gij kunt niet bevatten
Hoe rijk ik wel ben.
'k Heb alles verloren,
Maar Jezus verkoren,
Wiens eigen ik ben.'*

Zo is zijn moeder juichend heengegaan.

Pieter voelde wel aan; zijn moeder was nu voor eeuwig gelukkig, maar hij ongelukkig. Zo liep Pieter op de dag van de begrafenis met indrukken van dood en eeuwigheid achter de boerenwagen aan waarop de kist van zijn moeder geplaatst was. Zijn vader hertrouwde twee jaar later.

In Bergambacht logeerde Pieter op negenjarige leeftijd op de boerderij van **P. Verduyn**, die getrouwd was met **Agatha van der Bas**, een halfzus van Pieter. Zij was een dochter uit een eerder huwelijk van Jasper van der Bas. Pieter hoorde daar de gesprekken aan in het huis van **de moeder van Verduyn**, een vrouw die de Heere vreesde. Er waren zoveel mensen, dat Pieter op een stoof zat bij een kast. Als hij dat volk hoorde spreken vanuit de gangen en wegen die de Heere met hen gehouden had, kreeg hij zo'n gevoel van schuld, dat hij zat te wenen. Het bleef in zijn jongensjaren bij de schuld die hij zo nu en dan gevoelde, al moest hij wel opmerken dat de Heere hem voor erger zondigen bewaarde. Achteraf zei Van der Bas: 'Het is van achteren gebleken, dat de Heere mij van rondom bezet had en dat ik niet verder kon gaan als de Heere toeliet.'

Huwelijk met Jannigje Bongers

In het voorjaar van 1890 werd Van der Bas landbouwer in de Zuidplaspolder onder Moordrecht. Op 18 april van dat jaar trad hij in het huwelijk met Jannigje Bongers. Zij was afkomstig uit Stolwijk, iemand van een nette burgerlijke komaf, maar met een vrijzinnige opvoeding. Ze was van huis uit niet gewend de Bijbel aan tafel te lezen. Jannigje had echter betrekking gekregen op familieleden die rechtzinnig waren. Het echtpaar ging wonen aan de Ringdijk, huisnummer C28. Uit dit huwelijk werden twee meisjes en vijf jongens geboren.

In de eerste zomer verliep alles in zakelijk opzicht voorspoedig. Dat veranderde tijdens de strenge winter van 1890-1891, toen het land gedeeltelijk onder water stond en de vorst tot april aanhield. De koeien konden pas laat het land in, zodat Van der Bas ze moest bijvoeren. In de herfst van 1891 kon Van der Bas zijn pacht niet meer betalen, maar de eigenaar - volgens Van der Bas een werelds mens - wilde wel wachten.

Ook in het voorjaar van 1892 kreeg hij te maken met tegenspoed; bijna al zijn koeien kalfden te vroeg. 'Van achteren heb ik', zo schreef Van der Bas, 'er een wonder in gezien, maar toen in het voorjaar 1892 de Heere mij tegenkwam, werd ik in de dadelijkheid in mijn schuld gezet. Namelijk hoe het alles om mijn zonden was, alles wat mij overkwam.'

V.l.n.r.: Aagje, Pieter, Pieter van der Bas, Maria, Roel, Jan, Jannigje van der Bas-Bongers en Jasper.

In de zomer van 1892 werd een koe door de bliksem getroffen en de dag daarop stierf zijn beste graskalf. Juist die dag mocht Van der Bas ervaren dat de Heere nog bemoeienissen met hem wilde hebben, terwijl hijzelf het er slecht voor de Heere had afgebracht. Later mocht Van der Bas zeggen: 'Het was schuld uitwendig, maar bovenal inwendig, dus een benauwd leven in- en uitwendig.'

In het gericht vrijgesproken

In deze tijd ging Van der Bas nogal eens kerken bij ds. Jac. van Leeuwen, voorheen broodbakker en graanhandelaar, die in 1890 begon met preken. 'Dat was een man die niets anders verkondigde als Jezus Christus en die gekruisigd. Die de mens overal totaal buiten zette, en zo scherp het recht Gods verkondigde. Wat gevoelde ik mij

onder die prediking thuis, net gepast bij mijn toestand, waar God mij aan kwam ontdekken.'

Kort nadien ontmoette Van der Bas **vrouw Schippers** uit Lopik, de moeder van zijn arbeider. Met Pinksteren in het jaar 1894 waren zij over bij hun zoon. De ontmoeting was onvergetelijk. Hoog zag Van der Bas tegen haar op. 'Wij zijn toen ze Pinksterdag nog bij Stam ter kerk geweest. Die had vrouw Schippers nog nooit gezien, wel van gehoord, maar wat was zij daar met genoeg geweest. Zij sprak Stam al aan toen hij nog in de preekstoel stond en was zo met hem aan de praat, zodat de mensen bleven staan om naar haar te luisteren. Het was ook een vrouw met bijzondere gaven.'

In 1894 kwam Pieter ook bij Jan Muit, waar bekende gezelschapsmensen als Koos Boot, Teunis van Drimmelen, Leen Capelle en Koos Vrolijk kwamen. Ook kende Van der Bas Jan van Vliet uit Bonrepas.

Laatstgenoemde bezocht hij na terugreis uit Langerak, waar een broer van Pieter woonde. 'Ik had veel van hem gehoord, maar hem nooit ontmoet. Wij kwamen bij hem in huis, en hij was zo verdiept in het lezen van een oude schrijver, dat wij bij hem stonden, eer hij het bemerkte. Hij keek op en zei: "Kijk toch eens aan, er komen nog mensen bij mij. Ze willen nog met mij te doen hebben."

O, wat een wonder, die man begint te praten uit de stand van zijn leven. O, zo aangenaam, en hij zegt tegen ons: 'Al weet ik, mijn vrienden, dat de zon er is, hij zit zo menigmaal achter de wolken, en daar kan ik hem niet zien, en dan heeft mijn ziel er geen voordeel van.' O, wat een aangenaam en arm mens in zichzelf. Als hij maar een woord of wat had gesproken, dan was je al ingenomen voor hem.'

Vrijgemaakt

Op een zondagavond was Van der Bas onder het gehoor van ds. C. de Groot te Waddinxveen, die op dat moment niet meeging met de vereniging tussen dolerenden en afgescheidenen. Hij ging voor in een schuur of koestal. In Gouda preekte hij ook voor een dergelijke gemeente. Thuisgekomen van zijn reis naar Gouda, vond Van der Bas een jong kalf dood in de schuur. Ditmaal moest hij weer God in Zijn recht billijken: 'Rechtvaardig is de Heere, als Hij mij voor eeuwig wegdoet, van voor Uw aangezicht, want ik heb het verdiend. Recht zijt Gij, o Heere, in al Uw weg en werk, en ik diep schuldig.' Hoe lang hij daar gelegen had wist hij niet meer, maar hij was een mens geworden die geen recht meer had.

Van der Bas kreeg een benauwd leven en dacht dat er voor hem geen genade meer was. Heel de wereld kon bekeerd worden, maar hij niet. 'Zo tobde en worstelde ik maar voort, tot het zo bang en benauwd werd voor mij, dat ik mij gans verloren schatte, en ik uitriep: "Is er dan geen middel om die welverdiende straf te ontgaan, en wederom tot genade te komen?" En ziet, daar komt de Heere mij voor, en dat woord viel zo krachtig in mijn ziel: "Het bloed van Jezus Christus reinigt van alle zonden." Daar wordt mij het middel geopenbaard, en wordt de weg voor mij ontsloten in Hem, in de persoon van Christus.'

Van der Bas mocht daarna drie weken in aangename toestand verkeren. Toch schreef hij later dat hij de Advocaat wel had ontmoet, maar dat het recht nog niet voltrokken was, want Hij moest nog voor hem intreden bij de Vader, de Rechter.

Deze weldaad, die Van der Bas op 13 januari 1903 ondervond, vertelde hij later aan zijn vrienden. De heer De Redelijkheid, vanaf 1924 een goede vriend van Van der Bas, beschreef deze gebeurtenis in zijn blad *Een lichtende kaars*.

'Hij had zo zwaar in banden en zo gebukt onder de schuld gelopen. En toen het op een eind liep, toen het sterven en omkomen werd, wilde hij vluchten, maar kon nergens heen. Hij vluchtte op een morgen naar de zolder, en kwam in de bedstede terecht. Niet

op het bed, maar daaronder. Maar de Rechter achtervolgde hem. Aan die Rechter kreeg hij zijn verlorenheid uit te kermen. Om zijn schuld te bekennen en zijn straf te aanvaarden. In die bedstede kon ook de Borg en Middelaar tevoorschijn komen, Welke hem vrijgemaakt had aan het kruis. De Rechter sprak hem vrij. Toen hij tegen het middaguur na de afdoening van de Goddelijke rechtspraak onder het bed vandaan kwam, stapte hij met innerlijke blijdschap over de verlossing der ziel op de zolder en zakte als een zoutzak in elkaar; het lichaam had zijn krachten verloren. Hij was door de wet der wet gestorven, opdat hij Gode leven zou. Daarna bracht de Heere hem in een volgende genadestand. Uit de trouwzaal kwam hij in het armenhuis. Om in de oefeningen van het welwezen des geloofs te leven uit de weldaden van de geschonken Verlosser.'

Verlies en behoud van de kleine Jacob

In het jaar 1905 werd Pieter van der Bas zwaar beproefd. De Heere nam een kind van hem weg door de verdrinkingsdood. Pieter schrijft:

Het was op een zaterdagavond, de 14e juli. Twee minuten tevoren stond ik met al mijn kinderen nog bij mij, toen wij geroepen werden om te eten. Wij gaan in huis en ik zou het gebed doen voor het eten, maar vroeg eerst nog: "Waar is Jacob?" Al mijn kinderen waren mij nagelopen, en hij was juist de andere kant opgegaan, zonder dat iemand van de andere kinderen het gemerkt had. Ik ging direct naar buiten, en o, jammer, ik zag hem in de sloot staan, met zijn beentjes omhoog. Hij was drie jaar oud en mijn lieve Benjamin.'

Het verdriet was zeer groot: 'Mijn vrouw kon je wel een half uur ver horen huilen. Wij hebben er alles aan gedaan wat wij konden doen, maar helaas, het leven was geweken. De Heere bepaalde mij in de dadelijkheid bij Job, en ik kon op dat ogenblik zeggen: "De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de Naam des Heeren zij geloofd." Maar o, die andere dag kreeg ik in te zien dat het alles om mijn zonden was, en toen had ik hem wel weer tot het leven willen halen. Ik had er alles voor willen geven. Het was voor mij hopeloos, ik wist niet waar ik mij verbergen moest en moest uitroepen met de profeet: "Ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd." Dat viel zo gelovig in mijn ziel, dat ik in de dadelijkheid mocht geloven, dat ik hem eenmaal weer zou ontmoeten hier boven, om dan eeuwig met mijn lieveling God groot te maken, en kreeg hem zo gemakkelijk in God te verliezen.'

'Ds. Van der Wal, uit Hasselt gekomen om de begrafenis te leiden, kon met vrijmoedigheid zeggen, dat wij niet behoefden te treuren, als degenen die geen hope hebben.'

Nadien kwam de droefheid weer naar boven, maar Van der Bas werd getroost bij het lezen van een boek van Thomas Watson, in het bijzonder deze woorden: 'Uw kind was u niet gegeven, maar geleend.'

Ontmoetingen met gezelschapsmensen

Ieder jaar reisde Van der Bas met een gezelschap uit Gouda, Moordrecht en Goudfrank naar Vlist, waar Dirk Verwoerd woonde. Toen is het wel gebeurd, dat bij Verwoerd een huis vol volk was, en dat het toch zo aangenaam was. Dan was Jan Leen van der Pauw uit Schoonhoven er en mensen uit Sliedrecht en Nieuw-Lekkerland.'

Ook ging Van der Bas wel met zijn wagen - hij leende het paard van de buurman - naar vrouw Schippers in Lopik. 'Wij kwamen 's morgens daar aan, en vrouw Schippers stond al uit te kijken op de brug. Zij zegt tegen ons: "Dat zal je vandaag

treffen, ik kijk maar naar de wind en nu komt vandaag Jan Geense ook, die ligt met zijn schip te Groot- Ammers in de Lek, en als hij de wind tegen had om weg te varen, dan kwam hij ook, en nu zie ik maar op de wind." En even daarna komt een wagen met volk uit Groot-Amers en Schoonhoven. Wat was dat een aangename dag. Jan Geense heeft die dag zijn weg verteld. O, wat een aangenaam mens, met genoeg waren wij bij elkaar.'

Driek Weppelman - van de Grampel

Pieter had een heel nauwe band met Driek van de Grampel. Driek was een dochter van Geurt van de Grampel, boerenknecht, landbouwer, zoon van Jan Everts van de Grampel en Gerritje van Roekel, geboren 4-2-1797 Bennekom. Geurt trouwde op 8-11-1823 te Wageningen met Reintje (Reinira) Jansen, dochter van Otto Jansen en Hendrika van Steenbeek, geboren 21-7-1796 Renkum. Hun kinderen waren:

1. Jan van de Grampel, geboren 9-1824 Renkum, overleden 5-11-1824 Renkum.
2. **Hendrika van de Grampel**, geboren 1832 Renkum, trouwt 22-12-1882 Veenendaal met **Jurianus Weppelman**, zoon van Aartje Weppelman, geboren 1840 Veenendaal. Driek was 50 jaar toen ze trouwde.
3. Evert van de Grampel, geboren 1838 Wageningen.

Driek was een zeer bevoorrechte vrouw. Jan Willem Kieboom, de boekverkoper uit Werkendam, bezocht haar regelmatig. Hij was onder de indruk van de eenvoudige vreze Gods waarin deze vrouw leefde.

Pieter was ook bijzonder bevriend met Jan Meijers uit Ede. Hij correspondeerde veel met hem, maar ook logeerde hij wel bij Meijers op de boerderij.

Pieter schrijft in 1814:

Ik was een paar nachten bij Meijers in Ede, toen gingen wij de andere dag naar een vrouw in Wageningen. Een rijk begenadigd mens, arm in de wereld, maar rijk in God. Zij heette **vrouw Weppelman** of Driek van den Grampel. Wij kwamen daar met ons drieën, haar man hielp ons uitspannen, en begint buiten al een versje tegen ons op te zeggen van Ledeboer, terwijl wij het paard in de stal zetten.

Wij kwamen in huis en krijgen een gesprek met die vrouw, die toen tachtig jaar oud was. Zij was een geoefend mens, in de weg der genade, want op haar 23ste jaar was zij al een vrijgemaakt mens.

Wij kregen met haar te spreken over de weg der genade en zo aangenaam en in zoete vereniging, als hadden wij elkander al jaren gekend. Wij zijn daar maar een paar uur geweest met aangenaamheid. Zij heeft mij toen haar ganse leven verteld, en ik heb haar ook een gedeelte van mijn leven verteld. Ze zei tegen mij: "Ze zeggen in die donkere dagen wel eens, dat er geen gemeenschap der heiligen meer is, maar dat hebben wij nu toch wel ondervonden, mijn lieve vriend." O, wat was dat aangenaam.

Toen wij afscheid namen, kon ik niet van haar ontslagen komen. Als ik buiten was, moest ik weer binnen komen, en zo is het gebeurd dat ik driemaal terug moest komen om afscheid van haar te nemen. Er zijn er nog in leven, waar zij onze ontmoeting tegen verteld had. Ik werd er beschaamd en verlegen onder. "O", zei zij, "laat ik je nog eens de hand geven, het kon de laatste keer wel eens wezen dat wij elkaar aan deze zijde van het graf ontmoeten. Maar o, straks zullen wij elkander eeuwig ontmoeten hier boven."

Twee jaar later ben ik nog eens bij haar geweest, zeer aangenaam en in overeenstemming, en mochten wij vertellen wie de Heere voor ons was en bleef. Toen ik

afscheid van haar nam, zei ze nog tegen mij: "Het volk zegt elkander nooit voor het laatst gedag."

Niet denkende dat ik veertien dagen later op haar begrafenis zou worden verzocht. Een begrafenis waar velen van Gods volk bij tegenwoordig waren. Er kon van haar met ruimte gezegd worden, dat zij een bidder was voor land en volk. Ds. Paauwe, die in Bennekom stond, ging bij haar zitten als een kind, om van haar te leren. Ook leidde hij de begrafenis.

In een brief van 18 maart 1918 schrijft Pieter aan J. Meijers:

Een meisje van 22 jaar uit Rotterdam

... Ik heb pas nog een meisje ontmoet in Rotterdam van 22 jaar, dat was nog iets bijzonders, die had de Heere in alle stukken doorgebracht. Maar ze was met dat alles zo arm. Met haar heb ik zo'n vereniging gehad uit het welwezen des geloofs als ik nog zelden heb ontmoet. De verborgenheden die zij mij openbaarde en de heilgeheimen uit het genadeverbond waren mij zo duidelijk, dat ik daar een band aan gevoelde die niet in woorden kan worden gebracht. Zij is ziekelijk naar het lichaam, maar volkomen gezond naar het zieleleven. Ze kon laatst nog een jongen krijgen om mee te verkeren, maar ze wees hem van de hand met het zeggen van deze woorden: *Er is er u een voor, ik ben in ondertrouw met mijn lieve Borg en nu heb ik een andere man.*

O lieve vriend, wat een zalige toestand, nietwaar? Dat die gezegende Borg het voorwerp van onze liefde mag wezen. Ik was zo jaloers op haar en dacht: had ik er toch eens wat meer van. Daaruit leert hij wel eens een ander uitnemender te achten dan zichzelf. O, wat is het een wonder als ik dat ook eens hebben mag. O, dat wij er maar veel toe verwaardigd mogen worden om maar lage gedachten van onszelf te mogen hebben, dan zullen wij hoge gedachten van de Heere hebben. Dat wij maar veel in de laagte mochten verkeren aan de gezegende voeten van de Heere Jezus. Dan hebben wij nog kans dat er nog eens een druppeltje zalfolie van de mantel van Zijn gerechtigheid op onze ziele mocht afvloeien. Dat zal nooit kunnen als wij in de hoogte verkeren. De Heere zegt gedurig tot Zijn bruid: *Komt bij Mij van de Libanon af.*

Ik ben pas nog drie nachten bij ds. Kruijt geweest in Nieuwe Tonge. Hij maakt het nog wel. En moet u ook de groeten van hem overbrengen. Daar heb ik ook nog volk ontmoet waar ik banden aan gevoelde, en zo wordt het maar bewaarheid wat Groenewegen ervan zegt: Al komt het volk uit verre landen, de harten smelten samen in. O, gelukkig dat er nog een overblijfsel is naar de verkiezing, anders zou de wereld niet lang meer staan. Er worden er zovelen weggeraapt uit den lande, dat het getal al kleiner wordt en het gebouw van Gods kerke al zwakker.

Ds. Schippers heeft het tijdelijke met het eeuwige verwisseld, hoe is het daarmee gegaan? Het wordt bij ons verschillend verteld. De één zegt: hij is zo naar gestorven, en de ander zegt weer: hij is ruim heengegaan. Wilt u mij eens mededelen hoe dat is. U zal er wel van gehoord hebben.

Nu, lieve vriend, ik ga weer eindigen en als de gelegenheid het weer eens toelaat, hoop ik u toch weer eens op te zoeken. Het is op het ogenblik al te druk. Schrijf mij nog een letter terug hoe u het maakt en ook uw vrouw en kinderen. Zijt van ons allen hartelijk gegroet.

Uw liefhebbende vriend P. van der Bas.'

Zalig sterven van dochter Maria van der Bas

Van der Bas kreeg intensief contact met vrouw Ten Ham, toen zijn dochter Maria voor herstel wegens ziekte naar Lunteren zou gaan.

Het leven van Pieter van der Bas was getekend door veel proef- en drukwegen. Zijn vrouw werd tweemaal geopereerd en zijn dochter Maria werd in 1929 ernstig ziek. Negen maanden lag zij in de Emmakliniek te Utrecht. Als ik daar was, ging ik ook altijd een bezoek brengen bij een dochter van Van Leeuwen,⁶ godsdienstonderwijzer in Schoonderwoerd, die ook in de Emmakliniek lag. Nog eens op een keer, dat mijn dochter en zij samen in de tuin lagen, ben ik aangenaam met haar aan de praat geweest. Zij was ook iemand die niet zo vrij over de aarde ging en goed wist wat er gekend moest worden tot zaligheid.

Mijn dochter Maria is ook daar weer geopereerd en het heeft er weer heel gevaarlijk bijgestaan, maar ook hiervan is zij door de Heere weer opgericht.'

Wegens zwakheid moest Maria naar een pension in Lunteren, waar de dennenlucht volgens de dokter een gunstige uitwerking zou hebben op haar gezondheid. Een bezoek aan Maria werd meestal gecombineerd met een bezoek aan diverse gezelschapsvrienden, zoals P. Molenaar te Otterlo, J. Meijers te Garderbroek, juffrouw Pieneman en vrouw Ten Ham en anderen.

Van der Bas had veel te doen met zijn dochter, vooral met haar zielenheil: 'Toen ik op de weg afscheid van haar nam om naar huis te gaan, en ik haar moest verlaten, weende mijn ziel over haar toestand. Ik ben ook wenende over die weg gegaan van Lunteren naar Ede. Ik nam haar mee en liep almaar te zuchten: O Heere, bekeer haar toch.'

Op de verjaardag van zijn vrouw kwam Maria voor bezoek. Zij was inmiddels aan haar schuld ontdekt. 'Ik vroeg haar onderweg, hoe het kwam, dat zij zo weende. "O vader", zei ze, "ik durf het haast niet te zeggen, want het is bij mij rondom schuld."

Ik zei tegen haar: "Je kunt gerust alles tegen je vader vertellen, ik kan het best begrijpen, kind." Toen heeft zij onderweg alles verteld, hoe haar toestand was, hoe zij onder de schuld gebogen liep en soms niet wist, waar zij het zoeken moest. Zij had wel eens een belofte gehad uit Jesaja 55, deze woorden: "Neigt uw oor en komt tot Mij en uwe ziel zal leven. Want Ik zal met u een eeuwig verbond maken en u geven de gewisse weldadigheden Davids." Maar daar had zij ook niets meer aan. O, wat was ze ongelukkig.

Ik zei tegen haar: "Wat ben ik blij dat je zo ongelukkig bent, Marie. Nu heb je een belofte gehad en dat is een eeuwigheidsbelofte, daar kun je altijd op pleiten, als je in de nood komt hoor, maar het is alles nog te kort voor de eeuwigheid. Daar sta je nog, mijn lieve kind, met een ongeredde ziel." O, wat was zij er blij mee dat ik ze zo eerlijk behandelde.

Zij is de andere dag weer naar Lunteren gegaan en drie weken later kregen wij een brief van haar, dat haar schuld vergeven was, door het dierbaar bloed van de Heere Jezus. O, wat was dat een aangename tijding. Ik en mijn vrouw hebben bijna de gehele dag geweend van dat grote wonder. Zij schreef ons dat zij nu zo hard verlangde om vader te ontmoeten. Zij moest nog een dag of negen in Lunteren zijn, dan kwam zij naar huis. Maar ik kon zolang niet wachten, tot zij thuis kwam. Ik ben een dag of twee daarna er naar toe gegaan en trof ze juist bij vrouw Ten Ham aan. Als ik binnenkom en zij mij ziet, valt zij mij om de hals en kust mij. Het was of zij mij voor het eerst zag in haar leven. O, die ontmoeting zal ik nooit vergeten.

Ik ben toen 's nachts in Lunteren gebleven, 's avonds bij Van der Voort een huis met volk, waar ik ook die nacht ben gebleven. Toen de andere week is zij naar huis

⁶ Mevr. Van Es-Van Leeuwen, Maartensdijk

gekomen. Wij hebben vele aangename uren met elkaar doorgebracht. Nooit ging er een week voorbij, of ik ging naar haar toe, en wisten wij elkander wat te vertellen en soms o zo aangenaam, uit het geestelijk leven. O, zij werd zo bediend door de derde Persoon in het Goddelijk Wezen.'

Van der Bas schreef in een brief van 26 april 1934 aan **J. Meijers te Garderbroek**, over een bijzondere geestelijke betrekking: hij en zijn ernstig zieke dochter Marie zullen elkaar na dit leven in de hemelse heerlijkheid ontmoeten.

Zeer geachte vriend en huisgenoten!

Ik heb uw brief in welstand ontvangen, het was ons aangenaam om nog iets van u te mogen horen. Het is alweer een tijd geleden, dat wij elkander mochten ontmoeten. En ik moet wel eens zeggen: wat is alles toch ver weg, wat is er weinig gemeenschap meer onder het volk van God. Het is meer een bijten en vereten van elkander dan vereniging. O, wat treurige dagen beleven wij toch, en dat terwijl de Heere zo kennelijk met Zijn oordelen op aarde is. En in plaats dat het volk eendrachtig in de schuld moest komen, wordt de schuld maar op een ander geschoven. En zodoende zijn wij zelfs vrij, er wordt in onze dagen niet meer gevraagd of de vreze Gods bij ons gevonden wordt, maar van welke partij wij zijn. O, diep treurige tijden. Zal God eenmaal vragen tot welke partij wij behoord hebben? Of zal de Heere vragen of wij in deze korte spanne des tijds op aarde Zijn eigendom door genade zijn geworden? En of Zijn dierbaar gezegend bloed voor ons tot grote waardij is geworden?

O lieve vriend, waar het voor ons allen op aankomt, dat wordt gemist. En wat straks bij de dood ontvalt, daar maakt men zich druk over en daar doen onze predikanten ook aan mee. Zo zij een goddelijke roeping hadden, dan kon dat toch niet? God heeft altijd de scheiding zuiver gesteld, geen priester en regeerder gelijk. Zie maar naar Mozes en Aron en zoveel anderen. Maar er wordt geen rekening meer gehouden met Gods Woord. O droevige tijden. O droevige reden. Reden genoeg waarom God met Zijn oordelen en gerichten op aarde is. Wij mochten met de profeet wel uitroepen: "Och, dat mijn hoofd water ware, en mijn oog een springader van tranen om dag en nacht te bewenen de breuken der dochter mijn volks." O Nederland, o Nederland, waar moet het met ons heen? De Heere neemt Zijn beste huisraad weg en o, wat blijft er meer over.

In korte tijd bij ons in de omtrek alweer enkelen van het volk weggevallen, en wat houden wij over? Een land vol met godsdienstige, bekeerde mensen. Maar die nog nooit aan haar grondslag zijn ontdekt geworden, waar zij uitgevallen zijn en wie zij toegevallen zijn. Mensen die klaar zijn zonder ooit onklaar geweest te zijn. Gelukkig zonder ooit ongelukkig te zijn geweest. Er zijn er wat bij ons die aardige dingen hebben ontmoet, beloften hebben gehad en versjes, en daar wat mee geworden zijn. En daardoor geen behoefte hebben aan de reinigende kracht van dat gezegende bloed van die lieve Borg. Die het bloed van de Heere Jezus daardoor onrein achten, omdat zij er geen behoefte aan hebben. O, wat zijn er weinig leraars meer die wijzen op de noodzakelijkheid van die Borg en Middelaar. Als men dat doet, dan is men hard, zegt men bij ons. Als men nog getrouw wil wezen, houdt men haast geen vrienden over. Tenminste, die vrienden die ik heb zijn weinige, en dan moet ik mij maar al te veel beschuldigen van ontrouw. O, zeg ik wel eens: Heere, maak mij toch getrouw tegenover mijn medereizigers naar de eeuwigheid.

Met mijn dochter Marie gaat het nogal wel, nochtans altijd bedlegerig, maar naar haar zieletoestand aangenaam. O, zij wordt zo lief bediend uit die gezegende Fontein. Veel

mensen van heinde en verre komen bij haar kijken, zij is een toonbeeld van genade. Laatst had zij nog een bijzondere ontmoeting. Zij was naar het lichaam erg zwak, had nierbloeding, maar kreeg een terugleiding uit de eeuwigheid vandaan en tot in de eeuwigheid. Zij was erg ziek, maar daardoor werd de smartelijke pijn weggenomen en mocht zij wegzinken in het eeuwige welbehagen Gods. Ik was zelf ook ziek en werd aangevallen. Ik zou ze niet meer zien aan deze zijde van het graf en kon ook geen afscheid van haar nemen. O, die betrekking die wij hadden op elkander. Zij kon niet bij mij komen en ik niet bij haar en dat maakte mij bedroefd. En o, daar toonde de Heere mij dat wij elkander toch hiernamaals zullen ontmoeten en werd ik eens teruggeleid wie de Heere voor mij

was geweest en wie hij nog voor mij was en voor mij wezen zal in Zijn onveranderlijke liefde en trouw. En hoe Hij nu Zijn gezegend bloed voor mij had willen geven tot verzoening en voldoening. Ik zag zo veel dierbaarheid in dat gezegende bloed van de Heere Jezus. De bloedrode schuld van mij was wit gemaakt door Zijn gezegend Middelaarsbloed, bloed door bloed gereinigd en geheiligd. O wonderlijk heilgeheim, dat God aan Zijn vrienden naar Zijn vreeverbond komt te tonen. En dat nu Christus de ganse last des toorns tegen de zonde had gedragen voor mij, tot de laatste druppel de kelk had geledigd, die de Vader Hem op de hand had gezet en hoe wij nu ook niets meer zullen moeten hebben: geen gerechtigheid, noch aangenomen dingen, beloften of zoiets, want anders zijn wij niet verlegen om een volkomen Zaligmaker. Dus aan onze zijde gans verloren en gans ontledigd om een volle Heere Jezus te ontvangen, en daardoor werd de afstand tussen mij en mijn dochter weggenomen.

Mijn dochter verlangde naar mij en ik naar haar, en zij mocht ook een aangename toestand ondervinden. Wij kregen beiden, in de plaats van eerbied gesproken, de Heere Jezus te ontmoeten. Die kwam tussen ons beiden te staan en kwam zo de afstand tussen ons beiden weg te nemen. O, gelukkig ogenblik. Ik mocht zo losgemaakt worden van alles, zelfs van mijn ongelukkige vrouw, die altijd nog hulpbehoevend is, en zag niemand dan Jezus alleen en Jezus geheel. En dat was mij alles en genoeg. En ik mocht er die onderwijzing uit opdoen, dat toen de Heere Jezus op de berg der verheerlijking was met Petrus, Jacobus en Johannes, en Mozes en Elia zich ook vertoonden, dat Petrus sprak: *Heere, het is goed dat wij hier zijn. Laat ons drie tabernakelen maken, voor U een, voor Mozes een en een voor Elia.* Maar dat er een luchtige wolk kwam, die Mozes en Elia wegnam en toen bleef er niemand over dan Jezus alleen. En hoe de Heere Jezus nu alleen die enige Tabernakel was, en hoe nu in de stand van ons leven eerst Mozes de wet voor ons zal moeten worden en daarna Elia de profeten, en dan zal Jezus alleen voor ons overblijven als het Lam en het Altaar beide. Gelukkige staatverwisseling voor die dat te beurt mag vallen.

Van deze dochter, Maria Olieman-Van der Bas, zei vader later nog meer: 'Zij had in vier jaar meer geleerd, ook in de stand van het leven, dan anderen in hun ganse leven. Zij werd vroeg rijp gemaakt voor de hemel.'

Maria overleed na een maandenlang ziekbed op 4 augustus 1934.

Vrouw Ten Ham te Lunteren

Tot de bekenden van Pieter van der Bas behoorde ook vrouw Ten Ham uit Lunteren. Niet alleen Van der Bas was met geestelijke banden aan haar verbonden, maar ook haar eigen predikant, ds. I. Kievit, die van 1920 tot 1923 de Hervormde Gemeente van

Lunteren diende. Ds. Kievit schreef aan Van der Bas een ongedateerde brief, nadat Van der Bas 'nieuwsgierig' gevraagd had naar de welstand van vrouw Ten Ham.

'Geliefde vriend,

Door de genade des Heeren mocht ik zojuist uw brief ontvangen in redelijke welstand. Inderdaad een weldaad voor een schepsel, dat als verdoemelijk voor God waardig is met de holligheid van Zijn slinger te worden weggeworpen. Dat de Heere daar veler ogen voor mag openen en bij den voortgang dieper doe verstaan. Ik zou u zeker reeds eerder hebben terugschreven, maar velerlei arbeid en zorg verhinderen mij, doch thans voldoe ik maar dadelijk aan uw verzoek. U is nieuwsgierig naar vrouw Ten Ham. Welnu, deze mag nog in tere, diepe afhankelijkheid leven. En door ontfermende genade zeggen dat God haar Vader en de Heere Christus haar Borg en Middelaar en oudste broeder is. Zij ziet begerig uit en mag oefeningen der ziele hebben inzake de Heilige Geest. U zult wel verstaan door genade wat zij daarmee bedoelt. Vorige week was ik nog bij haar. Ik zal haar uw broedergroeten overbrengen zo de Heere wil en wij leven. Zij is zo'n aantrekkelijk vrouwtje, door de liefde zich openbarend, die de Heere in haar harte heeft uitgestort. Ik hoop, wanneer het mij in- en uitwendig mogelijk is, nog wel eens te schrijven.

Brieven aan Jan Meijers

Aan zielenvriend Jan Meijers, die Van der Bas leerde kennen toen hij in Kamerik woonde, schreef Pieter van der Bas diverse brieven. De eerste brief dateert van 30 december 1912. De tweede brief schreef Pieter van der Bas na het tweede huwelijk van Jan Meijers, dat op 29 april 1915 plaatsvond. Bij dit huwelijk was Van der Bas getuige.

Moordrecht, 10 mei 1943.

Geliefde vrienden!

Ik was blij weer iets van u te horen. Het is alweer geruime tijd geleden dat wij elkaar mochten ontmoeten. Wij zijn door 's Heeren goedheid nogal wel. Mijn vrouw wordt wel wat sukkelend, vooral met haar benen. Ik zelf ben nogal wel, maar heb geen sterk hart meer. Dat heb ik al 29 jaar, met het begin van de vorige oorlog al, maar wij komen ook al op hoge leeftijd. Ik en mijn vrouw zijn niet ver meer van ons 76e jaar.

O lieve vriend, wat heeft de Heere mij tot op deze ogenblikken gedragen en verdragen in Zijn grote lankmoedigheid. O, wat heeft Hij voor mij de getrouwe en onveranderlijke Verbondsgod willen zijn, en dat voor een gans ontrouw en veranderlijk Adamskind. ...

O lieve vrienden, wat zal dat straks een verlossing wezen, als dat lichaam der zonden zal worden afgelost en wij altijd bij de Heere zullen wezen. Ik heb eens in mijn leven in mogen blikken in de eeuwige heerlijkheid toen mijn geliefde dochter Maria gestorven was. Toen heb ik een nacht doorgebracht terwijl zij boven aarde stond, dat ik er zo mee te doen had en zo jaloers op haar was en mijn ziel al maar uitging naar haar en naar die lieve Zielsbruidgom. En ziet, daar opende de lieve Heere het gordijn van Gods verborgenheid en mocht ik even inblikken in de heerlijkheid die haar ten deel was gevallen. En daar zag ik mijn eigen kind met een verheerlijkt lichaam, buigende voor dat gezegende Godslam en al de gezaligden uitroepende: Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed. O, mijn ziel werd mee opgetrokken en mijn ziel boog mee. Maar o, het was maar een ogenblikje en het gordijn van Gods verborgenheid

werd er weer voor geschoven. En toen zag ik ze niet meer. O, wat was ik nu bedroefd. Zij in de triomferende kerk hierboven en ik nog in de strijdende kerk hier beneden. Maar toch ben ik het nooit meer vergeten en ik hoop ook daar eenmaal te zijn met al de gezaligden voor de troon.

Ik heb laatst te Driebergen ontmoet Ariesen uit Veenendaal. Hoe gaat het met vrouw Van Leeuwen? Wat wordt die oud. En vrouw Jansen, hoe maakt die het? Ik zou graag eens bij u komen. Ik ben een jaar of drie geleden op een begrafenis geweest in Amersfoort, van oude Dijkhuizen. Toen zaten er bij mij in het rijtuig naar het graf drie vrouwen uit Barneveld. Dat schenen mij toch wel ontdekte zielen.

En Van der Voort is ook al weg. Hebt u daar nog wat van gehoord?

Laatst nog geweest in Zeist op een begrafenis van een nog jonge vrouw. Zij was 41 jaar. Een zeer bekommerde ziel. Zij is begraven als een koningskind. Daar had Bart Roest uit Scherpenzeel de leiding. Ook een lieve vriend van mij, maar inzonderheid zijn vrouw die ook al vier jaar boven is.

En vrouw Ten Ham in Lunteren is al langer weg. Daar was ook een grote begrafenis. O waarde vriend, wat worden er veel van het volk weggenomen, wat een toestand. Wat is God met Zijn oordelen op aarde en o, wat is er weinig verootmoediging. O, dat er nog eens een buigen en bukken gevonden mocht worden, dan zou de Heere nog aan Zijn verbond gedenken.

U bent bij mijn zoon Roelof geweest in Driebergen. Daar ben ik blij mee. Wat is hij gelukkig, nietwaar? Ontvang van ons de hartelijke groeten en schrijf eens terug. Ik ben erg nieuwsgierig en kom anders eens naar ons toe. De reisgelegenheid is ook niet best.

Uw liefhebbende vriend P van der Bas.'

Jannigje van der Bas-Bongers zalig einde

Jannigje van der Bas-Bongers is op 30 april 1945 gestorven. Het echtpaar Van der Bas was 55 jaar door de band van het huwelijk aan elkaar verbonden geweest. Voor Van der Bas was dit een verbreking van een dubbele band: een natuurlijke en een geestelijke. In beide waren zij één.

Ds. B. Toes van IJsselmonde leidde haar begrafenis. Op het graf spraken ds. B. Toes en de heer A. de Redelijkheid.

Over zijn vrouw schreef Van der Bas: 'Zij was een vrouw waar de vreze Gods in lag, al zo vele jaren. Zij was een van verre staand mens, die een lage gedachte had van zichzelf, maar waar ik hoog tegen opzag, en zij tegen mij, omdat de Hemel mij die weldaden geschonken had die zij nog miste. Maar niettegenstaande zag ik hoog op tegen haar, omdat zij al de eigenschappen van het leven bezat, en zij toch al zo veel jaren geleden een opening in de weg der verlossing had mogen ondervinden, waarin zij toen zalig was gesteld. Zij dacht toen niet anders, of haar ziel was gered. O, wat was zij toen rijk, maar de Heere nam dat ook weer weg, en daar stond zij weer met lege handen. O, wat zag ik toen groot op haar, want zij had een Christus-ontmoeting gehad, en dezulken kunnen niet meer verloren gaan, hoewel het voor haar nog alles tekort was. Zij heeft veel geworsteld aan de troon der genade, en ik met haar, vooral in haar ziek zijn. Zij nam het zeer nauw voor haar zelf, maar dat zij nu is ingegaan in de vreugde haars Heeren en Zaligmakers, en nu mag aanzitten aan de Bruiloft des Lams, dat lenigt onze diepe smart.'

In een brief van 5 december 1945 schreef Van der Bas aan weduwe Meijers over de Christusontmoeting van zijn vrouw.

'Geachte vriendin,

Met deze laat ik u weten dat ik nog door Gods goedheid gezond ben, op zichzelf al een groot voorrecht. Vooral, als men zelf veel ziekte en wederwaardigheden in het leven heeft doorgemaakt. Het is nu al ruim zeven maanden dat mijn vrouw weg is. Je weet niet waar de tijd blijft. Wat gaat het snel. Wat zullen wij snel aan het einde van ons leven zijn, nietwaar? Veel heb ik met mijn vrouw afgetobd, maar in het laatst ging het nog erg schielijk. Zij heeft veel smarten geleden, maar heeft dat alles geduldig gedragen en is heel zacht ingeslapen. Het was geen sterven voor haar. Altijd erg tegen de dood opgezien, maar nu was de prikkel eruit weggenomen.

Niet dat ze zich altijd zo bewust was van de zekerheid. O neen, zij nam het altijd zeer nauw voor haarzelf en zag altijd hoog op een ander. Had een lage gedachte van zichzelf en zag zo hoog op het volk die de grote zaak deelachtig waren. Zij kon het nooit doen met hetgeen er vroeger wel eens gebeurd was.

Maar ik weet het nog goed, het is zeker 22 á 23 jaar geleden, dat zij dagenlang het zo benauwd gehad had, dat zij niet wist waar zij het zoeken moest vanwege haar verlorenheid en schuld. En dat de Heere haar een opening in de weg der verlossing schonk, met deze woorden: *Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven.*

En dat te mogen beleven, dat die dierbare Borg voor haar de Weg nu was. Nu vielen alle andere wegen weg.

En de Waarheid, nu had zij de God der Waarheid en werd zij leugen. O, dat lage buigen daaronder.

En het Leven, nu was zij haar eigen leven kwijt geraakt en nu was Christus haar Leven geworden. Daar is zij zo diep onder weg gezonken, en de liefde van die dierbare Persoon van Christus nam zo haar ganse hart in, in de uitlating van Zijn onbegrijpelijke liefde, dat zij dacht dat haar ziel nu gered was. Het was ook geen wonder, als men zo'n Christus-ontmoeting mag ondervinden.

Vijf weken heeft zij in die aangename toestand mogen doorbrengen, en toen nam de Heere dat weer weg en moest zij altijd maar een uitziend mens blijven. Zij werd gewaar dat zien geen hebben is. Gelukkig is zij altijd eerlijk gebleven door zich niets toe te eigenen wat niet van de Heere was, en zo is zij de eeuwigheid ingegaan. U kan wel begrijpen dat ik goede hoop voor haar had, en mocht geloven dat ik ze eenmaal hierboven weer hoop te ontmoeten. Want dan is de scheiding maar voor een korte tijd. Het is voor mij wel een groot verlies, maar voor haar was het een eeuwige winst. En dat is voor mij een grote troost.

Ik heb voor het ogenblik goede hulp. **Jannie** van Johannus **Verduijn** is bij mij. Zij is in haar 34ste jaar, dus zo jong niet meer en erg best voor mij. Wel gaat zij nogal eens weg en dan zit ik alleen en dan mis ik mijn vrouw zo, want die was altijd thuis. Maar de Heere is mij eens voorgekomen, al bijna dertig jaren geleden, toen ik erg in de druk zat: In de wereld zult gij verdrukking hebben, maar heb goede moed, Ik heb de wereld overwonnen. O, zei ik toen, Heere Heere, dan zal ik met U wel door de wereld komen, en met U uit de wereld kunnen gaan. En nu word ik nog gedurig bij die waarheid bepaald.

Ik heb wel lang gewacht om u eens wat te laten weten van ons, maar ik gevoelde toch dat ik schuld had tegenover u. Schrijf nog maar eens terug hoe het bij u gaat. Ontvang van ons de hartelijke groeten.

Uw liefhebbende vriend P. van der Bas en Jannie Verduijn.'

Tenslotte nog een brief van Meijers en echtgenote aan ?

De brief zat in de nalatenschap van Dirk de Jong

Garderbroek, 26 Dec. 1938

Geliefde Vriend en Vriendin

Het is al weer een hele poos gelede dat ik bij u was. Vele zijn in die tussentijd al weer opgeroepen, voor wie het wellicht geen henengaan in vrede zal zijn geweest, gelijk wij deze 2e kerstdagmorgen mochten overdenken, uit een preekje van Ds. Kievit uit Baarn over Simeon in de Tempel, toen hij het Kindeke door het geloof als vervulling op de belofte, en de zaligheid Gods mocht zien, het welk, vloeide uit God door God tot God. God uit God bewogen, en niet *God met ons lot bewogen*, dat is remonstrants, schreef Ds Fraanje in die 3 kerstpreekjes, die hebben wij gister met veel genoegen mogen lezen. Men kan ze zo vertrouwelijk lezen, gevoelende dat hij kennis heeft aan de grondstukken der waarheid, die de ere Gods, en de zaligheid der kerk betreffen.

Wij mochten dan de dag van Kersmis nog weer beleven, en zit hier neder als in uwe tegenwoordigheid, maar wat zal ik nu tegen u zeggen? Aan mijn dode klachten, heb u ook niets, evenmin als aan mijn dode wetenschap. Salomo zegt zo, *een levendige hond is beter dan een dode leeuw*.

O, wat zouden wij bevoorrecht zijn nog eens een levende hond gemaakt te mogen worden, Dat zegt de Heere van die Canaänese vrouw: *Ik heb in Israel zelfs zo'n groot geloof niet gevonden*. Evenals van die man die niet waardig was dat Hij onder zijn dak zou inkomen; een groot geloof. O, wat zouden wij aan veel gedood moeten worden. Ik denk aan onze dode klacht, zover wij die nog voor klacht houden; aan onze wetenschap voor zover wij er nog grond in hebben; aan ons geloof, aan ons groot geloof, voor zover wij er nog bij leven. O, wij mochten eens door de Geest gedreven, in de Tempel in de voorhof des Heeren geleid worden, om daar de Lieflijkheden des Heeren te mogen aanschouwen, om daar de Koning te mogen zien in Zijn schoonheid. Vrijdag 14 daag geleden, mocht ik er 's nachts iets van hebben toen ik werkzaam mocht zijn in aankleven en benodigen, waar onder en na Hij Zich kwam uit te laten in datgene wat Hij had op Zich genomen, en wou zijn en is, voor Zijn midden in de dood leggende volk. O, wat mocht ik nog eens laag wegzakken en zinken, onder betuigen, wat hebt U toch op U genomen, en wat heb het U toch gekost!

Wij gedenken heden, van eeuwigheid op Zich genomen ons in alles te willen gelijk worden, uitgenomen de zonden. *Zie Ik kom om Uw welbehagen te doen*, enz. Ps. 40. Waarop de Vader de eerste Persoon zegt: *Ik heb de verzoening gevonden*.

In de volheid des tijds vlees en bloed aangenomen uit de maagd Maria, geen plaats in de herberg, een Man van smarte willen zijn, de vloek gedragen en de schande veracht, gestorven om de zonden, opgewekt ter rechtvaardigmaking, opgevaren en aan de rechterhand des Vaders gaan zitten, om van daar Zijn Heilige Geest te zenden. Zijn volk, Zijn kerk te onderhouden, regeren en te besturen. Mocht ons leven eens een meer Gode achteraanlevend leven zijn, het mocht zijn ter verheerlijking Gods, het zoude profijtelijk zijn voor ons. Het mocht bij ons eens worden: *Nu laat gij Heere*, enz. dat zij zoo!

Onze lieve Vriendin, **Wed. D. van Leeuwen** is al 7 a 8 weken niet goed, hoewel niet ziek. Ik denk dat ze een tak van beroerte gehad heeft of inzinking; ze is ook haast 93 jaar. De Heere heeft het goed gemaakt.

Met vrouw Janse gaat het nog al, doch blind.

Schrijf u ook eens, of denken jullie al gauw eens te komen? Dat laat u dan wel weten, nietwaar?

Hartelijk gegroet met de uwe, enz. van uw liefhebbende

J. Meijers en echtgenote, Garderbroek, Barneveld

Hoe gaat het bij J. van Vliet? Wilt u ze van ons de groete doen als u ze spreekt?

Na groete Vr. Meijers

Overlijden Pieter van der Bas

Zeven jaar na zijn vrouw overleed Pieter van der Bas, op 26 mei 1952 in de leeftijd van 84 jaar. Zijn begrafenis vond plaats op 30 mei en werd geleid door ds. G. Boer, hervormd predikant te Gouda. Ds. Boer las Romeinen 8 de verzen 18 tot en met 39 en Psalm 90, en stond vervolgens stil bij Romeinen 8 vers 24a: 'Want wij zijn in hope zalig geworden.' Ds. Boer en de heer De Redelijkheid spraken op het graf.

Heden ontsliep nog onverwacht, ten huize van zijn zoon te Driebergen, in de volle zekerheid des geloofs, onze lieve Vader, Groot- en Overgrootvader, den heer

PIETER VAN DER BAS,

Wedn. van JANNIGJE BONGERS,
in den gezegenden ouderdom van 84 jaar en 8 maanden.
Romeinen 8: 33 en 34.

Uit aller naam,

Nieuwerkerk aan den IJssel A. M. Goudriaan-van der Bas
A. Goudriaan

Ouderkerk aan den IJssel P. J. van der Bas
Ch. M. van der Bas-v. d. Hoog

Reeuwijk Familie Olieman

Moordrecht J van der Bas
W. van der Bas-v. d. Wilt

Jasp. van der Bas
N. van der Bas-de Jong

Driebergen R. van der Bas

G. L. van der Bas-de Vries

MOORDRECHT, 26 Mei 1952.

De teraardebestelling zal plaats hebben D.V. op Vrijdag 30 Mei a.s. te Moordrecht, des nam. 1 uur, van uit het gebouw der Ned. Herv. Evangelisatie.

Pieter van der Bas en zijn echtgenote op oudere leeftijd.

7. MACHTELDJE AALBERS—KOERHUIS, 1873-1965

Een sieraad in nederigheid

Machteldje Koerhuis was afkomstig uit Hasselt, waar ze in 1873 op een boerderij geboren werd. Ze trad op 25 april 1895 in het huwelijk met Harmen Aalbers. Haar man, eveneens van boerenafkomst, was afkomstig uit Schelle, een van de dorpen rond Zwolle. Na hun huwelijk, dat door de ambtenaar van de burgerlijke stand van Zwollekerspel voltrokken werd, vestigden zij zich op de boerderij in Hasselt. Zij kregen drie kinderen: Jan, geboren op 16 juni 1896, Jan Gerrit, geboren op 12 maart 1899, en Margje, geboren op 9 januari 1901.

Machteldje Aalbers kreeg in haar leven te maken met veel tegenslagen: haar dochtertje overleed op 8 augustus 1901, haar man op 30 september van hetzelfde jaar en haar zoontje Jan Gerrit op 2 januari 1903.

Na het overlijden van Margje kreeg ze het bovendien aan haar longen, zodat ze in Putten op de Veluwe moest gaan kuren. Bij Machteldje sloeg het verdriet naar binnen, zodat ze er nooit over heeft kunnen praten.

In Putten werd weduwe Aalbers enige tijd liefderijk opgenomen in het gezin van familie De Bruin. Dit is waarschijnlijk geweest Robbert de Bruin, die met **Kaatje Vermeulen** getrouwd was. Een Godvrezend echtpaar bij wie gezelschap in huis gehouden werd. Later verhuisden ze naar Waddinxveen.

Over haar bekering is weinig bekend. Al vroeg in haar leven is zij tot verandering gekomen. Al haar gouden hangers en sieraden die bij de klederdracht horen, legde ze af. Zij droeg haar leven lang wel de Overijsselse muts.

Zoon Jan verhuisde vanwege de dienstplicht naar Maastricht, waar hij officier in het leger werd.

Moeder Aalbers verhuisde naar Amersfoort toen Jan Aalbers daarheen ging voor zijn opleiding. Daarna werd Jan ambtenaar van de gemeente Hoogland. Moeder Aalbers woonde sindsdien in bij zoon Jan en schoondochter **Rijntje Slot**.

Rijntje werd geboren in Putten op 25 mei 1893. Ze was een dochter van Hendrik Slot en Janna Verhoef. Ze trouwde met Jan Aalbers op 17 maart 1921 te Putten. Jan werd geboren 16 juni 1896 te Hasselt. Hij overleed 19 aug. 1969 te Zwolle. Rijntje Slot overleed 18 november 1957 te Krimpen aan den IJssel. Op haar rouwkaart staat 1 Thess 4: 13b. *Opdat gij niet bedroefd zijt gelijk de anderen, die geen hoop hebben.*

Hun kinderen waren: Harmen, geb. 1922-overl. 1967; Janna, geb. 1924-overl. 1994; M. Aalbers, ?; Rijntje geb. 1930-overl. 2012.

In Amersfoort raakte Machteldje Aalbers bevriend met de familie Van Dijkhuizen. Deze familie woonde aan de Muurhuizen; daar waren woningen gebouwd op de stadsmuur. Vader G. van Dijkhuizen had beneden zijn pakhuis, terwijl aan zijn bovenwoning een zaal verbonden was waar de Oud Gereformeerde Gemeente samenkwam. Daar las Van Dijkhuizen preken.

Dochter Jannetje van Dijkhuizen schreef over hun vriendschap met Machteldje Aalbers: 'Wij waren al heel gauw eigen met elkander; ook mijn ouders hadden erg veel met haar op. Wij konden onze harten aan elkander kwijt en in het uitwendige leven is zij ook veel tot steun voor ons geweest, inzonderheid met ziekten. Ik kreeg op 28 jarige leeftijd een zielsvriendin, waar ik zoveel jarenaar verlangd had.' Zie deel I, *bekeringsgeschiedenissen vrouwen*.

Bij deze familie leerde Machteldje Aalbers ook Betje Duijzer-van Scheers uit Brakel kennen. De contacten met Betje werden intensiever toen Jan Aalbers in 1924 in Herwijnen burgemeester werd.

Haar zoon P.H. Duijzer noemde Machteldje Aalbers 'een vrouw uit hoge stand in de natuur. Haar gestalte in de genade was in de laagte. Wie ook met haar omging, werd verlegen van haar nederigheid. Zij was een discipelin van Christus, Wiens Woord zij in de praktijk bracht: "Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart." Ze wilde daarom beslist niet mevrouw Aalbers genoemd worden, maar vrouw. "Want", zei ze, "vanuit het paradijs vandaan zijn we vrouw, maar mevrouw, dat komt uit Parijs."

Wed. Aalders schreef ca 25 brieven of kaartjes naar X en vrouw te Lekkerkerk. Elke brief getuigd van haar nederigheid, levende bekommering, gekweld door ongeloof en van verre staand ten opzichte van de kennis van God verzoend in Christus. In bijna elke brief vraagt ze om haar te verdragen: ... 'och, verdraag, verdraag mij als 't u blijft. M'n gemoed is te haastig, m'n briefje is te langdradig en verward. Uw blinde, onverklaarbare, zeer liefhebbende vriendin.'

Naar Krimpen aan den IJssel

In 1928 volgde de burgemeestersbenoeming van Jan Aalbers in Krimpen aan den IJssel. Op 4 april verhuisde weduwe Aalbers met haar kinderen mee naar de nieuwe woonplaats. Een hele verandering, vergeleken met Herwijnen. Aan de IJsseldijk van Krimpen aan den IJssel was een levendige handel te vinden. Zo was er een houtzaagmolen en een timmerwerkplaats, en lagen er schepen te wachten op hun lading. De Veerdam op de IJsseldijk was het centrale punt voor passagiersverkeer. Van daaruit voeren er boten uit naar Rotterdam en Gouda.

Woonhuis van weduwe M. Aalbers-Koerhuis aan de IJsseldijk
Overgenomen uit J.P. Neven: *Uw gangen zo vol roem en eer.*

In Krimpen aan den IJssel kerkte weduwe Aalbers - vergezeld door haar kinderen - in de Vrije Evangelisatie aan de Tuinstraat, waar de voorgangers B. Toes, W. Baaij, J. Vijverberg en W.H. Blaak voorgingen. In 1944 kreeg de gemeente een eigen predikant, ds. M. A. Mieras. Twee jaar later volgde aansluiting bij de Oud Gerefor-

meerde Gemeenten in Nederland. Weduwe Aalbers is nooit tot deze gemeente overgegaan, want ze zei dat 'haar schuld in de Nederlandse Hervormde Kerk lag.' Volgens godsdienstonderwijzer A. de Redelijkheid was de woning van de burgemeester *'een herberg voor Gods volk.'* Onder degenen die weduwe Aalbers bezochten, waren Pleun Kleijn uit Rotterdam, Klaas Rietveld en Teun Hoogendijk uit Capelle aan den IJssel, Machiel de Ridder uit Ouderkerk aan den IJssel, zijn broer Piet de Ridder en **vrouw De Koning** uit Krimpen aan de Lek, **vrouw Ooms** uit Alblas-serdam, Dirk de Jong uit Lekkerkerk en **Anna van Vliet** uit Gouda. Zelf bezocht ze **Cornelia Pleune** in Rotterdam.

A. de Redelijkheid schreef over haar vriendenkring: 'In die dagen reisde een Staphorster boer naar de vrienden in Zuid-Holland. En logeerde bij Pieter van der Bas te Moordrecht, welke een vriend was van mevrouw en burgemeester Aalbers. Deze Staphorster was ouderling Derk Brakke. Bovendien reisden enkele vriendinnen van **Annijge Grolleman, Dina Hupkes en Bertha Plesant** uit Meppel, enkele malen naar hun geliefde vrienden in Krimpen. P. van der Bas schreef naar Annigje brieven, vol van geestelijke ervaringen en Schriftuurlijke leringen. Annigje was een zakelijke schrijfster. Als die brieven van haar gelezen werden ten huize van de families Van der Bas en Aalbers, lokte dat anderen uit met Annigje te corresponderen.'

Bertha Pleijsant uit Meppel was een vriendin van vrouw Aalbers, Beiden correspondeerden ook met **Jannetje van Dijkhuizen** uit Amersfoort en vrouw **Russcher** uit Staphorst. Vrouw Russcher ging elke drie weken op donderdag naar Bertha Pleijsant.

Bertha schreef in mei 1925 aan Jannetje Dijkhuizen: 'Geliefde vriendin, toen ik uw laatste brief kreeg met mijn verjaring, wilde ik u weerom schrijven. Ik mocht betrekking gevoelen en tevens de verre afstand gewaar worden. Vriendin, ik ben haast altijd zo neergedrukt. Zondag de zesde preek in Gray gelezen over Jes. 65 vers 1 en daarover was het mij nog gemakkelijk de hele middag. O, die ene blik op Christus, ik kan het niet schrijven hoe het toen was. En o, die voorrede van mijnheer Van Woerden, daar viel ik zo bij.

Gister vr. Russcher nog een poosje gehad en dat valt dan zo vlak en zo verenigd. En dan is het nog wel eens makkelijk. Niet dat ik zo ben als vr. Russcher, die ondervindt grote zaken, maar o, het valt toch zo vlak, en dan is het mij nog een wonder dat zij zo vaak bij mij komt...'

Een tweede brief van Bertha Pleijsant aan Jannetje dateert uit november 1927. 'Ik heb 2 keer ds. Fraanje gehoord, met vrouw Russcher, in Genemuiden en hij was bij Van den Berg thuis, en dat is nog wat familie van me. We waren er stil van, tot over 12, en het was daar aangenaam. Mij dunk, de Heere was aldaar. De eerste keer over Psalm 119 en de 2e keer over Jer. 31. Ik heb zo'n waarheid nog nooit gehoord.

We hebben ook voor een tijd Ds. Boone gehoord op Staphorst. Daar heb ik veel aan gehad. Die kwam toen veel in mijn toestand die ik met nieuwjaar gehad heb. Ik mogt voor de tijd de domenie kwijt worden, want o de Heere moet de Ds. de woorden in mond en harte geven, en mijn harte ervoor ontsluiten.

U moet de groete hebben van vr. Russcher en zij is van plan om u eens te schrijven. Mocht de Heere u naar ziel en lichaam nabij zijn en u Zijn lieve Geest veel doen ondervinden. Doet vooral ook de groeten aan uw ouders.'

Piet Duijzer heeft een schets geschreven over het leven van Wed. Aalbers. Hij noemde Machteldje Aalbers-Koerhuis uit Krimpen aan den IJssel de liefste vriendin van zijn moeder. Zij bezochten elkaar en schreven veel brieven. Deze schets is verwerkt in het boek van J.P. Neven: *Uw gangen zo vol roem en eer. Uit het leven van Betje Duijzer en haar vrienden*. Den Hertog Houten, 2007.⁷

Veel kwam overeen in het leven van beiden: hun geboortjaar was bijna gelijk, Machteldje was in 1873 geboren, Betje in 1874. Hun huwelijksjaar was eveneens bijna gelijk: Machteldje trouwde in 1894 en Betje in 1895. De kinderen die zij kregen, waren gelijk in getal: beiden drie.

Piet Duijzer schreef over hen: "Zo stonden zij onder de zegen des Heeren aan het einde van de negentiende eeuw op het hoogtepunt van hun aardse geluk. In het begin van de twintigste eeuw begon de Heere hun de geestelijke zegeningen mee te delen. Deze weldaden bestonden in het schenken van de wedergeboorte, de roeping en de levendmaking, dierbare heilsweldaden, die de apostel Paulus zo uitnemend verklaart in Eféze 2. Dit ging wel gepaard met de wegneming van hun aardse geluk. De Heere begon een weg van druk en kruis en van achteren bezien is het toch wonderlijk geweest dat deze twee jonge vrouwen precies dezelfde smartelijke wegen moesten ingaan. In 1901 stierven Harmen Aalbers in Hasselt en Cornelis Boshart in Dordrecht en hun vrouwen werden weduwen.

De volgende slag was de wegneming van elk twee kinderen, zodat zij als diep bedroefde weduwen ieder maar een kind over hielden. Tot hiertoe heeft de Heere enerlei weg gehouden, 'want die Ik liefheb, kastijd Ik, zegt de Heere.' De bedroefde weduwen gingen nu de lessen leren van de Vaderlijke kastijdingen, die hen overkwamen als bewijzen van Zijn Vaderlijke liefde. De Heere gaf hen ook een plaats in de harten van Zijn volk. Dit werd het middel dat deze 2 weduwen elkaar later hebben leren kennen."

Ze bukte altijd nog dieper

Duijzer vervolgt: Een kleindochter van weduwe Aalbers omschreef haar grootmoeder als volgt: 'Zij had een vriendelijk karakter, een luisterend oor en een opmerkelijk wijze geest. Daarbij had ze een nederig hart, had geringe gedachten van zichzelf en achtte doorgaans een ander uitnemender dan zichzelf. Wie met haar in gesprek kwam en onder haar wilde bukken, moest het altijd verliezen, want zij bukte altijd nog dieper. Het woord van Christus was door haar goed aangenomen: "Leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart."

Vier jaar lang was Jan Aalbers burgemeester in Herwijnen. In februari 1928 kwam de benoeming tot burgemeester van Krimpen aan den IJssel. Moeder verhuisde mee, en zij kreeg de beschikking over de benedenwoning van een riant villa aan de IJsseldijk. De vrienden uit de Bommelerwaard verloor ze en de directe contacten met Betje werden minder, maar na de verhuizing werden nu vooral brieven geschreven.

Soms kwam weduwe Aalbers op bezoek in Brakel. Ze bracht ook anderen mee, zoals Dirk de Jong uit Lekkerkerk of Teun Hoogendijk uit Kralingseveer. Soms bracht ze met moeder Duijzer een bezoek aan **Mieke Schalk** die ziek was. Mieke is ruim heengegaan.

Een regelmatig bezoeker van het huis aan de IJsseldijk was Dirk de Jong. Andere bezoekers die weduwe Aalbers in haar brieven noemt zijn: Arie van der Wal, vrouw De Koning uit Krimpen aan de Lek, vrouw De Vries, **Gerritje van de Nieuwendijk**

⁷ Facetten uit het leven van Weduwe Duijzer zijn o.a. beschreven door P. Duijzer in *Ontmoetingen*.

uit Stad aan 't Haringvliet, Den Hoed uit Ridderkerk. Weduwe Aalbers schreef dikwijls over de bezoeken die zij kreeg. Zo berichtte ze Betje op 20 juni 1952 dat '**juffrouw De Wit**', uit Dordrecht een paar dagen gelogeed had, en dat Van Woerden en zijn vrouw geweest waren.

De naam die we het meest aantreffen in de brieven aan X is **Kee Mudde** van Lekkerkerk en **vrouw Ooms** uit Alblasterdam, waarmee Vrouw Aalbers ook intensief contact had.

Vlak na de ramp in 1953 schreef ze over **Fijgje Bons** dat ze moest vluchten. Waarheen wist ze niet. Ineens schrijft ze: ... het licht valt uit; ik moet afbreken. Ze noemt ook Aagje Hoogerwaard uit Ouderkerk aan de IJssel. Ze ligt in het ziekenhuis en er is geen hoop op herstel, maar hoop op God. Ze noemt ook vrouw Van de Berg uit Krimpen aan de Lek. Rietveld, fam. Bruigom, Spijker, en Jan Verdoold. Jac. Bijsterveld is overleden. 'De sterke boom, 95 jaar is moeten vallen; maar naar het Zuiden.'

Was weduwe Aalbers bij Betje in Brakel, dan zochten de beide vriendinnen anderen op. Zoon Piet Duijzer bracht hen dan met de auto weg.

'Eens mocht ik met m'n auto naar Hemert rijden. Nabij Aalst vertelde ik dat we voorbij de woning kwamen van haar vroegere dienstbode in Herwijnen. Ze was getrouwd en haar man heette Krielaard. Toen weduwe Aalbers haar meisjesnaam hoorde Hendrientje Exalto, vroeg ze gelijk om te stoppen. Wat was Hendrietje blij toen ze hen zag aankomen. Maar o schrik, mevr. Aalbers stapte met haar mooi gepoetste schoenen tot haar enkels in de slik. Krielaard had de vloer van het achterhuis met een dikke laag natte klei bestreken. In plaats van een gezellig kwartiertje moest Hendrientje de schoenen van haar vroegere mevrouw schoonmaken. Diverse keren ging Betje Duijzer naar Krimpen aan den IJssel, en dan bleef ze soms twee weken weg. Brieven die Betje ontving, werden door de kinderen doorgestuurd naar het huis aan de IJsseldijk. Ook daar werden dan kennissen in de omgeving bezocht.

Het verlies van een zielsvriendin

Diepe droefheid kwam in het leven van weduwe Aalbers bij het verlies van haar zielsvriendin Jannetje van Dijkhuizen, die op 3 augustus 1956 ontsliep. Zij treurde echter niet als degenen die geen hoop hebben, want ze wist dat voor Jannetje de eeuwige zaligheid aangebroken was. Waar ze wel over treurde was haar eigen gemis: het gemis van gemeenschap met de Heere. Dat was haar zwaarste kruis.

Op de dag van het overlijden van Jannetje schreef weduwe Aalbers aan Betje Duijzer over hun beider zielsvriendin: 'Zo-even belde Dijkhuizen op dat Jannetje vanmorgen om half acht is overleden. De laatste twee dagen buiten kennis, ook daarin weggegaan, heeft geen pijn geleden. Aan 't begin toen ze opbelden dat gevaarlijke kwalen zich openbaarden bij Jannetje kon ik het niet verwerken. 't Gemis, dat spoedig scheen te zullen gebeuren, greep mijn gemoed zo aan, ik kon ze niet loslaten. Nadat ik haar in haar zwakte had ontmoet en inwendig bevredigd was, kon ik haar meer loslaten. Vanmorgen bij het bericht bedroefd en enigermate blijde: zij is verlost van een vermoeid lichaam en een lichaam der zonde en des doods. Maar een pijnlijk gevoel, een smartelijke gewaarwording van gemis. 't Voornemen is haar aanstaande dinsdag te begraven. Een zuchter voor de Kerke is heengegaan.'

Weduwe Aalbers reisde met de familie De Ridder uit Ouderkerk aan den IJssel mee naar Amersfoort voor de begrafenis. Ds. E. du Marchie van Voorthuysen had de

leiding en sprak naar aanleiding van Openbaring 7 vers 9 tot het einde. 'Kostelijk verklaard', schreef ze aan Betje, 'een enkele zin ging door droefheid mij voorbij. Toch weinig gemist, het was zeer ernstig.'

Aan het graf sprak ds. W.H. Blaak. 'Memoreerde Jannetje's genadeleven van 't begin der opzoekende liefde aan. Hij heeft het wonder Gods aan haar verklaard, zo ik haar had leren kennen en hij drukte bijzonder op de armoede ná de rechtvaardigmaking in haar doorleven.

Daarop sprak ds. Du Marchie v. V. een kort woord, een vermanend woord, zeer ernstig en in 't bijzonder tot de kerkenraad. 't Was alles even stichtelijk. Thuisgekomen heeft ds. Toes voor 't eten gebeden, en Slager na 't eten de eerste twee verzen van Jesaja 57 kort verklaard en met gebed geëindigd.'

Onder aan haar brief voegde ze aan haar schrijven nog toe: 'Ds. Du Marchie van Voorthuysen noemde nog het wonder Gods dat in dat graf drie kinderen Gods op elkaar lagen, namelijk vader, moeder en dochter.'

Een uitgebreide correspondentie

Tussen de vriendinnen Jannetje van Dijkhuizen - Annigje Grolleman, Betje Duijzer en weduwe Aalbers - bestond een uitgebreide correspondentie. Zij hielden elkaar op de hoogte van de bezoeken die zij van diverse mensen uit het land ontvingen. Van weduwe Aalbers aan Betje Duijzer zijn 123 van deze, in fraai handschrift neergeschreven, brieven bewaard gebleven. Zij geven uitgebreid informatie over de wederwaardigheden van hun grote vriendenkring.

Weduwe Aalbers waardeerde het zeer als Betje bij haar kwam logeren "k Denk vaak aan uw weggaan hier", schreef ze haar begin 1955, 'de betrekking lag zo teer. Kon u slecht loslaten van binnen.'

In de brief van 3 mei 1956 schreef ze dat ze gevraagd werd om naar de oud gereformeerde oefenaar Johannes Vijverberg te gaan. Hij lag op dat moment in het ziekenhuis: 'Terwijl ik zover aan 't schrijven ben komt iemand binnen om te vragen of ik mee naar Zeist ga, naar Vijverberg die weer uit ziekenhuis terug is, maar zeer achteruit gaat. Zijn verstand nog helder en hij ligt nogal makkelijk.' Johannes Vijverberg kreeg daarna nogmaals een bezoek, want weduwe Aalbers deelde twee maanden later mee dat zij onverwachts Vijverberg heeft kunnen bezoeken in Zeist; ze schreef: 'We waren blij met elkaar, 'k vond hem er beter uitzien dan een paar maanden geleden.'

Met een andere voorganger van de Oud Gereformeerde Gemeenten had zij ook omgang. Het was **ds. T. de Jong** van Kralingseveer die haar in augustus 1957 vereerde met een bezoek: 'Onlangs ds. De Jong, met vrouw een ogenblikje geweest. Ziet er zo slecht uit, kan niet lang zitten.'

En 10 januari 1958 berichtte zij Betje: 'Ds. De Jong is ook niet veel meer, af en toe loopt hij een paar keer om de tafel.' Om gezondheidsredenen - hij kreeg in 1955 een hersenbloeding - moest deze predikant in 1961 met emeritaat gaan, en in hetzelfde jaar overleed hij.

Op 15 december 1957 berichtte weduwe Aalbers over een bezoek aan Anna van Vliet, die door ziekte aan bed gebonden was: 'We zijn daar dus geweest, zij lag weer, maar was nogal opgewekt, had zondags makkelijk gelezen in Erskine over: "Wie is Hij Die Borg geworden is om tot Mij te genaken." Zij heeft zo'n opsluitend vermogen en gawe om het weer te geven.'

Met Anna reisde weduwe Aalbers de vrienden in de omgeving af, zoals Kee Mudde te Lekkerkerk: 'Kee was blij dat zij Anna zag. Zij was verruimd aangaande het inzien

van 't koperen wasvat. Ik kan 't niet meer weergeven, maar hoe Christus 't wasvat was en wat zij er in ontmoet had.'

Met Anna van Vliet ging ze eens na het bezoek aan Kee Mudde nog naar Dirkje Blonk in Oud-Alblas en Marie Ooms in Alblasserdam: 'Van den Berg uit Krimpen aan de Lek met zijn vrouw hebben ons gereden naar het zieke meisje te Oud-Alblas dat 35 jaar heeft gelegen. Open heup en gewichten aan het been, en daaronder de goedertierenheden des Heeren roemen. Op terugreis, want we kwamen langs Marie Ooms, zodat ik vroeg ook daar even aan te gaan.'

Overigens had weduwe Aalbers 'zieke Dirkje' nog niet eerder ontmoet en zag tegen dit bezoek op. Ze had er echter geen spijt van gehad.

Weduwe Aalbers zag dikwijls naar de brieven van Betje uit. Als ze weer eens een briefje kreeg, moest ze verzuchten: 'k Las uw briefje nog eens over en o, toen trok het van binnen zo aan, wenend, zoete banden. 'k Zou er (als het mocht) wat aan verbinden, maar het kan niet en mag niet.'

De geschriften van de vaderen

In haar brieven aan Betje Duijzer deelde weduwe Aalbers meermalen iets mee over hetgeen zij aan het lezen was. We komen bij haar de Nederlandse nadere reformatoren tegen, maar ook de puriteinse schrijvers. 'O, dat wij de voorvaderlijke geschriften mogen hebben', verzuchtte ze aan Betje Duijzer in januari 1956, 'de leer der vrije genade is opnieuw nieuw.'

In januari 1950 las weduwe Aalbers uit een geschrift van John Owen, *De heerlijke verborgenheid in Christus, God en Mens*. 'Wat is Owen bijzonder met Goddelijk licht bedeed geweest, wat Gode vererend ontsluit hij die verborgenheid. En dat onderwijs gaf geen aanleiding tot moedeloos neerzitten, nog in het terug- nog in het vooruitzien, maar geeft reden tot beschaming van zijn schande en dwaasheid en duisternis door eigen schuld.'

In mei van dat jaar schreef zij over het lezen van een preek van de puritein Thomas Manton: 'U hebt zeker ook het boekje van Manton. Och, de eerste preek nog maar gelezen en reeds genoeg om de verdraagzaamheid tegenover zo'n Godsverlater te bewonderen. Och, werd ik ertoe verwaardigd om door schuldbesef getroffen en verslagen te worden.'

Op een zondag in september gaf het lezen van een geleend boekje 'verandering van gemoed'. Weduwe Aalbers had Het leven, bekering en sterven en merkwaardige gevallen van Thomas Halyburton van Anna van Vliet geleend. 'Och, ik werd onder het lezen een weinigje opgebeurd. 'k Heb geweend vanwege de verandering in mijn gemoed, maar ik kon niet zo diep vernederd en beschaamd worden, wat mij beschaamde.'

Onder de oude schrijvers was Justus Vermeer geliefd. Weduwe Aalbers las uit zijn Oefeningen en de verklaring van de Heidelbergse Catechismus. In december 1950 schreef ze over hem: 'Weinig zal u ze ontmoeten die zo met zichzelf is bekend gemaakt vloeiende uit die hoge Godskennis.'

In het jaar 1951 heeft weduwe Aalbers in de correspondentie mededeling gedaan over het lezen van Comrie (Catechismus) en John Flavel.

In 1952 las zij van Hugo Binning de *Ettelijke gronden*, en Thomas Boston. Laatstgenoemde waardeerde zij vanwege het ruime aanbod van genade: 'Ja, 'k heb ook het boekje van Boston vorige week gekregen. Nog niet helemaal gelezen, maar wat een ruime (schuldig daardoor) aanbieding. Wat zijn ze gelukkig die uitgezet, daar ingezet mogen worden; hier en eeuwig die hand oprechtelijk op het doorkloofde offer mogen leggen, die hebben grond voor hun hoop.'

Tijdens de watersnoodramp in 1953 brak ook de dijk bij Krimpen aan den IJssel, en stroomde het water de Stormpolder in. Die dagen las weduwe Aalbers de preken van de boetgezant van Kralingen, Theodorus van der Groe. Twee weken later berichtte ze Betje: 'In *biddagspredikatiën* van Van de Groe gelezen. Vorige zondag de eerste preek "O land, land, land, hoort des Heeren Woord." En gister de tweede, Hoséa 5 vers 12-15: "Daarom zal Efraïm zijn als een mot", enz. Wat is er al veel van vervuld in onze dagen en voorheen van 't geen hij heeft te zien gekregen. En wat zal 't nu zijn, makende des afvals te meerder. De hand in eigen boezem, 't kwaad zit van binnen.'

In het overige van dat jaar noemt ze opnieuw Engelse en Schotse schrijvers: in juni las ze vier preken van de Engelse puritein Stephen Charnock, *Ons Pascha is voor ons geslacht*, dat weduwe Aalbers te leen had van Annigje Grolleman: "Aller-kostelijkst voor die deel hebben in die Offerande. O geliefde, er gaat een zoete reuk van uit.'

In juli 1953 kreeg ze op een bijzondere wijze - ze zat in over een uitslag van de dokter - iets te lezen uit Thomas Boston: 'Op een slaaploze nacht sloeg ik het boekje *De weg des Heeren met Thomas Boston* op, bij blz. 29 viel 't open. Op die en de volgende bladzijde komen 8 punten voor en die gaven versterking. Tot onderwerping gebracht te mogen worden, hoe de uitslag ook mocht vallen. En o, geliefde, wat is dat meegefallen.'

In augustus 1953 deelt ze haar ervaring mee tijdens het lezen van de jonggestorven Schotse predikant Andrew Gray: 'Hebt u zeker ook het boek van Gray: *Uitnemende openbaringen?* Veroordelend, beschamend, onderrichtend. Wat een diep inzicht. Geliefde, al hangt het tegenover mij, dan grijp ik naar die leer en zeg: dat is het!'

In de daaropvolgende jaren blijft zij ook aan Betje Duijzer meedelen over haar leeskeuze. Ze noemt de volgende namen: James Durham en Thomas Shepard in 1954, Thomas Goodwin, Alexander Comrie en Augustinus (Belijdenissen), John Owen en Hugo Binning in 1955. En de preken van Gregorius Mees las zij dat jaar 'niet ongemakkelijk.'

In 1956 las zij volgens haar brieven uit Hugo Binning en Justus Vermeer. Een jaar later worden Isaac Ambrosius, Alexander Comrie, James Durham, Theodorus van der Groe, Thomas Shepard en Justus Vermeer genoemd.

In een brief van januari 1958 deelde weduwe Aalbers Betje mee dat ze las uit de Catechismus van Comrie, maar ook uit Chr. Love. Ze deelde Betje mee dat hun vriendin in Hasselt, Annigje Grolleman, Johan Temmink aanraadt.

Eind 1958 schreef ze dat ze van deze Amsterdamse predikant *Het hogepriesterlijk gebed* had gelezen. 'Zondag de laatste preek van Temmink. Joh. 17. Wat een waardig leraar die na zoveel jaren spreekt. Geen nieuwe leer, maar bij 't lezen weer nieuw. Onnoemelijk gelukkig, die onder die gezegende voorbedding begrepen zijn. 't Is niet alles geheel vreemd, maar het fundament zal 't gebouw doen vaststaan. Och geliefde, daarin te missen is alles te missen.'

Elisa Coles' *De soevereiniteit Gods* werd in het begin van het jaar 1959 geheel gelezen. 'Hebt u het ook? Zo zakelijk uitgebreid, naar 't Woord Gods. Wel eens een eigenschapje gelezen dat niet vreemd was. Maar o, geliefde vriendin, ik ben zo blind en als 't voorbij is, dan is het weg.'

In augustus werd een boek van John Owen ter hand genomen: 'k Heb *Psalm 130* door Owen verklaard, toch zo'n separerend schrijver. 'k Zou zo iemand wel eens willen ontmoeten (als ik durfde, ja, 'k denk dat ik het wagen zou).'

In 1962 nam ze nogmaals dit boek ter hand, en las over het gedeelte 'Omdat in Zijn bloed de belofte van vergeving bevestigd is.' 'Bij 't lezen toch niet zonder aandacht vanwege het belang dat ik erbij had, was ik even blij.'

In haar laatste brieven aan Betje heeft weduwe Aalbers geen mededelingen meer gedaan over het lezen in de geschriften van de oudvaders.

Overlijden en begrafenis te Zwolle

Toen het levenseinde voor weduwe Aalbers naderde, kon Betje haar wegens ziekte niet bezoeken. Ze vroeg het daarom aan haar zoons Tinus en Piet, die het ook gedaan hebben.

Piet Duijzer schreef daarover: 'Onze vrouwen gingen mee en met z'n viereen mochten wij die dag aan haar ziekbed vertoeven. Het was voor ons een gewichtige dag en bij het afscheid richtte de zieke zich op en vroeg ons plechtig of wij na haar overlijden nog weer wilden komen om haar begrafenis bij te wonen. Wij beloofden dit gaarne hoewel wij in bedenking kwamen of het wel zou kunnen vanwege drukke werkzaamheden.

Maar tien dagen daarna, toen de rouwkaart kwam zagen wij bijzonder de goede hand des Heeren hierin, dat de dag van begaven voor ons en onze broer zo wonderlijk goed uitkwam: 30 september 1965. Volgens de rouwkaart overleed Machteldje Aalbers-Koerhuis in de Hope des Eeuwigen Levens op 25 september 1965 op 92-jarige leeftijd. Dus zijn wij vroeg naar Zwolle gereisd en we werden vriendelijk ontvangen door de familie Bisschop-Dunnink, die voor een warme maaltijd zorgden en een goede geleide kregen in hun vader Dunnink in Staphorst. Hij wist de weg naar de kerkzaal waar de hervormde predikant Tukker uit Zwolle de leiding had. De teraardebestelling vond plaats op de eeuwenoude begraafplaats Bergklooster op de Agnietenberg, waar het klooster gestaan had en Thomas a Kempis en zijn vrienden geleefd hadden. En de spreker op het graf stelde de vraag hoevelen van Gods kinderen op de historische grafheuvel begraven waren, sinds de tijd van Thomas a Kempis nu al zes eeuwen geleden. Toen nam hij ons in gedachten mee naar de toekomst des Heeren. Als hun lichamen weer zullen opstaan, gereinigd en wit gemaakt en met hun reine zielen verenigd, de eeuwige rust zullen ingaan. Alzo ook deze uitverkoren vrouw op die doorluchte dag vanuit dit graf, vanuit deze grafheuvel zo heerlijk zou verschijnen, dat de gedachten hieraan ons wel moest aansporen de weg van vernedering des harten te zoeken om alzo in Hem en door Hem verhoogd te worden te Zijner tijd!'

Ds. W.L. Tukker, die de begrafenis leidde, typeerde weduwe Aalbers in het kerkblad Hervormd Zwolle als volgt: 'Zij was een christin, die eenvoud aan voornaamheid paarde. Het werd ook een vorstelijke begrafenis. Haar levenswoord was: "Gij verdrukte, door onweder voortgedrevene, ongetrooste! Zie, Ik zal uw stenen gans sierlijk leggen, en Ik zal u op saffieren grondvesten." Dit werd ook het woord voor haar begrafenis.'

Brieven van Weduwe Aalbers te Krimpen aan den IJssel

1^e brief aan Pieter van der Bas

Krimpen aan den IJssel, maart 1941

Geliefde Vriend en Vriendin!

Hopende het nu door mag gaan om u een lettertje te schrijven Als u wist hoe moeilijk me een briefje schrijven valt, dan zou 't u niet verwonderen dat 'k niet eerder schreef. t Is met deze verontschuldiging niet goed gemaakt dat wil ik graag bekennen. evenmin als dat 'k nog zooveel oude briefschuld had. 'k Zou me schamen als 'k u schreef hoe veel brieven ik de laatste paar weken heb geschreven; en twee brieven 't zelfde gaat niet. Als ik b.v.b. 's avonds een brief schrijf dan is 't morgens alles zo anders zodat ik niet durf verzenden. U komt er mij zeker in berispen en 't is niet onverdiend als u het doet. Maar o geliefde vrienden 'k word bij tijden zo bespot van binnen dat 't wel eens denk het schrijven er geheel aan te geven.

Wat was ik blij met uw brief. Wat een getuigenis van de goedertierenheden des Heeren om opnieuw u in Zijn verkiezende en verlossende liefde in te leiden v.d. Bas. U schreef zo dat u straks als de loopbaan ten einde is dat u van drie dingen verlost zult worden en 'k dacht u zult ook drie zaken aandoen. U zult Hem zien zoals Hij is, wel van plaats veranderen niet van gezelschap, maar in een verheerlijkte schaal en dan eeuwig de kronen neerwerpende en instemmen met de eeuwige Hallelujahs. O, onuitsprekelijk geluk die het te beurt mag vallen.

En al worden al 's Heeren volk niet even diep daarin geleid, als de wortel der zake gevonden mag worden dan zal 't eenmaal volmaakt zijn en dan denk ik, lieve vriendin, dat het voor u samen geen eeuwige scheiding zal zijn. Maar o geliefden hoe zal het mij gaan. Meen nu niet dat ik ga wegedeneren ontkennender wijze. Maar de grondsteen of het de storm en winden kan doorstaan; of 't wel de recht deur is ingekomen bij aanvang en nu bij ogenblikken de werkzaamheden onder een hard hart, onwillig, tegenstrevend, niet naar bulten uit maar dat inwendige bestaan dat geen lust heeft in de kennis Zijner wegen dat doet me soms wenen. Maar ach 'k denk menigmaal dat het een zondags bekering is.

Geliefde vrienden ik schrijf of 'k met u samen praat. O het komt zo tegen me op dat ik hem wel zou willen verscheuren. Wilt u hem als 't u blijft niemand laten lezen of voorlezen ook niet. Ik word zo bespot dat 't later tegen mij zal getuigen. En toch weet ik niet bete of ik schrijf zoo 't is. Hoe kan ik er met m'n schrijven dan doorkomen, schrijvende liever lezende zou een ander er wat van denken en 'k ben 't ongelukkige schepsel; want die ware kennis aan Hem. Zo 'k onlangs in Erskine las: "God rust in de Middelaar en de ziele rust daar ook in". Hierin merkt wellicht de klove, de onvoldaanheid. Als Hij Zich eens mocht openbaren zo Hij niet doet aan de wereld. Door Hem, Hem gevonden te worden. Soms ligt er iets dat op Hem zou willen wachten en soms zo bevreesd Hij mijner niet zal aantrekken. Verdraag mijn verward briefje. 'k durf 't niet thuis houden want dan kom ik er zeker heel niet meer toe. En verbeteren gaat ook niet, want 't is niet anders. Och, wat is een mens buiten Hem een ongelukkig schepsel.

'k Ben dit jaar maar een keer de deur uitgeweest naar R'dam. Heb een heel zere teen gehad en kan nog geen schoen aanhebben of 't word erger. Maar 't betert aardig. 'k Had anders beter kunnen komen dan een briefje schrijven hoewel ik ook wel tegen de reis opzie voorn.l. de terugreis van u.

Hebben u nog eens genegenheid en gelegenheid 'k zou er zo blij mee zijn. Zend maar een lettertje vooruit. Nu 'k wil eindigen met de pen, niet met het hart; het trekt van binnen, maar o, waar zou het uitvloeiende zijn!!

Ontvang de zeer hartelijke groeten ook van Jan en Rijntje maar inzonderheid van Uw U liefh. vriendin (is dat niet te groot uitgedrukt?)

Wed. Aalbers

2^e brief aan Betje Duijzer

Krimpen aan den IJssel, 9 november 1950

Zeer geliefde vriendin,

Och, had ik verstand en bekwaamheid, dan zou 'k u hartelijk willen feliciteren op uw zes en zeventigste verjaardag. Mij ontbreekt de gave en een hart om het goed te doen. Kon ik het 'mooi' doen, dan kon 'k er beter toe komen. Neem maar zo 't is.

Toch wens ik dat uw wens en begeerte nog in ruimer mate vervuld moge worden: *Na langdurig wachten*. 'Een huis vol kinderen', zegt de dichter in Psalm 68. En hoorde ik ze niet piepen in uw laatste briefje? Neen, die kinderen zullen niet tegen de steenrotsen verpletterd worden. Hij zal de Vader der wezen zijn omdat ze uit het geslachte Davids zijn. Och lieve, verdraag er mij in, 'k zag daar zo'n ruim veld in.

Uw gewaardeerd briefje had me verkwikt, behalve die ene uitdrukking van jaloers te zijn. 'k Ben soms zo kort bij u en val u dan met enkele vragen lastig, waarvan ik vooruit kon weten wat u zou zeggen: *Wie is een Leraar, gelijk Hij?* Maar wat een dodelijk onvermogen, blinde zielsogen en ondoorboorde oren om Hem in Zijn getuigenis te zien en te horen. Noch dreigementen, noch zegeningen. Een zwijgend Wezen, door eigen schuld veroorzaakt. De begeerte des luiaards zal hem doden.

Wat stem ik met uw schrijven in. O, om nog eens wakker geschud te worden. Och, Hij mocht Zijn almachtige stem eens doen weerklinken: *Ontwaakt, gij die slaapt*. En nog eens doen opwekken uit die dodelijke zondeslaap en 't licht doen opgaan in die nare duisternis. Hij mocht ondanks alle tegenwerping Zijn Geest nog eens geven in die dorre doodsbeenderen met doorbrekend genadelicht en warmte, dan zou 'k niet mijzelf bedoelen. Maar dat eeuwige wonder zou mij Hem doen bedoelen. Och, ik kan dat werkeloos in 't oprechte zuchten niet uitdrukken. Ik weet dat u mij verstaat. Met een profeet moet ik van de week gedurig uitdrukken: *Niet één profeet is ons tot troost gebleven; geen sterveling weet hoelang dit duren zal*.

Hebt u de brieven van Rutherford ook? Och, 't is geest en leven. Ik lees 's morgens meest een briefje van hem. U hebt zeker ook het boekje gekregen: "De Roos van Saron." Wat een zelfde legering en leven komen die beide gezanten te openbaren en getrouw waarover ze gesteld zijn te behandelen. Mij trof de uitdrukking: 'Och, mijn pen is soms gauwer als mijn overdenking, maar ik zal nu toch doorgaan.' Gray zegt: 'Als Gods volk hun gebedjes later zouden zien, dan zouden ze die niet herkennen als van hen vanwege wat er uitgeschrapt was en in plaats door Hem ingevoegd was.' Dat waren de gelovigen. Ik zou soms een enkele aanwijzen.

U schreef over Van der Bas, die is op 't ogenblik bij zijn zoon in Doorn. U hebt Pieter van der Bas wel eens bij D. de Jong op Lekkerkerk ontmoet.

Jannetje is vorige week ook bij Annigje geweest, met genoegen. Ze was, terwijl Jannetje er nog was, al wat naar geworden, maar ze had Jannetje geschreven dat ze 's avonds erg naar was geweest, maar is daarna zalig gesteld geweest. Een heimwee om verlost te mogen worden, om Hem te mogen ontmoeten, Die in 't midden der gouden kandelaren staat als de oorzaak der zaligheid, om zich in een Drie-enig God te mogen

verliezen en eeuwig te eren. Alle tranen van de ogen afgewist ('k schrijf het zo van Jannetje over).

In veel liefde zeer hartelijk gegroet. Feliciteer de uwen ook van mij. Dag hoor. Dat u zover weg woont. Maar 't is misschien nuttig en nodig.

Uw innig liefhebbende vriendin weduwe Aalbers.

3^e brief aan Betje Duijzer

Krimpen aan den IJssel, 1 augustus 1955

Zeer geliefde vriendin,

Al eens naar een berichtje uitgezien, maar tevergeefs. 'k Dacht maar te wachten dat Rietveld na zijn thuiskomst bij welzijn wel zal komen vertellen hoe u en de uwen het hebt. Maar 't duurt misschien nog wel een week. 'k Zou toch wel eerder wat van u willen horen.

'k Hoorde dat vandaag Van den Oever, Bijsterveld, Rietveld en Bouman naar Annigje zouden gaan. U gaat zeker ook mee? Ik hoop het voor u en haar, en zulk mooi weer lokt te meer uit als het enigszins kan.

'k Hoorde bij Annigje, toen ik er in juni was, dat u naar Goodwin uitzag, waar wij beiden in lazen. 'k Vertelde het aan Van Hasselt. Hij zei zaterdagavond dat zijn schoonvader er één onderhanden had, 'k begreep van goed in orde, ook wat de band betreft. Kost 12,5 gulden. 'k Zei: Dat zal te duur zijn. Hij zei: Je zou het kunnen vragen.

Vorige week **Kee Mudde** en man 60 jaar getrouwd geweest, 'k had ze graag bezocht. 't Ging niet meer. Ik heb haar een klein lettertje geschreven. Zij 84 jaar, hij 85 jaar. Wat is Bijsterveld toch nog kras als hij naar Annigje kan, en Klaas Rietveld 86. Allen oud. Toch vind ik Rietveld verouderd.

Tussen Goodwin door in Comrie gelezen, *de ontblote bidder* in Psalm 102, en in Owen over *de wedergeboorte* ('t boek *Handelingen aangaande de Heilige Geest*). 'k Mocht er nog enige verruiming voor m'n gemoed in gewaar worden. 'k Ben er een ogenblikje blij in geweest, maar 'k gevoel het zoete ervan wegzinken. Maar o dat vrije, dat eenzijdige waarvan ik meende dat het niet alles geheel onbekend was, maar nu dat doorgebrachte wat de scheiding veroorzaakte.

Och geliefde, o, die onmisbare Geest, zo noodzakelijk tot onderscheiding van het ware en het valse. Maar ook een begeerte om nog eens met Hem verenigd te worden. Dat Hij Zich nog eens mocht openbaren zo Hij niet doet aan de wereld. 't Was toch of er iets in meekwam, maar nu weet ik het niet meer.

Comrie en voornamelijk Owen halen Augustinus nogal eens aan, en 'k heb nog steeds die boeken thuis. Als ik eraan begin, dan raakt het 'n snaar van binnen aan. Ik vrees soms een verkeerde greep te doen. Och, ik schrijf misschien onbegrijpelijk, verdraag aub uw blinde, onkundige, maar liefhebbende vriendin.

Groet de uwen, binnen- maar ook buitenshuis.

U hebt de hartelijke groeten van zoon, dochter en de meisjes.

4^e brief aan Dirk de Jong, Lekkerkerk

Krimpen aan den IJssel.

Geliefde vriend en vriendin.

Hartelijk dank dat u gisteren mijn verlangen tegemoet zijt gekomen voor uw opbellen. Van maandag 15 september tot jl. zaterdag naar Joost en Rijntje te Delft geweest. De

paar laatste dagen veel bij ulieden geweest in de gedachten. Zo iets laat zich niet beschrijven. Een mevrouw die ons bezocht bij Rijntje bracht een gedrukt stukje mee om te laten lezen. Ik mocht het overschrijven. Mijn gedachten liepen dadelijk naar Opperduit en zend het in overdenking, dat als één lid lijdt alle leden lijden. Wel heeft elk zijn bijzonder deel in de drukweg, maar het worde als zodanig beider druk.

Ik hoop u niet ten kwade duide dat ik zo vrijmoedig ben. Zodra ik gelegenheid hoop ik samen te zien. Ik durf niet vragen of u nog eens komt. Ik weet dat u uw werk hebt. De paar laatste regels haastig, want er kwam bezoek. In liefde hartelijk gegroet van uw onwaardige, maar liefhebbende vriendin,
Weduwe Aalbers

5^e brief aan Dirk de Jong, Lekkerkerk

Krimpen aan den IJssel, 21 januari 1960.

Geliefde vriend en vriendin.

Met blijdschap gisteren het antwoord aan Machteld. Er zal een misverstand plaatsgehad hebben. Ik kon het maar moeilijk geloven, mij dunkt dan was er wellicht wel eens enige klacht gehoord, niet ineens het ergste.

Vanaf de week na kerstdagen praat ik met u beiden. Had ik schriftelijk onder woorden op papier kunnen brengen dan had ik u geschreven. Kon ik alleen reizen, dan zou ik maandag zo op stap zijn gegaan. Maar in het verdere van de dag.... En nog blij dat ik alleen thuis zat. Hoewel als u onverwachts was ingekomen, zou ik blij zijn geweest. Ik heb jullie niet verwacht, nu weer en 't is winter. Voorzichtigheid is geboden. Maar o, ik kon u evenwel niet verwachten; sinds 19 december. En toch van binnen! Maar ach, wie ben ik. Het neemt echter niet weg te verlangen.

Van Betje vorige week een kostelijk briefje. Was bij familie Bruigom. Was naar geworden, maar inwendig goed bij kennis. Dacht dat ze ging sterven. 'Ik kon met blijdschap den Heere ontmoeten.' Ik weet niet of ze goedvinden, als ik het zo schrijf, maar kon toch niet nalaten het u mij te delen, om met de blijde verblijd te zijn. Hoewel ze zegt, het weer kwijt was en opnieuw zou ingewonnen moeten worden.

U zullen tegen elkaar zeggen: zij schrijft over Betje en waarom niet over haarzelf? Geliefden, kon ik kort schrijven, maar veel te langdradig, omslachtig en tenslotte nog verward. Ik moet wel nodig eindigen om de post. U weet hoe het ligt, maar geeft achterop de weersgesteldheid. Stel niet in gevaar om zulk een.

In liefde hartelijk gegroet van de familie Ooms en aan vrouw Mudde. Kleine lettertje geschreven. Verbrand dit briefje maar. Uit de gesteldheid van mijn gemoed en haastig. U hebben de hartelijke groeten van mijn zoon en Machteld.

Van uw zeer toegenegen vriendin onverklaarbare weduwe Aalbers

6e brief aan Dirk de Jong, vrouw en dochter, Lekkerkerk

Krimpen aan den IJssel, 9 januari 1956.

Geliefde vriend, vriendin en Geertje.

In verlegen schaamte zet ik pen op het papier. Sinds op één na de laatste keer dat u hier waren gaan er weinig dagen om of mijn gedachten gaan met schuld naar ulieden. U zult wel niet begrijpen dat ik niet schreef, maar voor u wellicht onbegrijpelijk, maar kon niet schrijven. Het was me ondoenlijk. De reden van schaamte was en is dat ik

naar de toestand van uw dochter niet bij u informeerde toen u op weg naar begrafenis hier aan kwam, terwijl ik voor die tijd zo een gedurige belangstelling vanbinnen gewaar werd. En toch toen u hier was, er op dat ogenblik niet aan dacht. Toen u weg waren schoot het in gedachten. Ben nog naar boven gegaan om u op uw terugreis te mogen ontmoeten. Maar helaas het ging niet. Een paar dagen erna kwam de dominee Mieras aan. Ik vertelde hem hoe het gegaan was en vroeg hem of hij er misschien van gehoord had. Het was nogal meegevallen, zei hij. En och, had ik mogelijkheid gezien te schrijven, maar o in enkele weken kom ik niet, ofschoon ik met schaamte een iegelijk op antwoord liet wachten. Toch een paar vriendin in eind december geschreven.

U zult denken, of het nu kan. Och eigenlijk vanwege de onverklaarbare waarheid nog niet. Want ik kan het niet uitdrukken hoe het is. Gistermiddag las ik de bekeringsweg van Eva van der Groe door haarzelf geschreven. Daarin lezende werd iets opgelicht waardoor een weinigje verademing; van niet in een totale vreemde weg zou kunnen zijn. Och geliefden, ik kon er geen woordje van op papier zetten en ook nog niet. En het eigenlijke ook niet zeggen.

Nu ik hoop dat ik iets van u samen mag horen, als u geen gelegenheid hebt om te komen, 't zij om het weer of anderszins. Hier mag alles onder de lankmoedigheid nog redelijk wel zijn wat ik van u samen en de uwen ook hoop.

In liefde gegroet van uwe naar uw komst uitziende, hetzij op dag of avond, of berichtje; van mijn familie hartelijk gegroet.

Nogmaals van uw onwaardige vriendin

Weduwe Aalbers

7^e brief aan Dirk de Jong, Lekkerkerk

Krimpen aan den IJssel, 20 november 1962.

Geliefde vriend en vriendin.

Verblijdend, ja zeer verblijdend was mij uw briefje. 'k Had begeerte zó terug te schrijven. Ik meende nog te beginnen, maar 't ging niet. Zijn er nu weer een paar dagen over heen gegaan, is er die eerste vervoering niet zó meer, dan is het beginnen moeilijker, al blijft het blijde. 'k Had dat alle eniger mate vóór uw schrijven, ná u samen geweest zijn lag het zo in mijn gemoed u samen en ook vrouw Ooms eens één lettertje te schrijven. Wat ik toen zou geschreven hebben weet ik nu niet meer. Misschien, maar ik weet het nu niet meer, uit hetgeen u kwam meedelen van die familie uit Zeist. Het was toch zo draadzakelijk. Ik zou proberen willen in het geheugen terug te mogen krijgen, maar mijn geheugen onthoudt wel iets maar het grote verband raak ik wat kwijt. Maar niet om te klagen. Eerstens al dat ik het mocht beluisteren, maar af en toe komen die woorden een het verband zó terug, waarin zij het toepaste, namelijk door het geloof *Door het geloof*, Hebreeën 12. Een vrucht uit de opstanding. Maar och

Nu ik het briefje van Gerrit opnieuw lees komt weer dat ongekunstelde eenvoudige naar voren. Gepast vrijmoedig en dat trekt aan. Niet omdat het uw zoon is. Och geliefden dat gemurmel achter mij, zou mij de pen doen neerleggen.

Ik weet niet of 'k nu nog zo gauw aan **vrouw Ooms** kan schrijven. 'k Hoop maar te zien hoe 't loopt. Het moet vanzelf gaan. 'k Was blij dat zij geweest is. De gewaarwordingen zijn gedurige meer dan de woorden, die geen ander hoort; toch van binnen soms beantwoord. Veel over gedacht deze week.

Wees samen in liefde gegroet. 'k Begrijp niet dat zoete afdruipe. Het is toch net of het uit vereniging vloeit. 'k Ben onverklaarbaar en blind en weet niet.

Nogmaals zeer hartelijk gegroet, ook van Jan en zijn vrouw.
 Hopende dat u deze in welstand mag ontvangen.
 Uw dochter teruggaande? Pijnlijke gangen. (Och zou beginnen zó te praten)

8e brief

Aan Margje Mellegers. Overgenomen uit: *Even dierbaar geloof*

Krimpen a/d IJssel, 2 maart 1944.

Zeer geachte vriendin.

Van vrouw de Koning vernomen dat het overlijdensbericht van uw geliefde man teruggekomen is en zij die nu meegebracht heeft. 'k Meende dadelijk een briefje te schrijven om u te condoleren, maar o vriendin nu sta ik tussenbeiden, aan de ene kant vanwege uw verlies en gemis wil ik u condoleren, maar aan de andere kant zou ik u wel willen feliciteren, lezende het grote voorrecht dat u is geschonken tijdens ziekte en sterven van uw man, daar u samen mocht delen in de oefening des geloofs ziende op Dien Oversten Leidsman des geloofs in Zijn lijdensweg. Vrouw de Koning had het geschrift van u bij haar. Ik durfde haar op dat ogenblik niet goed vragen of ik die brief mocht overschrijven, maar ik hoop het toch te vragen als u er tenminste niets op tegen hebt. Volgende week is het voornemen haar te bezoeken. 'k Heb het moeilijk met mijn ogen, voornamelijk met helder weer, maar dan gaat mijn dochter mee.

Wat heeft uw man een goede ruil gedaan. Wat is hij bewelddadigd geworden in zijn leven en sterven en o nu voor eeuwig verlost van de slavernij der zonde, om nu Hem eeuwig te genieten zonder te scheiden. Zijn wens verkregen, u hem nastarende, om eenmaal met hem verenigd, de lof en dankzegging Hem toe te brengen. U zult hem echter bij ogenblikken nog weleens krijgen te missen in de aanspraak, maar ik denk terwijl ik schrijf, wat Justus Vermeer zei voor zijn sterven tegen Zijn moeder: *Moeder gij zult mij haast volgen en dan zullen wij meer naar den hemel verlangen als een van ons zal voorgegaan zijn.* 't Verblijdde mij te horen, dat uw man zo'n stichtelijke begrafenis heeft gehad. Ook daarin heeft de Heere Zich niet onbetuigd gelaten. De Heere haalt Zijn beste huisraad in. De zuchters worden ingezameld, 't welke nog de kurken waren waar ons land op drijvende is. Wat zal ons nog geworden?

'k Hoop dat u mijn gebrekvol briefje nog goedwillig wilt ontvangen. Schrijven is voor mij zulk zwaar werk, ook wel om het zien, maar dat is het ergste niet, maar om mij naar waarheid uit te drukken. O, die onkunde en blindheid kan ik niet uitdrukken, die gebondenheid aan mezelf en aan alles wat "Hij" niet is. Hoe kom ik nog eens los? 'k Weet de weg niet. Verdraag mij alstublieft.

Ontvang hierbij de hartelijke groeten van uwe onverklaarbare vriendin.

Wed. H. Aalbers.

9e brief

Krimpen a/d IJssel, 3 mei 1944.

Geachte zeer waarde vriendin.

Eindelijk hoop ik u de goede overeenkomst van uwe mij toegezonden brieven te melden. Ik dank er u zeer hartelijk voor. 'k Had zelf ook die gedrukte brief, maar ben hem kwijt geraakt. 'k Weet niet aan wie uitgeleend, dus was ik heel blij. Nu weer één uitgeleend en de andere aan m'n dochter gegeven, die er blij mee was.

'k Heb A. Bloot persoonlijk gekend en ook nog wel enige brieven van hem, maar heel fijn geschreven, maar die de moeite waard zijn om te lezen. Mijn kleindochter heeft

beloofd (althans één brief die heel groot is) voor mij over te typen, maar daar kan nog wel enige tijd over verlopen. Zij kan dat alleen zaterdagmiddag doen.

U hebt zeker al uitgezien naar een antwoordje, maar geliefde vriendin, u weet niet hoe zeer ik tegen het briefschrijven op zie. 't Is zo'n zwaar werk voor een onverklaarbaar schepsel. Ik kan niet alles, maar durf ook niet alles schrijven. Tegen over elkander zich uitspreken is voor mij heel anders, dan mij op papier uit te drukken. Zie dan kan men het "hoe" er van zeggen, om de inleving er begrijpelijker van te maken, wat niet meevalt te schrijven zonder te uitgebreid te worden.

In de brief van Mr. Bloot komt een passage voor die ten dele mijn toestand is, m'n ongeluk verklaard ('k zeg ten dele) maar durf er niet verder op ingaan. Van binnen zeggen ze, dat het vloeit uit eigenliefde en dat spreek ik niet tegen, want dat heeft bij mij diepe wortelen geschoten en och, hoe kom ik nog eens. Maar vriendin, het is bij Mr. Bloot goed uitgekomen en ach, dat kan ik niet verwachten. Zo vervreemd, 't niet meer kunnende menen. Ik wenste wel, maar kan 't niet denken, dat u me kunt begrijpen en nu doet het mij verder zwijgen, omdat men het gunstige er uit zou trekken en ik kan er mij en u niet voor over krijgen, zo bedrogen met mij uit te komen. Ik hoop niet, dat u denkt dat ik alles ga ontkennen, dat durf ik niet te doen, maar gewaar te worden er God niet mee te kunnen ontmoeten en bij ogenblikken 't gemis te gevoelen en soms met smart een scheiding tegemoet ziende, en bang dat het overgaat en 't gemis niet uit de ware Bron vloeit.

Zo heb ik een weinig vertrouwelijk geschreven; ik weet niet waartoe ik mezelf zover heb uitgedrukt. Verdraag mij en denk maar dat er van binnen wel ruzie op zal volgen. Ik hoop, dat u deze in gezondheid mag ontvangen. Ook wij mogen allen lichamelijk gezond zijn.

Ontvang nogmaals de hartelijke dank en groeten van uwe u zeer toegenegen (kon ik eens schrijven Uw onwaardige) liefhebbende vriendin.

Wed. H. Aalbers en fam.

8. Diverse vrienden en vriendinnen van Dirk de Jong

Dirk de Jong (1901-1970) uit Lekkerkerk was een Godvrezend man. Zijn bekeringsweg en verdere lotgevallen werden beschreven door zijn zoon Gerrit. Behalve Dirks persoonlijke ervaring heeft Gerrit ook een korte schets beschreven van de uitgebreide vriendenkring van zijn vader. Van deze kring volgt eerst Pieter van der Bas en in hoofdstuk 8 de overige vrienden.

In deze bundel wordt de korte schets die Gerrit heeft beschreven aangevuld met gegevens die verzameld zijn door de samensteller.

Pieter de Ridder en Michiel C. de Ridder

Marie Trouwborst en Aagje Trouwborst

Dirk Cornelis van den Berg

Pieter Mellegers en zijn vrouw Marringje Mellegers van de Tak

Kee Mudde-Bravenboer

Teunis Spijker

Jan de Boden

Jan Rietveld en Klaas Rietveld

Mina Bogaard en dochter Koosje Boogaard

Vrouw Ooms-Roodnat

Vrouw den Butter-Groot

Jan Adriaanse

Vrouw Huisman

Vrouw Schipper-Baay

Vrouw Verdoold-Hoogerwaard

Wed. Van Leeuwen

G. Hermenet

C. van den Oever

Cornelia de Vries

Vrouw Pleune

Jan Berger Annigje Grolleman

Dirkje Blonk

Fijgje Bons

Vrouw Pijnze

Aart Labee

Bongenaar

Vrouw Stout

Dirk Slingerland

Pieter van der Bas

Jan van Vliet en Anna van Vliet-Lolkus

Vrouw Aalbers

Wed. G. Duyzer

Weduwe de Wit

Wed. W. Heemskerk

Fam. Jobse in Dordrecht

Fam. Verhaar

Fam. Verkerk

Weduwe A. H. Swets-Blokland

Rika Kofman en Pleuntje Veer
A. Schouls
Van den Heuvel,
De Jongh,
Van Anandel,
Arie ten Hage,
Van Doorn
Omen
Bruigom

Vervolg van de beschrijving van Gerrit de Jong over de vrienden en vriendinnen van zijn vader

Graag wil ik nog even terug komen op de heer **Pieter de Ridder**. Vele jaren is hij bij ons geweest; vader is ook veel bij hem geweest. Altijd kwam hij 's maandags 's middags voor het melken een uurtje. Zijn hit (paard) wist het precies als het voor de dresseerker gespannen werd. Kwam hij in de buurt dan schoot het bij ons de stoep af. Ook als het soms bereden werd door een der zoons of knechten dan moest men er op berekend zijn want ook dan probeerde het bij ons de stoep af te rijden.

Deze man werd op 44-jarige leeftijd stilgezet door de Heere; krachtadig in de schuld gezet en in het gemis. Doch hij mocht ook een schuldoovernemende Borg leren kennen voor zijn arme, onsterfelijke ziel.

Toen hij gestorven was op 1 maart 1951 op ruim 80-jarige leeftijd schreef vader mij (ik woonde net in Amsterdam) dat hij zo gemakkelijk was heengegaan. Hij woonde ook in Lekkerkerk (tegen Krimpen a/d Lek) en was een broer van **Michiel C. de Ridder** uit Ouderkerk a/d IJssel. Hij vertelde eens dat hij op zesjarige leeftijd met zijn ouders meeging naar een gezelschap van Gods volk. Na afloop liep hij achter zijn ouders aan, huilende en biddende of de Heere hem ook zo gelukkig wilde maken als die mensen die hij vanavond had horen praten over de goedheid van God voor zulke slechte mensen. Ondertussen liep hij kleine steentje te gooien, zodat zijn ouders er niets van zouden merken. Op 12-jarige leeftijd had hij eens zo'n bange ontmoeting 's avonds in het donker, dat hij het ervaren had als een aanval van de vorst der duisternis. Desondanks ging hij de wereld dienen, ook na zijn huwelijk. Zijn oudste zoon, Dirk, die getrouwd is met een zuster van mijn schoonvader, vertelde mij eens dat zijn vader 's zondags ging stropen en vissen. Totdat hij in de schuld werd gezet. Op een zondag gingen zijn oudste kinderen ongevraagd naar de ijsbaan, hetgeen Vrouw de Ridder toch te erg werd. Zij stuurde haar man erheen om hen terug te halen. Dat deed hij graag, want dan kon hijzelf er ook nog even van genieten.

Maar vlak voor de ijsbaan vielen deze woorden met kracht in zijn hart:

*'k Zal Zijn lof zelfs in dé nacht
zingen, daar ik Hem verwacht!
En mijn hart, wat mij moog treffen
Tot den God mijns levens heffen.*

Beschaamd en verlegen kon en durfde hij niet verder en is wenende teruggekeerd.

Tot de vriendenkring behoorde ook **Pieter Schouten**. Pieter behoorde vanaf de doop tot de Hervormde Gemeente van Ouderkerk aan den IJssel. Zijn bekering was heel krachtadig. Schouten voelde zich aangetrokken tot de onderwerpelijke prediking, waarbij ruime aandacht gegeven werd aan de gangen die Gods volk doorleeft.

Schouten had moeite met de prediking van ds. J.G. Woelderink, die van 1933 tot 1946 in Ouderkerk predikant was. Woelderink keerde zich tegen - wat hij noemde - het subjectivisme. Hij bestreed het nadruk leggen op allerlei kentekenen van de waarachtige bekering en stelde het geloof in Gods beloften centraal. Daar kwam in Ouderkerk reactie op. Schouten ging met Michiel de Ridder en Dirk Speksnijder diensten beleggen in een zaal van café *De Harmonie*, midden in het dorp. Predikanten die hier voorgingen, waren van oud-gereformeerde richting, zoals ds. E. du Marchie van Voorthuyzen, ds. B. Toes en later ds. C. Smits. Ook de christelijk-gereformeerde predikant N. de Jong ging voor in de cafézaal.

Vriendschappelijke omgang bleef Schouten houden met A. de Redelijkheid, de godsdienstonderwijzer van de Lageweg, die eveneens bezwaren had tegen de prediking van ds. Woelderink.

Volgens De Redelijkheid zou Schouten 'tien jaren boven de leeftijd der zeer sterken op aarde' bereiken. Zijn laatste woorden in *De weg der bekeering* zijn een wens: of de Heere nog veel genade wil schenken om genade te kunnen beoefenen. Zijn 'standelijk leven' kan hij niet beter onder woorden brengen dan zoals er staat in Psalm 131 vers 4:

*Dat Isrel op den HEER' vertrouw',
Zijn hoop op Gods ontferming bouw',
En stil berust' in Zijn beleid,
Van nu tot in all' eeuwigheid.*

Marie Trouwborst en Aagje Trouwborst

Sinds de komst van godsdienstonderwijzer De Redelijkheid in Ouderkerk leidde hij een groot aantal begrafenissen. Vanaf 1926 tekende hij in een apart schrift op bij welke plechtigheid hij aanwezig was. Nauwkeurig noteerde De Redelijkheid datum, naam, adres en leeftijd, wat hij gelezen had en over welke tekst hij sprak. Hij had de eigenaardige gewoonte om een streep onder de naam van kinderen van God te schrijven.

Op 19 augustus 1926 leidde Redelijkheid de begrafenis van **Marie Trouwborst**, dochter van Arie Trouwborst. Dit meisje was bijna vijf jaar geworden. De Redelijkheid noteerde: 'Gelezen en verklaard Lucas 8:40-56. Gesproken op het graf wij en C. Baardwijk te Nieuwpoort, gezongen Ps. 25:6. Voorts op het sterfhuis gelezen: Jesaja 54, Openbaring van Johannes 14, Jesaja 40:1-11. En gezongen Ps. 25:7, 89:3, 89:8, 25:2, 68:2, 68:5.

Aan dit meisje had De Redelijkheid bijzondere herinneringen. Ze woonde vlak bij het overzetveer naar Nieuwerkerk aan den IJssel en lag ziek op bed. Ze keek uit naar de komst van de godsdienstonderwijzer, die toen nog in Nieuwerkerk woonde. De Redelijkheid trof bij haar kenmerken aan van nieuw leven. Zij gaf op haar sterfbed een rijk getuigenis van haar hoop op een zalig leven bij de Heere. 'Zij stierf met een zalig verlangen naar de Heere. Zij betuigde liever bij de Heere Jezus in de hemel te wezen, dan bij haar vader en moeder, bij haar zuster en broer te blijven. Verwachtende een beter en hoger leven reisde zij heen.'

De begrafenis was bijzondere gebeurtenis: 'In die dagen liepen allen achter het lichaam naar de begraafplaats. Een uur heen en een uur terug. Maar wij gingen als David achter de baar van Abner. En werden achter dat kind gaande er bij bepaald, dat een grote in Israël gevallen was. Ik was mijzelf soms even kwijt op de heenreis naar haar graf. Het spreken was een invloeden en doorgeven. Thuisgekomen was de liefde Gods, die in mijn hart daalde, gaf een wederzijdse liefde tot Hem, die niet te meten was. De woorden die ik hoorde, waren alsof ik ze uit Zijn eigen mond hoorde, en de Heere stortte een vrede over de gestorvene uit als een rivier. Toen kon ik vanwege de

aandoeningen mijns gemoeds niet doorgaan met lezen, zodat ik het laatste gedeelte met stootjes al wenende heb gelezen. De Bijbel neergelegd hebbende, werd mijn hart zeer getrokken naar de eenzaamheid. Daarom ging ik de weg op naar buiten, om door mijn gezin niet afgetrokken te worden. Zo kwam ik in onderhandeling met de weg die ik in dezen gegaan was en het geloof rees zó sterk in mijn ziel op, dat het was alsof ik haar zag in de rijen der verlost scharen.'

Arie Trouwborst, was timmerman in Kralingen. Hij was collega van Cornelis Spreeuwenberg, die hem op een dag ernstig toesprak, nadat Arie zich misdragen had. De liefde waarmee hij vermaande, sloeg bij hem in. Het gevolg was dat Arie na zijn bekering gezelschappelijk ging leven en zich schaarde onder het preeklezen van Spreeuwenberg. De kinderen die na zijn bekering geboren werden, bleven ongedoopt. Volgens A. de Redelijkheid was Arie Trouwborst 'in engere kring na zijn verandering dicht bij huis en dicht bij de Heere gebleven.'

Aagje Trouwborst, een andere dochter van Arie Trouwborst trad in het huwelijk met Johannes van Vliet om samen te gaan varen op de Hollandse binnenwateren. Vóór hun ondertrouw voelde de heer De Redelijkheid zich naar eigen zeggen bezwaard over hun toekomst. Hij zei tegen Aagje: Aagje, ik ben toch zo bezwaard, ik vind het verdrietig om het u in de heuglijke dagen te zeggen, maar ik moet het u zeggen, dat er wat op komst is, want ik ben zo bezwaard over u.'

Haar antwoord was: 'O, dat valt mij niet vreemd, want gedurig wordt mij gezegd van binnen: *Verdrukking trof hen overal.*'

Dit is ook uitgekomen. Met het schip voer Aagje tijdens de oorlog bij Arnhem, toen de stad onder spervuur werd genomen. Het schip werd getroffen en zonk. Het gezin kon nog net van het schip af komen. Ze vluchtten naar een steenoven om daar te schuilen. Nadat de beschietingen afgelopen waren, vertrokken zij lopend terug naar Ouderkerk.

In 1953 kreeg Van Vliet een ongeneeslijke ziekte. Het schip lag in de Rotterdamse haven, waar De Redelijkheid hen kwam bezoeken. Hij stierf daar het daaropvolgende jaar en liet vrouw en zeven kinderen achter. Op 27 maart 1954 vond de begrafenis in Ouderkerk plaats. Aagje was toen 43 jaar.

De jonge weduwe kwam te wonen in een eenvoudige woning. De heer De Redelijkheid schreef dat 'zij wars van alle verzekeringen in het vertrouwen op de Heere haar leven verder ging. Ze was een toonbeeld van standvastigheid geweest en in alle beproevingen en verzoeken staande gebleven'. Aagje mocht weten van uitreddingen: 'En als ze een keer uitgered was, hebben wij wel eens beluisterd uit haar hart en mond de Goddelijke roemtaal, maar in de nood nooit een bedekte bedelaarsklacht.'

Een ander, die ook vele jaren bij ons kwam, was **Dirk Cornelis van den Berg** uit Bergambacht.

Deze man was koekoper en at 's maandags 's middags altijd met ons mee. Vader vroeg steeds of hij een zegentje wilde vragen bij het begin van de maaltijd en verzocht hem ook daarna te eindigen. Geboren in mei 1876 heeft deze man jaren in de onmogelijkheid geleefd om zalig te kunnen worden. In eigen oog was hij een verworpene, een verdoemde; voor hem kon het nooit meer.

Toen Ds. Keck in 1914 het beroep naar Bergambacht aannam ging Knelis daar ook naar de kerk. En tot zijn onuitsprekelijk genoegen mocht hij geloven dat er ook voor hem nog redding mogelijk was. Zeer zwaar werd dit door de vorst der duisternis bestreden; Knelis vluchtte het griendbos in, verlaten, naar zijn gevoel, van God en

mensen. Hij verkeerde onder de hevigste bestrijding. Veel mensen spraken er over dat Knelis van den Berg krankzinnig aan het worden was. Maar toen Knelis het niet meer wist en aanvoelde dat het totaal verloren was, toen was het Gods tijd om zijn ziel als uit een ruisende kuil te redden.

Na de afzetting van Ds. Keck in 1916 is hij nooit meer naar de kerk geweest en las 's zondags altijd een preek van een oude schrijver. Knelis is op 83-jarige leeftijd overleden op 24 augustus 1959.

Over **Pieter Mellegers** en zijn vrouw **Marrigje Mellegers van de Tak** zullen we kort zijn. Altijd waren zij bij vader op het gezelschap. Als Pieter zijn mond opendeed (hij was niet erg spraakzaam) dan luisterde iedereen met eerbied. Wat kon hij de gangen van Gods volk in zijn verschillende geledingen beschrijven. Hoe heeft hij getuigd van de daden Gods op de laatste keer dat hij bij vader op gezelschap was.

Zijn vrouw daarentegen was welbespraakt om de Heere groot te maken. Hoe waarschuwde zij vader dat hij verstrikt was geraakt in een zaak die niet van de Heere was, maar dat hij ging in een weg van eigen vlees. Toen vader uit die strik ontkomen was, was zij met al Gods volk verblijd en hebben ze allen de Heere gedankt voor Zijn goedheid. Deze beide mensen spreken nog nadat ze gestorven zijn door de brieven van en aan P. en M. Mellegers, uitgegeven in 1980 door de Palmboom te St. Philipsland. Het boekje heet: "Een even dierbaar geloof."

Ook vader en moeder hebben verschillende brieven ontvangen. Pieter Mellegers, overleed op 19 december 1943; hij mocht bijna 81 jaar worden. Vrouw Mellegers is overleden op 20 september 1948; zij was bijna 72 jaar. Ds. M. du Marchie van Voorthuysen heeft de begrafenis geleid.

Ook nog iets over **Kee Mudde-Bravenboer** uit Lekkerkerk. (Overleden op 12 september 1962 op de leeftijd van 91 jaar en 10 maanden).

Veel is zij bij ons geweest. Steeds vermaande zij ons, als kinderen, onze ouders te gehoorzamen. "Want," zei zij: "dan mag je lang op aarde leven. Dat belooft God in Zijn woord." Zo vertelde zij eens: ze waren onkerkelijk groot gebracht. Vader was schipper en vertelde dat er schippers waren die voor en na het eten baden. Eens moest zij als jong meisje met vis langs de deur gaan om die te verkopen (ze hadden het erg arm). Een hele tijd niets verkocht. Toen dacht ze: ik ga ook eens stiekem achter die paar struiken proberen te bidden. En na dat bidden en vragen aan de Heere verkocht ze bij het eerste adres al een paar flinke vissen. Wat een eerbied kreeg zij voor die onbekende God, die haar zo kennelijk geholpen had. Haar man, die ook schipper was, heeft jaren bij ons op de boerderij gelopen.

Vrouw Mudde was pas getrouwd toen de Heere haar de rust opzegde. Als zij daarvan sprak luisterde je onwillekeurig en met het grootste genoegen naar de liefelijke wijze waarop zij de Heere loofde en prees. Dit blijkt ook uit de kostelijke brieven die zij geschreven heeft aan Vrouw Mellegers (blz. 180 enz.) van het boekje: *Een even dierbaar geloof*.

Dirk Mudde is overleden op 15 december 1956. Hij mocht ruim 87 jaar worden.

Teunis Spijker, de vroegere ouderling van de Nederlands Hervormde kerk te Bergambacht. Deze is gestorven op 18 februari 1959 op 85 jarige leeftijd.

Mocht hij op het eerste gezicht wat stroef overkomen dan viel dat bij nadere kennismaking geheel weg. Veel is hij bij vader geweest. (een dochter woonde kort bij ons). Wat had vader een achting voor hem. Nadat hij uit de kerk en het ambt ontzet was, is er nog een kind geboren. Zijn buurman (een bekeerde man) kwam dikwijls bij

hem en zei dan tegen het wiegekind: "Zo, zo kleintje, hoe gaat het en dat nog ongedoopt hè, nog zonder dat kostelijk sacrament?" Spijker hoorde dat steeds weer aan en durfde het uit eerbied voor de inzettingen Gods niet ongedoopt te laten.

Vrouw Ooms schreef aan vader: O vriend, wat is hij gelukkig, afgelost van een lichaam der zonde en des doods om eeuwig bij de Heere te wezen. Maar het wordt toch zo leeg op aarde, doch hij is voor de storm binnen.

Een ander die ook dikwijls bij ons kwam was **Jan de Boden** uit Capelle aan den IJssel. Deze man is overleden op 24 oktober 1943 op ruim 76 jarige leeftijd in volle verzekering des eeuwigen levens. Daar kon hij goed van getuigen. Verschillende keren zijn ze samen geweest en bleven dan een paar nachtjes. Zo kwam mijn oudste zus vader eens roepen omdat Jantje uit zijn bed gerold was en zijn vrouw kon hem niet opgetild krijgen, maar met de hulp van vader lukte het wel. Zijn vrouw heette J. Oostrom.

Jan bracht op een keer een jongere vriend mee: **Jan Rietveld**. In het vervolg kwamen ze samen, al duurde het niet lang of Jan Rietveld bracht zijn broer Nicolaas mee. Wanneer Jan is overleden weet ik niet, maar **Klaas Rietveld** mocht oud worden, nl. 88 jaar en is overleden op 2 juli 1957. Op zijn rouwkaart stond vermeld Psalm 33: 20-22. Heel dikwijls is Klaas, op hoge leeftijd, bij ons geweest. Wat een achting had vader toch voor deze mensen. Och, dat hij die mensen naliep dat kon hij begrijpen. Dat waren bekeerde mensen. Maar dat zulke mensen bij hem wilden komen, kon hij maar niet begrijpen; het deed hem zo goed.

Naast de fam. Mellegers uit Sliedrecht was vader ook zeer bevriend met de **familie Boogaard**.

Mina Boogaard is veel met de Wed. Mellegers bij ons in Lekkerkerk geweest. Ze bleven ook wel eens een nachtje. Marinus Boogaard is gestorven op 88 jarige leeftijd op 25 december 1950; zijn vrouw op 30 april 1960 op 89 jarige leeftijd en 7 maanden. Zij had een geschriftje nagelaten voor haar kinderen over de weg die de Heere met haar liefde te houden. Het is een aller-kostelijkst werkje. Op de rouwkaart mocht terecht staan, Psalm 32: 1: "Welgelukzalig is hij wiens overtredingen vergeven en wiens zonden bedekt zijn." Zie deel IV *Bekeringsgeschiedenissen van vrouwen*.

Koosje Boogaard was een dochter van Marinus Bogaard, overleden te Sliedrecht, 88 jaar, 25 december 1950. Marinus was getrouwd met W. B. Dekker, dochter van Arie Dekker en N. Roos. Zijn vrouw, **Mina Bogaard** heeft een bekeringsgeschiedenis nagelaten. Zij was de zielsvriendin van Marringje Mellegers.

Koosje verloor haar zus Neeltje in 1936, haar broer Rokus in 1946 en haar zuser Woutrina in 1959. De laatste vroeg: Ko, mag ik bij jouw in huis komen om te sterven? Zo is het ook gebeurd. Zo is het ook gebeurd.

Condoleantiebrief van Koosje Dankers – Boogaard

Na het sterven van vader

Hardinxveld, 27 maart 1970.

Geliefde vriendin die jong en kinderen.

Allereerst den wij, mijn man en ik jullie condoleren met het grote verlies van uw man en vader. Wij hopen, vrouw De Jong, dat de Heere u hierin sterken mag en dat u met

al uw noden tot Hem de toevlucht mag nemen. Want wat kan een nietig mens troosten?

Ik heb het zeer op prijs gesteld dat ik een rouwkaart gekregen heb. Het was mij zo'n wonder dat jullie mij nog niet vergeten was. Ik werd er zo door getroffen en voelde dat er banden lagen en ook wat uw man nu aan heb mogen doen. Dat lichaam der zonde en pijn af mogen leggen en zo we toch op goede gronden mogen geloven, nu altijd bij de Heere en Zijn lieve volk te mogen zijn. O vrouw De Jong, ik moest toen ik de rouwkaart las gelijk aan **vrouw Ooms** denken. Toen ik die nachten bij haar gewaakt heb, toen zei ze: *O Koosje, nu zal ik Hem straks mogen zien, Die mijn ziel liefheeft en daar zal ik Pietje Smits en je moeder en al Zijn lieve volk zien.*

Toen vroeg ik aan haar: *vrouw Ooms, zal u die dan kennen?*

Ja hoor, zei ze, we zullen malkander daar allemaal kennen.

En toen moest ik zeggen: O De Jong, daar zal je ook vrouw Ooms weer ontmoeten en mijn moeder en daar mag je eeuwig God dienen zonder zonde, dag en nacht. O vrouw De Jong, mocht het de Heere behagen ook op jullie en ons in genade neer te mogen zien. Want het komt er toch voor een ieder persoonlijk op aan. Ik wens je van harte sterkte toe in dit voor u zo zwaar verlies. En mocht het nog eens wezen dat we elkaar nog eens mochten zien.

Zo blijf ik, uw toegenegen vriendin,

Koosje Dankers - Bogaard.

Nieuweweg 194,

Hardinxveld.

Er is al iets verteld over **Vrouw Ooms-Roodnat**. Haar man had een volgzaam en lief karakter. Hij is overleden op 25 november 1961 op 80 jarige leeftijd. Bij de vrienden en ook bij vader was er een stille hoop.

Zijn vrouw, een begenadigd mens, zo kennelijk en klaar van de Heere geleerd. Hoe heeft zij ook vader gewaarschuwd toen hij verstrikt lag in eigen weg en vlees. Zij kon soms ook scherp zijn. Als zij het met iemand niet eens was, verzocht ze die persoon met het uitlaten, haar deur maar voorbij te lopen in het vervolg. Toen zij eens op gezelschap bij ons vertelde wie zij was (nadat de Heere haar ogen geopend had), nl.: de grootste zondares, toen kwam Vrouw Mellegers in het geweer en vertelde met aandoening dat dat niet waar was, want zij was de allergrootste zondares. Dat bukken voor en onder elkaar; werd dat maar meer gevonden. In het boekje "Een even dierbaar geloof" staat ook een brief van Vrouw Ooms, op blz. 200; een kostelijk epistel.

Vrouw den **Butter-Groot** mocht niet oud worden. Niet lang nadat Teusje verdronken was, waarvan zij zo getuigd heeft dat dat ventje Boven was, verwisselde zij onverwacht op 15 september 1950 het tijdelijke met het eeuwige. Het was voor haar niet erg en haar enige zoon, Arie, was hoewel diep bedroefd toch getroost omdat het zijn mocht in de hoop des eeuwigen levens.

Jan Adriaanse is ook veel bij ons geweest, zowel in als na de oorlog. Hij was schipper geweest op een schip dat de havens uitdiepte en woonde in Schiedam.

Veel hamers, nijptangen, bijlen en dergelijk gereedschap hebben wij van die man gehad. Als men hem hoorde vertellen van de uitredding met zijn kinderen uit de oorlogsjaren; de onderhoudingen en de droefheid dat land en volk doorholde en danste en sprong om het gouden kalf. Ook zijn droefheid over de vervallen godsdienst van onze dagen. Maar ook, dat de Heere nog bemoeienissen wilde houden met een zuchtend volk. Er zijn nog enkele brieven, van hem aan vader geschreven.

Een andere vriendin van vader was **Vrouw Huisman** uit Ouderkerk aan den IJssel. Altijd een bedrukt en bekommerd mens. Toen vader krachtdadig stilgezet was in 1934, hoorde zij daar ook van. Maar om naar vader toe te gaan, dat durfde zij onder geen enkel beding. Nu was van haar ook een kind verdronken en toen Teusje verdronken was, zette zij alle vrees en opzien opzij en kwam naar Lekkerkerk om te condoleren. Daar vertelde zij vader dat zij in Ouderkerk nooit op bezoek durfde te komen vanwege het opzien tegen vader. Het viel ontzettend vlak tussen die twee. Vader zei later: "Zo'n mens, om tegen mij op te zien. Dat vind ik dwaas. Als ze wist wie ik ben, zou ze niet meer willen komen." Op 23 maart 1966 is zij gestorven op 85 jarige leeftijd. Ruim 2 jaar daarvoor had zij een beroerte gehad, zodat bij haar een kant verlamd was. Zo is zij heengegaan in de hoop des eeuwigen levens en dat op goede gronden.

Verder moet ik vertellen over **Vrouw Schipper-Baay**, Brielselaan 318a uit Rotterdam. Zij was een zuster van Ds. W. Baay.

In de oorlog is de kennismaking gekomen op een wonderbaarlijke wijze. Dikwijls is zij een of twee dagen bij ons geweest. Altijd vroeg vader aan haar of zij een zegentje wilde vragen voor en na het eten, waar zij in toestemde. Ook haar dochters, Fie, Gre en Riet, zijn verschillende keren wezen logeren. Vooral Fie.

In 1965 mocht Vrouw Schipper ruim heengaan op 71-jarige leeftijd. Als men de brieven leest, die zij geschreven heeft, krijgt men een indruk van haar diepe afhankelijkheid van de Heere. Haar ontzettende zorg voor het zieleheil van haar man en kinderen. Veel druk en kruis is haar weg geweest. "Maar dat eeuwige wonder dat de Heere dezelfde blijft; de Getrouwe, de onveranderlijke Verbonds Jehovah, tegenover al onze ontrouw en tekort in alles," zo schreef zij aan vader. Op een andere keer: "Namens mijn liefste hemelse Vader, Jezus Christus, mijn hartelijke dank aan ulieden. Moge de Heere het zelf met zijn lieve zegen bekronen, is mijn enige wens en bede."

Hieronder volgen 3 brieven van Vrouw Schipper

1ste brief

Rotterdam 27- 1-45.

Zeer geachte vriend en de uwen.

Door 's Heeren goedheid zijn wij met de onzen nog gedragen en verdragen onder alle oordelen en gerichten des Heeren. Zijn goedertierenheden, trouw en barmhartigheden roemen nog tegen het welverdiend oordeel. O geachte vriend, wat onderscheidt ons nog buiten zovele duizenden, ja tienduizenden daar het eeuwigheid voor is en weer anderen die met allerlei ellenden liggen te worstelen. Mochten wij nog eens verwaardigd worden om eens plat op de aarde terecht te mogen komen in onze schuld en schande aan Zijn liefde voeten om Hem eens recht en gerechtigheid toe te mogen kennen en Zijn doen is recht en vonnis gans rechtvaardig.

Wij horen veel over de vruchten van de zonde, maar de zonde is de oorzaak van alle Godsverlating en gebroken bakken uitgehouwen, bakken die geen water houden. O nu kan de Heere rechtvaardig getuigen: *ga nu naar je afgoden*; en die zullen ons niet kunnen verlossen. O, mocht zonde nu eens zonde worden en schuld, schuld. Mochten wij nog eens toe verwaardigd worden. Dan alleen kan en zal de Heere aan Zijn Verbond gedenken en dan zal je Zijn weldaad zien.

O geachte vriend, ik kan voor mijzelf niet anders bekijken als de Heere door zal trekken en een voleinding maken zal. Vanwege Gods heiligheid en rechtvaardigheid kan de Heere de zonde niet ongestraft laten. Het grootste voorrecht zou wezen dat wij mogen bukken voor en onder God. Dan is Zijn doen recht en Zijn vonnis gans rechtvaardig. En dan is er een afwachten wat God doen zal. Josephine heeft het wel geschreven aan Jo; de vriendin was bevangen van de koude. En De Ridder die zei, ze zal die briefkaart wel niet ontvangen. Zij durfde niet door te komen. Het is wel erg maar het is nu voorbij. Wij zullen wel afwachten moeten hoe het loopt.

Doet de kinders hartelijke groeten van mij en ook de vrienden en vriendinnen. Hoe gaat het met Keeje (Kee Mudde) en vrouw Ooms? Die vriendin van Sliedrecht en juf. Den Butter? Doet ze allen van mij groeten en wees zelf hartelijk gegroet van een onwaardige vriendin, man en kinderen.

Mocht de Heere ons arm geslacht nog leren en bekeren. O de Jong, dat zal het grootste zijn in deze bange, bange dagen die wij tegemoet gaan. Alle die dingen moeten geschieden, maar nog is terstond het einde niet. Nog maar een beginsel van de smarten. O mochten wij wakende en biddend bevonden worden. O God laat niet omkomen de Jong, in dure tijd of hongersnood. Dat eenmaal van Zijn gezegende lippen afgevloeid is, blijft vast en onverbroken. God blijft Dezelfde de onveranderlijke Verbonds Jehova. Sterkte naar ziel en lichaam beide en schenke de Heere wat nuttig en nodig is. Gedags aan de kinders.

Nevens mijn lieve Hemelse Vader in Christus mijn hartelijke dank aan ulieden bewezen. Moge de Heere het zelf met Zijn zegen bekronen, is mijn innige wens en bede.

2e brief

Rotterdam 5-6-50.

Zeer geachte familie.

Door 's Heeren goedheid zijn wij nog gedragen en verdragen onder alle oordelen en gerichten des Heeren.

De treurige tijding ontvangen door een droevig ongeval, tot je diepe droefheid plotseling weg te nemen je innig geliefde zoontje en broertje. Onze hartelijke deelneming in dat zo zwaar verlies.

Zij hadden mij met een auto wezen halen naar Lisse daar een vriend van 78 jaar plotseling ook overleden is. Ik hoorde het zaterdagmiddag van Jan zijn vrouw, Pie de Klerk, die zeiden het. Maar ik was zaterdag zo vreselijk moe, ik kon niet meer terug schrijven. Ik ben met de Pinksterdagen naar mijn broer, de domenie naar Alphen geweest. Het is met april al vier jaar geweest dat ik in huis zit van hart en de hoge bloeddruk. En nu had ik sinds Nieuwjaar heel nog niet buiten geweest, daar mijn hart weer niet in orde is en bronchitis. Verleden jaar heb ik zo erg ziek geweest, maar erg gemakkelijk op mijn bedje gelegen. O geachte vriend, ik dacht niet anders als dat de Heere mij opnam in eeuwige heerlijkheid.

Hoe maakt u het zoal en uw vrouw? Pie zeide dat het kindje verdrongen was. Een hele slag, zo in een ogenblik de eeuwigheid in. Moge de Heere je samen sterken en bewaren voor opstand en tegenstand. Mochten wij samen verwaardigd worden verenigende en bukkende genade geschonken een ieder in zijn weg.

De Ridder heeft nog eens beloofd aan Jannetje Dijkhuizen verleden jaar, dat hij nog eens komen zou. Maar hij kan niet meer, hoorde ik van Arie de Butter zeggen, dat hij niet meer weg gaat. Zodoende ben ik uitwendig van alles verstoten.

Het was tenminste een eeuwig wonder dat ik nog verwaardigd werd op te mogen gaan naar de kerk. Mijn broer heeft kostelijk gesproken. Och, geachte vrienden, dat hoor je niet meer zo. Want je ontmoet veel bekeerde mensen, maar waar onbekeerd? Veel godsdienst maar weinig vreze Gods; verre, verre van God af. Och, mochten wij samen nog eens verwaardigd worden plat op de aarde terecht te mogen komen in ware schuld en schande aan die lieve voeten. Dat zonde nog eens zonde mocht worden en schuld, schuld.

Hoe gaat het zoal met de andere kinders. Jo is getrouwd. Bij ons 4; Riet met Gee zijn nog thuis. Doet al de kinders hartelijke groeten van mij; ook van Fie, Gee en Riet. En mocht de Heere ze samen nog eens leren, onderwijzen en bekeren. Dat zou het grootste wonder zijn.

Alle vrienden en bekenden hartelijke groeten en wees zelf met uw vrouw en kinders hartelijk gegroet. Mocht nog eens wezen dat uit dat sterven het leven nog eens geboren mocht worden voor deze of gene om nog eens te mogen leren sterven eer het stervensuur daar is. De dood wenkt ieder uur. Dat is de innige wens van uw onwaardige vriendin. Ook van mijn man en al de kinders.

Ik kan nog niet reizen; als ze mij niet komen halen kan ik niet. Mijn lichaam is te zwak.

3e brief

Rotterdam 25-1-51.

Zeer geachte vriend en vriendin.

Door 's Heeren goedheid uw brief ze mogen ontvangen en waren erg verblijd weer iets van ulieden te mogen horen. Wel dikwijls aan ulieden denken, maar daar mijn lichaams omstandigheden niet toelaten om tot u over te komen. Heb erg veel last van duizeligheid. In huis gaat het beste nog erg kalm; en veel last van mijn hart en reumatiek. En nog steeds streng diët houden, alles zoutloos.

Ik heb ook wel eens gedacht, zou De X nu nooit eens geen tijd hebben om te komen? Ik heb er vier getrouwd, Gree en Riet is nog thuis; wel niet thuis, zij werken. Gree is pas geopereerd van de blindedarm. Het is kruis verwisselende, maar dat eeuwige wonder, dat die grote Kruisdrager het kruis in hem draagt. Dan is het een gemakkelijk volgen. Och, mochten wij maar veel verwaardigd worden om op Hem te mogen zien, die Overste Leidsman en Voleinder des geloofs. Die het kruis gedragen heeft, de schande veracht en nu gezeten is aan de lieve Vaders rechterhand en dat ten goede voor zulke die niet kunnen zuchten en niet kunnen bidden. Maar mocht die lieve, zoete Heilige Geest in hem zuchten met onuitsprekelijke verzuchtingen.

Mijn oudste zoon Piet ligt, die heeft bloed opgebracht en moet minstens een jaar naar het sanatorium. Een plek in de rechterlong. Vijf kinders en dan een jongetje is driemaal achter elkaar geopereerd. O geliefde, een ieder krijgt net zoveel als hij dragen kan. Ik geloof dat de Heere in Piet zijn ziel werkt. Gaat de diepte in. De Heere brengt zijn eigen werk op de proef. Hij ligt nog thuis. Denkelijk mag hij in Oud Kralingen, einde de Honingerdijk, als er plaats is.

Ik zou wel eens graag komen, maar mijn lichaam laat niet toe, dus kan nog niet aan jullie verzoek voldoen. Ja, geachte vriend, daar is wat beslommering en denk er soms onder weg te zakken. Maar dat eeuwige wonder, dat de Heere dezelfde blijft, de Getrouwe, de Onveranderlijke Verbonds Jehovah, tegenover al onze ontrouw en tekort in alles.

Doet De Ridder de hartelijke groeten, ook vrouw Ooms. Vrouw Den Butter is de strijd te boven. Even een paar lettertjes terug. Mijn oudste dochter Fie is getrouwd. Vier

jaar, heeft erg bloedarmoede, die komt altijd bij mij werken. Die andere dochter, als we 't beleven mogen, wil ook gaan trouwen.

En al de vrienden en vriendinnen hartelijke groeten en in het bijzonder zelf met uw vrouw van uw onwaardige vriendin.

Als je zelf nog eens kan of uw vrouw kom dan zelf maar eens, als het kan.

In zijn *levensbeschrijving* vertelt **Ds. Baay** over het gezinsleven van hun ouders. Hij beschreef geen bijzonderheden van zijn zuster Jannigje Schipper-Baay. Hij begint zijn boek als volgt:

Juni 1943.

Geliefde kinderen. Ik wil trachten u in het kort mee te delen, hoe de Allerhoogste mij getrokken en gebracht heeft tot de blijdschap, die alleen gesmaakt wordt in de geloofsvereniging met Hem, die het Leven is.

Op de 13^e maart van het jaar 1893 zag ik het eerste levenslicht. Ik ben uit belijdende ouders geboren. Mijn moeder was **Josephine Margueriete Greep**, (dochter van Cornelis Jacobus Greep en Adriana van Driel) en stammend uit een geslacht, waarvan er velen in hun leven de Heere vreesden. Ze overleed 20 febr. 1942 te Tholen. Onder deze noem ik haar grootvader, Jacobus Greep, niet slechts een bekeerd, maar ook godzalig mens, en haar tweede moeder, **Jannetje van Dijke**. De laatste heb ik nog gekend en herinner mij zeer goed, met hoeveel hemelse blijdschap en vreugde zij de eeuwigheid is ingegaan.

Zo ook was dit het geval met haar grootvader, zo-even genoemd. Haar eigen vader, Cornelis J. Greep, werd op 18-jarige leeftijd krachtadig overtuigd en kwam in die tijd tot de geloofsvereniging met Christus, althans werd Christus hem in de belofte geopenbaard. En wat al wonderlijk is, hij heeft als een voor zichzelf onbekeerde, tot op 84-jarige leeftijd zijn dagen doorgebracht. Naar zijn bevassing was alles tekort, en dus was hij een missend mens, zoals men dit pleegt uit te drukken.

Doch na zes maanden nacht en dag tobbede te zijn geweest, als kunnende God niet ontmoeten, behaagde het de Heere, acht dagen voor zijn dood, hem te brengen tot de volle geloofsblijdschap. Mij dunk, ik zie hem nog heengaan in volkomen vrede, en klapwiekend zijn vlucht nemen naar *de stad die fondamenten heeft, welker kunstenaar en bouwmeester God is*.

Mijn vader, Pieter Kornelis Baaij, en mijn moeder, beiden zijn in hun gehuwde staat tot God bekeerd. Vader sprak over de verlossing van zijn ziel, die hij, zo hij zei, onder onze bediening als instrument, had leren kennen. Mijn moeder was een mens, die haar aandeel aan een Drieënig God zich ten volle bewust was. Zij heeft een geruime tijd een zeer nauw, verborgen leven gehad, zodat er bijkans nooit in ons huisgezin iets plaats greep, of zij deelde het ons als kinderen tevoren reeds mede. Mijn ouders vermaanden ons als kinderen veel malen, om toch de Heere te zoeken en de zonde te vlieden, en droegen ons dagelijks met tranen aan God op. Enz.

Ook is vader veel geweest bij **Vrouw Verdoold-Hoogerwaard** in Bergambacht. Ze werd later de weduwe van Willem Verdoold.

Toen haar ziel verlost werd is zij dagen boven het stof geweest. Zij wist van de wereld niets meer. Alles moest de Heere loven en prijzen. Niemand ging ongewaarschuwd bij haar vandaan. Zij stierf 23 augustus 1949, oud zijnde 77 jaar.

Hoe verenigd was vader ook met de **Wed. Van Leeuwen** uit Bussum.

Wat heeft zij het jammer gevonden dat zij vader niet eer en meer bezocht heeft. Deze Wed. van Leeuwen is op ruim 90 jarige leeftijd overleden op 29 maart 1979.

En dan de heer **G. Hermenet**, toen wonende in Gouda.

Hij kwam vader zondagsavonds in het van Ittersonziekenhuis bezoeken toen vader daar lag met die bekleemde breuk. Wat lag het vlak tussen die twee; en zo ziel-verenigd. Later kwam hij als weduwnaar in Zeist wonen, bij zijn oudste dochter. Veel ben ik er toen geweest. Een zeer ruim sterfbed mocht hij hebben; om jaloers op te worden. Hij is op 81 jarige leeftijd overleden op 13 april 1979. Hij was begiftigd met een groot verstand, met een onderscheiden kennis. En een tere vreze des Heeren. In al zijn wegen werd dat zeer duidelijk openbaar.

Ook is **Cornelia de Vries** uit Rotterdam het vermelden waard.

Deze ongehuwde vrouw is overleden op 23 april 1947 in volle verzekering des eeuwigen levens.

En dan ook **Vrouw Pleune**, ook uit Rotterdam.

Deze volkswrouw is krachtdadig uit de wereld gehaald. P. de Ridder kwam er steeds. "Ga eens mee, Dirk," zo vroeg hij.

"Man, ik durf niet," zei vader.

"Toch moet je het eens doen," zei P. de Ridder dan weer.

"Och, De Ridder, ze heeft een scherpe tong en je weet ook dat het met mij toch niets is," zei vader weer.

Op een keer zei De Ridder: "Dirk, ik ga volgende week naar Vrouw Pleune. Ga nou eens mee!"

Vader liet zich mee tronen. Ze kwamen daar aan; gingen naar binnen en toen zei De Ridder: "Dirk, ik moet nog even naar de beurs; ik hoop je straks op te halen."

Vader beefde voor Vrouw Pleune. Doch toen zij aan het vragen ging op min of meer scherpe toon (dat was haar natuur) en toen vader vertelde van zijn stilgezet worden door de Heere, viel zij daar bij wijze van spreken bovenop. Hoe waren zij verenigd. Toen Piet de Ridder terugkwam zag hij dat direct aan vaders gezicht. Wat verheugde hij zich.

Cornelia Pleune, geboren Meulmeester, eerder weduwe van Abraham J. Akkerman is op 8 februari 1949 overleden, in de ouderdom van ruim 87 jaar. Wat een overgang zal dat geweest zijn: hier tot de armsten en geringsten behoord; en dan die eeuwige heerlijkheid in te mogen gaan. Hoe spraken de burens van het wonder in de oorlog. Zij geen of onvoldoende eten en bij Cornelia Pleune, daar werd steeds weer gebracht.

Jan Berger uit Ouderkerk aan den IJssel is ook zeer dikwijls bij vader geweest.

Zijn leven lang heeft hij bij de graanhandel Gebr. Baas gewerkt. Deze man is gestorven op 11 mei 1974 op 83-jarige leeftijd.

Verschillende brieven heeft vader gekregen van **Annijje Grolleman** uit Hasselt.

Wat lagen vader en moeder verenigd met deze vrouw, die 54 jaar ziek op bed gelegen had. Zij is gestorven op 15 juni 1974 op ruim 74-jarige leeftijd.

Dirkje Blonk is zelfs nog langer ziek geweest. Drieënzestig jaar heeft zij plat op bed doorgebracht met beender t.b.c. Zij is overleden op 12 november 1984 op de leeftijd van bijna 83 jaar. Deze vrouw was beweldadigd met een waarachtig geloof en leefde geheel uit de hand des Heeren.

Zo ook **Fijgie Bons** uit Bleskensgraaf.

Veel is vader ook daar geweest. En al is zij verschillende jaren ziek geweest (zij had t.b.c. gehad), mocht zij toch nog de leeftijd bereiken van bijna 68 jaar. Zij is gestorven op 16 september 1955 en mocht begraven worden door Ds. Zandt.

Vol eerbied werd er gesproken over **Vrouw Pijnze** uit Woerden.

Het was hartverkwikkend om aan te horen, wat God aan haar ziel gedaan had. Zij mocht 83 jaar worden en is overleden 9 januari 1974.

Vader en moeder zijn ook dikwijls bij **Aart Labee** geweest in GrootAmmers.

Deze man is overleden op 14 oktober 1968. Een paar dagen voor zijn dood werd hij krachtig bepaald bij Psalm 73 vers 12 (ber.). Kennelijk zag hij hier de hand des Heeren in, die hem voorbereidde op de dood. Het was voor hem geen koning der verschrikking. Hij mocht 93 jaar en 10 maanden worden.

Ook gingen onze ouders graag naar de heer **Bongenaar te** Bodegraven. Hij mocht 76 jaar worden en overleed 16 augustus 1962. Deze man was kaaskoper op alle kaasmakten in Zuid-Holland. Meer dan 50 jaar heeft hij dat werk mogen doen. Op de kaasmarkt in Gouda kwam vader met hem in contact, hetgeen uitgroeide tot een innige zielsgemeenschap.

Ook was er wel contact met **Vrouw Stout**.

Zij mocht de gezegende leeftijd bereiken van 98 jaar. Zij woonde in Alblasterdam (ooit Kinderdijk) en overleed op 13 oktober 1971. Zij had zeer veel zorgen met en voor haar kinderen. De Heere heeft het boven bidden en denken goed willen maken.

Ook **Dirk Slingerland** uit Lekkerkerk is veel bij vader geweest (de dikke Dirk) ter onderscheiding van de 'dunne' Dirk Slingerland, ook uit Lekkerkerk. Ook deze is veel bij ons geweest. Dirk Slingerland had een godzalige moeder, waar vader ook veel geweest is. Deze moeder is in 1938 gestorven.

Dirk is pas op latere leeftijd gehuwd (1947) en is overleden op 4 juli 1960 te Hardinxveld-Giessendam in de ouderdom van ruim 76 jaar. Zijn vrouw stierf in oktober 1983 in de leeftijd van 84 jaar. Vader had veel met deze zachte en innemende man op.

Van **Jan van Vliet**, die ook dikwijls bij ons geweest is, heb ik heel aangename herinneringen.

Hij nam graag de laagste plaats in bij Gods volk. Hij, dacht hij zelf, behoorde er niet bij, ondanks al zijn wijsheid. Nooit durfde hij bij Gods volk één woord te zeggen. Nu gebeurde het dat het gesprek op de kerken kwam, op een gezelschapsdag bij Vrouw Mudde in Lekkerkerk. Daar werd zijn mond opengebroken en heeft hij verklaard het onderscheid en het ontstaan van onze kerken op een zo duidelijke manier, dat iedereen het begreep. Anderhalf uur sprak hij er over en het verveelde niemand.

Zo hoorde ik jaren later eens: over een kerkenraadsvergadering van de Ger. Gem. (waar hij ouderling was) het volgende:

Het kwam ergens over ter sprake en Dr. S. zei zó: "Als men zo leest in de Redelijke Godsdienst van W. à Brakel, dan staat er op blz. die en die, dat en dat. En daar moeten wij ons aan conformeren."

Maar toen sprak Jan van Vliet: "U heeft gelijk, dat staat op die bladzijde, maar als u die bladzijde omslaat dan bedoelt de schrijver dat en dat te zeggen, want dat en dat staat dáár en dat moet men met elkaar in verband brengen."

Zijn wijsheid op theologisch gebied was enorm. Vader mocht hem graag. Dit vernam ik van een familielid van zijn vrouw.

Hij stierf, 65 jaar oud zijnde, in de Hope des eeuwigen levens, op 3 augustus 1951.

Zijn vrouw **Anna Lolkus** mocht hem nog heel wat jaren overleven. Ik meen, dat zij gestorven is in 1973. Zij was geen vreemdelinge van het verbond der genade.

Hoe zou ik **Vrouw Aalbers** kunnen vergeten.

Met zoete banden was zij verenigd met Gods volk, doch inzonderheid met vader. Als onze ouders een week of drie vier niets van zich lieten horen schreef zij een aandoenlijk briefje of briefkaart. Zo eindigde ze in een brief: *Verdraag Uw onverklaarbare vriendin; wilt U hem a.u.b. gauw verscheuren?*

En in een andere: *Och, verdraag, ja verdraag mij als 't u blijft. 'k Verlangde naar een levenstekentje, maar bederf het met mijn onnut schrijven.*

Zij is, in de hope des eeuwigen levens, gestorven op 25 september 1965, in de ouderdom van 92 jaar.

Over de **Wed. G. Duijzer** uit Brakel kan ik kort zijn.

Haar leven is aller-kostelijkst beschreven door haar zoon in het boek "Ontmoetingen." Zo schreef zij in één van haar brieven aan vader: "Wij zitten zo ver verwijderd van elkaar." (Het was in de vijftiger jaren ook een hele reis van Brakel naar Lekkerkerk). "En waren wij vanbinnen maar niet zo ver verwijderd, dan zouden wij licht van elkander wat horen, daar ik veel moet klagen. Niet over den Heere, maar over mijzelf. Daar ik altijd redenen en oorzaken geef dat de Heere zich moet verbergen. Maar o, als hij maar in de bekentenis voor dat lieve Wezen mag komen, dan laat de Heere Zijn onveranderlijke trouw en de volheid die Hij in Zichzelve heeft en een algenoegzaamheid. Die al ons gebrek en ledigheid kan vervullen. Weleens een kruimeltje laat zien en dat doet hem hoge gedachten en waarde van de Heere hebben, tegenover zijn nietigheid. En zo zoet in mijn gedachten viel: *"Uw wil geschiede.* O, niets te eisen, niets te bedillen. *'t Is goed, Heere,"* zei ik. Dan kan hij onderworpen wachten."

Wat mocht zij soms een zwijgende mond en een bukkende ziel krijgen. Zij is gestorven op 19 januari 1970 en mocht de leeftijd bereiken van 95 jaar.

Wat vond vader het erg, dat hij niet mee kon naar de begrafenis van zijn zo zeer geliefde vriendin. Hij zei: "Dat ik niet meer werken kan heb ik overgegeven. Maar dat ik nu Gods volk niet mee begraven kan, dat vind ik erg jammer." Moeder heeft de begrafenis bij mogen wonen.

Hieronder volgt een brief van de velen die zij schreef

Brakel, 16 juni 1950.

Geliefde vriend en vriendin en kinderen.

Uw briefje mogen ontvangen. Ik was nog blij iets te mogen horen en dat het leeg in huis is dat geloof ik. O geliefde, mocht wij onze geleende panden maar hebben als ze niet hebbende. Maar o, wij hebben ze zo geëigend als of het de onze zijn. En toen liet de Heere eens zien wat ik met die geleende panden voor had. En ik zag dat ik niets anders deed als ze voor de Molech opofferen. En toen kon ik ze voor de Heere kwijt.

En och geliefde vriend en vriendin, ik heb er wel eens een besefje van om mogen dragen, hoe Aaron met de Borstlap op zijn borst liep met de 12 stammen Israëls. En zo moest ik met mijn arm zaad ook voor de Heere komen. Och, wat een schuld ligt er toch aan 's mensen kant. Genoeg om er zijn leven lang over te wenen.

Maar wat is het nog groot dat u nog goedertieren gedachten van de Heere mocht hebben. Want het zijn toch alleen de goedertierenheden des Heeren dat wij niet vernield zijn en dat Zijn barmhartigheden nog geen einde genomen hebben. Och geliefde, het is zo groot als wij elkander in de verzuchtingen nog mee kunnen nemen. Want een kruimeltje liefde werpt een gunning af. Maar wat moet de Heere toch smartelijke wegen gebruiken om een mens op zijn plekje te brengen. Ik hoop de Heere ulieden verder nog mag ondersteunen, sterken en schragen, is mijn innige wens.

Wees met uw vrouw en kinderen in liefde gegroet, ook van mijn kinderen.

U onwaardige vriendin, Weduwe G. Duijzer

Zouden wij nog vermelden van **Wed. de Wit** uit Dordrecht?

Heel dikwijls is zij bij vader en moeder wezen logeren. Zij had een zacht en innemend karakter en had altijd de muts op. Zij geleek zeer sterk op de oud-koningin Emma, die ook altijd afgebeeld staat met een muts. Als men haar brieven leest: daarin spreekt het verlangen naar Gods volk om het in alles maar met Hem te wagen. Haar treffende eenvoudigheid; daar ging wat van uit. De Heere nam haar weg op 8 februari 1981, op 90 jarige leeftijd.

Zij schreef regelmatig naar vader. Twee brieven volgen hier.

1ste brief

Dordrecht 29 december 1970.

Geliefde vriendin.

Het is alweer een poosje geleden dat we elkander ontmoet hebben en zelf kom ik haast de deur niet uit, anders had ik bij Jobse⁸ wel eens gebeld. Deze maand hebben ze mij niet gehaald van Verhoeven als de vrouw naar de dokter in het ziekenhuis voor controle moet. Ik denk wel in januari, maar weet geen datum. Ik hoop maar dat ze je ook vragen, want dat hebben ze toch gezegd, bij de oude Verhoeven.

Hoe gaat het met jezelf? Zie je met de winter nog kans zo de Heere wil en wij het samen nog mogen beleven, nog eens te komen; dat is toch altijd nog anders als schrijven, vind je niet?

Ik heb een zere knie gehad en nog veel last van mijn zogenaamde goede been. Moet nog al eens gaan zitten en 's nachts dikwijls ook veel last ervan. Ik ben in Bunyan aan het lezen en was ik nu aan een stuk over de val van de Antichrist. Hoewel ik het niet allemaal volgen kwamen, (maar heb die boeken te lezen van Van de heuvel uit 's Gravendeel) had het mij toch zaterdagavond zo onder de indruk gebracht. Ik moest uitroepen: *o Heere, wat zal er nog van mij worden?* Ik was zo ontzettend bedroefd, te denken eeuwig God te moeten missen. Het is te veel om te schrijven. Maar zondagmorgen las ik een preek van Boston over die woorden: *Ja, Ik zeg u, Ik zal hen haastelijk recht doen.*

Bunyan schreef dat eerst het 10e deel geslagen wordt en daarna de negen overige delen, met trappen en de getuigen werden overwonnen en gedood. Dan zal er geen schuilplaats meer wezen voor de vrouw, de Kerk, in de woestijn die haar bereid was. Maar hoe dan het Hoge Wezen zal komen. Dan is de Antichrist zijn val nabij. Als hij

⁸ **Fam. Jobse** in Dordrecht verhuisde later naar Rotterdam.

denkt het is gewonnen. Hij haalde de voorbeelden aan van Farao en Mórdechai hoe op het uiterste de Heere helpt, als alles hopeloos is.

En Boston zondagmorgen over het wachten. Als de Heere vertoeft en schijnt ons niet te horen, om dan te leren wachten met lijdzaamheid en geduld, te leren waken, anders vallen we in slaap. Waken de wachten. Ik ben er zo onder vernederd gevreesd. Want ik kreeg terug te zien op die woorden die ik wel eens bij een toestand gehad heb. *Als dan heft uw hoofden omhoog en weet dat uw verlossing nabij is.* Zondagavond was ik alles weer kwijt, maar als ik er aan dacht daar moest ik steeds maar wenen. Dat is nu ook weer weg en dan is het zo leeg, niet om uit te drukken. Je zal wel denken, dat is veel te groot. Maar kan niet anders zeggen, als het was. En denk dikwijls, hoe haast mijn leven ten einde is. O dat ik maar voor- en toebereid mag worden om die grote eeuwigheid aan te doen.

Je geliefde man mocht het ook op het laatst nog geschonken worden. O wat zijn ze toch gelukkig, die een thuiskomen gekregen hebben.

Ik hoop dat je mijn geknoei lezen kunt, want ik kan de lijntjes van het papier niet zien.

Wees met deze hartelijk gegroet en we hopen tot ziens, van uw vriendin weduwe J. de Wit.

Ook de groeten bij Geertje en Jan en de kinderen.

2^e brief

Dordrecht 8 januari 1970.

Geliefde vrienden,

Uw brief mocht ik door 's Heeren goedheid ontvangen en was blij ermee. Ik had al steeds uitgekeken hoewel ik het wel begrijpen kan, aangezien alle omstandigheden. En ik weet het, het meeste komt op de vrouw neer. Ja, dat is ook weer een hele toestand geweest met het sterven van Jo. En dat ze niets uitgelaten hebben daar je man bij was. Maar het is tevens een bewijs dat het niet gegrond was. Dat ondervond ik met mijn zwager en broer ook. Hoewel mijn broer nog steeds hoog geprezen wordt. Trouwens de godsdienst en de hele wereld is maar gemaakte en vleiene taal. Je wordt misselijk van de overdreven beleefdheden die de mensen tegen elkaar doen. Ze kunnen niets meer gewoon doen, zonder gemaaktheid.

Maar ja, dan komt het voor een ander er op aan, hoe gedragen wij ons daartegenover. Meest zwijgen daar wij spreken moesten en spreken daar wij zwijgen moesten, en zo gaat hij altijd schuldig uit. Het is een voorrecht als wij het met de wille Gods eens gemaakt mogen worden, dat toch de begeerte der ziel is naar Diens wil te mogen leren leven. Wat toch een plekje is, waar wij gebracht moeten worden. Het is bij ons niet te vinden, dat zijn wij kwijt.

Ik had onlangs een bange nacht. Ik droomde, dat ik heel geen kleren aan had en niet wist waar mij te bergen, daar ieder mij kon zien. 'k Wou vluchten maar kon nergens heen en werd wakker; maar dat ik nu al zo was voor het Hoge Wezen. Ja, naakt en geopend voor de ogen Desgenen met Welke wij te doen hebben. Zelfs de gedachten en overleggingen zijn Hem bekend. O, het was op een ogenblik: *mijn hart verliest al zijne kracht, maar Gij zijt Heer mijn troost alleen, mijn Burg, mijn Toevlucht, mijn Erfdeel.*

Maar is dat weer voorbij; komt er zoveel op af, dan zeg ik: o dat mijnen; wat heb ik uitgedrukt. Want daar zal het toch op aankomen, of hij ook kan zeggen: *mijn Zaligmaker*, minder kan het niet.

Wat mijn lichaam betreft, ik moet veel tobben dat eigenlijk niemand weet. Je zal het misschien wel gehoord hebben, dat er een foto van mijn nekwervel is genomen en ik

acht keer bestraald ben geworden. Ik had er al o zo lang mee gelopen. En de dokter van Dirkje Blonk zei: niets aan laten doen, het wordt wel erger maar aan slijtage is niets te doen.

Maar toen het zo hevig werd, ben ik toch naar mijn huisdokter gegaan. En die stuurde mij naar de specialist in het ziekenhuis en werd gelijk de foto gemaakt en een keer bestraald; tweemaal per week. Nu bij de vijfde bestraling dacht ik, er al wat baat bij te hebben en met de achtste bestraling was de pijn veel minder. Het is zo met buien, dan wordt mijn schouder, bovenarm en onderarm als het ware afgeknepen; het trekt tot mijn vingers door en kan er o zo weinig meer mee doen en heel niet rusten. Als ik op de stoel leg of in bed, dan begint de pijn en kan ik het niet houden. Zodoende besloot ik naar de huisdokter te gaan. Hoewel ik van tevoren wist dat hij mij naar de specialist zou sturen, want dat doen ze tegenwoordig direct. Maar na een paar weken kwam de pijn weer terug. Wel niet in zo'n hevige mate, maar toch dat ik bijna niet rusten kan. Dan moet ik tabletten in gaan nemen. En dan gaat het een poosje. Maar kom weer met pijn wakker. Maar op de dag gaat het vrij wel, als ik maar niet leun. Ik denk de dokter van Dirkje heeft het nog zover niet mis gehad. Trouwens de zuster die mij geholpen heeft zeide, dat ik er op moet rekenen dat het zich kon herhalen.

En bij een vriendin van mij is het vijf jaar weggebleven. Toen weer bestraald en nu al in geen jaren last; maar alles is niet eender. Ieders wegje is afgebakend.

Toen het verleden week op een nacht weer zo hevig was, dat ik het uit moest kermen, moest ik zo denken dat de Heere brullend moest klagen in de angsten, die Hij leed. En ik toch rechtvaardig, maar Hij had niets onbehoorlijks gedaan; moest niet alleen lijden naar het lichaam, wat ik mij waardig had gemaakt. Maar Hij moest ook de toorn Gods dragen vanwege de zonde. Toen kreeg ik een zwijgende mond. En o wonder, de pijn mocht werkelijk wat afzakken en ik mocht een poosje rusten. O die goedheid Gods, niet uit te drukken en dan in de tijd nog zoveel bemoeienis. Ik kan het bij tijden niet verwerken.

Je wordt nog hartelijk bedankt voor het ingeslotene. Je gaat toch niet boven je krachten? Want echt, ik heb nog overvloed.

Weest samen in liefde gegroet van je vriendin

W. de Wit.

Wij zouden nog door kunnen gaan met het vermelden van Gods volk. Zo denk ik dan aan **Wed. W. Heemskerk** uit Katwijk aan Zee.

Haar brief aan moeder en kinderen, na het sterven van vader, is eenvoudig en hartversterkend.

Geliefde vrienden en kinderen.

Geliefde weduwe, kinderen,

Nog hartelijke deelneming van het overlijden van uw man en vader. De Heere moge uw verwaardigen om u te ondersteunen en uw hulp te mogen verwachten. Die in zijn woord zegt: dat Hij een Man der weduwen is en een Vader der wezen. En als u dat de beurt moge vallen, wat zou dat een groot wonder wezen, zij het voor het eerst of bij vernieuwing.

U bent een deel uit uw leven kwijt. Die het ondervonden heeft voelt er iets van. O wat zal het voor hem geweest zijn. Hij is gegaan naar die plaats waar geen inwoner zal zeggen dat hij ziek is. Daar rusten de vermoeiden in vrede. O wat een verwaardiging om verlost te mogen wezen van een lichaam der zonde en een moeilijk lichaam. Dat was de oorzaak van de zonde als hij er een indrukje van moge krijgen. Dat is niet om uit te spreken. Hij is uit het Mesech der ellende verlost en wij zijn nog in de woestijn.

De Heere moge u verwaardige en de kinderen dat deze roepstem nog aan het hart geheiligd moge worden om nog de tijd waar te nemen, terwijl wij nog in het heden der genade zijn. Ik had wel willen komen op de begrafenis, maar had geen gerei en was erg pijnlijk van de reuma en de ouderdom gaat dan ook meedoen.

Ze zijn elkander gauw gevolgd, onze lieve oude vrienden; Betje⁹ bedoel ik. Mijn hartelijke groeten van een gering mens en sterkte in uw wegje.

Ach, verder zijn er nog zo vele kontakten geweest, zoals met de **fam. Jobse** in Dordrecht, die later verhuisd is naar Rotterdam.

De **fam. Verhaar** uit Groot-Ammers en **fam. Verkerk** uit Groot-Ammers. Hoe hebben zij ook meegeleefd met moeder en raad gegeven na vaders sterven.

1ste brief van Wed. Verhaar

Groot Ammers, 11-10-61.

Zeer geachte Vriend met uw vrouw.

Al enige dagen loop ik met het voornemen u enkele letters te schrijven. Maar de gedachten aan eigen onbekwaamheid, enz. hebben me er tot nog toe van teruggehouden. Maar ziende op mezelf en merkende hoe een hartelijke en meelevend woord hem soms toch nog enigermate verkwikkend kan in het midden van zijn ellende, wil ik toch proberen enkele regels op papier te brengen.

Gisteren was Piet Deelen nog een ogenblik hier en die vertelde hoe diep bedroefd uw dochtertje Geertje was over het sterven van haar kindje en ook van de ziekte van uw andere dochters en och, mijn gedachten gingen naar u uit. En ik dacht zo, dat als we een indruk ervan krijgen wie God is en wie wij zijn, dat we dan wel nooit 's Heeren wegen goed zullen kunnen kennen. Och, dat de Heere er onze blinde ogen voor wilde openen, voor wat we onszelf hebben waardig gemaakt maar ook aan de andere zijde, voor wat we nu nog mogen hebben en bovenal voor hetgeen Hij ons in Christus wil schenken.

Och, u weet dit alles veel beter dan ik, maar ik loop daar zelf de laatste dagen veel over te denken. Ik las zondag jongstleden in Comrie over de straf der zonde, hoe de minste zonde de allerhoogste straf waardig is, omdat ze tegen de allerhoogste Majesteit Gods begaan is. En ik werd zo een diepe onkennis gewaar. Ik werd ook mijn bestaan gewaar en och, daar zal ik maar niet veel van schrijven, maar de Heere heeft dat nog willen verbreken en een verbrokenheid ervoor in de plaats willen geven. Maar o, die diepe put waar ik in terechtgekomen was, dat kan ik niet onder woorden brengen. Ik kan alles niet schrijven, maar ik heb bij ogenblikken een bedroefd de ziel met een uitzien of het de Heere nog eens behagen mocht mij waarachtig te bekeren. Och, de Heere geve ook uit louter genade wat u en uw vrouw en kinderen van node hebben. Hij weet dat volkomen, ik ben dwaas en onvernuftig.

U hebt misschien gehoord, misschien ook niet, dat ik vorige week dinsdagmorgen weer een lichte hartaanval gehad hebt. Nu mag het wel weer gaan. Ben alleen nog moe en rust niet in mijn slaap, dan begint het hart te trillen. De kinderen mogen allen goed gezond zijn.

Van harte u in alles Gods zegen toewensende, Zijn ondersteuning en vertroosting, eindigde ik met hartelijke groeten van uw bedroefde vriendin weduwe J. Verhaar en kinderen.

⁹ Betje Duijzer stierf 19-1-1970

Zal het maar gauw op de bus laten brengen, want anders gaat hij vrees ik de kachel in en 'k zie geen kans een betere te schrijven. Daag!

2e brief van Wed. Verhaar

Grote Ammers, 21 oktober 1969.

Zeer geachte vriend en vriendin.

Van vrouw Verkerk hoorde ik van de ziekte en het overlijden van uw oudste dochter. En nu wilde ik toch op de een of andere manier mijn deelneming betuigen. Eerst was ik van plan te bellen, maar daar ik bang ben, dat ik alleen nog maar meer moeite veroorzaak, wil ik proberen een paar regels te schrijven.

Vannacht op het bed kwam zo in mijn gedachten, dat we van Aäron lezen, toen zijn zonen gedood waren door het vuur des Heeren, dat hij stil zweeg. En van Eli lezen we, dat toen de ondergang van zijn huis en de dood van zijn zonen hem aangekondigd werd, dat hij zei: *Hij is de Heere, Hij doe wat goed is in Zijn ogen*. Maar van Job lezen we toen hij al zijn have en al zijn kinderen verloren had, dat hij zei: *De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de Naam des Heeren zij geloofd*. Ik dacht zo, dat ze alle drie genade van God ontvangen hadden, want onze natuur doet toch nooit anders als twisten met den Heere en dat is benauwd. Maar Hij schenke u genade om te mogen bukken onder Zijn slaande hand. Ja, dat het u vergunt mogen worden, de roede te kussen.

Geliefde vriend, de Heere ondersteune ook uw zwakke lichaam en doe u ondervinden dat Hij troosten kan, meer dan een moeder troost. Meer zal ik hier niet aan toevoegen, daar ik ervan overtuigd ben, dat alle mensen moeilijke vertroosters zijn. Maar ik wens toch hartelijk deel te nemen in uw verlies.

Met hartelijke groeten A. Verhaar - de Vos en kinderen.

Vrouw Verkerk schreef in december 1969 de volgende brief:

Geachte vriend en vriendin met de uwen.

Ulieden zal wel vreemd kijken van mij een letter te ontvangen. Maar het mag wel eens zo zijn, dat uit de overvloed des harten de mond spreekt. Ik had de laatste tijd een erg verward hoofd en een verontruste ziel. Nu mag ik de laatste tijd veel betrekking hebben om te lezen en las een predicaat over: *rust een weinig*. Daar mocht ik wel wat onder hebben. Maar ach, toen het boekje dicht viel, kwam ik weer in de verwarring terecht. Dat weten jullie wel hoe dat is. Maar 's nachts raakte ik weer aan het tobben en het was of de Heere zei: *rust een weinig*. En daar daalde een vrede in mijn ziel en een rust en de Heere kwam zo laag af: 'Mijn vrede laat ik u, Mijn vrede geef ik u, niet gelijkerwijs de wereld hem geeft, geef Ik hem u; en vrede op aarde in de mensen een welbehagen.'

O, die liefde des Vaders, liefde des Zoons, liefde des Heiligen Geestes, die heerlijke woonplaats verlaten om op een vervloekte aarde neer te dalen om zulke mensen in wie in God een welbehagen had, de vrede te schenken. Ik kan die vrede niet beschrijven maar het is een vrede die alle verstand te boven gaat. *Uw God is Koning en het is des Vaders welbehagen ulieden het Koninkrijk te geven*. Toen mocht ik eindigen in het welbehagen Gods. Geen woorden ervoor; bang mijn plaatsje te verlaten, maar mag er nog een zoete nasmaak van hebben.

O geliefde, wat is dat een hemels gezang geweest. *Ere zij God*. Ik wilde eerst bellen, maar nu doe ik het zo maar en hoop dat jullie er nog door verkwikt mogen worden. En

mocht de Heere het u schenken is mijn hartelijke wens bij het einde of begin des jaars.
 Zo de Heere ons nog draagt en spaart.
 Wees beide hiermee in liefde gegroet en laat eens horen hoe het bij jullie mag gaan.
 Het beste hoor, ook naar het lichaam.
 Vrouw Verkerk. Daag.

Brief van weduwe A. H. Swets-Blokland

Gijsbertina Cornelia Blokland trouwde op 6 december 1933 met Arie Hendrikus Swets. Arie werd geboren op 17 november 1899 te Hardinxveld. Het echtpaar kreeg geen kinderen. Swets werkte bij uitgeverij Romein en Van der Hoff te Gorinchem. Deze uitgever gaf een groot aantal geschriften uit van Engelse en Nederlandse oudvaders. Heel bekend is de serie *Overjarig Koren*. Ook gaven zij bekerings-geschiedenissen uit. Een belangrijke vertaler van de Engelse preken die zij publiceerden was de heer C. B. van Woerden te Zeist. De heer Swets had een belangrijk aandeel in de keuze van preken die gepubliceerd werden. Swets overleed 28 december 1968. Annigje Grolleman was zeer goed bevriend met hem. Zij noemt Arie mijn lieve en meest meelevende vriend. Uit de brieven van Betje Duijzer blijkt dat zij jaloers was op zijn vernederde gang, maar dat hij dikwijls in de banden van ongeloof verkeerde.

Hardinxveld, 27 maart 1970.

Zeer geachte vriendin, kinderen en kleinkinderen.

Gisteren mocht ik het overlijdensbericht van uw geliefde man, vader en grootvader ontvangen. Ik wilde u en uw familie langs deze weg mijn deelneming betonen. Het is een zware slag voor allen. En dat de Heere u allen mag ondersteunen en u gegeven mag worden om troost te zoeken die alleen maar troost kan schenken.

Het zal voor u een legerplaats wezen maar ook voor de kinderen en vrienden. Heb het zelf meegemaakt. En het is voor uw man een eeuwige winst. O voor eeuwig van het lichaam der zonde en des doods verlost te zijn. Daar geen rouw nog droefheid meer zijn zal.

Annigje Grolleman schreef een poosje terug nog, mocht je de Heere er nog eens voor in de plaats krijgen. Mis mijn geliefde man zo, vooral het gebed. Maar hij is ook verlost van alle kwalen en het voornaamste van het lichaam der zonde. Mochten we met alle onze behoeften en noden maar bij den Heere terechtkomen, Die alleen kan het vervullen.

Nu geliefde vriendin, ik wens u sterkte in deze zware weg. De hartelijke groeten van uw onwaardige vriendin,
 weduwe A.H. Swets-Blokland,
 Rivierdijk 169,
 Hardinxveld.

Ook is vader een paar maal in Enkhuizen, bij **H. Kofman**, Breestraat 89, Enkhuizen, geweest. Zij heeft nog een brief geschreven, zeer rijk van inhoud. Deze luidt als volgt:

Enkhuizen, 12-1-46.

Geliefde vriend!

Uw brief en deszelfs inhoud kwam in ons bezit; hartelijk dank daarvoor, hoor. De Heere is altijd nog maar een zorgend God voor ons, De Jong. Hij onderhoudt ons bij dagen en bij nachten ook in deze dure tijd en hongersnood. Hij is een Waarmaker van Zijn Woord, hé? Hoe donker ook Gods weg moge wezen, Hij ziet in gunst op die Hem vrezen. En hoewel hij van nature moet zeggen, dat er geen Godsvreze in ons woont, zo wil de Heere nochtans met ons te doen hebben, ja zelfs Zichzelfen nog aan de zulk een kwijt schenken.

Uw brief was ik blij mee. Ik schreef de laatste keer aan De Ridder, vraagt u toch eens of de inkt uit de pen is, van de Jong. En wat u schreef is goed te bevatten. Maar o, de Jong, het is met recht: Graaf maar dieper mensankind en je zal nog meer gruwelen vinden. Maar het is ook waar dat aan de andere kant die opvattende hand of die onderscheppende armen. Waar de Schrift also getuigt: *de eeuwige God zij u een woning en ondersteune u van onder eeuwige armen en zeggen tot de vijand, verdelg.* O, ik weet niet wat zou u denken dat sterker was, óf die nederbuigende liefde Gods, óf onze inzichtelven blikkende blik. O, wat mocht die blik van de Heere Jezus wat uitwerken voor Petrus, de Jong. En och, wat moeten we zelf ook tot die droevige betuigingen komen, dat we de Heere steeds verloochenen.

O, dat u het net eens aan de andere kant mocht leren werpen, de Jong. De Heere wacht om genadig te zijn. O, ik weet wel, u zou zeggen, dit kun je gemakkelijk zeggen omdat je achter de zaak staat. Maar o, ik weet heel goed welke wederstrevers we zijn, hoor, we staan altoos onszelf en de Heere in de weg. Maar o, mocht u maar geregeld een oog buiten uzelfen krijgen te slaan. Want o, van ons is er toch nooit geen verwachting, en het niet anders zullen maken. Ik hoop dan dat als de Heere u te sterkte mocht worden en u nog eens mocht schrijven, de Heere tot uw deel te mogen hebben. Ik ben blij dat u schreef, dat het met uw dochtertje Geertje goed gaat. Hier ligt ook een meisje (een dochtertje van Dirk Gorter); de Ridder kent hen wel en vrouw Mellegers ook. Zij is 13 jaar en ligt al anderhalf jaar ook met dat beestje. Ze is steeds trouw aan de fitselpot; het gaat heel goed.

Nu ik lig nu al 12 1/2 jaar. De laatste tijd was het zo, voor enige weken terug kwam dokter 's avonds en zei: zit u daar aan tafel te breien? U moest op uw bed liggen.

Ik zeg: dokter, ik heb 11 jaar op bed gelegen, laat mij nu maar eens opzitten.

Hij zegt, ik kom met geen mooie boodschap. U moet naar het ziekenhuis er zit zoveel suiker in het water. Nu zie ik u nog zo zitten, maar straks zie ik u als een wrak, een arm of een been er afgezet of gaten in uw lichaam; het moet beslist.

Ik zeg, ik zie er erg tegenop, dokter. Want ik moest indertijd voor drie maanden in het ziekenhuis en heb 2 jaar er in gelegen; en voor een dagobservatie naar Amsterdam en heb er een half jaar gelegen en in Utrecht een jaar.

Ja, zegt hij, dat kan ik wel begrijpen.

Ik zeg, als ik nu één kwaal had, maar ik heb er meer, dus zie ik mij er dan niet meer uit.

Nu hij zegt, ik geef u een week te bedenken.

Nu, mijnheer Roest kwam 's woensdags hier catechiseren. Hij legde het in gebed voor de Heere neer. O, zei hij trekt toch niet zonder de Heere op. Hij zegt, maar blijven bidden tot maandag, hé. Hij zegt, nu is de Heere ons niets verplicht om te zeggen wat wij moeten doen. Maar de Heere hoeft het u of mij niet bekend te maken. Hij spreekt tot ons door omstandigheden. Hij kan het ook aan Pleuntje bekend maken.

En laat Pleun nu zaterdag longontsteking en pleuritis krijgen. Ik zeg, o nu moeten we vast samen naar het ziekenhuis, want we hebben geen hulp.

En zij zei: wel neen, ik moet ziek worden om jou uit het ziekenhuis te houden.

Nu, dokter kwam nog maar even kijken. De hulp kwam. Een buurvrouw van de overkant heeft een week geholpen, een andere de tweede week en nu hebben we drie weken hulp voor de huisverzorging; de vierde week gaat in. Pleun mag nu weer (het is nu de zesde week) 2 1/2 uur 's morgens en 2 1/2 uur 's avonds op. En de eerste week zond Pleun haar vrienden uit Wieringen (die daar geëvacueerd is uit Den Helder), een stukje spek wat ze zelf geruild had voor haar eigen pondje suiker. En nu weer een stukje voor 2 bonnen koffie. Het zijn arme mensen; maar vrouw en kind, alles door de bliksem verleden jaar verloren. Ik neem er iedere dag een paar plakjes van.

Doctor komt, hij zegt: zoveel minder suiker in het water. Hoe komt dat nu? Ik zeg, ik heb een stukje spek gestuurd gekregen. Hij zegt: kon ik het u altoos op recept geven, hé. En nu zei hij maandag, er zit nog maar één spoortje suiker in het water; maar het moet eruit, hoor. Maar het is een wonder. En het was bij mij maar steeds voor dien tijd: *Hij doet wonder, Hij alleen*. Doch nu schrijft Pleun haar vriendin dat ze geen spek meer kan krijgen. Ik zeg tegen Pleun: de Heere doet geen half werk. Hij kan zo weer andere harten bewerken, is niet? Maar tot nog toe is het een wonder.

Nu geliefde vriend, nu eindig ik eens, hoor. Zouden we elkander wel ooit weer zien op aarde? Ik hoop dat u nog eens kan komen, maar De Ridder zal wel niet meer, hé?

Hoe heeft u het toch wel gemaakt met de oorlogstijd? Nu, iemand zei verleden tegen mij, dat is een dubbele kruis voor u Juffrouw. Ik zeg, dat is een dubbele kruis voor u juffrouw; uw hulp is ook ziek. Ik zeg, het is geen kruis voor mij maar alles wat de Heere doet is goed. Want o de Jong, al zijn we van nature opstandelingen, de Heere kan ook maken, dat we niet anders kunnen zeggen als: *Heilig zijn o God uw wegen, niemand spreek Uw hoogheid tegen*. O als we maar met alles op Gods kant mogen vallen, dan kan de Heere ons geen kwaad meer doen, hé? Nu, daar weet u ook wel wat van, is 't niet?

Schrijft u nu eens wat gauw terug? Dag hoor, ook van Pleuntje de groeten.

Uw liefhebbende vriendin om der waarheidswil,

Rika Kofman. Dag hoor! Sterkte in alle aangelegenheden.

Rika Kofman en Pleuntje Veer

Overgenomen uit *Het leven en werk van Bart Roest*, door W.B. Kranendonk; Den Hertog, Houten 2006.

Bijzonder veel contact had Roest met Rika Kofman uit Enkhuizen. Deze ongetrouwde vrouw had een handwerkwinkeltje, maar raakte begin jaren dertig ziek, met als gevolg dat ze haar winkel moest sluiten.

Lang dacht men dat Rika Kofman tbc had. Om die reden lag ze ook enige tijd in een tentje achter in de tuin. Later bleek dat ze zwaar suiker had. Soms raakte ze zelfs bewusteloos.

In 1934 kwam Pleuntje Veer bij haar in huis en nam zij de verzorging van Rika op zich. Deze vrouw groeide op in een onchristelijk gezin. Na haar bekering haatte de familie haar zo, dat ze uit huis werd gezet. Pleuntje was op zoek naar een werkhuis en kwam via via bij Rika. Toen deze aan Pleuntje Veer vroeg wat ze voor haar werk bij Rika wilde verdienen, noemde Pleuntje het gangbare bedrag. Daarop zei Rika: 'Ja, maar dat kan ik niet betalen. Dan is het voor mij af. Of je moet het met mij op de Heere willen wagen. Dan zal je niet beschaamd uitkomen.'

Pleuntje Veer besloot te blijven. Aanvankelijk dacht ze: Het zal wel kort duren en ik heb voorlopig kleren genoeg. Maar op den duur groeide er een hartelijke band tussen beide vrouwen. Roest zei: 'Ik heb je hierheen gebeden.'

Dat de Heere van Rika Kofman afwist, bleek keer op keer. Ze had een aangebonden leven. Zowel voor het natuurlijke als voor het geestelijke leefde ze uit de hand des Heeren. De kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente te Enkhuizen gaf ondersteuning. Levensmiddelen werden gratis bezorgd. Een onbekende betaalde wekelijks de broodrekening bij de bakker en zo waren er vele bewijzen van Gods bijzondere gunst.

Bemoediging en bestraffing

Mede als gevolg van haar ziekte zat Rika geestelijk soms diep in de put. Dat bleek ook uit haar correspondentie met Roest. Hij was dan degene die haar bemoedigde of bestrafte. Zoals in de brief die op 6 september 1934 van Scherpenzeel naar Enkhuizen ging:

"Zeg eens Rika, wat is beter: in de honing te verrotten of in en onder de pekkel gezet te worden en voor het verderf te bewaren? De honing, de zoete voorspoed, is velen niet toevertrouwd; u weet wel wat ik bedoel. Wel, zegt God, dan zal Ik boven de wereld Mijn volk in en onder de pekkel zetten om ervoor bewaard te worden om tot oneer van Mijn Naam te zijn."

Naast (geestelijke) adviezen ging Roest ook in op vragen van Rika Kofman aan hem persoonlijk gericht. In het voorjaar van 1935 had zij blijkbaar Roest gevraagd naar een portret. Daarop schreef hij:

"Nu mijn portret waar u om vroeg. Ik heb verschillende portretten van mij, mooie en lelijke, kleine en grote. Dan deugen mijn ogen niet, dan mijn oren niet, dan te klein, dan te groot, dan kromme benen, van allerlei afwijkingen.

Ik zal duidelijk zijn. Mijn eerste portret was zeer mooi, ja, volmaakt. Voor de val, Genesis. Naar ziel en lichaam. Zondag drie, eerste vraag en antwoord.

Mijn tweede portret is zwart en o zo lelijk. Zie Genesis 3 en de gevolgtrekking van dat portret, lees Ezechiël 16 vers 1 tot 5 en de vuile vruchten in Romeinen 3 van 9 tot 18.

Mijn derde portret is verbeterd, geheiligd. Zie Ezechiël 16 de verzen 6 en vervolgens met Nicodémus kreeg ik een nieuw beeld en hart, Johannes 3. Zondag 33 geeft van mij een tweërlei portret, de oude mens en de nieuwe. De eerste scheel, zwart, lelijk en onverbeterd. De andere van dag tot dag geheiligd. Tussen die twee portretten is een groot verschil. Zie Romeinen 7. O, die dodelijke strijd. We hebben zelden rust.

Mijn vierde portret zal volmaakt, schoner en heerlijker zijn. Hiernamaals."

Rika overleed in 1964 en werd door Roest in Enkhuizen begraven.

Daarmee ontviel hem weer een van zijn hartevrienden. 'Het wordt zo stil op aarde', zei Roest dan vaak na thuiskomst van de begrafenis van een geestelijke vriend.

Volgens de brief van Rika Kofman is **Pleuntje Veer** afkomstig uit Den Helder.

De genealogie uit de burgerlijke stand van Den Helder geeft het volgend overzicht van een Pleuntje Veer:

Archieflocatie Noord-Hollands Archief, nr 358

Soort akte: Huwelijksakte nr 200

Datum: 27-12-1906

Bruidegom Jan Christiaan Walburg Graat

Leeftijd: 24

Geboorteplaats: Den Helder

Bruid Pleuntje Veer

Leeftijd: 25

Geboorteplaats: Den Helder

Vader bruidegom Jacobus Cornelis Johannes Graat

Moeder bruidegom Catharina Groot

Vader bruid Johannes Veer

Moeder bruid Geertje Molenaar

Nadere informatie beroep Bruidegom: sergeant der infanterie; huwelijksvolmacht;

Echtscheiding Batavia 13-04-1920.

En dan de wonderlijke ontmoeting met de heer **A. Schouls** uit Leiderdorp. Onverwacht, ongedacht en ongewild was er een ontmoeting. Dat tegen elkaar opzien; de ander beter achten dan zichzelf; het was een hartvriendschap.

Hoeveel vriendschap hebben onze ouders niet ondervonden van de **families Kieboom** uit Werkendam, **Van den Heuvel, De Jongh, Van Andel, Heinz, Arie ten Hage, Van Doorn, Omen, Bruigom, fam. Van den Oever**. Dikwijls zijn deze families in Lekkerkerk geweest. Hun vriendschap was hartverwarmend, hetwelk mede blijkt uit het medeleven in de brieven die over en weer geschreven werden.

Onderstaand een brief van Wed. Boele, die meeleven betoond met de familie De X ivm. het overlijden van hun dochter Johanna.

Fam. Wed. Boele, Bleskensgraaf

Bleskensgraaf, Nov. 1947

Eerwaarde en geliefde Neef en Jannie,

Uw briefkaart door des Heeren goedheid in redelijke welstand ontvangen, en in 't bijzonder nog hartelijk dank voor uw getrouwe en aangename brief die wij in de beste orde ontvangen hebben. Eerlijk wij zijn altijd hartelijk verblijd met Uwe brieven. Wij hadden wel plan om u terug te schrijven, maar ach gel. Neef u kan niet geloven hoe moeilijk dit voor ons is, want dan openbaart onze onkennis. Wat zijn ze driewerf gelukkig die de Heere ten deel mag hebben en vooral die met medeweten verzoend en bevredigd mogen zijn met een Drieënig Wezen. O, wat komt dan zijn eigen gemis bloot! U schreef dat u nog gedacht had een paar nachten na Bleskensgraaf te komen, maar dat het nu zover in de tijd raakt dat u het maar uit uw hoofd zal zetten. Nu uw hoge leeftijd in aanmerking genomen en dan winterdag is dit misschien wel het verstandigste, maar wat ons betreft van ganser harte welkom.

Moeder vraagt of u geen zin heeft 8 dagen hier te komen. U kan Jannie mee brengen, dan kan u ook gelijk Ds. Tukker bezoeken en de andere vrienden. Als de Heere u en ons het leven spaart zou u het ook in het vroege voorjaar nog eens een keer kunnen doen en dan in het najaar nog een keertje. In het voorjaar is het in ieder geval toch aangenamer als in de winter met die erge korte dagen. Hoe 't zij als u in Bleskensgraaf komt hopen we dat u ons niet vergeten, dit zou voor ons beiden een slag zijn.

De moeder van Ds Tukker moet al sinds een paar weken zitten met open plekken aan haar benen, ze heeft dit al meer gehad.

U vroeg of wij niet hadden staan kijken van mijnheer **Asmus**. Nu verbazend, wij kon het ook in 't eerst niet geloven, en vonden 't ook erg jammer. Ds. Tukker was de eerste dag van streek. Hij heeft Ds. Kievit opgebeld, die ook zeide, wat beleven wij toch verwarde tijden. t Is zo u schreef wat een donkere toestand ook op kerkelijk gebied. Wat zou het een voorrecht zijn als wij met onze diepe schuld voor God in mochten vallen, dan zou er nog verwachting kunnen zijn, waar? Maar nu is er over 't algemeen weinig schuldbesef en daar vandaan al die treurige verwarring. Men kan soms bang worden van alles wat men ziet en hoort op elk gebied.

Dat u een kostelijke brief van **Vrouw Ooms** ontvangen, waren we erg blij mee. Nadat u bij ons ben geweest heeft Vrouw Ooms nog één keer hier geweest. **Fijgje** ligt op reis. Hebt u al een brief van **Vrouw Slingerland** gehad? Zij is weer ziek geweest. Nu, ze had ons uw adres gevraagd, want zij had in haar ziekte ontwaard dat u haar zo getrouw had behandeld. Wij waren verblijd met dit haar eigen getuigenis. Moeder zeide nog tegen haar: *de rechtvaardige sla mij, zal weldadigheid zijn*. Dit is toch niet te veel gezegd waar?

Pleun heeft nog bij **Dirkje Blonk** geweest die was heel blij met uw bezoek geweest; zij lijdt veel pijn. 't Was ons tot genoegen dat uw kleindochter Jannie bij ons is geweest. 't Is een verstandig en meelevend meisje.

Ik heb uw brief die u aan Asmus heb geschreven, overgeschreven, dat mag toch wel he? t Is een waardige brief, wij willen hem graag enkele vrienden laten lezen. Wie weet waar de Heere nog voor wil gebruiken?

Wij waren verblijd dat u genoeg heeft gehad in de preek van Ds. Sliedregt; hij zal wel blij zijn geweest u te ontmoeten.

P.S. 't Is voor Dirk de Jong¹⁰ ook een hele weg en vooral voor zijn vrouw. Mocht de Heere het nog voorzien. (Dirkje Blonk is 22 Dec. jarig)

¹⁰ Mevr. De Jong heeft 4 á 5 weken in 't ziekenhuis gelegen en 1 nov. 1947 bevallen van een zoontje.

Weest van ons beide met Jannie en kinderen vooral Aagje zeer hartelijk gegroet.
Uw liefhebbende nichten Wed. J. Boele¹¹ en dochter.

Ook vele groeten van Pleun B. en gezin.
Van alle vrienden de hartelijke groete.

Toelichting over Karel Asmus

Weduwe Boele schrijft over Asmus. In de 'gezelschapskringen' in die tijd was overwegend de heersende mening dat men beter bij de hervormde Kerk kon behoren dan bij een Afscheiden kerkgroep. Die visie nam men meestal ook in bij de vriendengroep van Dirk de Jong.

Neef Pieter van der Bas onderhield vriendschap met diverse predikanten, maar had een sterke voorkeur voor de Hervormde Kerk. Toen Godsdienstonderwijzer Asmus overging naar de Chr. Ger. Kerken, had hij ernstig bezwaar en schreef zijn vriend Karel Asmus een scherpe brief.

'... Had bij Fijgje Bons eens gaan praten of andere vrijgemaakte zielen, juist in de Herv. Kerk. Hebt u wel eens opgemerkt dat als de prediking nog gebruikt wordt tot bekering voor een ziel, dat het juist gebeurd in die vervallen staatskerk? O, dat uw ogen nog eens geopend mochten worden voor de verkeerde richting die u nu uitgaat (ga niet van het ene huis naar het andere huis, Lukas 10:7). U hebt altijd de waarheid verklaard? Maar mocht de Waarheid u nu eens verklaren, lieve vriend.'

Met de wens dat zijn vriend van de dwaling zijns wegs mocht terugkeren, besluit Van der Bas als 'uw wenende vriend' de brief.

Korte tijd hierna keerde Asmus weer terug naar de Nederlandse Hervormde Kerk. Hij was van mening dat hij in alles verkeerd gehandeld had.

Van der Bas was verblijd met zijn terugkeer en bemoedigde hem. 'Mijn ziel was verblijd, ik had toch altijd het heil van uw kostelijke ziel op het oog. Dat hebben de jaren die achter ons liggen toch wel bewezen, nietwaar? In de samenlevingen, lieve vriend? Ik kon wel begrijpen, dat dit meer verloochening voor u is, dan de eerste stap. Want toen had gij uw vlees mee, maar nu tegen. Maar de Heere zal u ook hier wel doorhelpen, hoor vriend. Wat bent gij nog tot een zegen geweest voor meer dan een, u bent niet tevergeefs op aarde geweest. God heeft u nog willen gebruiken als middel in Zijn lieve hand. O, dat is op zichzelf al zo groot en al moet gij nu van uzelf nog zeggen: *die lieve Borg niet te kennen*, toch zult gij niet durven ontkennen dat u toch wel eens een gezicht op die enige Verlosser hebt gehad, dat het de enige grond is tot zaligheid. En uit die overtuiging kunt gij toch spreken en preken?'

Aan het eind van de brief zei Van der Bas: 'Ik hoop dat u mij alles wil vergeven, waar ik misschien te scherp in was.'

Asmus schreef op 21 januari 1948 een brief aan Van der Bas, waarin hij zijn kerkelijk afgelegde weg nader verklaarde.

'Zeer geachte vriend Van der Bas,

Zo pas uw kaartschrijven in dank ontvangen.

Dat ik u niet eerder terugschreef, komt niet omdat ik boos op u ben. Dat in 't geheel niet. Indien ik eerlijk moet zijn, heeft het mij wel pijnlijk getroffen, dat u meende dat

¹¹ **Weduwe van Jan Boele, geboren Schinkel**, woonde naast Pleun B.

ik de dwaze stap heb gedaan om er beter van te worden, bijvoorbeeld predikant. Maar omdat de Heere weet dat zulks het geval niet was, kon ik het overgeven. Neen, ik heb het gedaan omdat het zo ontzettend moeilijk was. Doch u kunt mij wel dragen dat ik daar niet verder op inga.

Ontzettend heb ik Gods misnoegen moeten ondervinden. In ieder geval zo meen ik, want we moeten maar voorzichtig zijn. Het moet wat wezen te menen veel van de Heere te ontvangen en als het dan eenmaal blijken zal dat er van de Heere niets bij is. Het was zo erg, dat ik het geen drie weken meer volgehouden had. Ik verkoos de dood boven het leven. Was jaloers op de vogels die over ons dak vlogen. Nu ben ik meer bedroefd, want ik ben wel weer tot lidmaat aangenomen, maar ik heb mijn akte nog niet terug. Zeer hoop ik dat de Heere de pogingen zal willen zegenen die aangewend worden.

Het is anders moeilijk bij en uit Gods beloften te leven. Ds. Tukker zei pas nog: De Heere heeft die niet voor niets gegeven. Maar bij mij is maar weinig vrijmoedigheid erop te pleiten. Want aan wie en voor wie zijn ze gegeven?

Tot heden komen we nog niets tekort, integendeel, de Heere maakt het nog boven bidden en danken wel. Het is zo groot dat velen hun handen naar mij uitstrekken. Ik mag daar toch in zien Gods ontferming ten opzichte van mij.

P.S.

U mag niet denken dat er iets tussen ons is. Geen sprake van hoor.'

Asmus werd na zijn terugkeer in de Hervormde Kerk, in oktober 1948 voorganger van de Hervormde Gemeente van Poederoyen, die hij diende tot het jaar 1954. Hij bereikte toen de leeftijd van zeventig jaar, waardoor hij niet meer in een gemeente werkzaam mocht zijn.

Asmus vestigde zich toen in Zwijndrecht. Iedere zondag ging hij nog in de erediensten voor, totdat ook zijn einde kwam. Hij overleed op 10 november 1968 'in volle vrede'. Op zijn rouwkaart had de familie de woorden van Psalm 89 vers 20b geplaatst: *'Ik heb hulp besteld bij een Held.'*

Zie over Asmus: J.P. Neven, *Van hetzelfde huisgezin*

Condoleantiebrieven van Wed. Marie Boele – Eijkelenboom, Bleskensgraaf¹²

Geliefde vriendin met uw man,

Het is niet dat ik zou menen jullie te kunnen troosten, dat mij beweegt te schrijven. Maar het is de innige deernis die ik in mijn hart gevoel met jullie smartelijk verlies. Ik las daar van Aäron, nadat zijn beide zonen door vuur van het aangezicht des Heeren verteerd waren, dat er zo staat in Gods woord: *doch Aaron zweeg stil.*

Mocht de Heere u ook die genade schenken. Want och, Hij doet smart aan en Hij verbindt. Hij doorwondt en Zijn handen helen. Dat uw oog en hart dan maar op Hem gericht mochten zijn.

U beiden met de kinderen 's Heeren ondersteunende genade toe biddende, blijf ik uw onwaardige vriendin

M. Boele - Eijkelenboom

Bleskensgraaf, 26-3-1970.

Geliefde vriendin.

¹² De eerste waarschijnlijk naar aanleiding van het overlijden van kleine Teusje de Jong

Toen ik laat in de namiddag thuis kwam bij mijn dochter vandaan, lag daar het overlijdensbericht van uw man. Dat de Heere u mag ondersteunen en kracht geven om te dragen wat Hij u oplegt. De wetenschap dat hij verlost is, in de eerste plaats van een lichaam der zonde en des doods, waaronder toch elke door God levendgemaakte ziel zucht tot het einde toe. En ook van een leven van strijd, kruis en moeite. Deze wetenschap is wel tot groot troost, maar maakt het gemis voor wie achterblijft niet minder.

O, wat zal voor uw man de verwisseling groot geweest zijn. Probeer daar uw hart maar bij te krijgen wanneer de droefheid door het gemis u teveel zou worden. Uw man heeft ook het sterven van zijn oudste dochter nog moeten meemaken. Wat ongetwijfeld ook een zware weg voor hem geweest is. Dat de Heere hem in u een liefdevolle en trouwe hulp geschonken had, was een grote weldaad, waarvoor hij zeker de Heere wel erkend zal hebben. Maar nu mag hij God groot maken dat Hij hem Zijn Zoon tot een Verlosser en Zaligmaken geschonken heeft, het grootste wat Hij geven kon. Daarvoor zal dan ook de eeuwigheid nodig zijn.

Ik heb er nog over gedacht om me aan Bergstoep te laten brengen, maar de Mik zei, dat het dan nog bijna 1 uur lopen was naar jullie. Dus zie ik er maar van af.

Weest u allen overtuigd van mijn hartelijke deelneming in uw verlies waarvan ik door ondervinding weet hoe smartelijk het is.

Weest Gode bevolen. Hij zij in alles uw Toevlucht, Steun en Sterkte. Ach, waar zouden we anders heengaan, nietwaar?

Hartelijk gegroet van uw liefhebbende vriendin,
Marie

Cornelia de Vries, Rotterdam

Cornelia was een ongehuwde vrouw die overleden is op 23 april 1947 in volle verzekering des eeuwigen levens. Ze heette in de volksmond **Dove Knelia**. Er is van haar nog iets bekend uit de oorlogsjaren.

De bombardementen die Rotterdam in de 2^e Wereldoorlog troffen en de hevige branden die daardoor ontstonden, kostten veel mensen het leven en verwoestte veel gebouwen. Bij het vreselijk bombardement van maart 1943, dat het westen trof hadden vele leden van de kerkelijke gemeenten, wier huizen verbrand waren, de wijk naar elders moeten nemen.

Het juiste aantal doden is nooit exact vastgesteld, maar ligt tussen de 600 en 900 burgers. Ruim 78.000 Rotterdammers zijn door het bombardement dakloos geworden. De vlammen verwoesten 24.978 woningen, 62 scholen en 24 kerkgebouwen.

Te midden van de kokende vuurzee blijft de woning van Dove Knelia wonderlijk gespaard. De Heere heeft haar beloofd, *dat het leed tot haar niet zal genaken*, Psalm 91. Als zij van de politie de opdracht krijgt om zo snel mogelijk haar huisje aan de Zwarte Paardenstraat te verlaten, omdat de vlammen steeds naderbij komen, blijft zij niet in haar woning. Ze gehoorzaamt.

Maar de buurt kent haar en heeft zoveel respect voor haar, dat men vast gelooft dat haar huis geen kwaad zal wedervaren. De een na de ander komt in haar woning, omdat men zich daar veilig weet. Rooms en rood vullen haar woning en tot op de trap zitten

de buren, die pas als het luchtalarm het sein "veilig" geeft, haar woning durven verlaten. De bommen zaaien dood en verderf, maar brengen ook Gode de eer.

Op de Ramlehweg woont oud-ouderling Bock met zijn derde vrouw Neeltje Koster. Terwijl de bommen vallen zit hij aan de maaltijd. Zijn vrouw wil vluchten, maar hij mag geloven dat de Heere een vurige muur rondom hem zal zijn. Vijfhonderd meter verderop vallen de bommen, maar de Ramlehweg en omgeving wordt niet getroffen.

Het huisje van Dove Knelia is gespaard, maar duizenden andere woningen worden een prooi van de vlammen.

Ook het huis van **Dingena Mallan**, de moeder van de latere ds. F. Mallan. Terwijl de vlammen uit haar woning slaan, mag zij onvoorwaardelijk aan de zijde Gods vallen. Ze staat op straat de Heere groot te maken. En terwijl haar schoonzoon Van Herk haar achterop de fiets meeneemt, weg uit de brandende straat, gaat zij door met het roemen in God. "O, wat is God toch goed". De Heere stelt haar, al ziet ze haar huis afbranden, in volle ruimte.

Onderstaande drie brieven van Knelia zijn gericht aan Dirk de Jong. Een brief is van Marigje Mellegers. Ze schrijft aan C. van den Hoek over het overlijden van dove Cornelia.

Drie brieven van Cornelia de Vries aan Dirk de Jong

1ste brief

Rotterdam, 27 november 1944.

Geachte vriend met uw kinderen.

Nu wens ik mij maar gauw in de weg te stellen om u een paar regeltjes terug te mogen schrijven. Wij hebben vanmorgen, maandagmorgen uw briefje in goede orde mogen ontvangen en bedank u voor uw briefje met de inhoud, nevens die grote wonderlijke Weldoener, die Zijn voorzienig bestuur wonderlijke doorgaat. Want is het, mijn vriend niet een wonder? Dat we elkaar nu alles zo gesloten lijkt nog een briefje bij elkaar mogen krijgen. Daar je nu echt blij mee bent, als je wat van de vrienden woord, hé? Want o, het is nu toch zo beklemd op de wereld en wat beleven we vreselijke dingen, hé? Ook met het wegvoering van al die arme jongemannen en jongens. En o, wiens harte bloedt er niet over. Van ons zijn er drie in de familie weggehaald. Alle drie mannen met het huisgezin, met kinderen. Hier in de straat liepen vrouwen en arme kinderen hart op te schreien wegens hun man en vader. En nu zit de stad haast helemaal zonder licht en brand. O wat heeft de zonde toch te weeg gebracht hé? En wie gelooft dat recht. O, om van de tweede oorzaak af te mogen zien en met dat lieve kind David te mogen zeggen: *wat hebben die schapen gedaan. O mijns vaders huis. Wij hebben gezondigd.* Ach, dat we gezamenlijk met de Ninevieten eens in ons hart een vasten uit mochten roepen en we eens voor den Heere in zak en as mochten neerleggen. Niet met de belijdenis of met de mond, maar o, in ware ootmoed des harten, hé.

Want o mijn vriend, als we eens even in de diepe modderpoel in krijgen te zien O, dan is het mij wel eens even een wonder dat we onze adem toch nog op mogen halen en nog niet met een stoot voor eeuwig weggeworpen zijn. En beklaagt vaak zo en ook met het oog op die inkwartiering. O ik hoop dat u met de arme moederloze kindertjes bewaard mag blijven. Maar als den Heere het toelaat, ach mijn jongen, lig toch maar veel met uw arme geleende liefde pandjes op den knieën en zucht tot den Heere dat die u wijsheid geeft om die lieve kinderen het veel onder het oog te mogen brengen het gevaar waar ze voor bloot liggen. En dan kan de vijand niet doen wat hij wil. Want we hebben gelukkig met een alwetend God te doen. Maar laat ons niet bij onszelf of van het schepsel verwachten, want we komen nu allemaal haast alleen te staan. Maar dat is en blijft toch de gemeenschap der heiligen en het vragen voor elkaar aan de troon der genade, die deur blijft open, hoor. Dat is des Heeren eigen dierbaar werk. O dan kan er niemand tussenkomen; en kruip zo met al uw noden, al is het dat er geen zuchtje door kan; maar veel doen, hoor. Den Heere verstaat van verre onze gedachten en weet en kent ons. O wat is en blijft dit voor al Gods lieve volkje een troost, hé.

Nu een arm lettertje. Ben in het lichaam erg moeilijk. Want ik ken tegen al die treurigheid met de zenuwgestel niet goed tegen. Maar de Heere zorgt nog wonderlijk goed voor ons; gebruikt nog wel eens een neefje van hier of daar met een fiets. Als we maar niet te veel naar beneden zien. Wat mijn boze, oude natuur altijd maar wil. Maar er zit nog honing aan de roede, hoor.

En met Jozien gaat het ook nog al, hoor. Doe vooral de Ridder en al het volkje de hartelijke groeten. U met de uwen, van uw vriendin Cornelia Antje de Vries.

Cornelia de Vries,
Zwarte Paardestraat 73 c,
Rotterdam.

2^e brief

Rotterdam, 9 februari 1945.

Geachte vriend met uw kinderen.

Nu wens ik eerst te proberen om ulieden een paar regeltjes terug te mogen schrijven. Het is weer een frisse morgenstond. We hebben woensdag uw briefje met ingesloten liefdegiftje in goede orde mogen ontvangen. Waar we u nevens den grote Gever vriendelijk voor bedanken. Ik was blijde iets van u te mogen horen. Want och, wat is alles nu toch erg bedroefd en ver weg op de aarde, hé. Het is of we allen zo maar alleen staan, hé. En ik zag ook dat uw zoontje ook uit uw huis is. Ja wat zijn dat toch erge kruisen toe nodig. Ach, wie lijdt er niet onder van zijn arme familieleden en je hoort niets van die stakkers.

Een grote week geleden kwam mijn nicht huilende naar mij toe. Haar man weggevoerd en ze zit met drie kinderen en had geheel niets in huis. Geen eten noch brand en het kleinste kindje ziek. Ik wist er geen raad op en gaf ze wat ik missen kon en er ging een zuchtje voor haar op. En toen kwam er iemand uit Alblasterdam en vroeg zo of ik geen raad op wist, of ik voor de arme tobberd niet wat aardappelen kon kopen. Ze zegt: denk van wel hoor. En ja hoor. Daar brachten ze mij gisteren een zak je aardappelen voor haar; en zo gaat het hier haast in de hele stad.

Bij mijn broer en zuster is het ook niets als armoe. O mijn vriend, wat heeft de zonde toch een bitterheid teweeggebracht, hé. En nu kreeg ik gister weer een doos gestuurd uit Woerden met kostelijke spijze en kon ze allemaal wat mee delen. O, dan moet ik zeggen mijn vriend, den Heere zorgt nog wonderlijk. Heb nog altijd wat melk voor de koffie gehad en wat boter op ons brood. O, alles diep verbeurde giftjes, hé.

En Stophberg die stakker is haast geheel verzwakt en den Heere heeft weer harten geneigd. Zo maakte een pleegzuster die bij ons wel eens een boodschapje doet, en daar kreeg hij een lekker beetje eten van. Wel tot drie of vier maal toe, en vooral erwten en bonen. En die man werd er zo klein onder dat hij het uitberste in schreien en zat gisteren twee versjes bij ons te zingen. Psalm 103: *Hij zal Zijn volk niet eindeloos kastijden*. En dan: *Laat ieder 's Heeren goedheid zingen*. Hij was vol van Gods goedheid.

Nu is het vol. Mijn vriend, zo lang de toestand zo bang is moet u maar niet ver van huis gaan. Ze worden onderweg al opgepakt hoor. Wees voorzichtig. We moeten allen uit de lijdensbeker drinken. Maar den Heer kreeg het zwaarste, hoor.

Uw vriendin Cornelia, met groeten aan u en uwen.

Dus maar moed houden hoor. Paulus heeft ook lang op de zee moeten drijven dat hij geen licht zag.

3^e brief

Rotterdam, 2 oktober 1946.

Geachte vriend en vriendin met de kinderen.

Ik heb gisteren de bekendmaking van uw voorgenomen huwelijk ontvangen. En wens te proberen ulieden een paar regeltjes te mogen schrijven. Ik zou u samen van harte gunnen, ach dat des Heeren vreze de hartelijke keus en begeerte mag zijn om uw huwelijk mee in te mogen gaan. Want de dagen zijn bang en donker en o, dan zou het een giftje zijn, als die lieve stille vrede in uw huis mocht wonen. Ik hoop van harte dat kleine ogenblikje dat wij hier in deze woeste huilende wildernis zijn dat ze elkaar tot een hand en voet mogen zijn. En dat we dat altijd gedenken het zijn geleende banden. O den groten Eigenaar kan er weer op komen als het hem beleeft, hé? Dus altijd maar denken het is geleend, hé.

En mijn lieve vriend, ik ben wel blijde waar u dat den Heere de weg bestuurd heeft dat uw weer een hulp krijgt, hoor. En ik hoop u heb den Heere er voor nodig gehad heeft. Want Gods woordje zegt zelf: *Het is niet goed, dat de mens alleen zij.* En voor die vrouw gun ik haar van harte dat ze maar veel bij den Heere om wijsheid en lijdzaamheid mag bedelen om die lieve kinderen, die zij hier eigent op te mogen voeden. Wat zou het zijn als er een kruimeltje liefde bij mocht zijn, hé. Want bij den Heere is overvloed van kracht en wijsheid, hoor; en o dat een rechte band tussen u alle gelegd mag worden, dan gaat het wel, hoor!

Nu, van harte een paar regeltjes. Ben erg moe. Doet ze al mijn hartelijke groeten, hoor. En dat uw huis een herbergje voor Gods lieve volkje mag zijn. Met de hartelijke groeten aan u allemaal.

Nu van harte het beste toewensende vriendin Cornelia.

4^e brief van Marigje Mellegers inzake dove Cornelia

Aan C. v.d. Hoek

Sliedrecht, april 1947.

Lieve vriendin,

Door 's Heeren goedheid heb ik uw brief zo-even mogen ontvangen en de inhoud erin vernomen, zodat ik uit de verbinding even een lettertje terugschrijf. Ik weet niet, of u **dove Cornelia** kent uit Rotterdam. Zij is nu van al het hare verlost en heeft haar wens gekregen. Toen ik naar huis ging, daar ik toch door Rotterdam moest, ben ik ook bij haar geweest. Het is het laatste geweest ook, want zij is gisteren begraven. Ik hoest nogal, zodoende ben ik niet te begraven geweest. Maar toen ze zei: *het wegje wordt toch zo nauw en de poort zo dicht*, schreef ik op een lei, omdat ze doof is: "*Cornelia, zou dat de vrucht niet wezen, die ermee in verband staat, daar ons leven alleen in Christus is.* Dat alleen, diegene alleen maar kunnen en mogen klagen over de nauwheid en de ledigheid en de onbekwaamheid tot alles. Want Cornelia, het is wat anders, de nauwheid wegens de schuld of de nauwheid uit gebrek. Het eerste doet ons zwijgen en het tweede doet ons aankleven om alles, alles uit Hem te mogen ontvangen. Daar is altijd een gemeenschap mee gepaard gaande en daar is het ons toch om te doen, nietwaar?"

O lieve, dat hartelijke instemmen van haar. Woensdag nog een briefje van haar mogen lezen, hoe het de laatste dagen ging. Zij was veel met inzinkingen bezet. Als zij bijkwam, dan was het: *ben ik nog hier?* En als zij sprak over de nauwelijksheid, was ik er blij mee. Het is nog wat zeldzaams, als men het nog hoort, want aan onze kant is er heel geen weg, nietwaar? Daar geeft toch het recht en de gerechtigheid de kennis wel van, maar de armoede als een gift te mogen ontvangen, als een ledige hand op te heffen daar, daar hebben we toch ene vervrijmoediging toe ontvangen, nietwaar?

En daarom was ik blij, dat ik dat ook in uw brief mocht aantreffen. Ali [Ipema] wil wel, dat we naar Zwolle komen, maar of het gebeuren zal weet ik niet; alleen zeker niet. Ik heb die reis nog nooit gedaan maar met de vrienden onderling, met een busje, dan zou het nog kunnen; bij de deur instappen en in Zwolle voor de deur er uit. Maar ik zal maar na zien, hoe het valt.

Nu lieve vriendin, uit betrekking een paar lettertjes. Wees met Boom en u hartelijk gegroet van je liefhebbende vriendin. Ook de vrienden gegroet. Als u dominee Blok mag ontmoeten, ook de hartelijke groeten.

Marigje Mellegers

Vrouw de Lange – Kastelein te Geersdijk, Noord-Beveland

Maria Kastelein was getrouwd met Lieven de Lange, geboren op 02-11-1886 in Wissenkerke, zoon van Marinus de Lange en Tannetje van der Weele.

Lieven is overleden op 28-09-1932 om 08:45 in Goes, 45 jaar oud.

Lieven woonde in 1911 in Wissenkerke, woonde 1916-1932 in Geersdijk.

Beroep: (land)arbeider.

Religie: Chr. Ger., Gereformeerd, Geref. Gemeente.

Lieven trouwde, 24 jaar oud, op 22-03-1911 in Wissenkerke met Maria Kastelein, 19 jaar oud. Maria is geboren op 20-08-1891 in Wissenkerke, dochter van Marinus Kastelein en Pieterella Heijstek.

Zij woonde in 1891-1893 in Geersdijk, vertrokken 27-04-1893 naar Groede, op 30-04-1901 terug naar Geersdijk.

Religie: Ned. Herv., Gereformeerd, Geref. Gemeente.

Kinderen van Lieven en Maria:

1. Tannetje Pieterella de Lange, geboren op 19-09-1911 in Wissenkerke.
2. Dirk de Lange, geboren omstreeks 1918 in Wissenkerke

Het echtpaar de Lange woonde in een klein dorpje op het eiland Noord-Beveland. Ze lazen thuis preken van oude schrijvers. Maria had in haar jonge leven onder Gods volk verkeer op het eiland, maar in haar ouderdom bleef ze alleen over. Niet zo, dat er geen andere bekeerde mensen op het eiland leefden, maar ze begrepen Maria niet. Haar geestelijke en kerkelijke ligging werd niet meer verstaan, of werd genegeerd. Maria de Lange - Kastelein heeft X nooit thuis bezocht en zover na te gaan is, heeft hij ook niet in Geersdijk (Noord-Beveland) geweest. Maar ze hebben elkander ontmoet op gezelschap en daar is de band gevallen.

Maria was niet alleen een vriendin van X maar ook van de samensteller van deze serie *bekeringsgeschiedenissen van vrouwen*.

De eerste ontmoeting is nooit meer te vergeten. Met Jaantje Maat, en andere vriendinnen, soms ook **Maria Zeevaart** uit Hoedekenskerke, legden wij bezoeken af. Maria was toen een eindje in de 70er jaren, maar nog heel helder. Ze vertelde de overtuigingsweg en de openbaring van de aanbiddelijke Zoon van God, de Middelaar tussen een vertoornd Rechter en een doodschuldig zondaar. In deze gangen was ze helder en liet ook duidelijk merken dat ze verder met een gemis in haar ziel over de wereld ging, betreffende de bewuste verzoening met de Vader en de verzegeling door de Heilige Geest.

Ze vertelde ook van haar armoede en enkele uitreddingen. Een verzekeringsagent bezocht haar in die tijd en deed alle moeite om haar in de verzekering op te nemen. Maar dat gelukte absoluut niet. Misschien heeft de man het nog goed bedoeld, maar bij haar kwam het over als een aanslag tegen een liefderijk verzorgend God in de hemel.

Op 9 januari 1974 werd ze begraven. Ze werd 82 jaar.

Dominee F. Mallan leidde de begrafenis. Hij leest Johannes 17 en gaat voor in gebed. De dominee opent met te zeggen dat het een droeve dag is waar wij thans geroepen worden om een geliefde moeder, groot- en overgrootmoeder en een geliefde zielsvriendin ten grave te dragen. Enz.

Hij spreekt over de betekenis van het kostbare hoofdstuk Johannes 17 en zegt tot slot: Ze heeft me ook wel eens verteld dat Johannes 17 zulk een waarde voor haar ziel had gekregen, al was er ook nog wel een gemis. We hebben haar gekend als een waar behoeftige mens, als een missend mens, als een waar bekommerd mens. En dat kan de ganze godsdienst ons niet leren. Ze heette vrouw de Lange, ofwel plat gezegd, Maria de Lange en ze heeft dan ook als een tweede Maria aan de voeten van Jezus gezeten. Een tweede Maria, die het goede deel had uitgekozen dat van haar niet zal worden weggenomen. Ze heeft veel tegen de dood aangezien, maar nu is ze ongemerkt overgestapt. Ze had leren sterven in haar leven voordat het sterven werd. Ook Gods volk moet de dood aandoen als gevolg van de zonde, maar voor Gods volk is er nóg een oorzaak waarom ze de dood moeten aandoen, namelijk omdat de Middelaar in Johannes 17 vers 24 gezegd heeft: *Vader, Ik wil dat waar Ik ben ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt.* Zo mag ze nu verlost zijn van alle strijd, moeite en druk. Want ze heeft een moeilijk leven gehad. Vroeg weduwe en op het laatst van haar leven die smartelijke slagen van het verlies van twee gehuwde kinderen, waarin we toch ook zo met haar mee geleefd hebben.

Kinderen, uw moeder heeft veel voor u gezucht en er liggen veel gebeden in dat kleine vredige woninkje daar in Geersdijk. Maar dat hogepriesterlijk gebed zal ook voor u waarde moeten krijgen, zoals het voor uw moeder waarde gekregen heeft. Er zou vanzelf nog veel meer van te zeggen zijn, maar de tijd roept om uw moeder, grootmoeder en overgrootmoeder en onze zielsvriendin begraafplaats te dragen. De Heere mocht u nog willen bekeren. Dat zij zo.

Op het graf sprak dominee Mallan het volgende:

We staan hier bij het graf van één der groten der aarde. Je zou zeggen: hoe kan dat, een grote der aarde? Velen uit Nederland hebben deze vrouw uit dat kleine Geersdijk niet gekend, ja, bij velen van de wereld was zij niet in tel. En toch was zij een grote der aarde, omdat zij behoorde tot dat volk waarvan in Jesaja 35:10 getuigd wordt: *En de vrijgekochten des HEEREN zullen wederkeren en tot Sion komen met gejuich en eeuwige blijdschap zal op hun hoofd wezen.* Wij zijn van nature het eigendom des duivels, maar de Heere heeft Zijn volk vrijgekocht met de prijs van Zijn dierbaar bloed. Ook onze geliefde zielsvriendin.

En nu ben ik er bijzonder mee verblijd, dat het mij vergund is de begrafenis te leiden, daar ik zo nauw aan haar verbonden was. Zo is er weer een steunpilaar weggefallen voor ons land. Noord-Beveland zal het weten, dat er op deze dag een zuchter begraven is. Ze is weggeraapt voor de dag des kwaads. De Heere zal alles gaan wegrapen uit dit land. Ze heeft wel eens verteld over haar vroegere vrienden. Ook hier op Noord-Beveland zijn er verschillende van Gods volk geweest.

Ik weet nog dat ik eens bij haar kwam toen ze moedeloos was. Ze zei: "Ik wou dat ik maar in m'n grafje lag." En nu is het vanzelf niet goed dat een mens uit moedeloosheid weg wil, maar toch heb ik haar daar goed in kunnen begrijpen. En nu we haar zo zien liggen, kunnen we haar toch met jaloersheid nastaren. Ik krijg steeds minder vrienden hier en steeds meer in de hemel. Hier op aarde zijn er ook nog wel enkele, maar hun aantal wordt toch zo dun. Ik was toch zo nauw aan haar verbonden, omdat ik geloof dat de Heere haar langs dezelfde weg geleid heeft, als waarlangs Hij mij geleid heeft, als ik mij niet vergis. Ik moet gaan eindigen, want het is winter, alhoewel de Heere er in de weersgesteldheid nog getuigenis van heeft gegeven dat er een grote der aarde begraven wordt.

Als ik nu bij het graf van zulk een zielsvriendin sta, zou ik er wel willen blijven staan. Het is pas Kerstfeest geweest en vrouw De Lange heeft de Middelaar ook leren

kennen. Niet in een prachtige tempel in Jeruzalem of in een mooie kerk en ook niet in een reisgezelschap naar Israël met nog een zware reisleider ook, nee, met de herders in een arme beestenstal. Enz.

Na de plechtigheid op het graf leest dominee Mallan Openbaring 7. **Dominee Hegeman** vraagt een zegen voor de maaltijd. Na het eten leest hij Psalm 116 voor.

Ouderling D. Hage spreekt nog: (verkort weergegeven) ik zit met twee vragen.

Ten eerste, bedroefd omdat mijn zielsvriendin weg is en ten tweede verblijd omdat ze in de hemel is. En nu moeten wij die stap nog doen. Wij moeten nog zoveel kwijt.

Kinderen, uw moeder vele jaren gekend, menig keer in haar huis geweest met Gods volk. De Heere mocht u willen bekeren en Hij mocht u geven al was het maar het 1000^e deel van die genade van uw moeder.

Zondag een preek gelezen van Smytegelt op het sterven van uw moeder, over Lazarus. Uw moeder was een bedelares als Lazarus die bedelde om een stukje brood. Maar zij bedelde aan Gods troon.

Kinderen, nu hebt u haar voor het laatst nog gezien maar als zij in het oordeel aan de rechterkant zal staan, dan zult u haar weer zien. De Heere mocht u nog willen bekeren. Hij heeft met haar ook een zware weg gehouden: vroeg weduwe, twee kinderen verloren, veel armoede gehad, maar met God nooit beschaamd uitgekomen. Ze heeft wel eens gezegd: *zolang er zand in de kreek zal zijn, zal ik brood hebben*.

Kinderen, de Heere mocht u al te samen nog willen gedenken. Dat zij zo.

D. Hage eindigt met dankgebed.

1ste brief aan Dirk de Jong

Geersdijk, 29 maart 1970.

Geliefde vriendin met uw kinderen en verdere familie.

We mochten vorige week het bericht van uw geliefde man en vader ontvangen en zou nu nog willen trachten een paar regeltjes te schrijven. Het is wel laat maar heb het niet eerder kunnen doen. Ben de laatste tijd ook niet zo goed, maar al is het wat laat, nemen we nog van harte deel in het verlies van uw geliefde man en ook de kinderen; en wens dan ook des Heeren ondersteuning in dit verlies. Maar voor uw man is het dan eeuwige winst. Heb hem wel nooit zo van nabij gekend, maar toch wel bij de vrienden ontmoet. Maar wens u ook van harte des Heeren ondersteuning in het gemis. Ach, heb ook zelf zulke smartelijke wegen door moeten leven en dan kan hij het ook nog wel eens voor een ander waarnemen, zijn dierbare betrekkingen te moeten missen. Maar wat zou het groot zijn verwaardigd te mogen worden om met alles en onder alles in die goede en wijze hand des Heeren te mogen vallen. Wat zou dat groot zijn, nietwaar.

En moet nu dit gebrekkig lettertje eindigen. Het is in alle gebrek, maar ben ook oud en wordt ook minder en eindig dan met de hartelijke groeten aan u allen te samen en des Heeren ondersteuning in deze weg van harte toegewenst.

Uw medeleven de vriendin,

Weduwe de Lange.

2^e brief

Geersdijk, 1970.

Geliefde vriendin met uw kinderen.

We mochten uw briefje ontvangen en was verblijd nog iets van uw geliefde man en vader te mogen horen. En was verblijd dat uw man nog niet zonder hoop was. O geliefde, wat is dat groot. Ook ik kan wel indenken dat u geliefde man zal missen, maar is nu voor eeuwig verlost van het lichaam der zonde en des doods, daar geen rouw noch droefheid meer zijn zal. Daar ze hier toch altijd onder een lichaam der zonde en des doods moeten zuchten. O, wat zijn er toch al veel van Gods lieve volk afgelost. Die zijn alles te boven. O wat zijn er al veel van die oude lieve vrienden die ik heb gekend. Och, dan kan weemoed mijn ziel vervullen als ik daar aan terug mag denken. Toen waren hier ook nog van dat oude lieve volk. Maar nu kan ik hier nergens meer heen. Ach geliefde, het is niet in woorden te noemen, hoe ver wij weg zijn. Het wordt zo leeg op aarde.

O, mocht een tijdje geleden nog lezen in Justus Vermeer uit Johannes 17, het Hoge priesterlijk gebed. *Ik bid niet dat Gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Gij hen bewaart van den boze.* Hij zei: opzichtelijk tot verdrukkingen, kastijdingen en tegenheden van de hand des Heeren, hoe klein zij ook in de genade zijn, hebben allen hetzij kort of lang, ordinair of zeldzaam zulke tijden dat ze henzelfen, hun geestelijke, eeuwige en ook hun tijdelijke staat aan den Heere Jezus kunnen overgeven en dat zij Jezus blindelings kiezen en aannemen met al Zijn wegen, onbepaald.

Maar dat leven ben ik nu ook veel kwijt. O, nu moet ik wel eens zeggen, och waar mag de [genade des] ouden tijds wezen. Moet er nu wel eens bedroefd aan terugdenken.

Mijn wegje heeft ook door veel druk en kruis gelegen, maar was nergens zo bang voor dat ik harder gedachten van dat lieve Wezen zou hebben. Maar de Heere heeft mij altijd nog door geholpen en tot op deze ogenblikken.

Ach vriendin, nu zal ik toch maar eindigen want als je dan eens terug mag denken, dan zou je nog wel eens te ver gaan. Ben ook oud en dan word ik toch te vermoeid en eindigt dan met de zeer hartelijke groeten, ook aan uw kinderen. De Heere mocht u nog ondersteunen in uw wegje en nog uit en door helpen.

Uw vriendin,

weduwe M. de Lange

Enige mededelingen over het leven van Cornelia de Koning – Snijder (1880-1961)

te Krimpen aan de Lek¹³

Enkele keren wordt Vrouw de Koning genoemd in de vriendinnenkring van Dirk de Jong. Hier volgt een korte schets van haar leven.

Cornelia Snijder werd in 1880 geboren als het eerste kind van Cornelis Snijder en Sija Littooy. In haar kinderjaren ging zij met haar ouders naar de Gereformeerde Kerk te Alblasterdam, doch zij leefde naar het goeddunken van haar hart. Haar moeder vreesde de Heere en daar Cornelia erg vrolijk was en veel lachte, zei haar moeder weleens: "Cornelia, als jij nog eens zoveel wenen moet, als je nu lacht, dan zal het verschrikkelijk zijn!" Deze opmerkelijke uitspraak is uitgekomen, want later heeft Knelia zeer veel geweend, zodat haar gezichtsvermogen, zoals men vertelde, daarvan zeer geleden heeft. Ze kon later alleen nog wat lezen met een bijzonder sterke bril.

Op haar 19e jaar "kreeg zij de slag naar binnen" en was het met haar rust gedaan. De Heere gebruikte daarvoor een oudejaarsavondpreek over Openbaring 10 : 6: "En hij zwoer bij Dien, Die leeft in alle eeuwigheid, Die de hemel geschapen heeft, en hetgeen daarin is, en de aarde en hetgeen daarin is, en de zee en hetgeen daarin is, dat er geen tijd meer zal zijn."

Zoals ook blijkt uit het briefje, dat we hierna afdrukken en dat zij in haar oude dag schreef, heeft de Heere haar nog vele vertroostingen en onderwijzingen geschonken en heeft zij ook gelovig mogen zien op het bloed van Christus. Doch doorgaans was zij veel in het gemis en had zij, hoewel zij van nature een opgewekt karakter had, toch een bedrukt leven. Toen in de jaren, nadat zij dat nieuwe leven had leren kennen, de bevindelijke waarheid steeds meer en tenslotte geheel was geweken uit de Gereformeerde Kerk, ging zij ter kerk in de Gereformeerde Samenkomst, waar zij dus in de weekdiensten onder de bediening van ds. Stam heeft gezeten. Manus van den Hoven kwam ook vaak bij hen thuis.

Toen Cornelia een nieuw leven leerde kennen was zij nog geen 19 jaar, dus dat was in 1898 of 1899 en daar de lust in de wereldse dingen dan vergaat, kwam er bij haar ook een reformatie in haar kleding. Klederdrachten en het dragen van de witte mutsen in onze streek gingen toen reeds snel afnemen en zoals begrijpelijk is, was het de wereld en de jonge mensen in de kerk, die zich het eerst naar de mode gingen kleden: Gods volk en de oude mensen bleven langer in die oude dracht. Het is toen voor Cornelia een ware zaak des harten geweest, om te besluiten, dat zij wilde blijven bij de kleding van het oude volk, waarmee zij nu toch wenste te leven en te sterven. Zij moet daar ook een Goddelijke onderwijzing in gehad hebben, zodat zij goed vertellen kon, waarom zij haar witte muts droeg, doch hoe deze zaak nu precies in elkaar zat, heeft nu niemand meer aan ons kunnen vertellen.

Knelia was verder een tijd in haar leven huishoudster bij een oude bakker aan de Kinderdijk.

¹³ J. van Dam: *Komt luistert toe*, deel 4

Huwelijk en overlijden man

Te Krimpen aan de Lek leefde Cornelis de Koning (geb. in 1862) en deze godvrezende man kreeg eens een zeer merkwaardige Goddelijke aanwijzing. Hij had gewoon een gezonde vrouw en een gezin, doch terwijl hij op de pont naar Kinderdijk stond te wachten, zag hij op de aankomende pont tussen de mensen, die daarop stonden, ook Cornelia Snijder met haar witte mutsje. Ineens toonde de Heere hem, dat die vrouw nog eens zijn vrouw zou worden. Hij zal stellig zeer onthutst geweest zijn en zich verfoeid hebben, dat zo'n gedachte in zijn hart viel, doch hij kreeg niet veel tijd om "in zichzelf te twijfelen, wat toch het gezicht mocht zijn", (Handelingen 10: 17) want even later werd deze zaak volkomen voor hem weggesloten, zodat het jarenlang geen moment meer in zijn gedachten terugkwam.

Pas toen zijn vrouw overleden was, werd hij opnieuw bij Cornelia bepaald. Zij is toen nog een half- of driekwart jaar huishoudster bij hem geweest en toen zijn ze met elkaar getrouwd. Dat was in 1930; De Koning was 68 en Cornelia 50 jaar, en al Gods volk raadde hen aan, dat ze zouden trouwen. De Koning overleed in 1942, dus op 80-jarige leeftijd; hij was naar buiten gegaan en kwam niet terug. Men vond hem dood, zittende achter een schuurtje.

Cornelis de Koning was een nauwgezet man met een innemend karakter. Terwijl hij eens een zondag over ergens logeerde deed men hem wel twee- of driemaal bericht, dat zijn zoon Gijs op sterven lag, doch uit liefde voor Gods dag kon hij niet besluiten om op zondag naar die zoon op reis te gaan. De Heere beloofde hem echter, dat hij zijn zoon nog levend zou zien en dat is de volgende dag ook gebeurd:

Deze Cornelis de Koning heeft met ware smart in zijn ziel de verdeeldheid der kerk ingeleefd. Men vond hem eens wenende achter de grote kerk en het smartte hem, dat hij daar niet kon opgaan, daar het toch de Vaderlandse kerk is.

Cornelia hoefde na zijn heengaan niet aan zijn gelukzaligheid te twijfelen. Dat bleek onder andere ook wel uit een bijzonder liefelijke onderwijzing, die zij kreeg. Dat was als volgt: Zij hadden de gewoonte, dat zij, voordat ze insliepen, tegen elkaar zeiden: "*genacht, hoor!*" (goeienacht) Dat was zo'n vaste gewoonte, dat ze het nooit vergaten en toen Cornelis zo plotseling was heengegaan en Cornelia dus alleen naar bed ging zei ze in bed naar haar vaste gewoonte toen nog daadwerkelijk: "genacht man!" Haar man was echter reeds in de hemel en liefelijk vertroostend sprak God als een antwoord tot haar: "*...aldaar zal geen nacht zijn*". (Openbaring 21 : 25 en 22 : 5)

De Koning had met Cornelia nog twaalf jaar een zeer gelukkig huwelijk. We hoorden slechts van één keer, dat ze het niet eens waren. Ds. Fraanje zou ergens in de buurt spreken en Knelia wilde er graag naar toe, doch om de één of andere reden mocht het niet van haar man. Zij was toen opstandig, doch de Heere maakte haar onderworpen, door met kracht deze woorden in haar ziel te spreken: "...en de vrouw zie, dat zij den man vreze!" (Efeze 5 :33)

Knelia heeft dus nog 19 jaar als weduwe geleefd en zij was voor de kinderen en kleinkinderen van haar man een bijzonder lieve moeder en grootmoeder. De kinderen hielden veel van haar en ze leeft nog in hun herinnering voort. In de week ging ze erg graag bij ds. Mieras ter kerk, dat was haar leraar, waar ze veel van hield. Op zondag kon ze die afstand niet lopen, dus dan las ze thuis in de oude schrijvers. Ze hield ook zeer veel van ds. Van der Poel en van ds. Toes. Ze was eigenlijk een oprecht bekommerde ziel en ds. Toes zei weleens: "Cornelia zal er niet ontbreken!" doch dan zei ze daarop wel: "Ds. Toes kan makkelijk praten!" en daar kon zij het dus niet mee doen. Cornelia had zeer veel vrienden en vriendinnen en er kwam altijd veel volk bij haar, daar zij zo stichtelijk en onderwijzend vertellen kon.

Verlost

De laatste maanden van haar leven was zij ziek ten huize van haar broer, de oude Toon Snijder aan de Lekkade te Kinderdijk; die heeft met zijn vrouw veel liefde aan haar besteed.

Zij overleed daar op 16 juni 1961. Op de rouwkaart van haar man stond "in de hope des eeuwigen levens" maar dat mocht van Cornelia op haar kaart niet gezet worden. Daar is toen op gezet: "Wij treuren, doch niet als degenen, die geen hoop hebben."

In haar laatste ziekte had ds. Toes haar wekelijks bezocht en daarom vond de familie en ds. Mieras het goed, dat hij haar begrafenis leidde, doch ook Phil. Verlinde sprak bij haar graf. De belangstelling was groot (26 auto's), zodat de toeschouwers verwonderd zeiden: "Zo'n arm vrouwtje en dan zo'n begrafenis!"

Brief aan fam. Veldhuizen.

Het was gericht aan Hannes Veldhuizen te Bodegraven; daar logeerde Knelia weleens.

Krimpen aan de Lek, 9 januari 1956.

Geliefde vriend en vriendin met al de uwen,

Uw brief heb ik door 's Heeren goedheid in redelijke welstand mogen ontvangen, maar ik durf nu aan uw verzoek om zaterdag te komen niet te voldoen. Vooreerst is het midden in de winter en verder ben ik ook erg ongelukkig voor mezelf. Ach, ik kan het zo goed niet opschrijven, maar ik wil er wel een paar woorden van zeggen. Gisteren drie weken geleden was ik erg bedroefd vanwege mijn toestand. Toen kwamen deze regels uit Psalm 77 : 5:

*Zouden Zijn beloftenissen
Verder haar vervulling missen,
Vrucht'loos worden afgewacht
Van geslachte tot geslacht?*

Toen had ik even een hoopje!

De andere dag sloeg ik de Bijbel open bij Openbaring 2. Mijn oog viel op vers 25: "Maar hetgeen gij hebt, houdt dat, totdat Ik zal komen." En dat kwam gedurig terug. Op eerste Kerstdag kwam in mijn gedachte, hoe de melaatsen, onder de wet, hun hoofd moesten bedekken, de bovenste lip bewimpelen, hun klederen moesten scheuren en alleen wonen en roepen: "*onrein, onrein!*" O lieve, daar zag ik mezelf als zo'n melaatse in mijn ziel.

Op tweede Kerstdag ging ik 's morgens naar ds. Mieras; die sprak over Jesaja 14 het laatste vers. In die preek merkte hij op, hoe de herders en Simeon en Anna nu alles in dat Kindeke zagen. "Maar," zei hij, "wat zagen ze nu niet?" Tot driemaal toe vroeg hij dat. Toen zei hij: "*ze zagen geen bloed!*"

En zo zeiden ze van binnen: "en dat heb jij ook nooit gezien!" Dat bleef me bij en o, om kort te gaan, ik was om half twaalf naar bed gegaan; 'k had wel geslapen en ik werd weer wakker en daar kwam de vraag: "toen ik 28 jaar was, of ik toen geen bloed had gezien en ook 20 jaar daarna?" O, ik zei "ja, Heere!" en zo werd ik in Jesaja 53 ingeleid, vooral de verzen 3, 4, 5 en 6. "Maar Hij is om onze overtredingen verwond", enz. Lees het zelf maar eens na. O geliefde, op iedere zin werd zo gedrukt! 't Was alsof het vlakbij was. Dat heeft geduurd van half vier tot half zeven. O, wat een nacht is dat geweest! 'k Heb me ziek geweend en ik ben het nog niet kwijt.

Toen kwamen 's morgens deze woorden: "Want Dien, Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt", enz. en voortdurend waarheden, die op het lijden zagen. De volgende nacht dacht ik, dat de klok half zeven sloeg (maar 't was half

twee) en toen heb ik weer niet meer geslapen en kwam het weer terug uit Johannes 19. O lieve, ik kan niet zeggen, hoe ik was. Ik kon mijn werk niet doen; ik liep te beven en moest gedurig maar gaan zitten.

Verleden week zondag mocht ik gemakkelijk lezen; 'k had de brieven van Mientje Vrijdag te lezen en die kwam zoveel aan te halen van hetgeen er weleens geweest was dat ik weer moed schepte. Maar donderdagnacht lag ik weer wakker en gedurig kwam dat bloed naar voren. Toen werd ik erbij bepaald, hoe onder de wet, Mozes het bloed moest doen op het rechterlapje van Aärons oor, op de duim van zijn rechterhand en op de grote teen van zijn rechtervoet. Dat kwam gedurig terug en ik kreeg te zien, hoe wij in Adam eerst met het oor geluisterd hebben naar de slang, met onze hand de vrucht genomen hebben en met onze voeten van God zijn afgegaan. O, ik kan niet zeggen, hoe ik was!

Vanmorgen zeiden ze opeens van binnen: "zet die gedachte nou maar eens van je af, hoor!" en zo kwamen deze woorden: "...en ook Zijn bloed, ziet, het wordt gezocht!" O geliefde, toen moest ik het weer uitwenen. O, wat zal het toch zijn, Hem te moeten ontmoeten! O, de weg wordt al onmogelijker. Daarstraks moest ik het uitwenen toen mij in gedachten kwam, hoe de Heere Jezus over Jeruzalem had geweend.

Nu geliefden, ik ga maar eindigen. 'k Ben blij, dat het met Jo weer wat beter mag gaan. Wil u al de zusters en broers de hartelijke groeten van mij doen? En wees samen ook hartelijk gegroet van uw liefhebbende en veel bedroefde vriendin,
Vrouw De Koning.

Ach, gedenk mijner, als het wezen mag! Dag hoor!

9. Willempje Hop, 1878 -1958 te Maartensdijk

In de brieven van vrouw Aalbers komt een bijzonder briefje voor. Vrouw Aalbers schrijft op 27 april 1964:

Het briefje haastig overgeschreven. U weet samen hoe onder zwijgende conditie het onder ons bezit is. Geheim is er niet bij, alleen maar hoe ik eraan gekomen ben. ...

Uit de nagelaten correspondentie is het niet na te gaan welk briefje Vrouw Aalbers bedoelt. Maar alles wijst op onderstaand briefje. Of Willempje Hop het zelf heeft geschreven, óf dat ze het heeft overgeschreven is niet bekend.

Willempje Hop werd geboren 26 april 1878 te Maartensdijk. Haar ouders waren Hendrik Hop, landbouwer, en Willemina Leijenhorst. Het echtpaar heeft minstens 7 kinderen gehad. Willempje had grote genade maar was verder een eenvoudige vrouw, die uit de hand des Heeren leefde.

Lieve vrienden,

Als het geloof opwaarts ziet en alle dingen in Christus beschouwd als bestuurd wordende door een hand van oneindige wijsheid, rechtvaardigheid, getrouwheid en waarheid, dan zal zo een zeggen: *o wel geordineerd verzoeking, die mij heeft verootmoedigd en vernederd heeft.*

O wel geordineerde verdrukking, die mij naar God als mijn enige rust en schuilplaats heeft gedreven.

O welgeordineerde kastijdingen, die mij tot mijn hemelse Vader weder gebracht hebben.

O wel geordineerde kruisigen en schadens, die mij van de wereld afgespeend hebben en Christus hebben dierbaar gemaakt.

O wel geordineerde verlating, welk oogmerk was om hetgeen een scheiding tussen God en mijn ziel maakte, mij bitter te doen worden, opdat Zijn tegenwoordigheid veel dierbaarder dan ooit tevoren mocht zijn.

O wel geordineerde overspanning, die de satan en de zonde over mij bekomen hebben, om mijn hart des te sterker met wederwraak te vervullen tegen de zonde en mij de machten des hemels te stellen tegen de machten der hel.

O wel geordineerde teleurstellingen, op zulk een en zulke tijden, om mij te leren dat God vrijmachtig is, op Wie het mij betaamt te wachten, zonder Hem te bepalen in opzicht van de tijd.

O wel geordineerde bestellingen van Gods voorzienigheid, die alle stromen van wereldse genietingen en schepsels vertroosting zo merkkelijk heeft opgedroogd, opdat ik mij tot de Fontein van alle wezenlijke troost zou kunnen wenden.

O wel geordineerde noden, die daartoe verstrekt hebben om des Heeren verschijning en toenadering op zulk een tijd mij wonderbaar en tevens dierbaar te maken, want ik was in de diepte en Hij heeft mij uitgered.

Alles is wel geordineerd omdat alle dingen in Zijn hand zijn.

W. Hop.

In de serie Komt luistert toe, deel 3, door J. van Dam, komt het volgende briefje uit 1953 van Willempje Hop voor.

Maartensdijk, 12 oktober 1953.

Geachte vriend,

Uw brief ontvangen en vernomen dat u ook over de breuk van land en kerk overdenkingen hebt. Ja, vriend zo lang wij daarover denken en praten, dan kunnen wij

er dagen over bezig zijn. Maar als we met Daniël, Nehémia, Ezra en anderen zelf de man eens worden, krijgen we opening. Want Daniël had open vensters naar Jeruzalem dat Boven is, hetwelk is vrij voor alle degene die in den grote Hogepriester een toegang tot God hebben.

Dat is me verleden week te beurt gevallen nadat we 30 juni op een gezelschap, in de eenheid des Geestes bij elkander waren, van één gevoelen 't welk in Christus Jezus is. Daar was Hij tegenwoordig. Daar heb ik veel gedachten over gehad en veel tranen geschreid, nacht en dag; en de vijanden met Hanna mij bespotten dat ik toch onvruchtbaar was, en geen kinderen in Sion baarde.

Dinsdagsmorgens zat ik stil aan tafel, nadat ik van zaterdag tot maandag iemand bij mij gehad had. Ik liep de hele tijd maar met die woorden, uit Job: "dit werkt God twee- of driemaal met een man". Ik zei, ik weet dat niet goed.

Ze zei, *dat zijn de rechtvaardigmakingen der heiligen*. Daar dacht ik veel over na, tot ik weer alleen was. Ik had een paar brieven in Rutherford gelezen, die kwamen me zo in, dat al mijn gebeden en tranen en plichten besmet waren door mijn besmette natuur die ik in Adam geërfd had. Ik las in Hugo Binning: we moeten God op Zijn Woord geloven en niet op de Voorzienigheid, al is de wereld en de kerk nog zo verward, als het klaar is zal het toch een schoon gebouw zijn. Maar zo lang het gebouw niet voltooid is, en de stenen en hout van het huis op een hoop liggen, kunnen we het niet zien.

De Heere was me menigmaal met lieve troostrijke woorden voorgekomen maar ik zag ook maar op de Voorzienigheid, totdat Hij het voorhangsel wegschoof en ik die grote Hogepriester zag in het binnenste Heiligdom, en ik zag door het geloof, dat Hij al mijn droefheid en tranen en gebeden waste en reinigde, en op dien Gouden Altaar opofferde met het reukwerk Zijner Voorbedding, voor Gods aangezicht kwamen en Hij nacht en dag bezig was om de verzoekschriften van Zijn arm Sion te heiligen en reinigen met Zijn bloed, dat een eeuwige waardij had en dat Hij in liefde zweeg over al het zondige wat er in was. Want al die zuchtingen waren in mijn hart gewerkt door de Heilige Geest, daar kwam mij niets van toe; en vlees en bloed had me dat nu niet geopenbaard, maar mijn Vader die in de Hemelen is, want de Vader zelf had me lief, eerst onze personen en dan onze daden.

O, mijn ziel is zo diep in verwondering en in aanbidding weggezonden, dat de Hoogste Majesteit, in Christus gemeenschap kan hebben met een arm zondaar. Die dierbare ambten van Christus, als Profeet om ons te leren, als Priester om al onze offeranden te verteren en als Koning om al onze vijanden ten onder te brengen, want Hij wordt maar alleen in Zijn eigen werk verheerlijkt. O diepte der wijsheid en der kennis Gods, hoe onnaspeurlijk zijn Zijn wegen, want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Het ganse gebouw onzer zaligheid ligt op Dien Grondsteen en die is op den Hoeksteen en straks de Hoofdsteen met toeroepingen, genade, genade zij dezelve.

Maar nu hebben de bouwlieden die Grondsteen verworpen, waar onze kerk op gefundeerd is: het zuivere rechtvaardigmakend geloof, waar Comrie van zegt, *dat onze Gereformeerde Kerk er mee staat of valt*. Waar wordt dat nu meer gepreekt? Nog veel minder beleefd. Maar de mensen bouwen de kerk, maar God bouwt Zijn Huis van levende stenen en elke steen tot een geestelijk huis, om geestelijke offeranden op te offeren die Gode aangenaam zijn door Christus Jezus.

Nu mijn vriend, ik hoop dat u mijn gekrabbel lezen kunt, met de hartelijke groeten in onze gezegende Immanuël. Groet ook uw dochter van mij.

Willempje Hop,

Dorpsweg 174, Maartensdijk.

Willempje Hop

Oude Paden 1 september 2005, door Ds. A. J. Wijnmaalen

Het sterven van Henkie Jansen

"In Maartensdijk hebben we veel meegemaakt. Ik herinner me nog het sterven van een jongen, Henk Jansen. Hij was twee jaar ziek geweest. Toen stierf hij. Zijn ouders waren niet kerks; heel af en toe kwam zijn moeder wel eens in de kerk. Er was een vrouw op het dorp, **Willempje Hop** heette ze. Ze kwam niet in de kerk; ze hoorde bij de Gereformeerde Gemeente in Zeist en ze wilde niet op zondag gereden worden. Die vrouw hoorde dat Henk zo ernstig ziek was, dat het niet lang meer zou duren, naar de mens gesproken. Toen werd het haar tot schuld dat zij in die twee jaar nog nooit voor die jongen gebeden had. Hij werd in het ziekenhuis opgenomen en daar probeerden de verpleegkundigen hem wat afleiding te geven. Want hij lag daar maar steeds te piekeren. Ik heb hem wekelijks in het ziekenhuis opgezocht en met hem over de dingen van de eeuwigheid gesproken. Dan zeiden de zusters dat mijn bezoeken zo geestdodend voor hem waren. Ik zei toen, dat God hem meer kon geven dan al de rommel die het verplegende personeel hem gaf.

In die tijd werd mijn vrouw op een zondag in de kerk gedrongen om de Heere te smeken voor dit kind. In haar eigen onwaardigheid vroeg ze in haar gebed: "O God, ik kan niet bidden, want wie ben ik, maar wilt u Willempje Hop werkzaamheden met hem geven?"

De Heere werkte in zijn jonge hart en hij is met blijdschap afgereisd. Paaszondag 10 april 1955 is hij overleden, nog maar vijfjaar oud. Vrijdags na Pasen heb ik hem begraven."

Eeuwig Boven!

"De volgende dag deed Willempje Hop de luiken aan de voorkant van haar huis open. Achter haar woning, onder hetzelfde dak, woonde de **weduwe Klein**. Die deed op hetzelfde ogenblik óók haar luiken open. Ze woonden dus achter elkaar, deze twee van God geleerde, bekeerde mensen.

Willempje zei tegen haar buurvrouw: "Da's ook wat, Griet, gisteren heeft ds. Wijnmaalen Henk Jansen begraven en de stoet kwam langs mijn huis. Ik ben gisteravond naar bed gegaan en toen kwam het op me af. 't Werd me tot schuld. Griet. Ik ben er zo mee in de weer geweest! En wat er vannacht gebeurd is? Ik heb de hemel geopend gezien en die jongen is nu eeuwig gelukkig, hij is eeuwig boven! Ik heb gezien dat dit kind door de engelen gedragen werd in Abrahams schoot."

Vrouw Klein geloofde dat. Zij kon getuigen, dat er toch veel gebeden voor hem waren opgezonden. Zij had opgemerkt, dat hij juist de laatste tijd anders werd opgedragen dan voordien. Ja, dat had die vrouw mogen opmerken. Ik heb die jongen ook heel makkelijk mogen begraven."

Enige jaren later is op hetzelfde kerkhof Willempje Hop begraven. Zij is overleden op 25 mei 1958. De eerwaarde heer B. Roest uit Scherpenzeel heeft de begrafenis geleid. In haar meisjesjaren had Willempje gewerkt in Zeist. Zij was daar lidmate geworden van de Gereformeerde Gemeente en gebleven. Hoewel ik ze niet anders gekend heb als een thuislezer, die ook belangstelling toonde voor ons kerkelijk leven.

Op het landweggetje, dat toentertijd leidde naar de begraafplaats, heeft de stoet stilgestaan, vanwege de regenbuien en het onweer. De vele belangstellenden zochten schuiling onder de bladeren van de twee grote bomen, die er nu nog staan. Kort op en

bij elkaar. Een vrouw stond gans alleen, zonder paraplu, te midden van de regenbuien en bliksemschichten. 'Wie is die vrouw, die daar gans alleen staat?' vroeg de mevrouw, die naast mij in de auto zat.

Ik gaf het haar te kennen. In de dadelijkheid, zo heeft zij mij later verteld, geloofde zij dat die vrouw God vreesde. Die vrouw leefde in verlatenheid. Verlaten van God en mensen. Van allen verlaten. Alleen bij dood en graf. Die ziel gaat een weinig verstaan van wat Hij geleden heeft, Die uitriep: 'Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?'

Deze vrouw heeft later op Gods tijd beleefd, ingeleefd: 'Want de bezoldiging der zonde is de dood, maar de genadegift Gods is het eeuwige leven door Jezus Christus onzen Heere.' Ook deze vrouw ligt op dit kerkhof begraven.

In Maartensdijk woonde ook Willem van Ettekhoven, en

Sientje Van Es-Van Leeuwen, 1901-1984, een dochter van godsdienstonderwijzer W. van Leeuwen.

Aagje van Ettekoven - van Barneveld 1870 – 1962.

Treintje van Keulen – Schouten 1899 – 1992.

Weduwe Rijkse – Vroom.

Gezelschappen werden gehouden bij **Johannes Floor**.

Dat waren mensen waar veel van uitging.

10. MEVR. N. WIJNMAALEN - VAN DEN HEUVEL

Ervaringen van Ds. A. J. Wijnmaalen

Gedeeltelijk uit Oude Paden 1 sept. 2005, door J. Mastenbroek

Goed gebakerd

Ds. Wijnmaalen is afkomstig uit een onkerkelijke familie. Niet buitenkerkelijk, maar onkerkelijk. Thuislezers dus. De grootouders Wijnmaalen waren rond een oude schrijver te vinden. "Omstreeks 1870 werd grootvader Wijnmaalen krachtdadig bekeerd. Hij zocht toen de waarheid. Zondags ging hij lopend eropuit. In de buurt: Schipluiden, 't Woudt. Maar ook verder. Tot in Rotterdam toe. Het gebeurde eens dat hij zondags naar 't Woudt liep om daar een dominee te horen. Die man passeerde hem op weg naar de kerk met het rijtuig. Of Wijnmaalen in wilde stappen, vroeg hij. Maar grootvader had de Dag des Heeren lief en ging lopen de verder. Maar hij kon het in de kerk niet vinden.

Ten slotte is hij terechtgekomen bij **Jac. Boot** in de Pootstraat 8 in Delft, zijn woonplaats. "Als je daar gebakerd werd, werd je goed gebakerd. Dat zei dat echte, onkerkelijke volk. Die mensen heb je nu haast niet meer. Weet je wie daar ook gebakerd is? Betje Duijzer."

"... die weinig verzameld had, ontbrak niet"

"Mijn grootouders zijn beiden door **Manus van den Hoven** begraven. Met hem hadden zij veel contact. Grootvader Adrianus Wijnmaalen overleed toen ik een jaar of twaalf was. Grootmoeder **Hillegonda Wijnmaalen-de Roo** overleed driejaar later, in 1929. Ik herinner me nog dat er een man op de begraafplaats stond met zo'n grote dovenhoorn, zo'n soort toeter. Hij wilde niets missen van wat er gesproken werd en probeerde zo dicht mogelijk bij de spreker te staan. Ik kreeg nog een oplawaai met die toeter. Op zich was het al heel bijzonder dat Manus van den Hoven leiding kon geven aan de begrafenis van grootmoeder. Hij had al zeven weken lang longontsteking en hij was bang dat hij de begrafenis niet zou kunnen leiden. Totdat hij kreeg te geloven dat hij kracht zou krijgen om uit Giessendam naar Delft te gaan. En dat is dus ook gebeurd. Toen hij die maandagochtend van huis ging om grootmoeder te begraven, vroeg hij in zijn gebed: "Heere, die man was een gekende, maar die vrouw nu? Daar kwam de Heere krachtig over met deze woorden: ... *en dien, die weinig verzameld had, ontbrak niet* (Exod. 16: 18). Toen heeft hij haar gemakkelijk mogen begraven en de Heere gaf getuigenis aan Zijn Eigen werk. In die tijd leidden Van den Hoven en **Arendshorst** veel begrafenissen van onkerkelijke mensen. Later deden **Kees en Leen Kieboom** uit Werkendam dat."

Thuislezers

"Mijn grootouders woonden op een bovenhuis aan het Achterom in Delft. Mijn grootmoeders vader, A.J. de Roo, had drie dochters: Hillegonda die mijn stammoeder werd, Geertrui en Hermien. Hermien bleef niet bij haar opvoeding; een van haar nakomelingen trouwde met een voetballer uit het Nederlands elftal. Geertrui trouwde later met A. J. Kunz, een van de voorvaders van de predikanten C. G. en A. J. Kunz. Wat maakte de Heere toch een onderscheid! Zondagsmiddags gingen we naar mijn grootouders toe. Daar werd dan met een aantal mensen, onder wie mijn ouders, een preek gelezen. Als kind kregen we een boekje met plaatjes van Jan Luiken. Maar zodra opa aan de preek begon, gingen de boekjes dicht. Dan moesten we luisteren. Naast hun huis stond gebouw Filaletus, daar werden Bijbellezingen gehouden. Je kon

de mensen in opa's huis horen zingen. Opa ging er niet naar toe. Hij was immers thuislezer. Maar toen op 28 september 1919 Ds. P. Zandt intrede deed bij de Nederlands Hervormde gemeente in Delft, gingen mijn ouders voortaan bij hem naar de kerk. Vader werd daar later president-diaken. Uit dien hoofde zat hij in de commissie van ontvangst van koningin Wilhelmina ter gelegenheid van de in gebruik name van het vernieuwde koor in de Nieuwe Kerk en voerde het woord. Op zijn ziekbed, wat ook zijn sterfbed zou worden, is het genadewerk in vader openbaar gekomen."

Predikant in Leerbroek

De opzet van het gesprek is niet zozeer gelegen in het eigen levensverhaal van de predikant. Het gaat om mensen van het oude volk, die hij in zijn ambtelijke leven heeft ontmoet. Daarom gaan we aan een aantal persoonlijke elementen voorbij. Op 23 april 1944 mocht ds. Wijnmaalen de herdersstaf opnemen in de Hervormde gemeente van Leerbroek.

"In Leerbroek heb ik enkelen van Gods volk leren kennen. Ik ben geen hartenkenner, maar drie of vier vrouwtjes stonden bekend vanwege het werk Gods in hun ziel. **Hendrikje van der Giessen** was er zo-een. Die naam herinner ik me. En er was een jongen van twaalf jaar. Van Vliet was zijn achternaam. Die jongen is gestorven. Samen met Van Dulst heb ik die begrafenis geleid. Ik ben heel voorzichtig, maar ik dacht wel dat er hoop voor die jongen was. Het was een heel bijzondere begrafenis. Dat weet ik nog wel. Ook de dag voordat ik intrede deed, zaterdag 22 april, woonde ik een begrafenis in Leerbroek bij. Toen werd **vrouw Verrips** begraven. Ik heb haar niet gekend, maar er mocht een goed getuigenis over deze vrouw gegeven worden aangaande het werk Gods. De latere dominee Aangeenbrug, toen nog lerend ouderling bij de Gereformeerde Gemeenten, gaf leiding aan de rouwplechtigheid. Ds. Cirkel was ook aanwezig. Het was er interkerkelijk! Zoals vaak het geval was.

Zo herinner ik me dat op een doordeweekse avond ds. Zandt in Leerbroek zou voorgaan. De kerk was overvol. Er waren ook enkele predikanten aanwezig en ook velen van het geoefende volk uit de wijde omgeving. De grote belangstelling overviel ds. Zandt kennelijk. Hij had als lid van de Tweede Kamer een drukke dag achter de rug. Op de preekstoel kon hij er eerst ook niet zo inkomen. Ongetwijfeld zijn er medezuchters geweest aan de Troon der genade. Er kwam verruiming op de kansel. Na afloop kwamen er nog mensen in de pastorie bijeen om na te praten over de preek. Het was spoedig laat die avond. Ds. Zandt vroeg aan zijn vriend Teunis de Jong om de avond te besluiten. Toen liet die man zingen uit Psalm 133 de verzen 1 en 3. Ja, we waren als zonen van hetzelfde huis liefelijk bijeengewoest, we mochten als broeders samenwonen en er kwam ook iets openbaar van dat liefdesvuur. Wat werd er gezongen die avond! Het ging door het plafond heen en mocht door lucht en wolken dringen. Nog hoor ik **Jan den Besten** uit Noordeloos boven allen uitzingen. Wat was die man goed gesteld! Toen werd er op een heel andere manier gezongen dan kort daarvoor, in dezelfde kamer."

In Oldebroek

Na drie en een halfjaar nam ds. A.J. Wijnmaalen een beroep aan naar Oldebroek. Daar werd hij op 26 oktober 1947 bevestigd. Ds. Cirkel leidde deze dienst. De intrede handelde over Johannes 1: 29b: *Zie, het Lam Gods.*

"In Oldebroek waren er velen van Gods volk. Ik had vijf of zes bekeerde ouderlingen. Mensen van wie wat uitging. Het was een eenvoudig volk. Maar godzalige mensen, hoor. Ouderling Fred Bovendorp bijvoorbeeld, een eenvoudige, tere man. Hij kende

het vragenboekje van ds. Hellenbroek uit z'n hoofd. Op een ochtend belde hij me op, rond half acht. Hij klonk aangeslagen. "Dominee, je zult me toch wel voor het vliegend Evangelie behoeden?" vroeg hij. Ik snapte er niets van. Wat was er gebeurd? Twee bekeerde vrienden van hem hadden gehoord dat de kerkvoogdij vijfhonderd gulden had uitgetrokken voor een Solex, die cadeau werd gedaan aan de tweede predikant, die eveneens aan Oldebroek verbonden. Bovendorp was bang dat ik ook op zo'n bromfiets, rijwiel met hulpmotor heette dat toen, geloof ik, de gemeente zou ingaan. Ik stelde hem gerust: "Maak je maar niet zenuwachtig, Bovendorp, dat zal niet gebeuren, hoor!"

Dan was er ouderling Albert Fidder. Ik denk ook aan Albert Uitslag, een van mijn ouderlingen. Zijn broer Peter, ook ouderling, was vanwege zijn wat driftige karakter minder een leider, maar was wel verder geleid op de weg der genade. Het gebeurde wel dat er gezelschap was en dat Peter pas laat in de avond begon te spreken. Dan was hij levendig gesteld en dan gebeurde het wel dat het gezelschap pas om twee uur uit elkaar ging, diep onder de indruk van wat Peter had mogen vertellen uit de oefeningen van het leven. Broer Albert had vanaf 1927 zitting in de kerkenraad, eerst als diaken, later werd hij ouderling. Beide broers hebben voor het ambt bedankt toen de nieuwe kerkorde in 1952 van kracht werd, waarin bepaald was dat geen broers een ambt in één kerkenraad mochten hebben. Met een groep ontevredenen over deze nieuwe kerkorde belegde hij op 2 maart 1952 voor het eerst een afzonderlijke kerkdienst. Ik had toen net een week eerder afscheid gepreekt vanwege het aannemen van een beroep naar Maartensdijk."

Naar Maartensdijk

"Dat beroep is op een bijzondere wijze gegaan. Op 23 december 1952 kwamen twee ouderlingen, Bos en Van Ettekoven, uit Maartensdijk onaangekondigd naar Oldebroek om de beroepsbrief te brengen. Spelt reed hen met zijn auto. Die datum was mijn schoonmoeder jarig; mijn vrouw en ik waren in Delft op bezoek, voor enkele dagen. Bos zei toen hij hoorde dat ik niet thuis was: "Ik ga nooit meer mee! Die man heeft vakantie! Hoor je dat: vakantie! Midden in de winter. Dat beroep is helemaal verkeerd, hoor. Vakantie, dat woord staat niet in de Bijbel!"

De zondag daarop was Bos niet in de kerk. Hij was zo van slag. Een dominee die vakantie houdt, dat kon in zijn ogen niet. Daarom zou Bos zeker niet meegaan om opnieuw naar Oldebroek te reizen en een laatste bezoek aan mij te brengen voor de te nemen beslissing. Het feit dat de andere ouderling ziek was geworden, kon hem niet bewegen om opnieuw met Spelt naar Oldebroek te gaan. Maar wat gebeurt er? Dinsdagmiddag daarna was Spelt aan het mollen vangen. Hij keek over de sloot en zag in de verte Bos in zijn blauwe kiel en op klompen op z'n kruiwagen zitten. Met een glans op zijn gelaat. "Ik was zondag niet in de kerk, vakantie staat niet in de Bijbel, maar de Heere is overgekomen. Ik ga met je mee en die dominee komt!"

Ik had daarvoor ondermeer een beroep uit Garderen lopen. Daar wilde ik graag naar toe. Garderen was voor het vlees begerlijk; een mooie omgeving, een prachtige pastorie en een hoog traktement. Maar ik mocht niet. Ik kende Maartensdijk eigenlijk niet, 'k had er maar één keer gepreekt op uitnodiging van de jongelingsvereniging en na die dienst had ik haast om mijn trein te halen. Toch, tijdens het beroep naar Garderen, dacht ik naar Maartensdijk te moeten. Maar Maartensdijk beriep me niet. Ds. R.W. Steur uit Ouddorp werd beroepen. Die bedankte.

Toen werd ik beroepen en ik moest dat beroep ook aannemen. Ik zag er tegenop om dat de kerkenraad van Oldebroek te gaan vertellen. Maar dat viel mee; ze wisten het

al. Die twee broers Uitslag en Bovendorp wisten het al. Hoe? Van Boven! Dus dat ging gemakkelijk."

Ouderling Jan Bos

"Maartensdijk heb ik 27 jaar mogen dienen, tot 1979. Daar is in 1998 mijn vrouw begraven. Toen was ik dus al met emeritaat. Maartensdijk... Dan denk ik aan Jan Bos, een van de ouderlingen. Een tuinbaas met vier jaar lagere school. Geen groot verstand, maar een van God geleerde man! Hij woonde in Hollandsche Rading en ging zondags lopend naar de kerk, met z'n hoge hoed op. Hij werkte bij enkele adellijke families. Toen er een nieuwe eigenaar op de buitenplaats kwam wonen, wilde deze zijn tuinbaas opslag geven. Bos weigerde dat, hij wilde nooit meer dan veertig gulden per maand verdienen. Daar kon hij van rondkomen, méér wilde hij niet. Wel vroeg hij of hij voortaan op woensdag vrij mocht zijn, dan kon hij de gemeente ingaan. Dat verzoek werd toegestaan. Het gebeurde eens dat hij opdracht kreeg om op zondag de vlag uit te komen steken. Dat weigerde hij. Hij stond z'n mannetje. De kerkorde schreef voor dat je na drie ambtstermijnen moest aftreden en dan minimaal een periode niet verkiesbaar mocht zijn. Toen de visitatoren dit onderwerp aansneden, zei hij: "Ik ben Bos, tachtig jaar, van de Heere hier gezet en jullie krijgen me niet weg hier". En hij bleef. Bos behoorde in zijn eertijds tot de laagste klasse van de maatschappij. Hij had zeven broers en ze deden voor elkaar niet onder.

Toen de Heere in zijn leven kwam, werd het radicaal anders. Het gebeurde eens, kort na zijn krachtadige bekering, dat hij bijzonder levendig gesteld was. Op een van de adellijke buitens liep een kat door de grote tuin. Of het nu een zeldzame raskat was of een kat die de tuin vernielde, dat weet ik niet. Feit was dat al het personeel van de buitenplaats achter dat beest aanholde, dat de hele tuin doorvloog. Bos was toen nog maar pas in 't nieuwe leven en zelfs de schepselen waren hem onderworpen. Hij zag al die mensen achter dat beest aanhollen, riep die poes en het dier kwam rustig op hem aflopen."

Op 29 april 1979 nam ds. Wijnmaalen afscheid van Maartensdijk. Daarna verleende hij nog een aantal jaren bijstand in het pastoraat in Staphorst. Ook was hij mentor van de toenmalige evangelisatie in Numansdorp en Culemborg. Naderhand heeft hij deze functie ook vervuld in de evangelisatie in Lekkerkerk.

Het sterven van Anneke Wijnmaalen

Zondag 15 april 1945 werd in de pastorie van Leerbroek Anna Pieterella Wijnmaalen geboren. Het is ons nu niet mogelijk om uitvoerig over haar leven te schrijven. Wij willen slechts enkele bijzonderheden vermelden, die mede in verband staan met mijn vrouw.

Het zal ongeveer zeven weken na haar geboorte zijn als de moeder bepaald wordt bij wat het zeggen wil, wat het inhoudt, nageslacht te hebben. Zij buigt haar knieën bij het wiegje. Haar klagen, vragen en zuchten blijven niet onbeantwoord. Zij krijgt te geloven dat het kindje van eeuwigheid bij God gekend was. Zij heeft dit als een stil geheim altijd voor zichzelf gehouden. Wel altijd nagekeken en achteraf meegedeeld.

Anneke zal ongeveer tien á twaalf jaar oud geweest zijn als zij mag logeren bij een bevriend echtpaar in de gemeente Maartensdijk. Die mensen hadden geen kind aan haar. Zij zat veelal stil boeken te lezen. Er kwamen bij die familie op een middag vrienden uit Vriezenveen op bezoek. Twee, drie mannen, die geen vreemdeling waren van het leven der genade. Men sprak over voorbijgegane jaren waarin de vader van de gastvrouw voorganger was geweest in die plaats. In dat verband ging het ook over zaken aangaande het Koninkrijk Gods. De gasten vertrokken.

's Avonds bij het brood eten zei de gastvrouw tot haar logeetje: 'Anneke, die mannen van vanmiddag waren toch wel aardige mensen?'

Anneke, die zat te lezen, maar schijnbaar toch geluisterd had, antwoordde: 'Tante, mijn moeder zegt altijd: aardige mensen bestaan niet.'

'Je hebt nog gelijk ook', was het antwoord van 'tante'.

's Avonds werd Anneke naar bed gebracht. Een zoon had nog enige Psalmen op het orgel gespeeld. Voordat zij zich ter ruste begaf, ging de vrouw des huizes nog even kijken bij haar logeetje. Anneke lag onder de dekens te huilen. Bij de vrouw kwamen haar eigen kinderjaren in gedachten terug. Zij lag met haar zusjes op een grote zolder op bed.

Menigmaal lag zij evenwel wakker. Bezig zijnde met dingen die niet van beneden waren. Het kwam bij haar op: zou dit ook niet het geval kunnen zijn met dit meisje? Jaren later, als haar wordt meegedeeld dat Anneke heengegaan is, wordt dit van Hogerhand bevestigd.

Als Anneke moeder is van zeven kinderen openbaart zich de gevreesde ziekte. Zij wordt uiteindelijk opgenomen in het Antoniusziekenhuis te Utrecht. Een aantal jaren na haar verscheiden, vlak voordat dit ziekenhuis gesloten werd, moest ik er een zieke bezoeken. Op de gang ziet een zuster mij. Zij houdt mij staande. Zij groet me, mij noemend bij mijn naam. Ik zei: 'Zuster, kent u mij nog?'

Zij antwoordde: 'Dominee, wat daar in dat kamertje gebeurd is - zij wees met haar hand naar Anneke's kamer - vergeet ik heel mijn leven niet.' Daar was veel gebeurd. Deze zuster zal getuige zijn geweest van wat mijn jongste dochter en haar man ook hebben aanschouwd. Deze laatsten bezochten Anneke veelal vroeg in de morgen.

Op een ochtend troffen zij Anneke in grote benauwdheid aan. Zij verkeerde in wanhoop, uitroepende: '*Het is verloren, voor eeuwig verloren.*'

Na enige ogenblikken, onverwachts, komt er echter verandering. Anneke legt zich neer op bed, waarna zij gaat zingen met een heldere, zuivere stem. De bezoekers horen met anderen uit haar mond klinken:

*Zo ik niet had geloofd, dat in dit leven
Mijn ziel Gods gunst en hulp genieten zou,
Mijn God, waar was mijn hoop, mijn moed, gebleven?
Ik was vergaan in al mijn smart en rouw.
Wacht op den HEER', godvruchte schaar, houd moed;
Hij is getrouw, de bron van alle goed;
Zo daalt Zijn kracht op u in zwakheid neer;
Wacht dan, ja wacht, verlaat u op den HEER'.*

De genoemde zuster vroeg: 'Mevrouw, kunt u nu wel sterven?' Waarop Anneke antwoordde: 'Op dit moment wel.' Gode geve beschaamdheid en verwondering!

Anneke is ongeveer drie maanden in het Antoniusziekenhuis in Utrecht verpleegd. Haar lichaamskrachten werden gesloopt door de gevreesde ziekte. Vele operaties heeft zij ondergaan, het mocht niet baten. Eens vroeg zij aan haar moeder: 'Mama, wat denkt u, zal ik nog beter kunnen worden?'

Mijn vrouw antwoordde, dat zij dacht van niet, waarop zij smartelijk begon te wenen en sprak: 'Mama, ik ben nog zo jong en mijn kinderen zijn zo klein.'

Haar moeder heeft haar liefdevol toegesproken en haar gewezen op hetgeen noodzakelijk is om de eeuwigheid aan te kunnen doen. Zij vroeg: 'O, moeder, zou u voor mij willen vragen, bidden?'

Het antwoord van de moeder kwam hierop neer, dat zij van nature het tegengestelde is van een bidder. Maar, als de Heere het haar zou verlenen, zou zij voor haar bidden.

Godsdienstig, geestelijk ging het met Anneke op en neer. Soms in diepten van bestrijding en ellende, dan weer in vredige berusting neerliggende.

Op een maandagavond moest Anneke onverwachts een operatie ondergaan. Op een brancard werd zij door twee jonge verpleegsters vervoerd naar de operatiekamer. De twee verpleegsters namen met een kus afscheid van haar, daarna haar man en tenslotte ikzelf. De brancard met de patiënte verdween achter de klapdeuren van de operatiekamer. Ik beschrijf niet, in welke gemoedstoestand ik bij mijn thuiskomst verkeerde en wat ik mijn vrouw meedeelde.

Donderdagsmorgens zaten mijn vrouw en ik samen bij het ziekbed van Anneke. Daar ging zij spreken tot ons, hoe zij maandagavond niet opzag tegen de operatie. Er was vrede in haar ziel. Mijn vrouw keek mij aan. We zagen een liefelijke, bovennatuurlijke glans van vrede op haar gelaat. Een schoonheid niet van deze wereld.

Er waren ook andere tijden. Op een vrijdagmiddag op bezoek bij Anneke kreeg mijn vrouw onverwacht haast. Zij moest weg. Door de achteruitgang hebben wij het ziekenhuis verlaten. Dat was opmerkelijk, daar zij en ook anderen bij ogenblikken in Anneke's kamer een bijzondere rust en vrede gewaar werden.

In die nacht van vrijdag op zaterdag heeft mijn vrouw weinig of niet geslapen. Zij werd gewaar, hoe een duivels monster het ziekenhuis was binnengedrongen naar Anneke's kamer. Hij besprong, benauwde en bestreed haar kind. Die nacht, zo deelde Anneke later mee, is zij gekweld en fel aangevallen door de vorst der duisternis. Het werd waargemaakt wat mijn vrouw gezegd had: *als de Heere het geeft, zal ik voor je vragen*. Door de Geest der genade en der gebeden werden de banden en benauwdheden van haar kind haar opgebonden en mocht zij Hem aanlopen als een waterstroom.

Op Goede Vrijdag, 4 april 1980 was Anneke ernstig ziek. Het was met haar maag niet in orde. Veel bloedingen. Drie doktoren zijn in de namiddag en vooravond met haar bezig geweest. Het was niet te stuiten. Een familielid die de kamer inkwam viel flauw. Anneke vroeg aan haar moeder of zij er wel tegen kon. Er waren bij beiden, een heel kort gesprekje openbaarde dat, gedachten aan het bloed van een Ander.

's Avonds was het een kritieke toestand. Anneke moest opnieuw geopereerd worden. Een zware operatie. Na een kort gebed en vergezeld van stille verzuchtingen is zij naar de operatiezaal gebracht. 's Avonds laat, inmiddels was ik teruggekeerd van de dienst des Woords in Maartensdijk, werd zij teruggebracht naar haar kamer. Daar lag zij, haar gelaat wit gelijk het wit van het laken waaronder zij lag, roerloos, bewegingloos. Nog leefde zij. Ook haar tijden waren in de handen Gods.

Op Gods tijd, ook op Gods dag, 18 mei 1980 is Anneke overleden in de leeftijd van 35 jaar. In de vroege morgen, wij lagen nog op bed, kregen wij bericht van haar heengaan. Na een spanne tijds sprak mijn vrouw:

*Dat was mijn oudste en lieve kind,
Door mij zo trouw en teer bemind.
Gij hebt ze niet uit 't oog verloren,
Want zij was van eeuwigheid verkoren.
Veel droefenis en leed heeft zij moeten dragen
Om 't eeuwig welbehagen.
Maar door wreed en droevig lot
Is haar Redder nu haar God.*

Levensschets van Mevr. Naatje Wijnmaalen – Van den Heuvel.

Over het leven en sterven van zijn vrouw is op herhaald verzoek een boekje verschenen. De overweging om bijzonderheden uit haar leven openbaar te maken, was gelegen in het feit dat zowel door ouderen als ook door de jeugd hierom werd gevraagd. Dan is het werk Gods, dat in haar leven zo krachtig werd verheerlijkt, het waard om verbreid te worden. Zo maakte ds. A. J. Wijnmaalen een artikelenserie gereed, die in *Het gekrookte riet* werd gepubliceerd. Vanwege de grote belangstelling hiervoor werden deze artikelen in boekvorm uitgegeven. Daarin staan geen foto's van zijn vrouw en dochter. Dat paste niet in de context van hun leven. 't Ging immers niet om hèn, maar om het werk Gods.

In deze digitale versie en in de serie *bekeringsgeschiedenissen van vrouwen* wordt een verkort uittreksel gepubliceerd uit het boekje waarin ds. A. J. Wijnmaalen het leven van zijn vrouw heeft beschreven.

1. Ten geleide

Met grote schroom heb ik willen voldoen aan het verzoek dat mij mondeling en schriftelijk, zowel van ouderen als jongeren, gedaan is om het een en ander te vernemen uit het leven van mijn vrouw. Mijn vrouw, haar meisjesnaam was Naatje van den Heuvel, heeft zondag 5 april 1998 's morgens om halfzeven in de leeftijd van 79 jaar het tijdelijke leven verwisseld met het eeuwige leven. Door wedergeboorte, bekering en geloof in Christus was zij rechtvaardig voor God. Op 45-jarige leeftijd viel haar deze weldaad ten deel, verzoend met God door de volkomen genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus (Zondag 23).

Haar begrafenis vond plaats op donderdag 9 april op de begraafplaats der Hervormde Gemeente te Maartensdijk. Haar wens was om door enkele vrienden ter aarde te worden besteld. Vrienden, die bevriend waren met de Vriend van hoeren en tollenaars. Haar bescheiden aard was wars van veel belangstelling, temeer omdat onder belangstelling ook louter nieuwsgierigheid kan schuilgaan.

Eenzijds is deze wens niet vervuld. Een groot aantal belangstellenden betoonde hun medeleven. Zij kwamen uit onkerkelijke en kerkelijk meelevende kringen. Onder de laatsten bevonden zich veel ambtsdragers van onderscheidene gezindten. Anderzijds is haar wens wel vervuld. Onder de aanwezigen in het kerkgebouw en op het kerkhof waren vrienden.

Door Gods voorzienigheid is het zo geleid, dat ds. F. Mallan en ds. A.C. Rijken in het kerkgebouw, ds. J. Roos uit Opheusden op het kerkhof en ds. Tj. de Jong uit Staphorst in het Hervormd Centrum hebben gesproken.

God de Heere heeft kennelijk getuigenis gegeven van het werk der genade, door Hem in haar verheerlijkt. Een vriend maakte de opmerking: 'Hier was de Kerk samen op weg, de kerkmuren vielen weg.' De Heere gaf genade en ere. Hij worde erkend en geprezen.

Allermeest om deze reden en om het bescheiden karakter van mijn vrouw, schrijf ik met grote schroom.

Toch zijn er redenen, buiten mij, waardoor ik niet kan nalaten het een en ander mee te delen uit het leven van mijn vrouw.

Eerst verschenen deze levensbijzonderheden als artikelen in *Het gekrookte riet*. Nu zijn ze in dit boek opgenomen, samen met het verslag van de begrafenis.

Ds. A.J. Wijnmaalen

2. Voorgeslacht

Het voorgeslacht van mijn vrouw is afkomstig uit Werkendam. Overgrootouders waren Leendert van den Heuvel en zijn vrouw Jenneke van der Pijl. Dit waren beiden godvrezende mensen. Uit mondelinge overlevering is mij bekend, dat deze vrouw geloof gekregen heeft dat uit haar nageslacht toegebracht zouden worden tot de gemeente die zalig wordt, hetwelk ook heeft plaatsgevonden.

Een broer van deze Van den Heuvel, en zijn zoon, waren ook beiden bekeerd. Deze zoon, Cornelis van den Heuvel - de grootvader dus - woonde later in Varik. Kleinkinderen van bovengenoemde Leendert van den Heuvel waren onder meer Leendert Adrianus van den Heuvel te Delft en Leendert Kieboom te Werkendam, in het begin van deze eeuw bekend onder de onkerkelijken.

Leendert Adrianus van den Heuvel te Delft en Cornelia Adriana Timmermans waren de ouders van mijn vrouw. Haar moeder vroeg reeds in haar jeugd jaren om een jongen die de Heere vreesde. Door Gods voorzienigheid zijn de jongeman uit Varik en de jongedochter uit Sprang-Capelle samengevoegd. Vervuld is geworden dat de vrouw geheiligd is geworden door de man. In dit huwelijk zijn negen kinderen geboren. Mijn vrouw is 18 januari 1919 geboren te Delft.

3. Uit het leven van vader Van den Heuvel

Van tijd tot tijd kwamen er mensen op bezoek, die de Heere vreesden. Het gebeurde ook wel, dat men er een paar nachtjes overbleef. Vader Van den Heuvel had in de winter van 1938-1939 vele zielsbenauwdheden. Slapeloze nachten vanwege de aanvechtingen van de vorst der duisternis, hetgeen de aandacht van moeder de vrouw niet ontging en haar met zorg vervulde.

In de zomer kwam daarin verandering. De Heere verhoorde hem, stelde hem in ruimte, na bange tegenspoed. Hij verbrak de enge banden. Liefde Gods vervulde zijn hart. De wereld met al haar bezigheden, begeerlijkheden en verlokkingen viel weg.

Hij, die elke morgen trouw op de zaak verscheen, bemoeide zich niet meer met de zaak. Dat was weer een andere zorg voor zijn vrouw, het was immers crisistijd! Toch, gelijk als bij de herders te Bethlehem geen schaap verloren is gegaan, is er geen afnemer weggegaan. Het hart van de zakenman werd vervuld met liefde tot God en Zijn volk. De betrekkingen tot dat volk werden weer levendig. Kennissen, waar hij lange tijd niet was geweest, werden bezocht.

Zo begeerde hij ook een bezoek te brengen aan de blinde **vrouw Jansen** te Barneveld. Zijn zoon Bernhard reed hem in gezelschap van Huijgen, een boekverkoper uit Zaandam (niet onbekend onder het volk, dat de Heere vreest), naar de Veluwe. Rijdend op de Biltsestraatweg viel het oog van Van den Heuvel op de wereld en bad hij: *Wend, wend mijn oog van d' ijdelheden af.*

God gaf evenwel, door de Geest der gebeden, te bidden Psalm 106:3:

*Geef dat mijn oog het goed' aanschouw',
't Welk Gij, uit onbezweken trouw,
Uw uitverkoor'nen toe wilt voegen;
Opdat ik U mijn rotssteen noem',
En, delend in Uws volks genoegten,
Mij, met Uw erfdeel, blij beroem.*

Gekomen bij het huis van de blinde vrouw Jansen in Barneveld komt deze uit haar woning, loopt naar het tuinhokje, steekt haar hand uit en begroet haar bezoeker, hem noemende bij zijn naam. De Heere had haar het bezoek bekendgemaakt. Het was zeven jaar geleden, dat zij elkaar ontmoet hadden. Zij hebben met elkaar gesproken

over datgene, wat de Heere in hun zielen gewrocht had. Tot eer des Heeren en tot stichting van elkaar is er gesproken.

Later hebben mijn vrouw, enkele vrienden en ik een van de daar aanwezigen op zijn ziekbed, dat zijn sterfbed zou worden, horen getuigen van wat God aan zijn ziel gedaan had. In dat getuigenis noemde hij ook de wonderlijke leiding des Heeren, waardoor hij in zijn jonge jaren deze ontmoeting heeft mogen bijwonen.

Reeds op 14-jarige leeftijd heeft God in het leven van mijn schoonvader ingegrepen. Hij heeft in zijn leven veel onderhoudingen en onderwijzingen genoten. Hij eigende zich evenwel niets toe wat hem rechtens niet toekwam, maar waar hij wel naar uitzag. Hij liep in de loopbaan, worstelende om de prijs te mogen ontvangen.

In december 1957 opgenomen zijnde in het ziekenhuis, brachten wij hem een bezoek. Daar lag vader, een man, fors van gestalte, een man, waar wat van uitging, die bij bepaalde momenten een levend getuigenis had afgelegd, in zielsbenauwdheid neder.

Bij het weggaan greep hij mijn vrouw vast en riep: 'Naatje, heb je nog voor je vader kunnen zuchten, heb je nog een woordje voor mij?' Hem ziende in deze ellendige toestand, sprak zij die bijna nooit iets zei: 'Ik zal hem Mijn heil doen zien.' Het was eruit voordat zij er erg in had. Op de gang had zij er spijt van: had ik maar mijn mond gehouden. Het was wel waar. In het nachtelijk uur had de Heere haar verzuchtingen gehoord, maar het moest nog waar gemaakt worden.

Enige dagen later kwam er een evangeliste op zijn ziekenkamer. Het liep tegen de kerstdagen. Zij bood hem een traktaatje aan. Hij weigerde. Zij drong er op aan dat hij het aan zou nemen, want, zo zei zij, *ik heb er Jezus in gevonden*. Dat raakte een gevoelige snaar bij de zieke. Hij mocht spreken. Hij waarschuwde haar dat zij zich voor eeuwig bedroog als zij zo Jezus gevonden had. Levendig ging hij getuigen waar God hem vandaan gehaald had. Uit zielsbeleving ging hij verklaren dat Hij gevonden is van hen, die naar Hem niet vraagden, Hem niet zochten.

Dinsdag 24 december 1957 werd hij begraven. Bij het afscheid nemen in de voorkamer, als rouwkamer ingericht, stonden moeder en kinderen bij de kist. Onverwachts zegt dochter Naatje: 'Laat ons zingen Psalm 89 vers 7.' Voordat een ander kon inzetten, zette zij in. Haar zingen verraste niet alleen, maar ontroerde bovenal de aanwezigen. Zij, die geen naam had, zó zingen! Meer durf ik er niet van te schrijven. Een aanwezige op deze begrafenis deelt onder meer het volgende mee:

'Ds. Zandt (als vriend) heeft hem begraven. Dat zingen uit Psalm 89: *Uw onbezweken trouw zal nooit hun val gedogen*, is nooit meer te vergeten. De tranen dropen bij ds. Zandt van z'n wangen. Wat een liefde en ontzag ging daar van uit. Het volk dat daar aanwezig was, was één van hart en daar gevoelde men dat de Heere in ons midden was. Met eerbied gezegd: dat waren bruiloftsdagen.' 'Ik zal hem Mijn heil doen zien.' Dat was vervuld voor vader, maar waar bleef de dochter met dit alles?

4. Jeugd en huwelijk

'Dat is niet zomaar gegaan, daar is een heel leven van lijden en strijd mee gepaard gegaan.' Met deze woorden, terwijl zij twee vingers omhooghield, waarschuwde mijn vrouw op haar ziekbed menigmaal het bezoek. Een heel leven, vanaf haar jeugd tot in haar ouderdom. Reeds in haar jeugd had zij levendige indrukken van dood en eeuwigheid. Zij verbood haar zuster, die ongeveer een jaar ouder was dan zij, met wie zij samen op een bed sliep, iets aan haar vader te vertellen van haar benauwdheden. Echter op een nacht, zij zal ongeveer dertien jaar oud geweest zijn, kreeg zij iets vreselijks naast haar bed te aanschouwen (ik wil het met deze woorden aanduiden), zodat zij een gil gaf. Haar zuster schrok, ging naar beneden om vader te roepen. Vader, fors van gestalte, kwam naar boven, stond naast het ledikant, keek naar haar en

sprak: 'Och kind, och kind', meer niet. Maar het dochttertje verstond dat haar vader haar begreep.

Bij dit alles heeft het haar niet ontbroken aan zwaarigheden. Zij heeft dingen meegemaakt, waarvan niemand heeft kunnen bevroeden, dat het haar zou overkomen. Sommige ervaringen heeft zij nooit verteld, zelfs niet aan haar ouders. Zij was een mens met een introverte levenshouding. Zij wilde anderen liefst geen verdriet of leed aandoen.

Intussen zit de duivel ook niet stil. Hij probeert zo mogelijk dat nieuwe leven te vernietigen. Hij heeft een geweldige macht. Hij is de overste der wereld. Hij komt met afschrikwekkende, levensbedreigende aanvechtingen. Hij fluistert: 'Die en die genieten van het leven, terwijl het hun schuld is, dat het verkeerd gaat. En jij, jij hebt geen leven hier!' Vreselijke verzoeking! Daar valt zij neer op de knieën. Alles haar schuld. God is goed, dat zij nog alles kan dragen en verdragen. Goddelijke bewaring, Goddelijke ontferming.

Zij liet weinig blijken van wat geestelijk in haar omging. Haar aard was meer terughoudend dan op de voorgrond tredend. Dat kwam al openbaar op de lagere school. Als zij in de klas naar voren moest komen om overhoord te worden of plaatsen aan te wijzen op de landkaart, bijvoorbeeld Meppel, Zwolle, kwam er niet veel van terecht. Gevolg, een standje van de meester welk soms niet zo mals was, dat er beter geleerd moest worden. Er kwam een nieuwe meester. Hetzelfde resultaat bij het overhoren voor de klas. Deze meester liet haar om vier uur nablijven. Het aanwijzen van plaatsnamen op de landkaart ging voortreffelijk. Het raadsel was opgelost: de klas was leeg. Geen verlegenheid, geen zenuwen!

Toch was zij opgewekt, kon meedoen met andere meisjes en jongens, ook bij het ouder worden, maar bleef altijd correct. Zo kon zij ook gaan naar de verjaardag van jongeren, waar het gepast vrolijk toeging. Maar het is ook gebeurd, dat zij daarna thuiskomende, achter in de tuin de handen omhoogstak en uitriep: *o, God, wat heb ik nu nog?* Ook kwam het voor, dat zij de gehele dag stil en teruggetrokken was. Men vroeg dan aan haar: *'Ben je kwaad, is er wat?'* Maar zij kregen geen antwoord. Die haar enigermate kenden, lieten haar dan haar gang gaan.

Wij kenden elkaar uit het kerkelijk leven. Hoewel onze families uit onkerkelijke kring kwamen, ging het latere geslacht kerken bij de predikanten B. van der Wal, P. Zandt, H. A. Leenmans en T. Lekkerkerker. Mijn vrouw heeft jaren catechetisch onderwijs van ds. Leenmans ontvangen, belijdenis heeft zij gedaan bij ds. Lekkerkerker, daar ds. Leenmans inmiddels vertrokken was naar de Hervormde gemeente van Ede.

Onze trouwdag was 12 april 1944. Zij trouwde een beroepen predikant te Leerbroek. Zij heeft niet begeerd predikantsvrouw te worden. Zij wilde er niet aan denken. Zij heeft zich ertegen verzet. Toch! Zij is predikantsvrouw geworden en geweest, tegen wil en dank. De huwelijksbevestiging vond plaats in de Nieuwe Kerk aan de Markt te Delft. Ds. J. H. Cirkel was de voorganger. Ds. Cirkel was als predikant van Leerbroek nauw betrokken bij mijn beroep naar deze gemeente. In goede harmonie en hartelijkheid heeft hij meegewerkt aan onze komst naar deze gemeente. Omdat aan een neef van mijn vrouw, ds. J. van den Heuvel, beloofd was mij te bevestigen als predikant, is aan ds. Cirkel gevraagd ons huwelijk te bevestigen. Deze heeft in verband met de Duitse bezetting de nacht voor de huwelijksdag gelogeed ten huize van mijn schoonouders. Die nacht hebben de gastheer en zijn gast niet veel geslapen. De vader van de bruid heeft vertrouwelijk en bewogen gesproken over het kind, dat het ouderlijk huis ging verlaten. Hij deelde mee wat hij waargenomen had bij zijn dochter, wat hij hoopte en waar hij naar uitzag. 's Nachts om drie uur begaven zij zich

ter rust. Maanden later, ik had die zondag in Genemuiden gepreekt, liep ds. Cirkel 's avonds met mij langs de begraafplaats. Ik herinner mij nog waarover gesproken is. Bij die gelegenheid vertelde hij mij ook van dit nachtelijk gesprek. Ondanks de weinige nachtrust heeft ds. Cirkel ons huwelijk mogen bevestigen. De trouwtekst was Psalm 103:13: *'Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de HEERE over degenen, die Hem vrezen.'* Geen slaafse, geen knechtelijke vreze, maar een kinderlijke vreze. Dat is geen vrucht van onze akker des harten. Dat is een plant des hemels. Hij geve gebedsgenade om te bidden:

*Leer mij naar Uw wil te hand'len,
'k Zal dan in Uw waarheid wand'len;
Neig mijn hart, en voeg het saam
Tot de vrees van Uwen naam.*

5. Predikantsvrouw in Leerbroek

Predikantsvrouw in Leerbroek! Niet gezocht, niet begeerd, toch geworden. Geen kleine opgave! Vooral in een tijd, dat er geen of weinig dienstgebouwen bestonden, waarin allerlei samenkomsten gehouden kunnen worden, die daarvoor zijn ingericht. Ik herinner mij plaatsen, waar de predikantsvrouw zorgde voor koffie als de kerkenraad vergaderde in de consistoriekamer. Ook is mij een plaats bekend, waar de voorkamer van de pastorie gebruikt werd als consistorie. De dienstdoende ouderling deed daar het gebed om vervolgens met de predikant de straat over te steken en het kerkgebouw te betreden.

Predikantsvrouw zijn is geen kleine opgave! Zeker niet in het jaar 1944. Oorlogstijd. Ons land was bezet door de Duitsers. De winter van 1944/45 staat bekend in de geschiedenis als de 'hongerwinter'. Dat was ook merkbaar in Leerbroek. Honderden mensen trokken door Leerbroek. Vooral vanuit de steden ging men naar het platteland op zoek naar voedsel. Vragend aan boeren en ook wel aan burgers om etenswaren. De nood thuis bracht mensen ertoe om er op uit te trekken om iets eetbaars te bemachtigen. Ook ons huis werd niet overgeslagen. Er werd aangebeld door verwanten en vrienden, bekenden en onbekenden, predikanten en lidmaten, gezonden en zieken, onderduikers en ontsnapte gevangenen. Tientallen aan de deuren ontvangen. Velen hebben een of meerdere nachten gelogd. Een paar familieleden, een broer en zwager, zijn beiden de gehele oorlogswinter als onderduikers bij ons in de pastorie geweest. Daarbij moesten wij nog een majoor huisvesten, een aanvoerder van een Duitse legerafdeling, die in het dorp gestationeerd was. Elke nacht trok de majoor met zijn soldaten ten strijde de Bommelerwaard in tegen de geallieerden, die gelegerd waren in Brabant, omgeving Heusden. Later is hij bij gevechtshandelingen aldaar gesneuveld.

U kunt begrijpen, dat het aanwezig zijn onder één dak van een Duitse officier én onderduikers problematisch is. Men moest immers dag en nacht op zijn hoede zijn. In de nacht kwam de majoor meestal terug. Hij belde, er moest opengedaan worden. Uit veiligheidsoverwegingen deed mijn vrouw dat. Men wist immers nooit, wie er voor de deur stond.

Intussen ging het pastoraat in de gemeente door. Er was een meisjesvereniging, die in de winter wekelijks vergaderde. In het najaar waren de vergaderingen weer begonnen. Op een van deze ontstond er onenigheid over het zingen na de pauze. Moesten er dan alleen liederen gezongen worden en/of psalmen? Daar de presidente was verhuisd, drong ik er bij mijn vrouw, die daar helemaal geen lust toe had, op aan die ledige plaats te vervullen. Uiteindelijk was zij bereid het te proberen. Zij heeft twee vergaderingen geleid, die als volgt verliepen. Zij vroeg de tweede presidente de

vergadering te openen door het opgeven van een psalm en voor te gaan in gebed. Daarna leidde zij de vergadering en besloot zij de samenkomst met het opgeven van een psalm en bad zij: *'Heere, bekeer ons, dan zullen wij bekeerd zijn, Heere, trek ons, dan zullen wij U nalopen. Amen.'*

In die twee weken viel zij maar af. Het was een belasting, die voor haar te zwaar was. Wie was zij, om hardop Gods Naam aan te roepen, openlijk te spreken en ook nog Gods Woord te verklaren? Haar onkunde, haar onwaardigheid, die zij bij zichzelf waarnam verhinderde dat. Opmerkelijk! De zware huishoudelijke taak, bij dag en nacht, was voor haar niet te zwaar. Om echter als huisvrouw godsdienstige, geestelijke leiding te geven, was voor haar ten enenmale onmogelijk

6. Oldebroek

Op een avond kwam er een bekommerde vrouw op bezoek bij mijn vrouw in de pastorie. Er moest nog een brief gepost worden. Beiden liepen van de pastorie, langs de Hervormde Kerk in het donker van de avond naar het postkantoor. Op de terugweg naar de pastorie, vlak voor het kerkgebouw, bleef mijn vrouw plotseling stilstaan en stortte onder tranen haar hart uit aan deze vrouw. Haar ellendigheid, haar nood, haar gemis. Met alles wat zij beleefd had, was zij onbekeerd.

Dat was opmerkelijk! Een ieder, die enigszins mijn vrouw gekend heeft, weet dat zij slechts bij hoge uitzondering iets openbaarde van haar zielenroerselen.

Zij was zeer voorzichtig om zich te uiten, het moest maar waar zijn. God heeft deze vrouwen beiden verbonden met onverbreekelijke liefdesbanden. Banden, die in moeitevolle omstandigheden niet zijn bezwaken, maar betrouwbaar en sterk bleken, tot elkaars ondersteuning en schraging. Welk een goeddoend en wonderdoend God! Beiden zijn nu afgelost, de strijd te boven, eeuwig zalig!

Vrouw Hardloper deed mij in januari van het jaar waarin zij is overleden, nog enige mededelingen van deze vriendin, waarmee zij na ons vertrek uit Oldebroek in nauwer contact is gekomen. Zij vertelde mij onder meer, hoe zij rondom de kerstdagen en jaarwisseling levendig gesteld was geweest. Zij had oudejaarsavond gemeenschap gehad met de ganse Kerk, ook met de triomferende Kerk. Zo kwam zij te spreken over onze vriendin, die in het voorbijgegane jaar was overleden. Zij vertelde mij, hoe deze vrouw door Gods Geest verder geleid, ja, doorgeleid is, en met een Drie-enig God is verzoend geworden. Zelfs verwaardigd is geworden door de Geest der aanneming tot kinderen te mogen spreken: *Abba, Vader.*

Het pastorieleven in Oldebroek was druk. Er kwam aan onze pastorie, zoals men zei, naar oude gewoonte veel aanloop. Aangename, moeilijke, soms onaangename bezoeken. Allen werden vriendelijk door mijn vrouw ontvangen. Maar te midden van allerlei bezoeken had mijn vrouw haar eigen problemen, haar eigen strijd. Zij ging trouw ter kerk. Zij beluisterde predicates. Zij las het een en het ander. Er was evenwel bijna nooit iets voor haar bij. Toch heeft zij wel eens mogen kerken. Ik zal er enkele gebeurtenissen van verhalen.

Op een zondagmiddag zou ds. Zandt voorgaan in Oldebroek in de dienst des Woords. Ds. Zandt heeft mijn vrouw gedoopt. In de week was haar verzuchting of zij eens genoemd mocht worden. 's Middags onder het preken stelde ds. Zandt de vraag *of er nog iemand in de kerk aanwezig was die moe, doodmoe van de zonde was*. Hier werd zij genoemd. In haar binnenste zei zij: *'Heere, U weet het, hier zit er een, die doodmoe van de zonde is.'* Haar naam was genoemd.

Later is ds. Zandt weer voorgegaan in Oldebroek. Op die zondagmiddag was het bediening van het sacrament van de Heilige Doop. Onze tweede dochter werd gedoopt. Daar ds. Zandt onze families kende, was zijn toespraak bij de Doop voor ons

bijzonder treffend. Voorts heeft hij die zondag levendig gesteld gepredikt uit het Hooglied. Er lag beslag in de gemeente. Mijn vrouw had mogen kerken, maar zij was niet gered!

Ondertussen ging, te midden van alle wederwaardigheden, tegenspoeden, moeiten en zorgen, de geestelijke strijd bij mijn vrouw door. In haar hart openbaarde zich vijandschap. Onverenigd was zij met al datgene, wat zij moest meemaken. Zij moest al zoveel ontberen en nalaten in haar leven, nu kwam erbij dat zij op dieet moest op voorschrift van de huisdokter. Ook dat nog! Zij was er niet mee verenigd. Het was de vonk, die de vijandschap deed ontbranden. Met gebalde vuisten en met alle geweld verzette zij zich ertegen.

De gevolgen bleven niet achterwege. 's Maandags in de ochtend kreeg zij een geweldige galaanval. De huisgenote, die jaren bij ons gewoond heeft, bracht haar naar bed. Schrijver dezes, die zondags elders gepreekt had, was nog niet huiswaarts gekeerd. De beide huisdokters waren niet te bereiken. Zij waren de gemeente in. Daar lag zij alleen. Maar bovenal voor eigen rekening. Geweldige pijnen doorsneden haar lichaam. Bange smarten vervulden haar ziel. Angsten der hel waren haar deel. Doodsangsten werden doorstaan. En dat alles eigen schuld. Dat alles zichzelf waardig gemaakt. Geen uitkomst. Verloren! Daar klonk het uit de hemel: *'Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde.'*

Zij zonk hieronder weg. *'O Heere, U vergist Zich, dat kan voor al mijn broers en zusters, maar niet voor mij.'*

Daarop zag zij met een oog des geloofs het Bloed stromen en klonk het: 'Al waren uw zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw, al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol.' Daarna werd er, zoals zij later vertelde, als het ware een gordijn voor getrokken. Verwondering en aanbidding bleven over. De duivel, die zich niet onbetuigd liet, ging op de vlucht.

Bij mijn thuiskomst knielde ik bij haar bed en zei dat dit een voorrecht was. Ook nu was zij weer voorzichtig. Zij had het Bloed aanschouwd, maar zij was er niet in gewassen.

Een week later kwam haar vader op bezoek. Zij lag, verzwakt van lichaam, op haar bed. Hij zei: 'Kind, nu heb je altijd gezwegen, zou je nu niet eens iets aan je vader kunnen vertellen?'

'Ach, vader', zo antwoordde zij, 'het is nu voorbij.' Zij was niet levendig gesteld en kon er zomaar niet over praten. Daar was het gebeurde te heilig voor.

In die tijd kwam vrouw Hardloper op bezoek. Haar mocht zij levendig vertellen wat zij ervaren had. In het gesprek dat volgde, vertelde vrouw Hardloper een voorval uit haar leven. Zij had eens bezoek gehad van een man, die ongeveer hetzelfde beleefd had als mijn vrouw. Zij vroeg aan die man tot driemaal toe, wat hij aanschouwd had. Driemaal gaf de man hetzelfde antwoord. Hij had in het geloof Hem mogen aanschouwen.

Daarna sprak vrouw Hardloper onderwijzend tot die man: 'Dan heb je gezien wat je mist.' Mijn vrouw verstond het onderwijs dat deze vrouw in haar spreken gaf, ook zij had gezien wat zij miste.

Bij het heengaan op de stoep bij de voordeur van de pastorie kreeg vrouw Hardloper, zoals zij jaren later meedeelde, te geloven dat op Gods tijd het gemis voor mijn vrouw zou vervuld worden. Eerbied en schroom vervulle ons bij het schrijven en lezen van deze heilige gebeurtenissen. Genade geve dat er hier gevonden mogen worden, die met de Kerk mogen instemmen:

*Looft den HEER', Die wond'ren werkt;
 Israël, Zijn volk, versterkt;
 Hem, Die Jakobs heilig kroost
 Zeeg'nen zal met vreed' en troost.*

7. 'Ik heb verzoening gevonden'

In het algemeen brengt een verjaardag drukte mee in een huisgezin. Zeker als de familieband nog sterk is, komen de bloedverwanten op bezoek. Hoewel het dan druk kan zijn, er veel bedrijvigheid is, kan het nog wel geregeld worden. Moeilijker wordt het als vader predikant is en hij verjaart. Meelevende lidmaten van de gemeente willen ook blijf geven van hun medeleven. Als dan alles moet plaatsvinden in de beslotenheid van een pastorie wordt het een heel moeilijke opgave. Dat was het geval bij mijn vijftigste verjaardag in 1964. Mijn vrouw dacht het op te lossen door de gemeente gelegenheid te geven mij op mijn verjaardag vrijdags te bezoeken en de familie te verzoeken op de zaterdagmiddag daaropvolgend. Zij zag er wel tegen op, maar zoals haar geaardheid was, liet zij er niets van merken. Toch was er wat gaande. De voorbijgegane zondag had ik beide diensten in Maartensdijk waargenomen. 's Avonds was mijn vrouw met de beide jongste kinderen thuisgebleven. Achteraf is gebleken, dat zij die zondagavond in een heilzame wanhoop door de pastorie heeft gelopen. Zij liep door de gang, door de kamers met haar handen omhoog, roepende: 'Hoe kom ik ooit met een Drie-enig God verzoend?' Met alles, wat zij van jongsaf aan meegemaakt had, diepten en hoogten, benauwdheden en uitreddingen, toorn en liefde, vloek en zegen, stond de schuld open, was zij onverzoend met God. Van hetgeen er die zondagavond gebeurd was, liet zij niets blijken. Daar sprak zij niet over. Vrijdags, de dag van de verjaardag, is alles keurig verlopen.

Overdag kwamen de gemeenteleden en 's avonds de kerkenraad en de kerkvoogden met hun vrouwen. De dag is besloten, wel laat, op de onder ons gebruikelijke wijze. De andere dag zijn we bijtijds opgestaan. De kamers moesten opgeruimd en in gereedheid gebracht worden voor de ontvangst van de familie 's middags.

Het zal ongeveer elf uur geweest zijn, dat mijn vrouw de kamer stofzuigde en ik daarbij was. Ineens zei zij tot mij: 'Man, er staat hier wat te gebeuren.'

Ik zei: 'Ach vrouw, dat kan mogelijk nog wel meevallen.'

Zij hield op met stofzuigen, richtte zich op, hief haar rechterarm omhoog en terwijl zij naar buiten de tuin inkeek, sprak zij op besliste toon: 'Er staat een paal geslagen van de aarde tot aan de hemel, er staat wat te gebeuren.'

Daarna ging zij verder met haar huishoudelijke bezigheden en maakte alles in orde voor de ontvangst van de familie. De familie is 's middags en 's avonds op bezoek geweest. Alles verliep als gewoonlijk. 's Avonds om ongeveer tien uur waren de laatste familieleden vertrokken.

Nu vertelde mijn vrouw mij, wat zij reeds vanaf twee uur 's middags wist, maar tot nu toe onder zich gehouden had. Niemand had iets aan haar gemerkt. Zij deelde mij mee dat er iets plaatsgevonden had in het leven van haar oudste dochter, dat een diepe smart veroorzaakte in haar binnenste. Er is nog over een en ander gesproken, kort. Mijn vrouw beëindigde ons gesprek met: 'Morgen is het zondag, laten we naar bed gaan.'

Van slapen is niets gekomen. Zij kon voor God niet bestaan en nu kon zij ook niet voor de mensen bestaan. Het werd nood in haar ziel. De ganse nacht door worstelde zij: 'O, God, verlos mij.'

's Morgens om acht uur luidde de kerkklok. Haar man die moest voorgaan, deelde mee dat hij ditmaal geen dienst kon leiden. Groot werd de benauwdheid van de vrouw. De

predikant niet preken, en waarom niet? Hoe zou de gemeente reageren! Zij riep haar man tot zich. Daar lag een mens op de knieën, naast het ledikant aan de kant, waar zijn vrouw lag. Zij deed hardop een doordringend gebed tot God. Haar man rees op, kleedde zich en ging naar de kerk om zijn dienst waar te nemen. Meer schrijf ik hier niet over. Het gaat over mijn vrouw. Alleen dit nog, mijn vrouw werd gewaar dat haar gebed hoger ging dan het plafond van de slaapkamer. Dat is niet onopgemerkt gebleven.

Intussen gingen de zielsbenauwdheden bij mijn vrouw de ganse dag door. 'O, God, verlos mij.' Zij moest van zichzelf verlost worden. Zij, die reeds zoveel had meegemaakt! Angsten, benauwdheden, smarten, uitreddingen, troostrijke onderwijzingen, hemelse voorsmaken. Toch met dit alles een openstaande schuld en onverzoend met God.

's Middags verliet een van onze kinderen uit eigen beweging onverwachts de pastorie en ging de straat op. Dat was tegen de gewoonte in. Het liep echter naar ouderling Van Ettekoven. Die keek vreemd op van dit bezoek op de zondagmiddag. Het kind, dat de bange zielsworstelingen van moeder van nabij gezien had, vroeg Van Ettekoven mee te gaan, want, zo zei het: 'Mijn moeder gaat sterven'.

Van Ettekoven spoedde zich naar de pastorie. Daar trof hij mijn vrouw in grote zielsvervaarnissen. Hij zei tot mijn vrouw: 'Ik heb niet geweten, dat het er zo met je voorstond.'

Zij antwoordde: 'Ik ook niet.' Na nog enkele woorden gesproken te hebben ging ook Van Ettekoven weer naar huis. Als God de Heere met een ziel afhandelt, geschiedt dat onder vier ogen.

In bange zielenstrijd en worstelingen ligt moeder te bed. Inmiddels schrijdt de tijd voort. Het is maandag, in de middag. **Mevrouw Van Es-van Leeuwen**, die haar belangstelling kwam betonen, een huisgenote en ik staan achter de deur van de slaapkamer. Daar ligt een vrouw neer in banden van de dood en angsten van de hel. Wij gaan niet naar binnen. Wij horen haar gebeden en zuchtingen. 'O, Heere, trek maar door, trek maar door!' God trok en de duivel trok. Zij moest door de poort der gerechtigheid getrokken worden. Een mens moet zijn leven verliezen om Zijnentwil, maar van nature geeft hij alles wat hij bezit om het te behouden. God trok evenwel door. Zij beleefde dat de poort eng is en de weg nauw, die tot het leven leidt.

Hoelang wij bij die deur gestaan hebben, weet ik niet meer, het was geruime tijd. Onverwachts was het stil in de slaapkamer. Wij openen voorzichtig de deur en treden zacht naar binnen. Stil, roerloos, uitgeput ligt mijn vrouw te bed.

Mevrouw Van Es knielt bij haar neer, naast het bed. Zij vraagt: 'Mevrouw, moeten wij de dokter roepen?' Mijn vrouw duidt met haar hoofd 'nee'. Zij heeft geen kracht om een woord uit te brengen.

Een poosje later vraagt mevrouw Van Es: 'Is het nu gebeurd?'

'Ja, antwoordde mijn vrouw nu met verstaanbare stem, 'ik ben nu gewassen en gereinigd in Zijn bloed.' Terstond laat zij erop volgen: 'Ik moet het nog uit Zijn mond horen.'

Na enige tijd verlaten wij diep onder de indruk de slaapkamer. Haar afgemat lichaam had hard rust nodig. Ongeveer twee uur later, als ik beneden in de huiskamer ben, hoor ik haar zingen. Ik naar boven. 'Kind, wat lig je zo gans alleen te zingen!'

Zij antwoordde mij: 'Nee, ik zing niet alleen, maar met de ganse Kerk, ook hierboven.' Zij kon goed zingen, maar dit zingen was anders. Zij zong, wat ik ze meerdere malen heb horen zingen, maar nu zong zij, terwijl zij de inhoud van de Psalm zielsbevindelijk mocht ervaren. Het was voor haar werkelijkheid wat zij zong:

*Hoe groot is Uw goedgunstigheid!
 Hoe zijn Uw vleug'len uitgebreid!
 Hier wordt de rust geschonken;
 Hier 't vette van Uw huis gesmaakt;
 Een volle beek van wellust maakt
 Hier elk in liefde dronken.*

In liefde dronken. Zij was boven het stof verheven. De Heere gaf dat zij die avond gerust kon neerliggen en slapen en dat na nachten, waarin het haar bange was. Dinsdags ontwaakt zij en uit het vervolg zal blijken, dat de Heere haar ondersteunde. Na het ontwaken verzorgde een vriendin haar. Dat was noodzakelijk, daar zij lichamelijk zeer verzwakt was. Zij kreeg af en toe tot versterking van haar lichaamskrachten een lepeltje wijn. Intussen merkten wij, dat er iets gaande was. Het leek ons beter ons terug te trekken. Wij zeiden dat wij naar beneden gingen en straks over een uur bij haar op de kamer koffie zouden komen drinken. Alleen gelaten lag zij eenzaam op haar bed, nee, niet eenzaam, immers de Bewaarder Israëls zal niet sluimeren, noch slapen.

Tijdens de zielenworsteling ontving mijn vrouw van de Heere een spies en een schild. Zij wist evenwel niet, wat zij daarmee moest beginnen. Zij kwam dat aan de weet dinsdagmorgens, waarop wij merkten, dat er iets gaande was, wij ons terugtrokken en haar alleen lieten op haar slaapkamer. Wat gebeurde er na ons vertrek?

Een machtig leger van duivelen kwam opzetten om haar te bestrijden. Zij zei in zichzelf: 'Ik heb niets te vrezen, want ik heb een spies en een schild.' Beide handen opheffend met deze wapenen, vloden de duivelen weg voor haar ogen. Inmiddels werd zij in de geest opgetrokken en opgenomen hoger en hoger. De aarde zonk weg. Zij beleefde het nut van Christus' hemelvaart. Zij werd opgenomen in de hemel. Wat zij aanschouwde, wat zij hoorde, wat zij ervoer, is te heilig om hier neer te schrijven, is niet te beschrijven, niet onder woorden te brengen. Alleen maar door het ware geloof in liefde te bewonderen. Alleen een weinig wil ik, mocht het zijn met eerbied, neerschrijven.

Een Drie-enig God, God de Vader, God de Zoon, God de Heilige Geest sprak: 'Ik heb verzoening voor u gevonden.' En duizenden cherubijnen en serafijnen zongen het: 'Ik heb verzoening voor u gevonden.' Zij heeft het zelf uit Zijn mond gehoord. Zij werd overmand door de liefde Gods. Zij was boven het stof. De liefde Gods vervulde haar wezen.

Rondom de pastorie openbaarde het rijk der natuur bijzondere schoonheid. Niet te beschrijven de liefelijke weersgesteldheid, het kwinkeleren van de vogels, de wonderlijke rust en stilte. Een bewoner van een huis, nabij onze woning, zei tot zijn medewerkers: 'Wat is het vanmorgen toch wonderlijk stil, er rijdt geen auto over de Dorpsweg.'

De gebeurtenissen hierboven summier beschreven, konden niet blijven in de beslotenheid van de pastorie. Uiteraard moest de familie van het een en ander op de hoogte worden gesteld. Van mijn vrouw moest ik het ook meedelen aan collega's in de omtrek, zonder onderscheid des persoons. Dat deed de liefde.

Door het bekend worden van hetgeen plaatsgevonden had, kwamen er bezoekers. Belangstellenden en nieuwsgierigen, uit alle rangen en standen, uit alle kerkelijke kringen, maar ook onkerkelijken. Daar mijn vrouw, vanwege haar lichamelijke gesteldheid het bed moest houden, werden de bezoekers groepsgewijze op haar slaapkamer ontvangen. 's Morgens om tien uur, 's middags om drie uur en 's avonds om acht uur.

Lag mijn vrouw alleen op haar kamer, dan was zij meestal bezet met de omstandigheden van haar dochter. Echter als er bezoek naar boven kwam en de kamer betrad, gaf de Heere veelal leven aan haar ziel en mocht zij levendig vertellen, van de daden des Heeren aan haar ziel verheerlijkt. Het is meerdere malen voorgekomen, dat zij zo vervuld was met de liefde Gods, dat de bezoekers en wij met hen, dachten dat zij zou heengaan. Zo was het ook op een zaterdagavond, waarop ook nog een bijzondere gebeurtenis plaatsvond, die ik in dit hoofdstuk niet openbaar kan en mag maken.

Na het vertrek van het bezoek ging om half elf, elf uur de telefoon. Iemand wilde mijn vrouw spreken. Mijn vrouw op bed en de telefoon aan haar oor. Er ontstond een gesprek. Mijn vrouw mocht levendig vertellen uit en van haar zielservaringen. De persoon die belde, mijn vrouw dacht dat het haar broer was, noemde haar 'zijn zus' en zei, dat zij vroeg 'Pasen' had beleefd. Mijn vrouw merkte dat het niet haar broer was, die met haar sprak. Zij vroeg: 'Wie bent u?'

Hij zei: 'Je broertje, ds. Van der Poel.'

Correct, als altijd, bood mijn vrouw haar verontschuldigingen aan, dat zij hem niet als dominee aangesproken had. 's Maandags, hierop volgende, kwam ds. Van der Poel om half acht 's morgens reeds op bezoek. Bij het heengaan noemde hij mij het adres, waar ik kwam te wonen, namelijk de Kreupelstraat.

Een drietal weken heeft mijn vrouw op bed gelegen. Onder de velen die haar bezochten,¹⁴ was ook **vrouw Hardloper** uit Oldebroek. Zij woonde eertijds in Oosterwolde en daarna aan de Posthoorn in Oldebroek.

Dat vrouw Hardloper op bezoek kwam zal geen verwondering wekken. Zij had - zoals we eerder schreven - mijn vrouw, nadat zij de mogelijkheid van zalig worden in Christus had mogen aanschouwen, bezocht in de pastorie van Oldebroek. Zij kreeg bij haar vertrek uit de pastorie te geloven dat mijn vrouw op Gods tijd in de ruimte zou worden gezet, deel krijgende aan de gerechtigheid van Christus. Dat was, als ik mij goed herinner, in 1951. Nu, in februari 1964, was het in vervulling gegaan.

¹⁴ **Briefje van vrouw Aalbers over de ontmoeting met Mevr. Wijnmaalen.**

Mensen, hier is een groot wonder gebeurd. Er wordt wel eens gezegd, dat er geen wonderen meer gebeuren vanwege de donkere tijden. En het is ook een donkere, benauwde donkere tijd, maar de God van Israel leeft nog. Hij, de God van Israel doet wonderen, Hij alleen.

... Toen is ze gaan vertellen hoe ze met de duivel gevochten had. 'O wat heb ik gevochten, want ik wilde de wereld niet loslaten en de Heere trok zo. Toen ik half door de poort was, voelde ik mij door de zuigkracht der wereld nog terugtrekken. Maar ik heb uitgeroepen: *trek maar door, Heere. O trek toch door!*'

Toen was ze al bevende voor de Rechter van hemel en aarde gesteld en had ze uitgeroepen: *als Gij mij voor eeuwig rechtvaardig zal verdoemen, och dat ik dan in de hel Uw lieve Naam niet de behoefte lasteren.*

En o wonder, toen heeft de Rechter gesproken: *Ik wil niet dat ze in het verderf nederdale. Ik heb verzoening voor haar gevonden.*

'En toen ben ik overgoten met het bloed en de liefde van Christus en ben een ogenblik boven het stof geweest. Wat dat was kan ik niet uitdrukken, maar ik heb de rijen der verlostten zien wandelen voor de troon en heb uitgeroepen: *o, Heere dat ik daar nu de achterste van mag wezen.* En toen in verwondering uitroepende: *o liefde des Vaders, liefde des Zoons en liefde des Heiligen Geestes. O die liefde, o die liefde, die zaligheid!*' Toen zonk ze achterover in haar kussen.

Het behoeft dan ook niet te verwonderen, dat vrouw Hardloper de reis maakte van de Veluwe naar het Utrechtse om mijn vrouw te bezoeken. Wel opmerkelijk was dat **vrouw Fikse** van Zuideinde in Kamperveen haar vergezelschapte. Voor mij opmerkelijk, omdat tijdens mijn verblijf in Oldebroek deze twee vrouwen geen contact met elkaar hadden. Een ieder had zo zijn eigen kennissenkring. In die dagen kon men menigmaal zien hoe de ene prediker op de fiets naar vrouw Fikse ging en een andere prediker naar vrouw Hardloper. Wat was het geval?

Vrouw Hardloper was de mening toegedaan dat vrouw Fikse zaken meende te bezitten die zij niet beleefd had. En nu kwamen zij beiden tezamen naar Maartensdijk.

U zult begrijpen dat de ontmoeting van beide vrouwen met haar, die te bed lag, aangrijpend, ontroerend was! Inzonderheid ook voor vrouw Hardloper. Die gemeenschap, die liefdesgemeenschap, laat zich niet beschrijven. Het werk Gods, in hun harten verheerlijkt, bond samen, gaf vereniging.

Na verloop van tijd maakten beide vrouwen aanstalten om te vertrekken. Bij de voordeur gekomen zei ik, dat het mij verwonderde dat zij tezamen gekomen waren en vroeg hoe dat mogelijk was. Wij zijn in de huiskamer gaan zitten en de vrouwen hebben mededeling gedaan van wat er plaatsgevonden had. Om kort te zijn - het kan en behoeft ook niet hier in bijzonderheden meegedeeld te worden - kwam het hierop neer. Tijdens een ziekbed had vrouw Fikse van God de Heere Zelf onderwijs ontvangen. Zij kwam aan de weet dat, wat zij meende te bezitten, zij dat niet bezat. Zij werd voor dat onderwijs ingewonnen. Zij kwam terecht in haar Godsgemis. Zij leefde in haar verloren staat in Adam, *maar verkreeg ook het leven in Hem, Die overgeleverd was om haar zonden en opgewekt was om haar rechtvaardigmaking*. Zo werden deze beide vrouwen tezamen verbonden. Zij kregen elkaar lief om hetgeen God in hen gewrocht had.

Deze drie hierboven genoemde vrouwen zijn niet meer in de tijd, maar in de eeuwigheid. Zij hebben verkregen het einde van hun geloof, namelijk de zaligheid hunner zielen. Een zaligheid waarin zij zich hier bij ogenblikken mochten verheugen met een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde. Dan wordt beoefend de gemeenschap der heiligen. Geloofsgemeenschap werd er geoefend met hun Borg en Middelaar. Zij werden geweid in de grazige weiden van Zijn zoen- en kruisverdiensten. Liefde vervulde hun zielen. Zij smaakten een onuitsprekelijke zaligheid. Zij waren boven het stof verheven. Zij waren meer dan overwinnaars door Hem, Die hen liefgehad heeft. Ik heb ze moeten beduiden dat de bediening een einde nam.

*Straks leidt men haar in statie, uit haar woning,
In kleding, rijk gestikt, tot haren Koning;
Zo treedt zij voort met al den maagdenstoet,
Die haar verzelt, U vrolijk tegemoet.
Zij zullen blij, geleid met lofgezangen,
De vreugde voên, die afstraalt van haar wangen,
Tot zij, daar elk gewaagt van haren lof,
Ter bruiloft treên in 't koninklijke hof.*

Psalm 45:7

8. Verlost

Op 1 mei 1979 ging ds. A. J. Wijnmaalen met emeritaat. Tot januari 1983 heeft hij in Maartensdijk nog bijstand in het pastoraat verleend.

In september 1979 verhuisden dominee en mevrouw Wijnmaalen naar Vianen. In 1995 openbaarde zich bij mevrouw Wijnmaalen een kwaal aan de ingewanden. Na

een operatie ging het enige tijd beter. Maar in de zomer van 1997 openbaarde zich de gevreesde ziekte. Op 5 april 1998 is zij hieraan overleden.

Het gebeurde wel eens wanneer mensen haar tijdens deze ziekte bezochten dat ze iets uit haar leven vertelde. Dat deed ze alleen op momenten dat er leven aan haar ziel was.

Op donderdag 9 april 1998 vond in Maartensdijk, onder grote belangstelling, de begrafenis plaats van mevrouw Naatje Wijnmaalen-van den Heuvel.

Vooraf werd in de Hervormde Kerk van Maartensdijk een samenkomst gehouden waarin ds. F. Mallan voorging. Hij las Johannes 17 en vroeg een zegen over het samenzijn. Daarna sprak hij als volgt:

Geliefde ambtsbroeder ds. Wijnmaalen, met kinderen, aangetrouwde kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen,

We zijn hier bijeengekomen om uw geliefde vrouw, moeder, schoonmoeder, groot- en overgrootmoeder en zuster, grafwaarts te gaan dragen. We hebben het overlijdensbericht ontvangen en ook in het dagblad vermeld gezien. En weet u wat ons opviel? Dat dit overlijdensbericht niet versierd was met veel teksten en versjes. En het is mijn gewoonte nog weleens bij een begrafenis en zeker als het een kind van God geldt, als er een tekst bij staat, om over die tekst iets te zeggen. En nu dacht ik: er staat geen tekst bij om iets over te zeggen. Maar tegelijk dacht ik: er staat, *dat de Heere op Zijn dag tot Zich heeft genomen...* Dat bracht me gelijk in gedachten bij het hoofdstuk dat ik u heb voorgelezen. Het is wel een groot hoofdstuk, maar ik kon het niet afbreken. En waarom niet? Dan zou ik dat gebed hebben afgebroken. Het gebed dat door Christus is gesproken, nog in de tegenwoordigheid van Zijn jongeren, vlak voor Zijn sterven. Want we weten welke hoofdstukken er aan dit hoofdstuk voorafgaan. Daarin kunnen we lezen wat Hij tot Zijn discipelen nog heeft gesproken. Toen heeft Hij dat Hogepriesterlijk gebed gedaan.

Wat heeft mij dat te denken gegeven? Wel, de discipelen hebben ook dat Hogepriesterlijk gebed aangehoord. Ze hebben de inhoud daarvan toen nog niet goed verstaan. We gaan de Goede Vrijdag en de paasdagen tegemoet en we hopen het weer te beluisteren dat, toen Christus was opgestaan uit de doden en Hij aan Zijn jongeren is verschenen, er dan te lezen is: Toen opende Hij hun het verstand, opdat zij de Schriften verstonden.' Enz.

9. Het overlijden van mevrouw Zandt

Het zal januari of februari 1955 geweest zijn, dat ds. Zandt doordeweeks voorgegaan is in een dienst des Woords in de Hervormde Gemeente van Maartensdijk. Het is later in de avond, als hij afscheid neemt om te vertrekken naar Delft. Ik zie in gedachten ons, ds. Zandt, mijn vrouw en mijzelf nog staan in de voorkamer van de pastorie onder het licht van de lamp. Ik vroeg hem of hij nog eens Deo Volente op een zondag zou willen voorgaan in Maartensdijk. Hij was er bemind bij het volk, dat geen vreemdeling was van het leven der genade. Zij mochten soms met stichting onder zijn prediking verkeren. Zo is lang in herinnering gebleven de prediking op nieuwjaarsmorgen 1952 naar aanleiding van de Openbaring van Johannes 1 vers 13 deze woorden: *'...en omgord aan de borsten met een gouden gordel.'*

Op mijn verzoek om nog eens in de gemeente voor te gaan, kon hij niet ingaan. Enige aandrang onzerzijds baatte evenmin. Mijn vrouw zei onder meer: 'U kent ons van jongsaf, breng uw vrouw maar gerust mee.' Hij antwoordde dat zijn vrouw lichamelijk niet zo in orde was en niet van huis kon gaan. Na nog enkele woorden daarover met mijn vrouw gewisseld te hebben, vertrok hij huiswaarts.

Het kwam wel eens voor, dat als ik in mijn geboorteplaats was, een bezoek werd gebracht aan ds. Zandt, Phoenixstraat 46. Zo ook ditmaal. Tot mijn verwondering zei mijn vrouw: 'Ik ga met je mee, ik wil mevrouw Zandt een bezoekje brengen.' Dit verwonderde mij ten zeerste, daar zij in de loop der jaren, als ik er een bezoek bracht nooit meeging, ook al vroeg ik haar mee te gaan. Wij samen op weg naar de Phoenixstraat. Het was nog een flinke wandeling. Dicht bij het einddoel, wij waren al bij de Oude Kerk op het Oude Delft, stond mijn vrouw onverwacht stil. Ik moest even wachten. Zij ging een groentewinkel in, die daar toentertijd gevestigd was. Ik er achteraan. Op de vraag wat haar bedoeling was, luidde het antwoord: 'Wat fruit halen voor mevrouw Zandt.' Wat fruit werd in de winkel een fruitmand. Intussen ging de tijd door. De klok op de oude kerktoren wees half twaalf. Wat mijn gedachten waren, zal ik maar niet op papier zetten.

Ondanks het feit dat wij niet zo vroeg waren, werden wij toch hartelijk ontvangen. Het werd op prijs gesteld, ook inzonderheid door mevrouw Zandt, dat mijn vrouw meegekomen was. Er werd zeer openhartig gesproken, ook over vertrouwelijke aangelegenheden. Daarover past het mij te zwijgen. Alleen wil ik nog vermelden, dat het bezoek langer geduurd heeft dan in onze bedoeling lag. Eigenlijk gezien het tijdstip van de dag, te lang.

Het is enige maanden later, november 1955. De telefoon gaat. Mijn schoonvader deelt mee dat mevrouw Zandt overleden is. Ik deel het mijn vrouw, die in de keuken werkzaam is, mee. Zij dringt er bij mij op aan, terstond haar vader te bellen en hem te vragen hoe het staat met mevrouw Zandt voor de eeuwigheid. Ook de andere dag, als de rouwkaart bezorgd is, doet zij mij hetzelfde verzoek om te informeren. Telkens was het antwoord: 'Ds. Zandt is zeer terneergeslagen, overstelpt door verdriet. En wat haar staat betreft, dat moesten we maar laten rusten.'

Het blijft niet bij telefoneren, mijn vrouw geeft de wens te kennen de begrafenis van mevrouw Zandt in IJsselmuiden te willen bijwonen. De heer C. Spelt, die ons wel meer reed, daar wij in die tijd geen auto bezaten, was bereid ons te rijden. Zo zijn wij 's maandags 14 november in gezelschap van de heer C. Spelt en zijn zwager, ouderling W. van Ettekoven, gereden naar Kampen-IJsselmuiden

Op de begraafplaats stonden wij op een paar meter afstand, recht tegenover ds. Zandt, die het woord mocht voeren. De diepe verslagenheid had plaatsgemaakt voor verwondering. Vroeg in de ochtend had de Heere Zich niet onbetuigd gelaten. Hij had

hem geopenbaard naar welke zalige plaats zijn vrouw was heengegaan. Levendig gesteld, diep onder de indruk, eerbiedig, gaf ds. Zandt daar getuigenis van, staande aan de geopende groeve.

Er werd gemeenschap geoefend, er was overname. Dat is niet te beschrijven, alleen te beleven. Slechts enkele zinnen. Mijn vrouw kreeg bevestiging van de hoop die in haar hart gewrocht werd bij het vernemen dat mevrouw Zandt het niet zo wel maakte. Zij kreeg te geloven, dat het niet alleen het lichaam betrof, maar ook haar ziel. Het ene kooltje steekt het andere aan. Op de terugreis tussen Kampen en Oldebroek heeft mijn vrouw voor het eerst aan deze twee Maartensdijkers het een en ander uit haar leven verteld.

Na nog een bezoek gebracht te hebben in Oldebroek aan een vrouw die de Heere vreesde, zijn wij 's avonds huiswaarts mogen keren.

Het zal u gebleken zijn dat onze families grote achting hadden voor ds. Zandt, vanwege zijn prediking. Deze prediking heeft onder de zegen des Heeren tot eeuwige zegening mogen strekken voor sommigen van de familie, ook voor mijn vrouw. Zij heeft mij verteld dat zij, als meisje van dertien a veertien jaar onder de prediking van ds. Zandt getroffen is en ontsteld de Waalse Kerk moest verlaten. Wij willen daarom in navolging van ds. Zandt besluiten met Psalm 72:11:

*Zijn Naam moet eeuwig' eer ontvangen;
Men loov' Hem vroeg en spa;
De wereld hoor', en volg' mijn zangen,
Met amen, amen, na.*

10. Jans van Vlaanderen

Jans van Vlaanderen (1859-1945) was begiftigd met de kinderlijke vreze Gods. De bevolking van Maartensdijk en degenen in het land, die met haar een geestelijke band hadden, noemden haar tante Jans. Het was haar verzuchting, dat op de dag des Heeren geen bus voor openbaar vervoer zou rijden door het dorp. Tijdens haar leven is dat ook niet gebeurd. Na haar begrafenis werd er een nieuwe buslijn Maartensdijk-Zeist geopend. Deze bussen gingen dagelijks, ook zondags door het dorp rijden. Wie is wijs? Die neme deze dingen waar. In haar ouderdom brandde het huisje van tante Jans af. Zij kreeg onderdak op de boerderij van de familie Joh. Floor, haar overbuurman. Daar is zij verzorgd tot het einde van haar leven. Ik vermoed, dat dit zal geweest zijn in de veertiger jaren.

Na haar verscheiden werd er elk jaar in de zomer door de familie Floor, op de boerderij, een dag belegd voor de vrienden en bekenden van de overledene. Zij kwamen van nabij en van verre. Ik noem maar enkele namen, gelijk ze toentertijd onder elkaar genoemd werden, zoals opoe **Van Ettekoven, Willempje Hop, vrouw Van der Linden, mevrouw Van der Velde** uit Zeist, ouderling Neeleman en Pietje Neeleman uit Rotterdam. Later kwamen er nog meerderen, die tante Jans echter niet gekend hadden. Na het heengaan van de heer en mevrouw Floor zijn deze dagen niet meer gehouden.

Mijn vrouw bezocht deze dagen niet, hoewel de boerderij schuin tegenover de pastorie lag. Haar bescheiden aard, maar ook de vrees dat men haar wat zou vragen, weerhield haar. Met al wat zij reeds beleefd had, was zij onbekeerd. En van praten om te praten hield zij niet. Dan hoorde zij zichzelf. Alleen als zij leven aan haar ziel had, waar het ook was, dan ging haar mond open, en sprak zij waarschuwend, gepaste en wijze woorden. Dan mocht zij spreken. Dan kreeg God de eer en moest zij zichzelf afkeuren. Al ging zij dan niet naar het gezelschap aan de overzijde van de weg, zij

hield er wel terdege rekening mee, dat er van het volk vergaderd waren. Zij bleef die dag thuis en deed op andere wijze haar huishouding.

11. Aagje van Ettekoven-van Barneveld

Over een van de aanwezigen op het gezelschap wil ik, bij uitzondering, wat uitvoeriger schrijven. Niet alleen omdat wij haar goed gekend hebben, maar ook omdat men onder meer uit Maartensdijk verzocht heeft de gebeurtenissen wat uitvoeriger te verhalen, opdat het moge strekken tot onderwijzing van het opgroeiend geslacht.

Het gaat dan over haar, die in het land en in de gemeente Maartensdijk bekend stond als opoe Van Ettekoven en bij haar gelijken als opoe Aagje. Zij is geboren in 1870. Haar vader was posthouder in Maartensdijk. Zoals dat vroeger op het platteland veelal voorkwam, woonde de posthouder in een woning, waarvan een gedeelte, bijvoorbeeld de voorkamer, was ingericht voor de post. De kinderen van de posthouder stonden menigmaal vader terzijde in zijn werkzaamheden. Zo hielp Aagje op de jeugdige leeftijd van zo'n vijftien à zestien jaar mee om de post te bezorgen. Daar zij reeds op die leeftijd levende indrukken had van de hoge majesteit Gods, was het haar een moeilijke taak om op zondag de post te bezorgen, gelijk toentertijd geschiedde. Het viel haar steeds zwaarder. Het kwam voor dat zij onderweg op stille plaatsen haar knieën boog om God te vragen van dit werk bevrijd te worden.

Het gebeurde op een zondagmorgen, dat zij de post moest bezorgen in de Achterwetering, een buurtschap bij Maartensdijk. In de stilte van de zondagmorgen hoorde zij om kwart voor tien de kerkklok luiden. De gemeente werd opgeroepen op te gaan onder de bediening van het Woord. Hoe gaarne had zij gehoor gegeven aan die oproep. Haar hart brandde van verlangen naar de voorhoven Gods. Het greep haar aan. Een diepe smart was in haar ziel, dat zij op de dag des Heeren hier moest lopen. Dat kon zij niet langer volhouden. In haar nood heeft zij langs de weg de God der goden aangeroepen of Hij verandering wilde schenken. Hij betoonde Zich een Hoorder der gebeden.

Enkele dagen later kwam er uit Den Haag een ministeriële beschikking, waarbij de bestelling van de post op zondag werd afgeschaft. Gods Woord getuigt: 'In de benauwdheid riep gij, en Ik hielp u uit, Ik antwoordde u uit de schuilplaats des donders.'

*Op uw noodgeschrei
Deed Ik grote wondren,
Onder Mijn gelei
Vondt gij hulp; Mijn woord
Werd van u gehoord,
Uit de plaats der dond'ren.*

Het gebeurde op een bepaalde dag, dat de heer Van Ekeren, een boer, woonachtig aan het einde van de Dorpsweg, een postzegel kwam kopen bij de posthouder, wiens woning lag aan het begin van de Dorpsweg, waar men Maartensdijk in komt vanuit Utrecht. Aagje verkocht een postzegel van een cent aan Van Ekeren, een man die de Heere vreesde. Bij het weggaan zei hij tot Aagje: 'O Aagje, die dood, die dood!' In een kort gesprek had hij te kennen gegeven, hoe hij tegen het sterven opzag.

De volgende dag moest Aagje post bestellen langs de Dorpsweg. Zij was met het bestellen bijna aan het einde van de Dorpsweg, haar werk was bijna klaar. Ineens betrok de lucht. Donkere wolken pakten zich samen. Zij verduisterden het daglicht.

Angstaanjagend, onheilspellend! Aagje stak de weg over en liep over de dam naar de boerderij van Van Ekeren. Deze had haar zien aankomen en kwam uit de deur in de zijgevel naar de voorkant van het huis om de post van Aagje aan te pakken. Op hetzelfde moment brak het onweer los, de regen viel in stromen neer, gepaard met felle bliksem en zware donderslagen. Van Ekeren en Aagje werden beiden getroffen door het hemelvuur. Beiden lagen roerloos ter aarde. Het betekende voor Van Ekeren het einde van zijn leven. Hij, die zo tegen de dood opzag, ging in een ogenblik uit de tijd naar de eeuwigheid, naar het volk geloven mocht in de eeuwige heerlijkheid.

Ook Aagje, getroffen door de bliksem, lag roerloos ter aarde, maar zij leefde nog, evenwel buiten kennis. De omstanders hebben veertig emmers pompwater over haar lichaam uitgestort. Het leer van een van haar schoenen was gedeeltelijk weggebrand door de hitte van de bliksem, die langs haar lichaam sloeg. Zij is naar haar ouderlijk huis gebracht. Daar lag zij op bed buiten bewustzijn, maar opmerkelijk, zij sprak van tijd tot tijd woorden, die geestelijk van aard waren. De grote vraag was echter of zij haar bewustzijn terug zou krijgen. En het volk was benieuwd, als dat zou gebeuren, wat de uitwerking van dit alles geestelijk voor haar zou betekenen.

Enkele dagen later, bij het luiden van de kerkklok in verband met de begrafenis van Van Ekeren, ontwaakte zij. Zij herstelde voorspoedig. Evenwel, van wat zij gesproken had en wat daarmee in verband stond, werd niets vernomen.

Later is zij getrouwd met Gijsbertus van Ettekoven. Deze stond als jongen eens in de keuken van zijn moeder toen Aagje voorbijging. Hij zei tegen zijn moeder: 'Dat wordt mijn vrouw. Het is mijn vrouw eer ik haar gevraagd heb.' Hij had het van Hogerhand te geloven gekregen.

Het eerste kind dat in hun huwelijk geboren werd, was een meisje. Na enkele dagen is het overleden. Na de begrafenis van het kindje vroeg Aagje aan haar man: 'Gijs, hoe is het gegaan?' Hij zei: 'Ik heb het gelaten voor de mensen, anders had ik gehuppeld achter de baar.' Haar man, maar ook Aagje, had geloof gekregen dat het kindje eeuwig behouden was.

Gijsbertus van Ettekoven stond geestelijk van verre. Hij eigende zich niets toe, wat hem niet toekwam, evenwel is hij op 62-jarige leeftijd ruim gestorven. Hij sprak op zijn sterfbed: *'Het wordt steeds makkelijker; is dat sterven!'*

Opoe Van Ettekoven is jaren weduwe geweest. In haar weduwschap heeft de Heere Zich niet onbetuigd aan haar gelaten. Zij heeft eens op een nacht iets gehoord en verstaan van wat rampzaligheid inhoudt. De ganse nacht had zij in die angsten en benauwdheden verkeerd. Zij was het zo waardig en had het verdiend. Bij het krieken van de dag klonk het evenwel: 'Verlos deze, dat zij in het verderf niet nederdale, Ik heb verzoening gevonden.' Zij en haar kleinzoon, die deze nacht bij haar was, hebben samen bij dit licht gezongen Psalm 68:5:

*Uw hoop, Uw kudde woonde daar;
Uit vrije goedheid waart Gij haar
Een vriendelijk Beschermmer,
En hebt ellendigen dat land
Bereid door Uwe sterke hand,
O Israëls Ontfermer!
De Heer' gaf rijke juichensstof,
Om Zijne wond'ren en Zijn lof,
Met hart en mond, te melden;
Men zag welhaast een grote schaar,
Met klanken van de blijdeste maar,
Vervullen berg en velden.*

Aagje van Ettekoven had haar bekendheid niet aan zichzelf te danken. Wie was zij in haar afkomst? Een gevallen Adamiet. Genade was echter aan haar verheerlijkt. Op 18-jarige leeftijd mocht zij de keuze van Mozes doen, om liever met het volk van God kwalijk behandeld te worden, dan voor een tijd de genieting der zonde te hebben. Ware genade verootmoedigt. Immers was zij bevreesd zich voor meer uit te geven, dan dat zij in werkelijkheid was. Meermalen zei zij, als zij eens iets uit haar leven vertelde: Als ik mij niet bedrieg...' Met alle genadegaven bleef zij een arm mens in zichzelf. Toch had de Heere haar versierd met een zachtmoedige en stille geest, die kostelijk is voor God.

Jaren aaneen zat zij tweemaal zondags onder de bediening des Woords in het kerkgebouw. Op een plaats, waarmee men thans geen genoeg meer zou nemen. Een bankje, dat in een pad stond, dat schuin afliep naar beneden, zonder rugleuning dan alleen de muur er achter. Dat was in de tijd voordat het kerkgebouw in de zestiger jaren gerestaureerd werd. Zij was kerkelijk en graag ging zij met de schare op naar Gods huis. Hoe speet het haar, dat zij in de laatste jaren van haar leven daarvan verstoken was. Welk een eerbied had zij voor het ambt, tot beschamens toe voor de ambtsdragers. Die eerbied hield onder meer in, dat ik geen sigaret mocht roken, wel een sigaar.

Bovendien was zij een lastdraagster. Zij legde de noden en de behoeften der gemeente neer voor de troon der genade. Elke zondagmorgen als om acht uur de kerkklok begon te luiden, boog zij haar knieën om een zegen af te smeken voor de gemeente, over de bediening des Woords. Ook met ons huisgezin heeft zij meegeleefd en dat in de volle betekenis van dat woord. Zij leefde mee in rouw en ongeneugten, in bange dagen, in zielsvervaarnissen, die voorkwamen onder het dak van onze woning. Zij leefde mee als ik zondags elders het Woord ging bedienen. Zaterdagsavonds vertrok ik met de bus en per trein naar de plaats mijner bestemming. Voordat ik met de bus vertrok, de bushalte was vlakbij haar woning, ging ik eerst een halfuurtje bij haar op bezoek om afscheid te nemen. Bij mijn terugkomst 's maandags ging ik eerst bij haar op bezoek om mijn terugkeer te melden en het een en ander mee te delen. De familie deelde mij later mee, dat zij zowel 's zaterdags bij mijn heengaan, als op maandag bij mijn terugkeer, na mijn vertrek uit haar woning haar slaapkamertje opzocht om het aangezicht des Heeren te zoeken.

In de loop der jaren zijn er vertrouwelijke gesprekken geweest. Bij uitzondering wil ik er een vermelden. Het schaadt de vertrouwelijkheid niet, omdat de inhoud van het gesprek reeds in vervulling is gegaan en eruit blijkt, dat zij ook, en dat niet in de laatste plaats, een lastdraagster was voor haar gezin en haar nageslacht.

Zij had twee zonen, Hermen en Willem. Beiden zijn niet meer in het land der levenden. Hermen is overleden 20 november 1971 en Willem 2 januari 1996. Op ongeveer 44-jarige leeftijd vond er van Hogerhand een omzetting plaats in het leven van Willem, die bekendheid kreeg in het land onder degenen die de Heere vrezden. Van Hermen was dienaangaande niets bekend.

In een zeer vertrouwelijk gesprek deelde opoe Van Ettekoven op een bepaald tijdstip mij mee, dat zij geloof gekregen had, dat ook Hermen toegebracht zou worden. Zij was dienaangaande met kracht bepaald bij een tekst uit een der Psalmen. Helaas is mij het tekstwoord ontgaan. Wel heb ik van nabij de vervulling ervan mogen meemaken. Ik zal daar nu niet over schrijven.

Aagje van Ettekoven-van Barneveld is overleden op 27 juni 1962 en dinsdag 3 juli ter aarde besteld op de begraafplaats van Maartensdijk. Op haar begrafenis is gesproken naar aanleiding van Mattheüs 5:3: 'Zalig zijn de armen van geest, want hunner is het Koninkrijk der hemelen.'

Ik besluit dit hoofdstuk door aan te halen het laatste gedeelte van een *memento mori* tot haar gedachtenis geschreven door mij in de kerkbode van Maartensdijk, elfde jaargang no. 8, augustus 1962:

'...Meer schrijven we niet. Het valt moeilijk dit stukje te schrijven. De moeilijkheid bestaat er niet in, om het een en ander uit haar leven te vermelden. Neen, het is moeilijk, ja onmogelijk van onze zijde om een nagedachtenis te schrijven, waarin God bedoeld wordt en Hij aan Zijn eer komt. Wij moeten bewaard blijven om met opoe Van Ettekoven niet onszelf, niet de mens te bedoelen. Met haar kunnen wij niet sterven. Het is zo noodzakelijk om God, Die naar haar omgezien heeft, te kennen voor eigen hart en leven. Het zal noodzakelijk zijn voor allen, die kennis hadden aan opoe Van Ettekoven, om uit het onvergankelijke zaad van Gods Woord geboren te worden. Bij haar verscheiden willen wij haar kinderen en kleinkinderen, haar verwanten en kennissen voorhouden het woord van de apostel Petrus: *Want alle vlees is als gras, en alle heerlijkheid des mensen is als een bloem van het gras. Het gras is verdord, en zijn bloem is afgefallen; maar het Woord des Heeren blijft in der eeuwigheid; en dit is het woord, dat onder u verkondigd is.*

Opoe Van Ettekoven is niet meer. Uit welke oorzaak hadden wij betrekking op haar? Aanvankelijk was in het gevolg van Naomi een Ruth, maar óók een Orpa!

De Heere stelle om Zijns Zelfswil dit verscheiden tot zegen, ter verheerlijking van Zijn Naam. Hij gedenke uit vrije gunst onze gemeente, waarin de loop der jaren verschillende pilaren, groot en klein, zijn weggenomen. Hij doe wel uit Sion naar Zijn welbehagen en Hij bouwe de muren van Jeruzalem op.'

12. Hermen van Ettekoven

In de vijftiger jaren kwamen Evert Roest en zijn zuster **Nel Roest**, 'thuislezers' wonend in Huizen, van tijd tot tijd logeren bij de familie W. van Ettekoven in Maartensdijk. Men bleef dan veelal zondags over. Het gebeurde dat men 's avonds een bezoek bracht aan de pastorie. Zo is het voorgekomen, dat op een zondagavond een klein gezelschap bijeen zat in de studeerkamer. U vraagt, in de studeerkamer? Dat kwam, omdat er in die tijd nog geen verwarming was aangelegd in de pastorie en deze kamer gemakkelijk warm te stoken was.

Er mocht die avond levendig gesproken worden over de wegen, die de Heere met Zijn volk houdt. In eenvoudigheid des harten mocht er ook een krachtig gebed gedaan worden. De samenkomst werd besloten met het zingen van een psalm.

Treffend, ontroerend was de wijze, waarop de psalm gezongen werd. Er mócht gezongen worden. Gods gekenden mogen wel eens zingen van Gods goedertierenheid en getrouwheid. Het orgel werd bespeeld door Hermen van Ettekoven, zijnde de enige oudere broer van ouderling Willem van Ettekoven, die enige landelijke bekendheid had. Deze laatste was reeds in de kracht van zijn leven, ik meen op 44-jarige leeftijd, door God stilgezet. Hun moeder, de bekende opoe Aagje van Ettekoven-van Barneveld, had mij in vertrouwen meegedeeld dat de Heere haar had bekendgemaakt, dat ook haar oudste zoon toegebracht zou worden. Daar zag zij steeds biddende naar uit. Wel was hij, als hij zulk een gezelschap hierboven vermeld meegemaakt had, diep ontroerd. Hij nam dan afscheid met een krachtige handdruk, die je pijn deed, terwijl dikke tranen zijn blauwe ogen vulden.

Ik schrijf over deze man, omdat er van Godswege een betrekking is gelegd tussen deze man en mijn vrouw. Deze man was rietdekker en veekoopman. Hij zal ongeveer 68 jaar oud geweest zijn, toen de gevreesde ziekte zich bij hem openbaarde. Het ziekteproces heeft wel anderhalf jaar geduurd. Het bracht een gehele verandering in zijn levenswijze. Hij gebruikte onder meer het dieet van dr. Moerman! En dat voor

een veehandelaar. Hij moest het alleen verwerken en hoe verwerkte hij het, geestelijk? Langzaam, maar zeker werden zijn lichaamskrachten gesloopt. Zijn sterke kracht was niet bestand tegen de gevreesde ziekte. Moeilijk had hij het, zeer moeilijk. Hij wist, dat sterven God ontmoeten was, en dat de gerechtigheid alleen redt van de dood. In de laatste tijd van zijn leven kwam wel openbaar, waarover hij innerlijk tobde.

Aan personen, met wie hij zich verbonden voelde en aan wie hij zich durfde toe te vertrouwen, openbaarde hij soms iets van zijn innerlijk. Zo aan zijn zoon, zijn broer en anderen waaronder mijn vrouw. Ik schrijf hierboven 'aan wie hij zich durfde toe te vertrouwen.'

Nog grotere beproeving overkwam hem. Ik citeer de kerkbode van Maartensdijk, november 1971 en eindig dan tegelijk dit schrijven:

'Dinsdagmorgen 2 november jongstleden werd ik gans onverwachts telefonisch ontboden bij de familie Van Ettehoven, Dorpsweg 4. Aangrijpende gebeurtenis!

Moeder lag levenloos in bed. De avond tevoren had zij zich nog verheugd op de verwachte thuiskomst van haar man uit het ziekenhuis. De ogen gesloten om te gaan slapen en ze geopend in de eeuwigheid. Op 67-jarige leeftijd was het einde gekomen. Wat zullen wij spreken? Wat zullen wij schrijven? Het Woord Gods, dat onder ons bewaarheid wordt, worde door Gods Geest geheiligd aan onze harten: "De mens gaat naar zijn eeuwig huis en de rouwdragers zullen in de straat omgaan."

God wil uit gunstrijk welbehagen de rouwdragenden, inzonderheid de man en vader, schenken datgene wat tot Zijn eer is en tot eeuwig welzijn strekt.'

Vele jaren hebben ds. Dorsman en ik om beurten na de biddag en dankdag op zaterdagavond en de zondag daaropvolgend gepredikt in de Hervormd Gereformeerde Evangelisatie te Numansdorp.

Zo moest ik zaterdag 6 november 1971 na de begrafenis van mevrouw J. van Ettehoven-Kloet geleid te hebben, vertrekken naar Numansdorp om 's avonds in de dankstond en zondags voor te gaan in de dienst des Woords.

Mijn vrouw bleef, zoals haar gewoonte was, thuis bij de kinderen in de pastorie. Zondagsavonds is zij tegen haar gewoonte in, op bezoek gegaan. Zij werd innerlijk gedrongen een bezoek te brengen bij Hermen van Ettehoven. Deze lag met een ongeneeslijke kwaal te bed, zeer bedroefd, mede over het zo onverwachte heengaan van zijn vrouw. Hij had geen bezoek.

Het bezoek van mijn vrouw verraste hem, haar had hij niet verwacht, zeker niet op deze avond. Het deed hem zichtbaar genoeg. Mijn vrouw is gaan vertellen. Zij is gaan spreken, zij heeft mogen spreken.

Levendig kwam bij haar terug datgene, wat zij beleefd had tijdens de ziekte en het heengaan van haar moeder. In een nachtelijk uur werd de nood van haar ernstig zieke moeder haar opgebonden. Zij worstelde in het gebed. Hij was toch de Almachtige! Hij had toch maar te spreken en het is er! Zou Hij dat ook betonen aan haar moeder? Zij kreeg te geloven, dat Hij het ook aan haar kon doen. De gebedsworstelingen gingen door. Hij is immers ook de vrijmachtige! Hij kan het doen, maar zou Hij het ook willen doen? Zij heeft op Hem gezien en Hem aangelopen als een waterstroom. Zij mocht geloven dat Hij het ook wilde doen. En waar Hij het kan en wil doen, zal Hij het ook doen. Dat mocht mijn vrouw geloven. Het is in vervulling gegaan. De vruchten van het genadeleven zijn openbaar gekomen bij haar moeder en dat tot verheerlijking van God de Heere.

Het gesprokene maakte diepe indruk op Van Ettehoven. Bij het afscheid zei hij, dat hij blij was dat ze was geweest. Het was goed geweest en hij hoopte dat zij nog eens spoedig terug zou komen.

11. Het werk des Heeren, verheerlijkt in het leven van

Jansje van Heiningen-Kros¹⁵

Johanna Maria Kros werd, als jongste uit een gezin van vijf kinderen, geboren op 12 februari 1901 te Sliedrecht. Haar vader moest zij reeds op vierjarige leeftijd verliezen, daar hij, als bemanningslid van een baggervaartuig, in België zijnde, in het donker van de loopplank is gegleden en verdronken.

Hierdoor heeft het gezin veel armoede gekend en moest haar moeder trachten met de verkoop van kruidenierswaren wat te verdienen. Jansje moest al jong meehelpen de artikelen langs de deur aan de man te brengen.

Op school kon ze heel goed leren; in schoonschrijven was ze zelfs zeer bedreven. Ze had dan ook graag schooljuffrouw willen worden, de omstandigheden lieten dit echter niet toe, waardoor ze na haar schoolperiode op een atelier ging werken om met naaien het gezin mede te onderhouden. Kerkelijk behoorde de familie tot de Nederlands Hervormde Kerk, en het waren, als we dit zo noemen mogen, nette, degelijke mensen. Jansje heeft nooit uitbundig de wereld gediend. Als zij later weleens mocht spreken over de weg die de Heere met haar gehouden had, zei ze, dat, voor zover ze zich dat kon herinneren, ze geloofde dat de Heere haar op jeugdige leeftijd voor 't eerst heeft laten zien dat ze niet kon sterven zoals ze geboren was. Tijdens het schaatsen is ze eens zó hard op haar hoofd gevallen, dat ze meende dat het haar dood had kunnen zijn en ze er van overtuigd was dat dan de hel haar plaats zou zijn geweest. Ze heeft daarna nooit meer durven schaatsen. Ook was er, zoals ze eens vertelde, een zusje van haar vriendin aan tuberculose gestorven. Dat meisje heeft ze toen gezien, waarbij ze het beeld van de dood zeer lang bij zich heeft gehouden.

Overigens was Jansje een gewoon, natuurlijk meisje. Ze wist ook niet wat bekeerde mensen waren. Als ze 's zondags met haar moeder uit de kerk kwam en langs de Stationsweg liep waar dan juist de kerk uitkwam, waar toen ds. Bogaard stond, beschouwde ze die mensen altijd beter dan zichzelf.

Huwelijk

Toen Jansje achttien jaar oud was kreeg ze kennis aan Arie van Heiningen uit Alblasserdam. Daar hij bemerkte dat ze nogal onkundig was op geestelijk terrein, gaf hij haar het boek van Bunyan cadeau "Eens Christenreize naar de eeuwigheid." Ze wilde het natuurlijk niet zeggen, maar dacht wel, wat heeft hij me nu toch gegeven, niet wetende dat ze het later dikwijls zou lezen en er haar leven in verklaard zou vinden.

Daar Arie bij de reeds genoemde ds. J.H. Bogaard ter kerk ging, zei ze op een keer tegen hem: "Is het goed dat ik met jou meega, want ieder een kant uit dat is ook niets." Hij zei: "Dat moet je zelf weten, maar ik vind het best." Ook haar moeder maakte hiertegen geen bezwaar. Toen Jansje daar voor het eerst in de kerk zat, hoorde ze van de preekstoel dat het daar geen betere mensen waren, maar dat ze allen van nature, en ook zij, een verdorven hart omdroegen. Dominee begon zijn predicatie vanuit de zondestaat van de mens, waarin hij als onherborene verkeert. Wat hij nog meer verklaarde, daar begreep ze toen niet veel van.

Toen Jansje vierentwintig jaar was, zijn ze getrouwd en werd hun huwelijk op 26 maart 1925 door ds. Bogaard bevestigd in de Gereformeerde Samenkomst met de

¹⁵ J. van Dam: *Komt, Luistert toe*, deel 4

tekstwoorden uit Spreuken 8: 1-6, en kwamen ze in Alblasserdam wonen. Later zei ze weleens: "toen was ik die slechte nog niet waarover in Spreuken 8 wordt gehandeld."

Zondepak opgelegd

Dat slecht te zijn is in haar dertigste levensjaar begonnen. Toen heeft ze, door Gods Geest gewerkt, haar zonden thuis gekregen en heeft ze met het pak van haar zonden, gebogen over de aarde gegaan en is de dood haar gaan achtervolgen. Jansje had inmiddels vier kinderen en moest haar achterliggende jaren als verloren tijd, betreuren. Ze liep soms 's nachts over de vloer van haar woning in het belijden: zoveel schuld en geen betaalmiddel en buiten God en Zijn gemeenschap. Er is toen voor haar een tijd aangebroken van: "De banden des doods hadden mij omvangen en de angsten der hel hadden mij getroffen; ik vond benauwdheid en droefenis." Ze had eens vier nachten niet durven slapen, daar ze bang was niet meer wakker te zullen worden en haar ogen in de hel op te slaan. En dit had ze nog verdiend ook vanwege de zonden, die in haar hart woonden.

Voor haar gold het woord uit Jeremia 17: "De zonde van Juda is geschreven met een ijzeren griffie, met de punt eens diamants, gegraven in de tafel van hunlieder hart."

Het waren haar zonden die een scheiding maakten tussen God en haar ziel, en haar gebed, dacht zij, ging niet hoger dan de zolderbalken. Ze was bijna niet meer bekwaam om haar werk te doen. De avond, na die slapeloze nachten, is ze voor haar bed neergeknield en heeft ze de Heere gebedeld of ze mocht slapen en weer wakker worden.

Haar gebed heeft de Heere genadig verhoord. Ze heeft toen de hele nacht geslapen en zodra ze wakker werd kwam met kracht het eerste vers van de berijmde Psalm 91 bij haar:

*Hij, die op Gods bescherming wacht,
Wordt door den hoogsten Koning,
Beveiligd in den duist'ren nacht,
Beschaduwd in Gods woning.*

Daar is ze voor 't eerst gewaar geworden dat ze met een horend en verhorend God te doen had. Toch lag er in het bewenen van haar zonden meer zoetheid, dan in het vermaak van de wereld. Ook was het in die tijd een keer dat de toorn Gods zó op haar lag, dat voor haar gevoel, haar hoofd gloeide, zodat ze dacht hersenvliesontsteking te hebben en daardoor haast de trap niet op durfde.

Op zekere dag liep ze weer te treuren en te wenen over haar zonden, toen er mensen aan de deur kwamen. Ze ging snel haar tranen met wat water en een doek afwissen, opdat het niet zou worden bemerkt dat ze geweend had. Terstond kwam de Heere haar voor met de woorden uit Matthéüs 6 : 17 en 18: "Maar gij, als gij vast, zalft uw hoofd en wast uw aangezicht, opdat het van de mensen niet gezien worde, als gij vast, maar van uw Vader, Die in het verborgen is; en uw Vader, Die in het verborgen ziet, zal het u in het openbaar vergelden." Dat heeft de Heere later bevestigd en toen zei ze: "De Heere is een Waarmaker van Zijn Woord!" Echter kon ze dit toen niet bezien dat zo de weg des Heeren is met Zijn volk.

Van andere mensen, die ook zo waren als zij, geloofde ze wel, dat die rijp gemaakt werden voor de hemel, maar van zichzelf wist ze het nooit en kon ze dat niet geloven; zij was op weg naar de hel.

Kennis van Christus en verzoening met God

Het gebeurde eens in die tijd, dat ze zich waarnam als verkerende in een donkere kerker of gevangenis en in de verte een spleet licht zag. Haar ogen en voeten waren daarheen gericht, terwijl deze woorden in haar post vatten: *"Om gevangenen vrijheid uit te roepen."* Toen heeft ze in verwondering uitgeroepen: O, blijde Boodschap; O, blijde Boodschap!

Ook mocht ze eens troost ontvangen tijdens een zondagse leesdienst, daar ze zich ziek gevoelde vanwege haar zonden en er een preek werd gelezen over de tekst: "Die gezond zijn hebben de medicijnmeester niet van node, maar die ziek zijn." Op een andere keer werd ze bemoedigd met de woorden: "Al waren uw zonden als scharlaken, zij zullen worden als sneeuw; al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol."

Tijdens de viering van het Heilig Avondmaal is het gebeurd, dat ze niet in de bank kon blijven zitten toen de dominee de nodiging liet uitgaan door te spreken: "O alle gij dorstigen! komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs, wijn en melk!" Zij had geen penning om te betalen; ze kon alleen maar zeggen dat ze haar honger en kommer, namelijk haar zonden aan de Heere Jezus wilde weg eten en drinken.

Ook uit het lijden van de Heere Jezus heeft ze lessen opgedaan. Het waren haar zonden die Hem al die smarten hadden aangedaan. Later zei ze weleens: "De zondestaat van een mens brengt hem in de vernedering, maar als we een geloofsoog krijgen op het lijden van de Heere Jezus, brengt dat een mens nog meer in de diepte." Maar door alles heen bleef ze in haar Godsgemis, werd ze bij zichzelf steeds haar vijandschap gewaar, was ze menigmaal gewikkeld in de strijd en ondervond ze de aanvallen van de satan. Haar bedrieglijk hart kennende, was zij bang voor zelfbedrog. Ze heeft nooit rust kunnen vinden, voordat haar schuld werd verzoend.

De schuldvergeving heeft ze mogen leren kennen, vóór de oorlog in mei 1940 uitbrak. Toen is de evangelienschuld als een last op haar gaan wegen. Ze zei: "Ik kan niemand vertellen wat dat is." Ze was toen 39 jaar en had dus 20 jaar onder die leer verkeerend en moest nu in gaan leven, dat het voor haar broers en zusters verdragelijker zou zijn in de dag des oordeels dan voor haar, want die hadden nooit gehoord wat zij gehoord had en ze had er zich niet onder bekeerd. Op die tijd was het, dat ze onder haar werk door op een stoel ging zitten, de handen in de schoot legde en moest billijken, dat het recht was, wat de Heere met zo'n mens deed. Zo was ze een week gesteld, toen iemand op een morgen vertelde: "Nu lag toch mijn zwager vanmorgen dood op bed, terwijl hij gisteravond nog in de kroeg zat." Dit heeft zo'n indruk op haar gemaakt, dat ze de nacht die daarop is gevolgd op de plaats is gebracht, waar ze uit zichzelf nooit had kunnen komen. Ze zei later: "We mogen niet over iemand oordelen, maar als hij 's avonds nog in de kroeg zit en 's morgens dood op bed ligt, dan weten we zijn plaats." Ze heeft die nacht de hel moeten billijken en moeten zeggen: dan is de plaats van die man ook mijn plaats! Toen heeft de Heere dat pak van schuld en zonden van haar weggenomen, waar ze van haar dertigste jaar onder gebogen had gegaan en het klonk in haar hart: *"Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus."* De middelmuur des afscheidsels was nu gebroken.

Toen ze 's morgens opstond vertelde ze haar man, wat er die nacht gebeurd was en vroeg; "Zou ik nu bekeerd zijn? Ik kan niet meer in mijn schuld komen!"

Hij zei tegen haar: "Als je bekeerd wordt, zullen we wel wat anders horen!" Hij dacht dat het net zo toe zou gaan als in de eerste jaren van haar overtuiging, toen ze dikwijls over de vloer liep 's nachts. Later heeft hij er veel spijt van gehad, dat hij dit gezegd had. Jansje heeft het verder tegen niemand verteld, maar daar ze niet meer in haar schuld kon komen, is ze de Heere gaan smeken of Hij het toch eens wilde bekend

maken. "Heere, komt U die nevelen eens op te klaren en als het geen waar werk is, zou U mij dan opnieuw de schuld eens thuis willen brengen," werd toen haar verzuchting. Maar in plaats dat ze de schuld opnieuw ging gevoelen, werd het: "Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde" en ook uit Psalm 103:

*Zo ver het west verwijderd is van 't oosten,
Zo ver heeft Hij om onze ziel te troosten,
Van ons de schuld en zonden weggedaan.*

Inmiddels waren de lijdensweken aangebroken. Ze had ook veel lering mogen trekken uit de veelvuldige gesprekken die ze in de loop der jaren had gehad met Joh. Groeneveld, die zondags de predicaties las in de Gereformeerde Samenkomst. Deze had al tegen zijn vrouw gezegd: "Vrouw van Heiningen is haar schuld kwijt, maar ze heeft er geen licht over; nu moet de Heere haar Zelf bijlichten."

In die lijdensweken dan, werd door Groeneveld een preek gelezen over de verloochening van Petrus, in het bijzonder over zijn uitspraak: "Ik ken de Mens niet." Het is daarna als een zware last op haar ziel gaan drukken niet langer te zeggen: "Ik ken de Mens niet," maar er voor uit te komen. Ook die woorden uit Hooglied 1 : 7 kwamen haar voor de geest: "...waarom zou ik zijn als een, die zich bedekt bij de kudden Uwer metgezellen?" Want ook Gods ware knechten zien uit naar doorbrekend werk.

Jansje is daarna naar Groeneveld toegegaan en heeft verteld hoe het in haar hart was. Hij zei dat hij het al opgeluisterd had, maar dat de Heere Zelf haar bij moest lichten. Hij vertelde ook dat er over een paar weken Avondmaal zou zijn. Daar heeft ze aan deel mogen nemen, want zij had nu vrede bij God door onze Heere Jezus Christus. Toch is er weer strijd van satan op gevolgd, dat ze over deze zaken was gaan spreken. Het werd zo hooggaand, dat ze zomaar midden uit haar werk naar Groeneveld ging, die tot haar zei: "Vrouw van Heiningen, je weet waar je altijd terecht hebt gekund, de kapers komen op geen leeg schip af;" waarop ze weer bemoedigd naar huis en aan haar werk is gegaan.

Toen op 10 mei 1940 de oorlog uitbrak, was dit merkbaar op ieders gezicht. Maar Jansje had heel geen vrees. Ze liep zich dan ook te beschuldigen dat ze zo'n onverschillig mens was. Maar het was maar steeds bij haar: *"Staat dan in de vrijheid met welke ons Christus vrijgemaakt heeft."* Ze kon zich onmogelijk die vrees opleggen.

Later was dit wel weer eens anders, tijdens een zware onweersbui, waarbij het zo was, dat, wanneer de Heere haar aanzag in haarzelf, Hij ze vanwege de smet der zonde nog van voor Zijn aangezicht weg kon doen. Ze heeft toen weer wat gevoeld van het recht Gods. Maar zij mocht ook ervaren, dat de Heere vanwege Zijn onwankelbare trouw en het bloed en de gerechtigheid van Christus haar niet zou wegdoen. In haar verdere leven maakte de Heilige Geest haar meer en meer een arme en ellendige in zichzelf. Haar wens was, dat ze maar altijd goed van de Heere mocht spreken.

Haar klein jongetje behouden

In 1945, kort voor de bevrijding, kreeg ze nog een kleine, een jongetje, dat echter maar tien dagen oud is geworden, waarna het overleed. Ze had al die tijd, dat ze in verwachting was, de Heere lopen vragen of het eens een zaad van Hem mocht zijn. Toen na enkele dagen bleek dat het ziek was en dat het zou gaan sterven, heeft ze boven dat stervende kind staan bedelen of het kind in genade mocht worden aangenomen. Ze kreeg zo'n verlangen naar het kind, nadat het stierf, dat ze heeft lopen

vragen of ze mocht weten, waar het nu was. De Heere heeft haar hierin willen verhoren en is overgekomen door haar te doen geloven dat Hij het tot Zich had genomen met Psalm 84 : 2 (berijmd):

*Zelfs vindt de mus een huis, o HEER',
De zwaluw legt haar jongskens neer,
In 't kunstig nest, bij Uw altaren.*

'Mijn Vader, uw Vader'

In 1950 (ze was toen 49 jaar) is haar nog een nadere weldaad geschonken. Ze was in zichzelf een onwetende vrouw en dacht dat ze alles had. Maar ze raakte alles wat ze ondervonden had kwijt. Wel was er op de bodem van haar hart: "Mijn ziel bezwijkt van sterk verlangen." Dit heeft zo de gehele zomer geduurd, waarbij het zo laag voor haar is afgelopen, dat ze met de verloren zoon op die plaats heeft mogen komen, dat ze al de goederen er doorgebracht had. Ze was nu niet meer waardig een kind genaamd te worden. Toen heeft, met eerbied gesproken, de Vader haar dat kleed, de mantel der gerechtigheid, omgedaan en is zij teruggebracht in het Vaderhart Gods en heeft ze mogen zeggen: "Abba, Vader." Ze heeft daar de liefde van een Drieëinig God ervaren en mogen zeggen: "Die Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn." (Romeinen 8 : 16)

Ze was zeer beschroomd om hierover te spreken en zei tegen de mensen die haar bezochten: "Dit is een geloofswerk hoor; dit is een hartewerk." Anders was veel strijd van satan haar deel, maar toen heeft ze veertig dagen op die spijszorg mogen voortgaan. Ondanks dat haar leven dikwijls strijd- en moeitevol was, zei ze: "Ik zou het voor geen duizend werelden willen missen."

Ook is de verkiezing van eeuwigheid voor haar uit gaan blinken en daarbij mocht zij een dichter naspreken: "Waarom was 't op mij gemunt, daar zovelen gaan verloren, die Gij geen ontferming gunt."

Maar zij moest daarbij ook belijden dat, wanneer de Heere haar verloren staat en toestand niet had opgelegd, zij het nooit gezocht had, maar de wereld had gediend.

Ook in de verdere gangen van de heiligmaking ervoer ze: "minder zonde doen, groter zondaar worden." Ze nam in haar hart een tweemens waar, daar ze wel heilig voor de Heere wilde leven, maar dat niet kon en de les heeft moeten leren: "Ik zelve doe dat nu niet meer, maar de zonde die in mij woont." Ook zag zij zeer tegen de dood op, want dat was de koning der verschrikking, de laatste vijand die teniet gedaan moest worden en er moest ook stervensgenade zijn.

In de zomermaanden van 1966 was alles bij haar zover weg in de waarneming dat het was alsof er nooit wat gebeurd was. Alleen was dit haar deel, Psalm 73: 1

*Ja waarlijk, God is Isrel goed,
Voor hen die rein zijn van gemoed,
Hoe donker ooit Gods weg moog' wezen,
Hij ziet in gunst op die Hem vrezen,
Maar ach, hoewel mijn ziel dit weet,
Mijn voeten waren in mijn leed
Schier uitgeweken, en mijn treen,
Van 't spoor der godsvrucht afgegleên.*

Moe van de zonde

Ze was moe van de wereld, moe van de zorgen en moe van haar zondig bestaan, zei ze. Dat zondig bestaan ging weer opnieuw open.

Ongeveer begin september bezocht op een middag ds. Toes haar. Sinds enkele jaren ging ze nl. in de Oud Gereformeerde Gemeente ter kerk. Ze verstonden elkaar heel goed en hij vertelde terloops nog dat hij 's avonds in een plaats hoopte te spreken over de tekst: "Te dien dage zal er een fontein geopend zijn voor het huis Davids en voor de inwoners van Jeruzalem, tegen de zonde en tegen de onreinheid." Ds. Toes zei toen nog o.a.: "Als we niet steeds onze onreinheid gevoelen, zouden we Christus niet meer nodig hebben." Toen hij weg was, kwam het als schuld naar haar toe, dat ze niet tegen hem had gezegd, dat ze zo'n begeerte had naar het Heilig Avondmaal, daar er toch geschreven staat: "Doe dat tot Mijn gedachtenis."

's Zondagsmorgens in de kerk zijnde, werd er bekend gemaakt, dat er de andere zondag voorbereiding voor het Heilig Avondmaal zou worden gehouden. Daar was ze zo blij mee, want nu was zij er helemaal tussenuit gevallen. Toen zijn haar de woorden gaan bezetten: "Deze ontvangt de zondaars en eet met hen."

Hoewel de dominee hiervan niets wist, waren dit de tekstwoorden, waaruit hij heeft gesproken op de zondag, waarop het Avondmaal werd bediend.

Ze kon bij zichzelf niet hoger komen dan een zondares en heeft zo aan het Heilig Avondmaal deel mogen nemen, waarbij de Heere Zich niet onbetuigd heeft gelaten. Daar heeft ze 's avonds bij de dominee thuis wat van mogen vertellen, toen hij vroeg hoe ze het had gemaakt aan de Avondmaalsdis.

De weken voor haar sterven was ze stil. Zelfs de dag ervoor was ze opmerkelijk stil, alsof alles langs haar heenging en ze met andere dingen bezig was. Ze was hartpatiënte en overleed op 22 november 1966 in haar slaap. De dood waar ze zo tegenaan gezien had, was een doorgang tot het eeuwige leven voor haar geworden. Jesaja 57 : 2b mag wel van toepassing worden genoemd, waar toch staat: "Zij zullen rusten op hun slaapsteden, een iegelijk die in zijn oprechtheid gewandeld heeft."

Bij de begrafenis, die op 25 november heeft plaats gehad, sprak ds. Toes op het sterfhuys over de tekstwoorden uit Johannes 17 : 24: "Vader, Ik wil, dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt." Ook ds. Hofman heeft gesproken.

12. Uit het leven van San en Neeltje Duister

Beschreven door A. Duyster Sr. te Krabbendijke; 1982

San Duister

Johannes Duister is geboren op 27 april 1896 in Veen, een gemeente in Noord-Brabant. Hij was de negende uit een gezin van 15 kinderen. Hij had 11 broers en 3 zusters. Voor het gemak werd zijn naam afgekort tot San.

Volgens de overlevering hadden zijn vader en zijn moeder er de wind goed onder. Al waren de kinderen groot geworden, vader en moeder bleven de baas.

Zo vertelde San eens, dat zijn broer Adrianus een flink pak slaag had gekregen voor iets, dat hij helemaal niet had gedaan. Voor straf moest hij ook nog van zijn moeder een hele tijd op zolder zitten. San had echter medelijden met Adrianus en ging naar boven om hem te troosten. Zodoende heeft hij het verdriet met hem gedeeld.

Wat later kwam het uit dat hij inderdaad niet ondeugend geweest was. Toen is moeder Duister naar boven gegaan en heeft de zaak in het reine gebracht. Er waren er toen drie die huilden op de zolder. Ja, Adrianus en San hadden toen al indrukken van dood en eeuwigheid. Zijn er onder de nageslachten ook van zulken die met een breuk in het hart lopen? Hier konden de broers óók niet verbergen, wat er in hun hart omging.

San was iemand met een edel karakter. Als je hem in vroeger jaren tegenkwam en je riep: "Dag ome San", dan hoor ik nog zijn stem: "Dag me jongen". Misschien zult u zeggen: "Dat is niet veel", maar hij sprak het met liefde en meende wat hij zei.

Hij had een flink postuur en zijn uiterlijk was altijd goed verzorgd. Hij was niet terughoudend en sprak over God en Zijn Woord. Hij gunde iedereen de zaligheid. Dat had hij niet van zichzelf, dat heeft hij ook door genade mogen leren.

Hij was een gevallen Adamskind. Ook hij heeft gebreken en fouten gehad, maar wie van ons heeft die niet? Elk van ons ligt verdoemelijk voor God en er is niemand die goed doet. Ook hij heeft het mogen leren om als een vruchteloze voor Gods aangezicht neer te mogen vallen met de uitroep: "Verloren, verloren, en dat rechtvaardig".

Hij heeft in zijn leven veel storm en tegenwind gehad, inwendig en uitwendig. Zijn weg ging niet over rozen. Ook hij heeft ingeleefd: "De dagen der duisternis zullen vele zijn".

Toen San wat ouder geworden was, kreeg hij een oproep om in de militaire dienst te gaan. Hij werd er mesbediende, iets wat hem wel lag en wat hij met veel genoegen heeft gedaan.

Nadat hij uit de militaire dienst gekomen was, is hij heel ernstig ziek geworden. Hij kreeg pleuritis, maar gelukkig is hij hiervan mogen herstellen, al heeft hij de gevolgen van deze ziekte wel mee moeten dragen tot het einde van zijn leven toe. Hij heeft nooit meer zwaar werk mogen doen en omdat handelen hem evenals zijn andere broers in het bloed zat, is hij een zaakje in ellegoed begonnen.

San kwam in veel plaatsen in de omgeving, in het land van Heusden en Altena en ook in Aalst, Nederhemert, Welseind, Poederoyen en dergelijke.

Er is echter één plaats, die een bijzondere plek heeft ingenomen in het hart van San. Dat was Brakel. Ook daar deed hij handel en daar ontmoette hij een vrouw tot wie hij zich aangetrokken voelde.

Het was Neeltje van Wijk, en zij was voorbestemd om de vrouw van San te worden. San zou een vrouw krijgen met genade, die voor hem zorgen zou en hij voor haar. Laten we nu zien wie de vrouw van San is.

Neeltje van Wijk

Neeltje van Wijk is geboren op 24 juni 1890 te Brakel. Haar moeder was uit het geslacht Van Veenendaal. Haar vader was J. van Wijk, die de postloper op het dorp was. Vandaar dat de moeder van Neeltje de naam droeg: "**Dit de Post**".

Over Dit de Post laten we eerst **Joost de Jong** uit Leerdam aan het woord.

Dit was 26 jaar oud toen de Heere haar te sterk werd. Als Joost en Dit elkaar ontmoetten bij de oude Dirk van Tuil in Gameren, kwam San Duister daar ook vaak en dan werd er gesproken over het leven en over de goedheid van God en over de slechtheid van de mens. Dan zat Dit (de moeder van Neeltje) heel vaak te huilen. Dit had een aangebonden leven aan de troon der genade. Zij had een goed huwelijk, maar toen de Heere haar te sterk werd, brak de vijandschap van haar man los. Voor Dit was dat geen aangenaam leven, dat dacht ze tenminste. Voor haar zieleleven was het echter wel goed. Ze ging ermee in het verborgene aan de troon der genade en dan kreeg zij zoveel kracht dat ze onder haar vijandelijke man mocht bukken omdat ze veel erger was dan haar man. Zij is ook veel aangevallen in haar leven, inwendig en uitwendig. Als ze dan er wat van mocht vertellen, dan riepen anderen: "Het is Jezus niet". Dan ging ze als een geslagen veldhoen naar huis. Maar dan mocht het wel eens gebeuren, dat de Hemel haar een toeknikje gaf. Op het laatst van haar leven riep ze uit: "Joost, o Joost, als ik mezelf toch maar niet bedrieg voor die grote eeuwigheid".

Dan sprak Joost: "Die het denken dat ze zichzelf bedriegen, die zullen niet bedrogen uitkomen. Ik ben bang van diegenen, die denken dat het goed zal uitkomen. Het ware wordt bestreden en wat niet waar is wordt niet bestreden. Het is wel geen zaak van vreugde, maar het is wel profijtelijk".

Wat Dit in haar leven heeft moeten missen, heeft ze in haar sterven mogen beleven door een ruime ingang in het Koninkrijk Gods. Ze mocht hier met een Drieënig God verzoend worden en een nauw leven kan wel eens een ruime ingang hebben.

Neeltje had ook al vroeg in haar leven een keus mogen doen. En moeder Dit, die haar met smart gebaard had, mocht ook later, toen Neeltje ziek was (zij was toen zeer jong) geestelijke barensweeën hebben. Dat kunnen we lezen in één van haar brieven aan een zielevriend.

Brakel, 26 november 1915.

Zeer geachte vriend,

Een antwoord op uw schrijven en wel, dat wij door des Heeren goedheid in redelijke welstand verkeren en met Neeltje, die is ook weer aan het beteren. Ze was erg zwak en zenuwen volgens de dokter.

En nu wil ik u meedelen wat ik er onder afgeworsteld heb. Het is niet om uit te spreken noch om te schrijven. Wat mij dunkt, ik kan u wel verstaan in uw schrijven om wat af te geven, dat kan vlees en bloed van nature niet. Wij zijn van nature lijfeigenen van de vorst der duisternis, die houdt ons zolang hij kan en wij zullen het nooit voor de Heere opgeven voordat de Heere met Zijn machtwoord komt.

Onder het lezen van uw brief voelde ik, dat wij geheel verkocht zijn, want het is er bij mij ook ver vandaan.

Toen zij op zijn ergste was, moest ik voor de Heere belijden dat het mij een hel in mijn ziel uitmaakte niet met de wil des Heeren te kunnen verenigen, want ik dacht haar te verliezen en ik kon ze niet missen, van geen kant. Dus u kan denken hoe pijnlijk ik gesteld was. Ik moest zo uitdrukken, dat ik zelf liever naar het graf gedragen werd dan dat ik het haar moest doen. O, ik gevoelde zo iets van die bloedvloeiende vrouw dat er de Heere aan te pas moest komen. En nu is zij wat beter.

En nu, wat moesten wij niet voor de Heere zijn? Ach, het is nu alles net of het zo hoort. Wij leven daar maar weer heen, wij zijn zo dor en vruchteloos dat het niet is om te zeggen.

En de Heere getuigt het volgens Zijn eigen Woord: "Uit u geen vrucht meer in der eeuwigheid". Ach, mochten wij eens gevoelen van tegen nature in geënt te worden, want met al wat de ziel ondervindt kan zij toch niet sterven.

Ik ben op een sterfhuis geweest en daar was A. Bienen en Bijsterveld en H van Kooi en ach, het was mij zo naar van binnen gesteld, ik kon niet mijnen. O, wat moet de ziel dan kermen en klagen. Ach, waarde vriend, wat zal het een wonder zijn als de ziel eens vrijgemaakt mag worden. Vanmorgen mocht ik nog even moed scheppen hoe de Heere zegt: "Ik heb nooit tot den huize Jakobs gezegd: zoek Mij te vergeefs". Ach, het zal toch wat wezen voor een zondaar of zondares om eens verlost te worden van alles wat onrein is, en gereinigd te worden in dat dierbaar bloed van Christus. Mochten wij maar meer en meer van onszelf afzien en volgens uw schrijven op die Rots der Eeuwen zinken.

Vele groeten van ons allen,

Uw vriendin,

Ditje van Wijk - van Veenendaal.

Toen Neeltje wat ouder geworden was, is ze bij **Klaas Bijsterveld** de huishouding gaan doen. Neeltje was vlug van geest, maar altijd zwak naar het vlees. Ze was wel goed van tongriem gesneden. Ondanks haar scherpe tong was ze toch goed voor andere mensen, ze kon altijd wel wat missen. Niet dat ze het over de balk gooide, maar iemand die in nood was kon altijd een beroep op haar doen. Ze hielp dan zoveel als in haar vermogen lag.

Huwelijk en zalig sterven van kleine Johan

Zo is haar levenspad ook doorkruist door San Duister. Ze was wel wat ouder dan haar aanstaande man, maar dat stond toch het huwelijk niet in de weg. In het jaar 1923, op 23 mei werd het huwelijk gesloten. Neeltje was toen 32 jaar oud en San 27. Ze hadden een huis gekocht in Veen om in te gaan wonen. Het was een huis op de dijk, niet zo ver van Brakel gelegen. Om in Brakel te komen moest je net de rivier de Maas oversteken.

Al heel vroeg werd het huwelijk gezegend met de geboorte van een kind. Maar het woord uit het huwelijksformulier is wel bevestigd in het jeugdige huwelijk, namelijk: "Overmits aan de gehuwden gewoonlijk velerhande tegenspoed en kruis vanwege de zonde overkomt". Hun eerste kind stierf. Het zoontje moest geboren worden om wedergeboren te worden. Wat moet het voor vader San en moeder Neeltje geweest zijn, toen ze hun eerstgeboren zoon die toen 9 maanden oud was, weer af moesten staan. Het was toch moeders lieveling en vaders grote schat. Hij kon al: "Ha, papa", zeggen.

De kleine **Johan** had nogal last van stuipen en dan zat moeder Neeltje vaak met hem op schoot. Ze was dan wel eens ongerust over het leven van hun kleine kind. Eens op een keer toen vader San thuis kwam van zijn werk, zat Neeltje weer met haar kind op schoot, weer had hij de stuipen. Toen de kleine Johan zijn vader zag, riep hij: "Ha, papa", en onmiddellijk kreeg hij weer een aanval en stierf in de handen van zijn ouders.

Door Gods genade kreeg Ds. J. Fraanje werkzaamheden met de kleine Johan in de nachtelijke uren. Dat is openbaar geworden op de dag toen de kleine Johan begraven werd. Het verdriet was groot, maar omdat ze wisten waar hun kind aangeland was,

konden ze met David zeggen: "Ik zal wel tot hem gaan, maar hij zal tot mij niet wederkomen".

De rouwadvertentie luidt:

Heden behaagde het den Heere van leven en dood, van onze zijde
weg te nemen, ons enig geliefd Zoontje,

Adrianus Johannis

in den aanvalligen leeftijd van ruim 9 maanden.

Uit aller naam :

JOHANNIS DUISTER.

NEELTJE DUISTER—VAN WIJK.

VEEN, 17 December 1924.

Dit sterfgeval was tevens de slag voor vader San. De Heere trok met hem door en toen heeft hij een andere gang in zijn leven leren kennen. Toen ging hij vertellen dat God goed was voor een slecht mens.

In ditzelfde jaar deed Neeltje belijdenis in de Gereformeerde Gemeente van Veen op 15 juni. Ze werd bevestigd door Ds. J. Fraanje. San is later overgekomen en wel in het jaar 1925. Op 9 september kwam hij als belijdend lid over uit de Hervormde Kerk van Veen.

In die tijd was Bertus Schreuders ouderling in de gemeente. Dit was een man met veel genade en vele gaven. Het was een man waar velen eerbied voor hadden, zowel jong als oud. Al was het dan, dat de gemeente niet groot was, de Heere had veel van Zijn volk in die gemeente en in die gemeente mochten San en Neeltje ook vertoeven.

Uit hun huwelijk zijn zes 6 kinderen geboren. Veel zorgen zijn aan deze kinderen verbonden geweest. Ook hier gold: "Elk huis heeft zijn kruis en elk hart heeft zijn smart".

Drukke zaak

Neeltje heeft veel werk gehad in die tijd aan haar twee zoons en drie dochters, want ze had ook nog de winkel waar ze ellegoed en kruidenierswaren verkochten, te onderhouden. Dit was het werk van Neeltje, want San stapte iedere dag op zijn zwaarbeladen fiets met koffers van voren en van achteren om zijn ellegoed aan de man te brengen in de omliggende streek. Autorijden kon San niet, daar was trouwens zijn portemonnee niet toereikend genoeg voor. Later heeft hij het wel wat gemakkelijker gekregen, want toen heeft hij een hulpmotor op zijn fiets laten zetten. Nu ging het heel wat eenvoudiger om tegen de wind in te gaan met zijn zwaar bepakte fiets. Het gebeurde echter wel eens, als hij met zijn ellegoed op stap was, en van deur tot deur ging met zijn waar dat de koffer gesloten bleef, maar dat het hart open ging. Dan mocht er met de klant van hart tot hart gesproken worden en dan was hij soms zo goed gesteld, dat al het aardse wegviel. Zo werd San Duister op vele plaatsen gezien. Wie zou hem in die streek daar niet kennen? Van deur tot deur en van dorp tot dorp? Werk was er voor San altijd wel aan de winkel. Als hij niet met zijn koopwaar op pad was, dan hielp hij in de winkel bij moeder Neeltje of hij moest inkopen gaan doen in Tilburg.

Ook in de huishouding was hij niet vreemd. Joost de Jong uit Leerdam zegt daarvan: "Als Neeltje en ik met elkaar spraken over de zaken van dood en eeuwigheid, dan gebeurde het wel eens dat het eten vergeten werd". Dan sprak vader San: "Joost, als ik het niet doe, dan krijgen we vandaag niet veel eten". Dan ging San voor het eten zorgen en zodoende kwam er toch eten op tafel. Behulpzaam, dat was hij niet alleen in de huishouding, maar ook in zijn handel. Mocht het voorkomen, dat hij een bepaald artikel niet bij zich had of dat het op was, dan bracht hij dat nog wel even na, al was het door weer en wind. San was ook met handelsgaven bedeed, evenals zijn broers. Als u in Veen bekend bent, dan lijkt het net één grote handelsstad. Vele mensen zijn daar bedreven in het handelen.

In de dertiger jaren was er niet veel te verhandelen en moest er verschrikkelijk hard gewerkt worden om toch nog eten op tafel te krijgen en om ervoor te zorgen dat men behoorlijk gekleed ging. Het erge was, dat er niet veel werk beschikbaar was. Er was veel werkeloosheid en velen wisten zodoende niet hoe ze de touwtjes aan elkaar moesten knopen. Als er dan wat mis ging, hetzij door ziekte of door een sterfgeval, dan zat je zo in de armoede. Dat hebben San en Neeltje ook meegemaakt.

Het liep tegen de winter. Neeltje lag voor de zoveelste keer ziek op bed en San was erg ongerust. Als hij in zijn kasboek keek of dat van de winkel, dan zag hij dat er nog vele klanten rood bij hem stonden. Hij vond het dan zo erg als ze dan zijn winkel voorbijgingen om bij een ander inkopen te doen en dan stormde het wel eens in zijn hart. De rekeningen waren hoog, vooral de doktersrekening en het liep tegen het einde van het jaar en dat betekende dat het huis weer afgelost moest worden en dat de rekeningen van de ambachtslieden weer binnen zouden komen, zoals van de smid en de timmerman. Die moesten dan ook weer betaald worden.

De meeste mensen hadden toentertijd één of meerdere varkens. Er was er één bij voor de slacht en de anderen waren voor de verkoop. Dan konden van de opbrengst bijzondere dingen gekocht worden. Zo ook bij San Duister. Maar wat was het geval? Zijn varkens waren ziek geworden en als die zouden sterven, dan zou het die winter armoe geblazen zijn. Vandaar de storm in het hart van San. En dan spraken ze van binnen: "Gij hebt geen heil bij God, de Heere heeft jou verlaten en je zult van armoede moeten sterven en Gods Naam zal om jou gelasterd worden". En dan spraken ze van binnen: "Zegen God en sterf".

Zo werd San dan heen en weer geslingerd tussen bange hoop en angstige vrees. Als hij dan in het varkenshok kwam, dan lagen daar de zieke varkens hem als het ware aan te staren en dan was het net alsof ze tegen hem zeiden: "Dat is nu jou schuld dat wij hier zo ziek liggen".

Zijn hart kroop dan ineem en zijn handen balden zich tot vuisten en de satan lachte: "Ha, ha, het is met jou gebeurd!"

Maar nog riep San het uit: "Heere help mij, want ik verga". Toen is San daar in dat varkenshok op zijn knieën neergevallen en mocht hij in de schuld komen, gaat hij bidden met deze woorden: "Heere, het is mijn schuld en als Neeltje niet beter wordt en de varkens zullen sterven, dan bent u toch rechtvaardig. Handel met mij naar wat goed is in Uw ogen. Maar Heere wat zult gij dan met uw lieve Naam doen?"

Dan mag hij die klacht opheffen zoals in Psalm 79 : 6:

*Ai, hoor naar hen, die in gevang'nis kwijnen;
Laat hun gekerm voor Uw gezicht verschijnen;
Bevrijd hen, die, gedreigd met doodsgedreven,
Op Uwe hulp met smekend' ogen staren.
Vergeld den wreden smaad,
Waarmee des nabuurs haat*

*Uw mogendheid dorst schenden;
Geef hun o Opperheer,
Die zeventvoudig weer;
Zie neer op onz' ellenden.*

Toen kreeg hij die woorden uit Psalm 138 : 4 in het hart:

*"Als ik, omringd door tegenspoed,
Bezwijken moet,
Schenkt Gij mij leven;
Is 't, dat mijns vijands gramschap brandt,
Uw rechterhand
Zal redding geven.
De Heer' is zo getrouw als sterk;
Hij zal Zijn werk voor mij volenden".*

Uit die levensbron mocht hij drinken. Hij voelde dat levenswater door zijn hart gaan en ook zijn afgematte lichaam werd erdoor versterkt en dan mag hij oprijzen met de uitroep: "Ik zal door 's vijands zwaard niet sterven, maar leven, en des Heeren daán, waardoor wij zoveel heil verwerven, Elk, tot Zijn eer, doen gadeslaan".

Als wij gezien zouden hebben hoe San naar het varkenshok ging, gebogen en helemaal verslagen, zijn gezicht grijs van de zorgen en bestrijdingen, welk een tegenstelling dat was met toen hij eruit kwam. Zijn gezicht glinsterde van tranen, maar dat waren vreugdetranen, zijn lichaam is fier en recht, want de Heere heeft het voor Zijn kind San opgenomen. De vijand moet veldvluchtig wijken. Ook hierin bewijst de Heere dat Hij nooit het werk van Zijne handen laat varen en ook hier mocht San het proeven en smaken dat God goed is voor een slecht mens en het is net of de Heere wil zeggen: "Wast en zalft uw aangezicht, want Ik ben met u"

Hij gaat in huis en roept : "Kom maar uit bed Neeltje, want de Heere is overgekomen en laten we er nu van zingen uit Psalm 25 : 6:

*"Wie heeft lust den Heer' te vrezen,
't Allerhoogst en eeuwig goed?
God zal Zelf zijn leidsman wezen;
Leren, hoe hij wand'len moet.
't Goed dat nimmermeer vergaat,
Zal hij ongestoord verwerven,
En zijn Godgeheiligd zaad
Zal 't gezegend aard'rijk erven.*

En zie, Neeltje komt uit bed en de varkens worden beter. Hij mocht slachten en verkopen, zodat de spekkuip vol kwam. Er is weer geld om de rekeningen te betalen en in de kelder ligt de voorraad winteraardappelen zodat ze geen gebrek hoeven te lijden in de winter die voor de deur staat. En reken dan maar niet dat ze alles voor zichzelf houden, want ze gaven nog graag weg aan diegenen die het hard nodig hadden, ze konden het missen. Genade is mededeelzaam.

Het is zelfs wel eens voorgekomen, dat San wat ellegoed moest wegbrengen. Toen hij thuis kwam werd hem gevraagd of hij het bestelde kwijtgeraakt was. Hij bevestigde dat, maar wat ze thuis niet wisten, was dat hij het bestelde weggeschonken had omdat de mensen het hard nodig hadden en het niet konden betalen.

In het jaar 1950 werd de moeder van Neeltje verlost om in te mogen gaan in de vreugde des Heeren, nagestaard door haar vrienden en vriendinnen. Ouderling Bertus Schreuders leidde de begrafenis van Dit met de woorden uit Openbaring 22 : 8 en 9. Zij is 84 jaar mogen worden. De ene gaat en de andere komt.

Ook bij San en Neeltje mogen de kinderen groter worden en weldra breekt de tijd aan, dat de één een vrouw zoekt en de ander een man. Langzaamaan vertrekken de kinderen uit het huis aan de dijk.

Niet allen verdwijnen. Eén dochter, Dit genaamd, blijft bij haar vader en moeder inwonen, samen met haar man Gerard. Omdat Gerard kapper was van beroep, werd en wordt hij in de volksmond Gerard de Kapper genoemd. Vijftien jaar lang hebben Gerard en Dit bij hun vader en moeder ingewoond.

De aanloop in het huis aan de dijk was altijd groot. Als er geen visite was bij San en Neeltje, dan waren er wel op bezoek bij Gerard en Dit. Het gebeurde dan vaak genoeg dat San en Neeltje of één van hun bij het laatstgenoemde bezoek aanwezig waren.

Vaak werd er dan door San of door Neeltje een vermanend woord gesproken.

Gerard, hun schoonzoon nam een grote plaats in, in het hart van San en Neeltje. Al die tijd die ze bij elkaar gewoond hebben, is er eigenlijk nooit een hard woord tussen hen gevallen.

Als vader San dacht dat er teveel gesproken was, dan kwam hij later aan Gerard vragen: "Jongen, ik moet waarschuwen, je bent er toch niet kwaad over?" Hij zei dan: "Ik doe dit uit de liefde van mijn hart, jongen, we reizen naar die grote eeuwigheid en hier kunnen we nog zalig worden, maar in de eeuwigheid niet meer. Kinderen kunnen wel samen eten, maar niet altijd samen leven". In het gezin is veel leed en verdriet geweest, maar bij tijden en ogenblikken kon je op de dijk het gezang horen, psalmgezang, klaagliederen of lofpsalmen.

Er is veel afgeworsteld aan de troon der genade voor zichzelf en voor hun kinderen en kleinkinderen. Het was altijd druk in hun huis, dat lag ook aan het feit dat hun huis op een centraal punt lag. Het veer van Veen naar Aalst lag vlakbij en de bussen stopten ook voor hun deur. Als er dan van Gods lieve volk buiten stonden te wachten, hetzij op de veerpont of op de bus, dan werden ze al gauw opgemerkt door San en Neeltje. Soms riep Dit ook: "Wie zijn dat, die daar buiten staan?"

Dan werd er dadelijk werk van gemaakt om de mensen binnen te roepen en al was moeke dan nog niet klaar met haar werk, dat stond haar dan niet in de weg. Als ze dan binnen waren, werd er direct water opgezet en ondertussen nog wat afgedroogd, maar het gesprek werd wel op gang gebracht. Dan is het wel eens gebeurd, dat de bus of de veerpont vergeten werden, dan was het met de dichter die uitriep: *"Zoete banden die me binden aan het lieve volk van God"*.

Dat waren de zonnestrallen die verkwikten en dat kon ook als de wintermaanden er waren.

Ook wat het kerkelijk leven betreft, waren er wel eens moeilijkheden op hun weg. Vaak genoeg is het gebeurd in de voorbereidingstijd voor het Heilig Avondmaal dat alles tegenliep. De kinderen vreselijk vervelend en ondeugend tegen vader en moeder, dan sprak vader San wel eens: "Het is net of de duivel overal in blaast".

Dit kon wel eens zo hoog oplopen, dat San en Neeltje zelfs woorden met elkaar kregen en dan leek het net of het hele huis op zijn kop stond. De macht der duisternis had dan zijn zin. Ze werden dan inwendig wel gewaar, dat ze zo nooit naar de kerk konden gaan om deel te nemen aan het Heilig Avondmaal.

Bukken deden ze van zichzelf ook niet, want ook dat is genade. Hoe korter het naar de Sabbatdag ging, hoe benauwder ze werden, soms zo, dat in de nacht van zaterdag op

zondag de slaap verdwenen was, tot op het moment dat de Heere op Zijn werk terugkwam. Dan mochten San en Neeltje in de schuld komen want: "Als Mijn volk zich schuldig zal kennen, dan zal Ik aan mijn verbond gedenken", spreekt de Heere. Dan moest de verwoester veldvluchtig wijken en dan was de zondag voor hen een dubbele feestdag. Dan werden er in hun woning de psalmen weer gehoord.

Zo is het jaar aangebroken dat ze 40 jaar in de echt verbonden waren. Ze hadden lief en leed door Gods genade mogen dragen en wat de toekomst brengen zou, dat was voor hun verborgen.

Als de wolken echter vol geworden zijn, dan komen de plasregens en dan is de zon niet meer te zien. Dat is geestelijk ook zo, als de Heere Zijn aangezicht bedekt, dan worden ze opgeschrikt.

Zeer groot verlies

In het jaar 1963, op zaterdag 21 december, kwam er een verschrikkelijke boodschap binnen bij San en Neeltje. Hun getrouwde dochter en een kleinkind hadden een droevig ongeval gehad. De moeder van 38 jaar oud en het kind van 4 jaar oud werden in één klap van het leven afgesneden om rekenschap af te leggen van hun rentmeesterschap. Wat worden we toch gewaarschuwd, zie maar hier, de Heere die geen rekenschap geeft van Zijn daden, doet wat goed is in Zijn ogen.

Wat waren vader San en moeder Neeltje bedroefd. Wat verschrikkelijk was het voor de man van Joke, hij bleef achter met 9 kinderen. Menselijk gesproken was er geen doorkomen aan. Daar zat een man zonder vrouw en kinderen zonder moeder en vader San en moeder Neeltje moesten een dochter en een kleinkind missen.

Toen het ongeluk bekend geworden was, zat Neeltje bij Gerard en Dit in de kamer en dr. van de Loo stapte binnen. Hij zei: "O Neeltje, wat moeten jullie er toch diep door". Verder kon hij niet komen, want Neeltje mocht op dat moment op haar plaats zijn en sprak: "Dokter, de Heere doet geen onrecht aan ons. Al wat God doet is goed, want des Heeren wegen zijn recht. Hij weet wie wij zijn, want dokter, deze woorden heeft de Heere in mijn hart gelegd: *"Wees mij tot een Rotssteen, om daarin te wonen, om geduriglijk daarin te gaan"*.

Vrienden en vriendinnen kwamen haar vertroosten, onder andere ook Joost de Jong uit Leerdam en Kees Schreuders uit Veen. Joost mocht met hun wenen en Kees mocht ze wijzen op die Rotssteen, want ook de vrienden en vriendinnen deelden in die grote smart.

Hier wordt bewaarheid, Galaten 6 : 2: "Draagt elkanders lasten en vervult alzo de wet van Christus".

Op 26 december werden moeder en dochter begraven. Geheel Veen was uitgelopen om getuige te zijn van de begrafenis.

Heden behaagde het de Heere, tengevolge van een droevig ongeval,
plotseling van ons weg te nemen, onze geliefde vrouw en moeder,

Johanna Adriana Vos

geb. Duister, in de leeftijd van ruim 38 jaren
en ons geliefd dochtertje en zusje.

Dirkje Jacoba Vos,

in de jeugdige leeftijd van bijna 4 jaren.

De Heere, die geen rekenschap geeft van Zijn daden, trooste ons
in dit smartelijk verlies

R. M. P. Vos

Aart

Hans

Piet

Neeltje

Rennie

Adrie,

Rio

José

Etty

Veen, 21 december 1963

Maasdijk 59

De teraardebestelling zal plaats vinden op donderdag 26 december a.s.,
waartoe U des namiddags om 1,30 uur aan het sterfhuis wordt uitgenodigd.

De slagen die San en Neeltje ontvangen hadden waren hun aan te zien, maar Neeltje kreeg zoveel kracht van de Heere, dat ze op haar leeftijd haar schoonzoon en kleinkinderen bij mocht staan, ook wat het huishouden betreft. Ze zat soms midden in de nacht nog kousen te breien of te stoppen terwijl vader San al op bed lag. Zo rond één uur kwam Neeltje dan naar bed. Ze had in die tijd meer lust om te werken dan vóór het sterven van Joke, maar ook hier zag ze de hand des Heeren in.

San werd echter door dit ongeval lichamelijk geknakt, hij is vanaf die tijd gaan sukkelen en kon niet meer werken zoals hij dat vroeger kon. Hij is in die tijd maar veel met de kleinkinderen gaan wandelen, want vader San was een grote kindervriend. Als nu de kleinkinderen die God mag dienen als grootvader en grootmoeder, wat zou dat een voorrecht zijn, maar genade is geen erfgoed. Dat er voor het nageslacht niet gebeden is, kan nooit gezegd worden en als die gebeden verhoord mogen worden, dan zullen er uit de nageslachten zijn, die zondaar zullen worden voor de Heere en dan zal er blijdschap zijn in de hemel, maar ook bij Gods volk.

Een kleinkind van hen was Johan. Hij was hun oogappel, vooral toen ontdekt werd dat de jongen maar één goed oog had. Dan konden San en Neeltje er soms wel eens om huilen, maar dan sprak opa San vaak: "O, mijn jongen, het is wel erg om met één oog door het leven te moeten gaan, maar als God je te sterk mocht worden, dan krijg je van de Heere andere ogen en dat is één oog in het hart en één oog naar boven, om straks na het sterven eeuwig met twee volmaakte ogen God te mogen aanschouwen".

Het was zijn lust en zijn leven om groot van God te spreken en te klagen over zichzelf en als hij dan zo gesteld was, dan zong hij er ook graag van, uit zijn lievelingspsalmen zoals Psalm 79 : 4, 6 en 7, of uit Psalm 25 : 2 en 6 of Psalm 101 : 1 en 7.

Ouderdom en sterven van San

Eens was hij bij ons (A. Duyster) in Delwijnen en wij hadden het over het leven der genade. Hij mocht er met vrijmoedigheid over spreken en zijn gezicht begon te stralen en in zijn ogen welden de tranen op. We zijn er van gaan zingen uit Psalm 42 : 1, zijn stem was zuiver van klank en hij zong met hart en mond. Dat waren zoete uurtjes van korte duurtjes.

Vroeger was Neeltje altijd zwakker geweest dan San, maar nu was het net andersom. San werd zwakker en Neeltje juist sterker. Als hij samen met Dit naar Tilburg ging om inkopen te doen, gingen ze vaak aan bij een vrouw die ook een kind had moeten missen. Zij zei dan tegen San: 'San, dat zullen we mee moeten nemen naar het graf'.

Zo brak het jaar 1968 aan. In dat jaar moesten Gerard en Dit verhuizen, dit vanwege het sterven van de zwager van Gerard. Nu moest Gerard alleen de zaak doen en diens gevolg moest hij er ook vlak bij wonen in Wijk. Zodoende kwamen San en Neeltje nu zonder hulp en San werd ziek. Hij had suikerziekte en zijn hart was ook zwak geworden. Vijf jaar later, in 1973 ging het hard achteruit met San. In dat jaar zijn San en Neeltje nog drie maanden bij Gerard en Dit gaan wonen. Toen het wat beter ging met San zijn ze terug gegaan naar hun eigen huis in Veen. San werd echter de oude niet meer. Eerst kwam hij op de stoel te zitten en toen het minder ging werd hij bedlegerig.

Als je aan Neeltje vroeg: "Kun je het nogal aan?", dan kreeg je als antwoord : "De Heere geeft mij zoveel krachten als nodig is". Wat het zieleleven van Neeltje betreft, dat was aan de donkere kant. Ikzelf heb het er eens met haar over gehad. Ik vroeg: "Tante, kun je het nogal overnemen van ome San?" Ze keek me aan en zei: "Ach jongen, het is niet zo helder als ik wel verwacht had".

"Dat komt tante", sprak ik, "omdat de Heere Zijn eer niet aan een ander geeft, want als ome San veel licht en ruimte zou hebben, dan ging u misschien wel met de eer strijken en dat laat de Heere niet toe. Is het bij u van binnen zo donker?"

Toen begon ze te huilen: "Ach, mijn jongen, wij doen niets anders dan bederven".

Inmiddels was ome San uit het bed gekomen, iets, dat heel langzaam ging. Hij ging er stil bij zitten. Ondanks de droefheid van tante Neeltje, was het toch goed om daar te zijn. Toen het ogenblik was aangebroken om naar huis te gaan, hebben we er nog van gezongen.

Ome San gaf het vierde vers uit Psalm 93 op:

*Uw macht is groot,
Uw trouw zal nooit vergaan;
Al wat gij ooit beloofd hebt, zal bestaan;
De heiligheid is voor Uw huis, o Heer,
Eeuw uit, eeuw in, tot sieraad en tot eer.*

Hij zong met zo'n heldere stem, dat we ervan onder de indruk kwamen. Ze vroegen of ik wilde eindigen. Dat heb ik toen gedaan, het was toen niet moeilijk meer voor mij, want de Heere kwam aan Zijn eer en niet de mens.

Zo zijn we nogal eens bij elkaar geweest, ook toen het ogenblik was aangebroken dat San niet meer uit zijn bed kon. Als je dan 's avonds bij hem kwam, dan riep hij: "Kom eens jongen en zet me eens goed!"

Als dat dan gedaan was, moest hij wat drinken. Hij werd in die tijd graag vertroeteld. Meerdere malen gebeurde het als zijn schoonzoon Gerard kwam dat hij zei: "Ach jongen, ik heb toch zo'n jeuk op mijn hoofd". Dan kwam Gerard bij het bed van zijn schoonvader en streek zijn hoofd in met klitwortel op alcohol en dan lag hij als het ware te genieten.

Het wonderlijke van alles was, dat allen hem graag vertroetelden. Toch kwam het einde naderbij. Hij werd steeds zwakker en op het laatst moest er bij hem gewaakt worden. Zo brak de dag aan dat hij verlost zou worden. De kinderen werden opgeroepen en toen ze bij hem stonden, mocht hij kracht putten uit Psalm 93 : 4. Hij is

zijn kinderen gaan vermanen en waarschuwen. Hij hilde en hij riep uit: "O, mijn arme nageslacht, o, mijn arme nageslacht".

Ieder heeft hij nog aangesproken en niemand ging ongewaarschuwd de deur uit. Zijn zoon "Broer" week al die tijd niet van zijn bed. Die avond is hij in coma geraakt en op zaterdagavond is hij om ongeveer 8 uur overleden in het bijzijn van al zijn kinderen.

Zo is San de eeuwige heerlijkheid ingegaan, en al wat het zijne was, ging op aarde in de rouw maar hij was verlost. God heeft hem welgedaan. Dat woord klonk ook in mijn hart, toen ik de mededeling kreeg dat hij was heengegaan. Ik was er zo vol van, dat ik het heb moeten vertellen aan Ds. A. Hoogerland. Deze heeft hem 's zondags nog aangehaald in het gebed met de woorden: "O Heere, het wordt zo dun met Uw kerk op de aarde. Gij haalt Uw kinderen naar huis en wat blijft er dan nog over ? O God, het is toch zo donker en het wordt toch zo benauwd, och, die man en vader is nu eeuwig thuis, verlost van alles".

Op donderdag 6 december 1973 werd hij begraven. De rouwdienst werd gehouden onder leiding van wijlen Ds. A. Vergunst. Al was het december, er was toch veel volk. De belangstelling was groot en alles mocht met orde en eerbied verlopen.

Heden nam de Heere, na een langdurige ongesteldheid, in de Hope des Eeuwigen Levens, zacht en kalm, uit ons midden weg, mijn innig geliefde man en der kinderen zorgzame vader, behuwd-, groot- en overgrootvader

JOHANNES DUISTER

echtgenoot van Neeltje van Wijk
in de ouderdom van 77 jaren en 7 maanden.
Ps. 93 : 4 (ber.)

Diep bedroefd geven wij U hiervan kennis, ons van
Uwe deelneming overtuigd houdend.

Veen, N. Duister-van Wijk
Jac. Duister

H. Duister-den Dekker
A. J. Duister

J. Duister-Bouman
Wijk e.a., D. J. Verbeek-Duister
G. Verbeek

Veen, N. M. Boogaard-Duister
J. Boogaard
R. M. P. Vos

Klein- en achterkleinkinderen

Veen, 1 december 1973.
Maasdijk 335.

Geen bloemen

De teraardebestelling zal plaats vinden D.V. donderdag 6 december a.s.
op de algemene begraafplaats, van uit het Kerkgebouw van de
Ger. Gemeente, om 14.30 uur.

U wordt uitgenodigd om 13.30 uur in de Kerk aanwezig te zijn.

Neeltje was echter haar man kwijt en de kinderen een zorgzame vader en de kleinkinderen hun opa. Toen moest Neeltje haar weduwschap in gaan leven. Zij is al gauw naar haar dochter Dit in Wijk gegaan. Vanaf die tijd kwamen de vrienden en vriendinnen haar dáár opzoeken.

Als ze alleen was, gebeurde het wel eens dat ze ging zingen uit de 42e Psalm, het 3e vers:

*O mijn ziel, wat buigt g' u neder?
 Waartoe zijt g' in mij ontrust?
 Voed het oud vertrouwen weder;
 Zoek in 's Hoogsten lof uw lust;
 Want Gods goedheid zal uw druk
 Eens verwiss'len in geluk.
 Hoop op God, sla 't oog naar boven;
 Want ik zal Zijn Naam nog loven.*

Als ze dan aan de laatste drie regels gekomen was, dan liepen de tranen over haar wangen en dan moest ook het vijfde vers gezongen worden. Dan werd er op de snaren getokkeld en dan werd haar geest gesterkt om in dit tranendal haar hoofd nog op te mogen heffen uit haar gebreken.

Ouderdom en sterven van Neeltje

Wij hebben het vermoeden, dat ze al die tijd al aangevoeld heeft dat ze haar laatste jaren in het bejaardentehuis door zou moeten brengen, want als ze er eens een bezoek bracht, dan kwam ze meestal huilend terug omdat ze het niet verwerkt kon krijgen. Dat is ook uitgekomen.

Dit moest in het ziekenhuis worden opgenomen voor een operatie en noodzakelijkerwijs moest Neeltje opgenomen worden in het bejaardentehuis in april 1979. Wat een verandering voor haar in tehuis Wijkestein in Wijk. Niet dat ze daar slecht voor haar zorgden, o nee, ze werd met alle liefde verzorgd, maar Neeltje was haar thuis kwijt. Haar thuis, dat was bij Gerard en Dit in huis. Het was noodzakelijk, want Dit lag in het ziekenhuis, en Gerard kon ook niet voor haar zorgen vanwege zijn hart.

Donker van buiten voor Neeltje, maar ook van binnen, verlaten van God en mensen. Ook hier kwam het uit, dat ze had moeten zwijgen als ze moest spreken en had moeten spreken als ze moest zwijgen. Als het donker is, dan gaan wij lopen en dan wordt er meestal gedwaald. We lopen dan van huis af, in plaats van er naar toe. We hebben haar horen klagen en dan ging het over die of die. Dan ging het niet goed. Maar als ze over zichzelf begon te klagen, begon ze te huilen en dan werd er niet over iemand anders gesproken, dan was Neeltje op haar plaats.

Ze heeft het in haar ouderdom mogen leren, dat God nooit zal laten varen het werk van Zijn handen.

Op zondag 28 december 1980 hield Ds. A. Vergunst Avondmaalsbediening in de Gereformeerde Gemeente van Veen. Hij had het beroep naar Kalamazoo aangenomen. Dit zou ook het laatste Avondmaal worden van Neeltje hier op aarde.

Ds. A. Vergunst was in de week van voorbereiding bij tante Neeltje op bezoek geweest in het bejaardentehuis en als herder en leraar drong hij erop aan om toch ook op de aanstaande sabbat op te komen naar Gods huis, want de tafel des verbonds zou dan aangericht zijn. Aan haar kant was echter alles teveel. Ze was veel te zwak en haar hoofd kon ze er niet bij houden en dan het winterse weer nog. Nee, ze besloot maar

om thuis te blijven. Dit was echter niet het besluit van de Heere. Door innerlijke aandrang kon ze het niet laten om toch op te gaan. Ze werd warm aangekleed en zo kwam ze in Gods huis. Ds. A. Vergunst had de tekst uit Jesaja 32 : 2 : "En die man zal zijn als een verberging tegen de wind, en een schuilplaats tegen de vloed, als waterbeken in een dorre plaats, als de schaduw van een zware rotssteen in een dorstig land".

Daar werd haar hart geopend en de Heere liet haar toen haar hele leven zien. Hij liet zien, wat die Man voor haar geweest was in de wind, de storm en watervloed van haar leven. O, toen mocht zij blikken in die heilgeheimen dat Hij nooit laat varen het werk van Zijne handen, die Borg en Middelaar, die heeft haar voor tijd en eeuwigheid gekocht. Toen werd haar zielsverlangen zo sterk om bij Hém te zijn.

Bij het sluiten van de tafel liet de dominee nog zingen uit Psalm 43 : 4 :

*Dan ga ik op tot Gods altaren,
Tot God, mijn God, de bron van vreugd;
Dan zal ik juichend, stem en snaren
Ten roem van Zijne goedheid paren,
Die, na kortstondig ongeneugt,
Mij eindeloos verheugt.*

In haar hart riep zij uit : "Heere, wanneer komt die dag, dat ik bij u zal zijn ?"

Al woonde ze nu in het bejaardentehuis, indien mogelijk, kwamen haar dochter of schoonzoon haar wel drie keer per dag een bezoek brengen. Ook Gerard en Dit hadden hun moeder graag tot het einde bij zich gehad. Gods Woord getuigt echter in Jesaja 55 : 8 : "Want Mijn gedachten zijn niet ulieder gedachten en uw wegen zijn niet Mijne wegen, spreekt de Heere".

Onverwachts moest Neeltje nog wegens suikerziekte worden opgenomen in het ziekenhuis. Ze dacht zelf, dat dit het laatste zou zijn en ze werd met vrees bezet. Maar de Heere kwam over met de woorden van genade. En als de Heere in het hart komt, dan brengt de Heere alles mee. Daar heeft ze van gezongen uit Psalm 77 : 8:

*Heilig zijn, o God, Uw wegen;
Niemand spreek' Uw hoogheid tegen;
Wie, wie is een God als Gij?
Groot van macht en heerschappij?
Ja, Gij zijt die God, die d' oren
Wond'ren doet op wond'ren horen;
Gij hebt Uwen roem alom
Groot gemaakt bij 't heidendom.*

Ook heeft Neeltje mogen leren zoals het opgetekend staat in Psalm 42 : 2: " Gelijk een hert schreeuwt naar de waterstromen, also schreeuwt mijn ziel tot U, o God !"

Haar gedachten werden steeds minder en het is wel eens gebeurd dat ze ons niet kende. Toch sprak ze dan nog van het leven der genade en als ze een ogenblik helder mocht worden, dan hilde ze en sprak: "O kinderen, ik moet nog bekeerd worden en ik ben oud, maar ook stout. Maar God is goed voor een slecht mens en vandaar zucht en bid ik voor mijn kinderen en kleinkinderen. O jongen, ik kom er niet van los, ik val de Heere heilig lastig. Wie weet, God mocht Zich nog eens ontfermen en een nieuw hart schenken tot uitbreiding van Zijn Koninkrijk en tot afbreuk van de macht der duisternis".

Haar wachten is bekroond, want ook haar tijd brak aan. Niemand had verwacht, dat Neeltje in haar slaap naar huis gehaald zou worden, verlost van zichzelf en verlost van de zonde. Haar eigen kinderen hadden een ziekbed verwacht zoals bij hun vader, maar de Heere heeft het anders bestuurd. Als het aan Neeltje of aan Gerard en Dit gelegen had, dan zou Neeltje niet in het bejaardentehuis gestorven zijn. De Heere had haar daar een plaats gesteld, daar stond haar sterfbed, daar in de eenzaamheid. Daar zou ze verlost worden om eeuwig bij haar Koning te zijn.

Dit zou zeggen: "Het is nu net of moeder als een bedelares is gestorven".

Dat is ook zo, maar de Heere houdt er geen bijzondere mensen op na. Zijn Woord getuigt ervan: "Maar Ik zal in het midden van u doen overblijven een ellendig en een arm volk, die zullen op de Naam des Heeren betrouwen". (Zefánja 3 :12).

Vandaar dat ze nu eeuwig God mag bedoelen en niet zichzelf. Niemand was erbij toen ze stierf, geen kinderen, geen kleinkinderen, geen zuster uit het bejaardentehuis, maar niet zonder de Heere. Neeltje was van eeuwigheid gekend en de vrijgekochten des Heeren zullen wederkeren met gejuich, eeuwige blijdschap zal op hun hoofden wezen, droefenis en treuringen zullen wegvlieden.

Op 9 juni in het jaar 1982 is zij begraven. Ds. J. van Vliet had de leiding. Ook bij haar begrafenis was er veel belangstelling. Er ging wat van haar begrafenis uit. De dominee mocht er ook in mee delen en Gods volk mocht erdoor vertroost worden.

San en Neeltje liggen begraven in Veen, beiden in één graf, om straks in de jongste dag met lichaam en ziel eeuwig God groot te maken.

Ds. J. van Vliet heeft het nog aangehaald in zijn toespraak op het graf en heeft de familie en belangstellenden ook nog gewaarschuwd.

In Veen is de grond vet gemaakt door het begraven van Gods lieve volk en ook voor ons zal de tijd aanbreken dat wij begraven zullen worden. Zullen wij dan begraven worden zoals deze twee mensen? Laten we de vermaningen en waarschuwingen niet naast ons neerleggen, maar laten wij bidden om een hart dat de Heere vreest, opdat die waarschuwingen ons niet zullen aanklagen op de jongste dag. Dat zij zo.